ISSN 2409-9805 (Print)

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
MINISTRY OF CULTURE OF UKRAINE
NATIONAL ACADEMY OF MANAGERIAL STAFF OF CULTURE AND ARTS

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія

Library Science. Record Studies. Informology

Науковий журнал
Виходить щоквартально
Заснований у лютому 2004 р.

Quarterly Journal,
established in 2004

№ 2
2019

Київ – 2019
Kyiv – 2019

УДК 02+002+001](477)(051)»540.3»

Наш передплатний індекс: 86544

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО. ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. ІНФОРМОЛОГІЯ

Журнал індексується в міжнародних базах даних:
Science Index (РІНЦ); Google Scholar; Research Bible; Polish Scholarly Bibliography; BASE

Засновник і видавець – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
Головний редактор – Литвин С.Х.

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія : наук. журн. / М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ : НАКККіМ, 2019. № 2. 168 с.

У фаховому науковому журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» висвітлюються актуальні питання у галузі інформаційної бібліотечної та архівної справи.

Видання адресоване фахівцям у галузі бібліотекознавства, документознавства, архівознавства, соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, а також науковцям, викладачам, аспірантам, студентам, усім, хто прагне отримати ґрунтовні знання теоретичного і прикладного характеру.

Литвин С.Х. **–** доктор історичних наук, професор, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККіМ), **головний редактор**
Петрова Л.Г. – доктор педагогічних наук, професор, НАКККіМ, **заступник головного редактора**
Добровольська В.В. – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, НАКККіМ, **відповідальний секретар**
Бездрабко В.В. **–** доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв
Боряк Т.Г. – кандидат історичних наук, доцент, НАКККіМ
Добко Т.В. – доктор наук із соціальних комунікацій, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського (НБУВ)
Дубровіна Л.А. – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, НБУВ
Заваліна О.Л. – доктор інформаціно-бібліотечних наук Університет Північного Техасу (**США, Дентон**)
Збігнєв Осінський – доктор наук, професор, Університет Марії Кюрі-Склодовської (**Польща, Люблін**)
Карпов В.В. **–** доктор історичних наук, НАКККіМ
Кунанець Н.Е. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Національний університет «Львівська Політехніка»
Лобузіна К.В. – доктор наук із соціальних комунікацій, НБУВ
Мадар`яга Нерея **-** Ph.D.-доктор філософії, професор класичних і словянських мов гуманітарного факультету Університету Країни Басків **(Іспанія, Вітория-Гастейз)**
Маслак В.І. – доктор історичних наук, професор, Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського
Мотульський Р.С. – доктор педагогічних наук, професор (**Білорусія, Мінськ**)
Новальська Т.В. – доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв
Новікова Катерина **–** доктор філософії з соціології (Ph.D. in Sociology) (**Польща**, **Варшава**)
Парвиз Казими **–** доктор философії з історичних наук, Бакинський державний університет (**Азербайджан, Баку**)
Пелещишин А.М. – доктор технічних наук, професор, Національний університет «Львівська Політехніка»
Швецова-Водка Г.М. **–** доктор історичних наук, професор, Рівненський державний гуманітарний університет
Шемаєва Г.В. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, ХДАК

Відповідальний секретар – Добровольська В.В.

Редактор – Данильченко М.П.
Комп'ютерне складання та верстка – Кравченко Т.В.
Редагування англомовних анотацій і транслітерації – Петренко А.В.
Дизайн обкладинки – Саприкін О.А.

Рекомендовано до друку вченою радою НАКККіМ
Протокол №2 від 28.05.2019 р.

Затверджено:
наказом Міністерства освіти і науки України від 13.07.2015 р. №747
як фахове видання з соціальних комунікацій

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 06.11.2015 р. №1151,
є фаховим виданням зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Статті, подані до редакції журналу, рецензуються членами редакційної колегії

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 21133-10933ПР від 08.12.2014
Свідоцтво видала Державна реєстраційна служба України

Використання у будь-якій формі матеріалів, що опубліковані в журналі, узгоджується з редакцією.
Посилання на видання обов'язкові.
Редакція не завжди поділяє точку зору авторів статей

Адреса редакції та видавця: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корп.11
E-mail: nauka@nakkkim.edu.ua©

© Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2019

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія

Науковий журнал	Виходить щоквартально	Заснований у лютому 2004 р.	№ 2 2019 р.

ЗМІСТ

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО, БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВО

Сидоренко Т.В., Фігура А.О. Сучасні підходи до збереження фондів у бібліотеках України: історіографія дослідження 6

Жалко Т.Й., Ляшук Н.В. Віртуальний бібліотечний простір як середовище соціокультурної комунікації (на прикладі бібліотек м. Луцька) 14

Bernd Lorenz. Класифікаційна система Регенсбург: історія та сучасний розвиток 21

Політова О.А. Бібліографознавчі розвідки на сторінках журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» 30

Шелест Т.С. Тематична спрямованість публікацій у бібліотекознавчій періодиці 37

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО, АРХІВОЗНАВСТВО

Комова М.В. Дисфункційність документа як феномен позиціювання в комунікаційній взаємодії 44

Ковальчук Н.В. Концептуальна модель документаційного забезпечення управління бібліотекою в сучасних умовах у комунікаційній взаємодії 55

Ковальська Л.А. Управлінська документація як головне інформаційне джерело Другої світової війни 62

Добровольська В.В. Документаційне забезпечення управління галузі культури в аспекті теорії документальних комунікацій 68

Бойко Н.В. Нормативно-правове забезпечення документування управлінської інформації в органах місцевого самоврядування України 78

ІНФОРМОЛОГІЯ

Палєха Ю.І. Інформаційна культура організації як індикатор стану її інформаційного забезпечення 87

Петрушка А.І. Вияви трансформації наукового контенту 97

Мацюк Г. Р. Інформаційно-пошукові тезауруси: світовий та вітчизняний досвід формування 106

Василенко В.Ю. Система рейтингування як складова процесу формування іміджу закладу вищої освіти 116

Парфенюк І.М. Україномовний простір як стратегічний складник в системі захисту держави від інформаційних війн 123

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Якубовська М.Г., Масі Н.І. Еволюція соціальних комунікацій: становлення нової культурної реальності 130

Кундеревич О.В. Професійні стандарти та соціальна відповідальність в сфері PR-діяльності 136

Варцаба Н.В. Застосування західних PR-методів музичного шоу-бізнесу на прикладі етногурту «Дахабраха» 142

Осаула В.О. Патріотична реклама в Україні: відповідь на виклики часу 148

Вербицька Г.А. Соціально-комунікаційні мережі політичної еліти в глобальному управлінні 154

РЕЦЕНЗІЇ

Горбань Ю.І. Зв'язки з громадськістю як важливий чинник міжкультурної комунікації 162

Кафедра культурології та інформаційних комунікацій оголошує набір студентів 165

Вимоги до публікацій 166

СОДЕРЖАНИЕ

БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИЕ, БИБЛИОГРАФОВЕДЕНИЕ

Сидоренко Т.В., Фигура А.А. Современные подходы к сохранности фондов в библиотеках Украины: историография исследования 6

Жалко Т.И., Ляшук Н.В. Виртуальное библиотечное пространство как среда социокультурной коммуникации (на примере библиотек г. Луцка) 14

Лоренц Бернд. Классификационная система Регенсбург: история и современное развитие 21

Политова Е.А. Библиографоведческие публикации на страницах журнала «Библиотековедение. Документоведение.Информология» 30

Шелест Т.С. Тематическая направленность публикаций в библиотековедческой периодике 37

ДОКУМЕНТОВЕДЕНИЕ, АРХИВОВЕДЕНИЕ

Комова М.В. Дисфункционность документа как феномен позиционирования в коммуникационном взаимодействии 44

Ковальчук Н.В. Концептуальная модель документационного обеспечения управления библиотекой в современных условиях 55

Ковальская Л.А. Управленческая документация как главный информационный источник Второй мировой войны 62

Добровольская В.В. Документационное обеспечение управления отрасли культуры в аспекте теории документальных коммуникаций 68

Бойко Н.В. Нормативно-правовое обеспечение документирования управленческой информации в органах местного самоуправления Украины 78

ИНФОРМОЛОГИЯ

Палеха Ю.И. Информационная культура организации как индикатор состояния ее информационного обеспечения 87

Петрушка А.И. Проявления трансформация научного контента 97

Мацюк Г.Р. Информационно-поисковые тезаурусы: мировой и отечественный опыт 106

Василенко В.Ю. Система рейтингования как составляющая процесса формирования имиджа учреждения высшего образования 116

Парфенюк И.Н. Украиноязычное пространство как стратегическая составляющая в системе защиты государства от информационных войн 123

СОЦИАЛЬНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

Якубовская М.Г., Маси Н.И. Эволюция социальных коммуникаций: становление новой культурной реальности 130

Кундеревич Е.В. Профессиональные стандарты и социальная ответственность в сфере PR-деятельности 136

Варцаба Н.В. Применение западных PR-методов музыкального шоу-бизнеса на примере этногруппы «Дахабраха» 142

Осаула В.А. Патриотическая реклама в Украине: ответ на вызовы времени 148

Вербицкая А.А. Социально-коммуникационные сети политической элиты в глобальном управлении 154

РЕЦЕНЗИИ

Горбань Ю.И. Связи с общественностью как важный фактор межкультурной коммуникации 162

Кафедра культурологии и информационных коммуникаций объявляет набор студентов 165

Требования к публикациям 166

CONTENT

LIBRARY, BIBLIOGRAPHISM

Sydorenko Tatyana, Fihura Alona. Modern approaches to the preservation of funds in the libraries of Ukraine: historiography of research 6

Zhalko Tatyana, Lyashuk Natalia. Virtual library space as the environment of socio-cultural communication (by the example of the libraries of Lutsk bibliotek) 14

Lorenz Bernd. The classification of Regensburg: history and development 21

Politova Elena. Bibliography studies of publication on the pages of the journal «Library science. Record studies. Informology» 30

Shelest Tetiana. Thematic direction of publications in the library-science periodicals 37

DOCUMENTATION, ARCHIVAL STUDIES

Komova Maria. The dysfunctionality of document as a positioning phenomenon in communication interaction 44

Kovalchuk Nataliya. Conceptual model of the documentation support of the library management in modern conditions 55

Kovalska Lesya. Management documentation as the main information source of the second world war 62

Dobrovolska Viktoriya. Documentation management the field of culture in the aspects of the documentary communications theory 68

Boiko Nataliia. The legislative environment of managerial information records in local government authorities in Ukraine 78

INFORMOLOGY

Palekha Yuriy. The information culture of organization as an indication of the state of its informational support 87

Petrushka Alina. Disclosures of the transformation of scientific content 97

Matsiuk Halyna. Information retrieval thesauri: world and national experience 106

Vasylenko Valeriia. Ranking system as a component of the higher education institution image forming process 116

Parfeniuk Igor. Ukrainian-speaking space as a strategic component in the system of state protection from information wars 123

SOCIAL COMMUNICATIONS

Yakubovska Mariia, Masi Natalia. Evolution of social communication: development of a new cultural reality 130

Kynderevych Olena. The professional standards and social responsibility in the field of the PR-activities 136

Vartsaba Nadezhda. Application of western PR-methods of musical show business on the example of ethnic-group «Dahabraha» 142

Osaula Vadym. Patriotic advertisement in Ukraine: answer to time challenges 148

Verbytska Hanna. Social and communication networks of the political elite in global governance 154

REVIEWS

Gorban Yuri. Public relations as an important factor in intercultural communication 162

The Department of Cultural Studies and Information Communication announces a set of students 165

Requirements for publications 166

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО, БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВО

УДК 025.7/.9

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175847

Сидоренко Тетяна Валеріївна,
кандидат наук з соціальних комунікацій,
доцент кафедри інформаційної, бібліотечної та
архівної справи ВП «Миколаївська філія
Київського національного
університету культури і мистецтв»
tatyana_tvs@yahoo.com
https://orcid.org/0000-0003-0950-3467

Фігура Альона Олександрівна,
магістрант,
Київський національний університет
культури і мистецтв
figura.alona@gmail.com
https://orcid.org/0000- 0002-0810-4504

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ФОНДІВ У БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ: ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета роботи. *Дослідження пов'язано з аналізом бібліотекознавчих видань з питань збереження документів у бібліотеках України.* ***Методологія дослідження.*** *У процесі дослідження застосовано наукові методи аналізу, синтезу, узагальнення та історіографічний метод.* ***Наукова новизна роботи*** *полягає в історіографічному огляді наукових праць вітчизняних дослідників, методичних матеріалів з питань збереження документів, підготовлених у XXI ст., аналізі традиційних та сучасних підходів до збереження фондів у бібліотеках України. Визначено напрями вдосконалення діяльності бібліотек зі збереження документів.* ***Висновки.*** *В результаті дослідження виявлено, що в більшості праць висвітлювалися важливі питання зберігання документів у бібліотеках, але історіографічний огляд сучасних підходів, тенденцій щодо використання методів і способів зберігання документів, не простежений. Це дасть можливість поглибити дослідження з важливих проблем зберігання оригіналів документів та електронних ресурсів.*

Ключові слова: *історіографія, бібліотечний фонд, збереження бібліотечних фондів, консервація та реставрація документів, наукові бібліотеки.*

Сидоренко Татьяна Валериевна,
кандидат наук по социальным комуникациям,
доцент кафедры информационного, библиотечного и
архивного дела ОП«Николаевского филиала
Киевского национального
университета культуры и искусств»

Фигура Алена Александровна,
магистрант, Киевский национальный университет культуры

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К СОХРАННОСТИ ФОНДОВ В БИБЛИОТЕКАХ УКРАИНЫ: ИСТОРИОГРАФИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ

Цель работы. *Исследование связано с анализом библиотековедческих изданий по вопросам сохранения документов в библиотеках Украины.* ***Методология исследования.*** *В процессе исследования применены научные методы анализа, синтеза, обобщения и историографический метод.* ***Научная но-***

© Сидоренко Т.В., Фігура А.О.

визна работы *заключается в историографическом обзоре научных трудов отечественных исследователей, методических материалов по вопросам сохранения документов, подготовленных в XXI в., анализе традиционных и современных подходов к сохранению фондов в библиотеках Украины. Определены направления совершенствования деятельности библиотек по сохранению документов.* ***Выводы.*** *В результате исследования выявлено, что в большинстве работ освещались важные вопросы сохранности документов в библиотеках, но историографический обзор современных подходов, тенденций по использованию методов и способов хранения документа, не прослежен. Это даст возможность углубить исследования по важным проблемам сохранности оригиналов документов и электронных ресурсов.*

Ключевые слова: *историография, библиотечный фонд, сохранность библиотечных фондов, консервация и реставрация документов, научные библиотеки.*

Sydorenko Tatyana,
Candidate of Sciences in Social Communications,
appointed docent of the Department of information,
Mykolaiv branch of Kiev National University of Culture and Arts
Mykolaiv, applicant of
Kiev National University of Culture and Arts

Fihura Alona,
Master student, Kiev National University of Culture and Arts

MODERN APPROACHES TO THE PRESERVATION OF FUNDS IN THE LIBRARIES OF UKRAINE: HISTORIOGRAPHY OF RESEARCH

Purpose of the article. *The research is connected with the analysis of librarianship publications on the issues of preservation of documents in libraries of Ukraine.* ***Methodology****. In the process of research, scientific methods of analysis, synthesis, generalization and historiographical method have been applied.* ***The scientific novelty of the work*** *is a historiographic review of scientific works of domestic researchers, methodological materials on the issues of preservation of documents prepared in the XXI century, an analysis of traditional and modern approaches to the preservation of funds in libraries in Ukraine. The directions of improvement of the activity of libraries on preservation of documents are determined.* ***Conclusions****. As a result of the study, it was discovered that most of the papers covered important issues of document storage in libraries, but the historiographical review of modern approaches, trends in the use of methods and methods of document storage was not traced. This will enable you to deepen research on important issues of document and electronic resource storage.*

Key words: *historiography, library fund, preservation of library funds, conservation and restoration of documents, scientific libraries.*

Актуальність теми дослідження зумовлюється тим, що питання, пов'язані з забезпеченням збереження бібліотечних фондів продовжують бути актуальними і в сучасних умовах інтенсивного використання інформаційних технологій, появи електронних носіїв інформації, адже бібліотечні фонди виступають важливим культурним, науковим, освітнім та духовним надбанням країни, спрямованим на задоволення читацького попиту, реалізацію прав громадян на доступ до інформації. Спектр питань достатньо широкий: збереження цінних, рідких, унікальних документів; консервація і реставрація документів; страхове мікрофільмування документів архівних та бібліотечних фондів; оцифрування документів, використання комп'ютерних технологій у процесі збереження документів тощо.

Особливого значення набуває зберігання документів як оригінального й неповторного надбання певного історичного періоду з урахуванням особливостей національного та культурно-духовного розвитку суспільства. Формування напрямів діяльності сучасних бі-

бліотек зі збереження бібліотечних фондів вимагає використання не лише традиційних, а й інноваційних підходів.

Дослідження сучасних наукових доробок та досвіду бібліотек з використання різних способів і методів збереження документів, результатів науково-дослідної діяльності провідних бібліотек України з даного питання сприятиме більш глибокому осмисленню проблеми збереження документів, виявленню його специфіки в умовах трансформаційних змін суспільства XXI ст.; оновленню змісту підготовки майбутніх фахівців інформаційної сфери, безперервній освіті бібліотекарів.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження зберігання бібліотечних фондів свідчать, що дане питання завжди було на порядку денному. Науковці в своїх працях неодноразово розглядали основні проблемні питання і визначали окремі шляхи їхнього вирішення.

Значне місце посідає низка наукових праць, представлених вітчизняними бібліотекознавцями, як І. Бондаренко, М. Васильченко, В. Вергунов, Ю. Горбань, Т. Долбенко, Л. Затока, Г. Ковальчук, Т. Крікова, Н. Кушнаренко, Л. Муха, Г. Новікова, Н. Омельченко, І. Скобець, Л. Сорокіна, А. Суббота та ін. та зарубіжними фахівцями, серед яких Ю. Григор'єв, А. Кльонов, Ю. Нюкша, Ю. Столяров, О. Чукаєв та ін.

Мета статті полягає у дослідженні бібліотекознавчих видань з питань збереження документів у бібліотеках України, висвітленні традиційних та інноваційних підходів збереження бібліотечних фондів бібліотек в умовах розвитку електронних та інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Історіографічну базу досліджуваної проблеми становлять наукові праці, статті у фахових періодичних виданнях, звітна документація бібліотек. Виявлені документи структуровані у дві групи: до першої належать праці, які висвітлюють теоретичні аспекти зберігання бібліотечних фондів у XXI ст.; до другої – публікації, в яких висвітлюються досвід діяльності наукових бібліотек України з означеного питання.

Вагомий внесок у дослідження проблем збереження бібліотечних фондів України зробили дисертаційні дослідження вітчизняних вчених в області бібліотекознавства: Г. Ковальчук «Теорія та практика книжкового пам'яткознавства XX ст.» (2005 р.) [6], І. Бондаренко «Зберігання бібліотечного фонду України в умовах інформатизації суспільства» (2006 р.) [1] та Ю. Горбаня «Зберігання книжкових пам'яток як культурних цінностей в національних бібліотеках України» (2013 р.) [3].

У дослідженні Г. Ковальчук вперше на перетині таких наук як бібліотекознавство та книгознавство було виділено самостійну галузь знань – книжкове пам'яткознавство. Особливу увагу дослідниця приділила питанням відокремлення в бібліотечних фондах стародруків, рідкісних видань, їх опису та зберіганню, наголошувала на необхідності створення розділу Державного реєстру національного культурного надбання, що фіксуватиме книжкову спадщину держави [6].

Дисертація І. Бондаренко стала першим досвідом наукового обґрунтування теоретико-методологічних засад зберігання бібліотечних фондів України. Автором здійснено термінологічний аналіз і узгоджено зміст та обсяг понять предметної сфери зберігання бібліотечного фонду (зберігання, збереження, схоронність фонду). Здійснено вивчення чинників, що впливають на стан збереження фондів, охарактеризована залежність між станом схоронності бібліотечного фонду та ціннісними орієнтаціями користувачів і бібліотечних працівників. Цінними для обґрунтування значимості проблеми стали результати соціологічного дослідження – анкетування студентів і працівників наукової бібліотеки Харківської державної академії культури та Державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка. Автором було здійснено узагальнення, що серед усіх чинників, які впливають на процес зберігання бібліотечного фонду, домінуючим визнаний соціальний [1]. Важливою для визначення сучасних підходів до збереження бібліотечних фондів є також погляд автора на пріоритетність процесу оцифрування документів, що дозволяє розглядати зберігання бібліотечних фондів як запоруку одночасного доступу до документів і схоронності їх для нинішніх і майбутніх поколінь.

Ю. Горбань, продовжуючи наукову розробку Г. Ковальчук, звертається до теоретичних основ зберігання книжкових пам'яток у бібліотеках України та розкриває теоретичний зміст понять «зберігання» і «збереження» наці-

онального надбання української держави, історію формування терміна «книжкові пам'ятки» та основні критерії відбору рукописних книг до державного реєстру Національного книжкового надбання в Україні. Цінним для нашого дослідження є висновки автора про важливість використання інноваційних технологій у зберіганні книжкових пам'яток як культурних цінностей. Серед них: ксерокопіювання; метод цифрового фотографування; оцифрування; комп'ютерні технології в консервації і реставрації документів; RFID-системи (RFID – Radio Frequency Identification), завданням якої є забезпечення зберігання інформації на зручному носієві і передача її за допомогою обладнань у певне місце для використання заданих процесів; системи виявлення Electronic Article Surveillance (EAS); протикрадіжні системи (EAS), які технологічно поділяються на радіочастотні (РЧ), акустомагнітні (АМ) і електромагнітні (ЕМ) та ін. [3].

Суттєве значення для осмислення традиційних та інноваційних підходів до збереження бібліотечних фондів мають наукові публікації працівників центру консервації і реставрації Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (http://www.nbuv.gov.ua/node/444). Всього на сайті подано 173 публікації (за 1992-2014 рр.), серед яких наукові статті у фахових виданнях, збірках наукових праць; тези доповідей міжнародних та всеукраїнських конференцій; статті до Української архівної енциклопедії, інформаційно-аналітичні та бібліографічні огляди. Так, організація роботи з консервації документів; особливості консерваційних заходів для фотодокументів на паперовій основі; проблеми і перспективи стабілізації документів з ослабленою матеріальною основою; старіння матеріальної основи; сучасні технології та нові матеріали для консервації фондів; технології та матеріали для реставрації документів; питання зміцнення паперу та екологічні аспекти збереженості бібліотечних документів – спектр наукових інтересів Л. Затоки. Публікації Л. Мухи висвітлюють питання збереження унікальних документів; нові моделі індивідуального зберігання бібліотечних документів; збереження бібліотечного фонду у процесі формування електронних бібліотечних ресурсів; досвід і проблеми запобігання та ліквідації наслідків аварійних ситуацій в бібліотеці тощо.

На сучасному етапі розвитку системи збереження фондів на паперових і новітніх носіях інформації фахівці зосереджують увагу на поєднанні традиційних (превентивна консервація, реставрація) і новітніх (масова стабілізація, фазова консервація, оцифрування та ін.). Особливий інтерес у даному контексті представляє наукова публікація Л. Затоки та Л. Мухи «Сучасна система зберігання бібліотечних фондів: поєднання традиційних та новітніх технологій» [5]. В ній автори охарактеризували вплив технологій масового копіювання – мікрофільмування, оцифрування, сканування тощо на стан збереження фондів. Визначені напрями впровадження інноваційних технологій в галузь збереження фондів: фізико-хімічні та оптичні методи дослідження матеріальної основи документів та складових конструкції оправи книг та рукописів; комп'ютеризація всіх напрямів – створення та ведення баз даних фактичного фізичного стану масивів документів, електронна паспортизація книгосховищ, електронний паспорт обстеження стану окремих документів, створення страхових та читацьких електронних копій документів та ін. [5].

Екологічні аспекти збереження документів, мікологічний стан книгосховищ, питання дезінфекції документів, наукову експертизу стану бібліотечних фондів та ін. проблеми висвітлила у своєму науковому доробку Г. Новікова.

Важливими для нашого дослідження стали наукові публікації Н. Омельченка, більшість з яких розкривають особливості паперу як матеріальної основи документів та його властивостей: кислотність паперу; гербовий папір; безкислотний папір (картон); папір машинного способу виробництва; папір недатованих пам'яток друку; формати паперу з архіву Коша Нової Запорізької січі; особливості паперу львівського Апостола Івана Федорова та ін. Також у публікаційній тематиці автора – питання консервації бібліотечних документів.

У напряму експертизи фізичного стану документів в системі збереження бібліотечних фондів працює І. Скобець. В її публікаціях знайшли відображення питання статистичного підходу до оцінки фізичного збереження фондів та його наукової організації.

Результатам моніторингу мікологічного стану документів та книгосховищ присвячені наукові публікації А. Субботи, О. Сурмашевої, В. Кобякової. Окремі питання консервації і реставрації документів подані в статтях В. Вергунова [2], В. Мірошнікової, Н. Паломар та ін. Отже, відзначимо, що проблема зберігання бібліотечних фондів, що є провідною скарбницею українських культурних надбань, відноситься до категорії постійних і вимагає рішень практично у всіх бібліотеках України, тому що інформаційні технології, які активно впроваджуються в бібліотечне життя країни, порушують різноманітні аспекти діяльності бібліотек і змінюють звичні догми їх існування.

Важливими документами, що доповнюють історіографію та джерельну базу дослідження, сприяють підвищенню ролі збереження бібліотечних фондів є законодавчі та нормативні документи. Безумовно, це Закон України «Про бібліотеки та бібліотечну справу», новий зміст якого активно формується на сучасному етапі; державна Програма збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000-2005 рр., у межах якої було започатковано створення міжвідомчих центрів консервації і реставрації при Національній бібліотеці імені В. І. Вернадського, Національній парламентській бібліотеці України (нині Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого), Львівській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаника, Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка [10]. Цікавим матеріалом для дослідження стали підготовлені за результатами виконання вище згаданої програми методичні рекомендації, зокрема «Дослідження впливу біоцидних препаратів на старіння реставраційних паперів», «Ураження документів плісеневими грибами та заходи з охорони праці під час роботи з ушкодженими документами» та ін. Також необхідними документами для вивчення стали Концепція державної програми збереження бібліотечних фондів до 2020 року [13] та Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [17].

В історіографії збереження бібліотечного фонду України сучасного періоду необхідно виділити матеріали наукових конференцій, семінарів, які були присвячені даному питанню. Це науковий семінар «Збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи», що проходив на базі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського в рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (2017 р.) [16]. Тематичне наповнення семінару було присвячено 25-річчю створення Центру консервації і реставрації (ЦКР) НБУВ як науково-дослідного та координаційно-методичного органу для забезпечення збереження бібліотечних фондів в установах Національної академії наук України.

Учасниками були розглянуті сучасні проблеми розроблення технологічних, організаційних та методичних засад забезпечення фізичного збереження інформаційних ресурсів бібліотек різних рівнів підпорядкування у процесі їх надходження, зберігання та використання, традиційні та інноваційні підходи до організації збереження фондів та вирішення універсальної проблеми стабілізації фактичного фізичного стану документів бібліотеки. Науковці детально обговорювали технологічні аспекти консервації бібліотечних документів нестандартних форматів, сучасний стан екологічної ситуації в книгосховищах, а також результати обстежень та консервації раритетних документів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського для забезпечення їх збереження, а також основні напрямки та перспективи збереження бібліотечних фондів на прикладі роботи інших спеціалізованих бібліотек всіх регіонів України [7].

Представляють інтерес і матеріали Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація», присвячену 100-річчю Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (2018 р.), де провідними темами обговорення стали теми наукових досліджень «Документальні історико-культурні фонди: традиції та новації місць зберігання, формування, використання» та «Збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи» [16]. Увагу привертає тема «Системність в організації діяльності щодо збереження фондів: комплексний підхід, нові методи та технології» (Л. Муха). Автором акцентовано увагу на про-

грамні документи ІФЛА, які визначають пріоритетні напрями цієї роботи, а основна тенденція останніх років у галузі збереження фондів сформульована дослідниками як «збереження та стійкий розвиток», що передбачає забезпечення збереження документів на різних носіях за умови раціонального використання енергії. Л. Затока і Ю. Рудакова представили доповідь «Основні властивості паперу документів: дослідження та прогнози довговічності», в якій підкреслили, що впливати на процеси старіння паперу безпосередньо у бібліотеці можна через умови зберігання – температуру та відносну вологість повітря, екологію навколишнього середовища, ступінь дії світлових променів, мікробіологічну безпеку та ін. [16].

Питання створення Державного реєстру національного культурного надбання в частині книжкових пам'яток стало головним на науковому семінарі «Актуальні питання охорони книжкових пам'яток», проведеному на базі Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (2018 р.). Обговорювалися питання нормативно-правового забезпечення, організації збору інформації про документи, що мають ознаки книжкових пам'яток, які мають увійти в реєстр. Також було приділено особливу увагу електронній базі даних «Книжкові пам'ятки України», яка ведеться на базі Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого як система обліку примірників та назв книжкових пам'яток [15].

Заслуговує на увагу і проблематика обговорень V науково-практичного семінару «Ad fontes: збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи» (ЦНБ ХНУ ім. Каразіна, Харків 2018) [15]. Серед цікавих проблем обговорення паспортизація книжкових пам'яток на прикладі приватних книгозбірень та книжкових колекцій установ; Libraria – цифровий архів української історичної періодики: технології сканування. Обробки та онлайн презентації.

Певний науковий та практичний інтерес становлять праці, що висвітлюють досвід бібліотек України з питань збереження бібліотечних фондів. Так, питанням щодо збереження бібліотечних фондів як культурного надбання для наступних поколінь в епоху інформаційних технологій стала публікація П. Рогової та Н. Мацібори «Стан і перспективи збереження фонду в добу цифрових технологій у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського» [14]. Зокрема, авторами висвітлено технології оцифрування, мікрокопіювання і штрихування книжкових пам'яток, використання новітніх інноваційних технологій, що застосовуються для створення електронних копій, одержання і зберігання зображень у електронній формі, використовуючи не тільки науково-методичні пропозиції, а й практичний досвід Державної наукової бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського [14]. Також враховувався досвід окремих наукових бібліотек закладів вищої освіти України з питань дослідження: НТБ ІФНТУНГ (Т. Стапашкіна), НБ Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» (О. Шестопалова, І. Шкутник), Наукової бібліотеки Вінницького національного технічного університету (Н. Слободянюк) та ін.

Суттєву роль у вивченні сучасних підходів до збереження бібліотечних фондів відіграли звіти НБУВ [7].

Характеристика діяльності бібліотек з питань збереження бібліотечних фондів періоду 2000-х років XXI ст. створюється і за допомогою аналізу окремих публікацій інформаційного спрямування, в яких висвітлюються проблеми, подані для обговорення на засіданнях круглих столів, фокус-семінарів тощо. Одним з таких є круглий стіл НБУВ «Інноваційні технології збереження бібліотечних фондів» [9], на якому представлений досвід провідних бібліотек України, а саме: створення групи з оцифрування документів на традиційних носіях у відділі наукових технологій Центру консервації і реставрації НБУВ (Л. Муха); дослідження та консервація колекційних видань НБУВ (Л. Затока); створення спеціалізованої бази даних «Мікроклімат фондосховищ НБУВ за допомогою системи ІРБІС-64» (Т. Крікова); підвищення зберігання фонду патентів та стандартів Національної наукової медичної бібліотеки (Т. Крівіч); досвід збереження фондів у бібліотеці Київського політехнічного інституту із застосуванням автоматизованого обліку документів за допомогою бібліотечно-інформаційної системи

«ALEPH»; досвід створення страхового фонду (В. Покотило); досвід Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника щодо збереження документних фондів, створених на оптичних дисках CD і DVD (М. Льода) та ін.

Подальшому розвитку діяльності наукових бібліотек з питань зберігання документів сприяє і проектна діяльність бібліотек. Прикладом є регіональний проект «Старовинна гравюра – національне надбання України» Одеської національної наукової бібліотеки за підтримки Українського культурного фонду (2018 р.), який сприятиме збереженню та популяризації культурної спадщини України, введенню в науковий обіг артефактів образотворчого мистецтва, впровадженню та розвитку сучасних інформаційних технологій у бібліотеках [12].

Достатньо цінним доповненням до дослідження проблеми збереження документів навчальний посібник є Т. Долбенко та Ю. Горбань «Зберігання документів у бібліотеках» [4], у якому, зокрема, подані питання впровадження інноваційних технологій у процес збереження рідкісних книг та рукописів. До основних технологій зберігання бібліотечних фондів науковці відносять: консервацію (у т.ч. превентивну та фазову консервацію документів); стабілізацію документів; реставрацію документів; фізичний захист та режими зберігання документів; мікрокопіювання як інноваційну технологію зберігання; штрихування документів; ксерокопіювання документів; оцифрування як сучасну технологію зберігання документів.

Висновки. Історіографія та джерельна база збереження бібліотечних фондів дозволила виявити, що в більшості праць, опублікованих в період 2000-2018 рр. висвітлювалися як теоретичні питання, так і досвід окремих бібліотек. Найбільший обсяг публікацій належить працівникам Центру консервації і реставрації НБУВ. Простежується позитивна тенденція щодо обговорення сучасних підходів збереження бібліотечних фондів у рамках наукових конференцій, семінарів, круглих столів. Разом з тим відсутнє сучасне комплексне дослідження збереження бібліотечних фондів, яке б висвітлило теоретичну основу проблеми, класифікацію сучасних способів і методів збереження бібліотечних фондів наукових бібліотек в Україні та зарубіжних країнах.

Список використаних джерел

1. Бондаренко І. Зберігання бібліотечного фонду України в умовах інформатизації суспільства: автореф. дис. … к.п.н.: 07.00.08. Харків, 2006. 32 с.

2. Вергунов В. Проблеми збереження фондів наукових бібліотек. Бібліотечний вісник. 2007. № 1. С. 25-31.

3. Горбань Ю. І. Зберігання книжкових пам’яток як культурних цінностей в національних бібліотеках України: дис. … канд. культурології: 26.00.01. Київ, 2013. 200 с.

4. Долбенко Т.О., Горбань Ю. І. Зберігання документів у бібліотеках: навч. посіб. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 288 с.

5. Затока Л. П., Муха Л. В. Сучасна система зберігання бібліотечних фондів: поєднання традиційних та новітніх технологій. Наук. пр. НБУВ. 2012. Вип. 34. С.515-542.

6. Ковальчук Г. І. Теорія та практика книжкового пам’яткознавства XX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук : спец. 07.00.08. К., 2005. 37 с.

7. Короткий звіт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського про наукову діяльність у 2017 р. URL: http://www.nbuv.gov.ua/node/4014. (дата звернення: січень 2019).

8. Кравчук Н. Політика зберігання фондів наукової бібліотеки як засіб якісного інформаційного забезпечення науки та освіти. Бібліотечний форум України. 2011. № 1. С. 26-28.

9. Муха Л., Затока Л. Інноваційні технології збереження бібліотечних фондів. Бібліотечний вісник. 2010. № 6. С. 67-69.

10. Про затвердження Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000-2005 роки. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1716-99-%D0%BF. (дата звернення: січень 2019).

11. Про проведення семінару «Актуальні питання охорони книжкових пам’яток». URL: http://nlu.org.ua/article.php?id=428. (дата звернення: січень 2019).

12. Про проект «Старовина гравюра – національне надбання України». URL: http://odnb.odessa.ua/gravures/about. (дата звернення: січень 2019).

13. Проект Концепції державної програми збереження бібліотечних фондів до 2020 року. URL: http://u.to/ncefAg. (дата звернення: січень 2019).

14. Рогова П., Маціборa Н. Стан і перспективи збереження фонду в добу цифрових технологій у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського. Вісник Книжкової палати. 2009. №11. С. 9-12.

15. Семінар «Ad fontes: збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи». URL: http://kname.edu.ua/index.php/3523. (дата звернення: січень 2019).

16. Семінар «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек». URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe. (дата звернення: січень 2019).

17. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України : схвалено розпорядженням КМУ від 23 берез. 2016 р. № 219-р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80. (дата звернення: вересень 2018).

References

1. Bondarenko, I. (2006). Storage of the library fund of Ukraine in the conditions of society`s informatization. Extended abstract candidate's thesis. Kharkov [in Ukrainian].

2. Vergunov, V. (2007). Problems of Preservation of collections of scientific libraries. Bibliotechnyy visnyk, 1, 25-31 [in Ukrainian].

3. Gorban, Yu. I. (2013). Storing of book monuments as cultural values in the national libraries of Ukraine. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

4. Dolbenko, T.O. & Gorban, Yu. I. (2017). Storing documents in libraries. Kyiv: Lyra-K [in Ukrainian].

5. Zatoka, L. P. & Mukha, L. V. (2012). Modern system of storage of library funds: a combination of traditional and advanced technologies. Naukovi pratsi NBUV, issue 34, 515-542 [in Ukrainian].

6. Kovalchuk G. I. (2005). The theory and practice of book monuments of the twentieth century.: Extended abstract of Doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

7. Brief report of Vernandsky, V. I. National Library of Ukraine on scientific activity in 2017. (2017). Retrieved from: http://www.nbuv.gov.ua/node/4014 [in Ukrainian].

8. Kravchuk, N. (2011). The policy storage of funds of the scientific library as a means of quality information provision of science and education. Bibliotechniy forum Ukrayiny, 1, 26-28 [in Ukrainian].

9. Mukha, L. & Zatoka, L. (2010). Innovative technologies for the conservation of library foundations. Bibliotechnyy visnyk, 6, 67-69 [in Ukrainian].

10. On approval of the Program for the preservation of library and archival funds 2000-2005 from September 15 1999, №1716. Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1716-99-%D0%BF [in Ukrainian].

11. About the seminar «Actual issues of the protection of book monuments». (2018). Retrieved from: http://nlu.org.ua/article.php?id=428 [in Ukrainian].

12. About the project «Ancient engravings – national heritage of Ukraine». (2018). Retrieved from: http://odnb.odessa.ua/gravures/about [in Ukrainian].

13. Draft Concept of the State Program for the Preservation of Library Funds by 2020. (2012). Retrieved from: http://u.to/ncefAg [in Ukrainian].

14. Rogova, P. & Matsibora, N. (2009). Status and prospects of preservation of the fund in the era of digital technologies in the State scientific-pedagogical library of Ukraine named after V.O. Sukhomlynsky. Visnyk Knyzhkovoi palaty, 11, 9-12 [in Ukrainian].

15. Proceedings of the Seminar «Ad fontes: Preservation of Library Funds: Traditions, Innovations, Prospects». (2018). Retrieved from http://kname.edu.ua/index.php/3523 [in Ukrainian].

16. Proceedings of the Seminar «Library. Science. Communication. Strategic tasks of development of scientific Libraries». Retrieved from: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].

17. Strategy of development of library business for the period till 2025 "Qualitative changes of libraries for ensuring sustainable development of Ukraine. (2016). The order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 23th March 2001, № 219. Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-r [in Ukrainian].

УДК 024 : 004.5(008)

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175849

Жалко Тетяна Йосипівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційної діяльності та туризму
Луцького інституту розвитку людини
Університету «Україна»
tzhalko@ukr.net
ORCID 0000-0003-1899-2530

Ляшук Наталія Вікторівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри інформаційної діяльності та туризму
Луцького інституту розвитку людини
Університету «Україна»
nat_lasuk@ukr.net
ORCID 0000-0002-1305-2227

ВІРТУАЛЬНИЙ БІБЛІОТЕЧНИЙ ПРОСТІР ЯК СЕРЕДОВИЩЕ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ БІБЛІОТЕК м. ЛУЦЬКА)

Мета роботи *полягає в дослідженні представництва бібліотек у сучасному віртуальному просторі, який сформований для задоволення інформаційних потреб користувачів, а також є характерною ознакою трансформації існуючої системи бібліотечного обслуговування та відповідності діяльності бібліотек новим суспільним потребам.* ***Методологія*** *дослідження полягає у застосуванні загальнонаукових методів: аналізу, синтезу та узагальнення вихідної інформації. Зазначений методологічний підхід дозволяє розкрити й узагальнити основні положення щодо присутності бібліотечних установ у мережі Інтернет.* ***Наукову новизну*** *становить розширення уявлень про представництво бібліотек у віртуальному просторі як середовищі соціокультурної комунікації та їх вплив як на окремих осіб, так і на суспільство загалом.* ***Висновки.*** *Проведене дослідження показало, що використовуючи такі інструменти представлення у віртуальному просторі, як веб-сайти, соціальні мережі та блоги, бібліотечні установи оперативно інформують відвідувачів про актуальні бібліотечні новини, надають цілодобовий доступ до інформаційних ресурсів та здійснюють віддалене довідково-інформаційне обслуговування.*

Ключові слова: *бібліотека, інформація, читач, віртуальний бібліотечний простір, веб-сайт, соціальні мережі, блоги.*

© Жалко Т.Й., Ляшук Н.В.

Жалко Татьяна Иосифовна,
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры информационной деятельности и туризма
Луцкого института развития человека
Университета «Украина»

Ляшук Наталия Викторовна,
кандидат филологических наук,
доцент кафедры информационной деятельности и туризма
Луцкого института развития человека
Университета «Украина»

ВИРТУАЛЬНОЕ БИБЛИОТЕЧНОЕ ПРОСТРАНСТВО КАК СРЕДА СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ (НА ПРИМЕРЕ БИБЛИОТЕК г. ЛУЦКА)

Цель работы *заключается в исследовании представительства библиотек в современном виртуальном пространстве, которое сформировано для удовлетворения информационных потребностей пользователей, а также является характерным признаком трансформации существующей системы библиотечного обслуживания и соответствия деятельности библиотек новым общественным потребностям.* ***Методология исследования*** *заключается в применении общенаучных методов: анализа, синтеза и обобщения исходной информации. Указанный методологический подход позволяет раскрыть и обобщить основные тезисы относительно присутствия библиотечных учреждений в сети Интернет.* ***Научную новизну*** *составляет расширение представлений о представительстве библиотек в виртуальном пространстве как среде социокультурной коммуникации и их влияние, как на отдельных лиц, так и на общество в целом.* ***Выводы.*** *Проведенное исследование показало, что используя такие инструменты представления в виртуальном пространстве, как веб-сайты, социальные сети и блоги, библиотечные учреждения оперативно информируют посетителей об актуальных библиотечных новостях, предоставляют круглосуточный доступ к информационным ресурсам и осуществляют удаленное справочно-информационное обслуживание.*

Ключевые слова: *библиотека, информация, читатель, виртуальный библиотечное пространство, веб-сайт, социальные сети, блоги.*

Zhalko Tetyana,
Ph.D. in Philology, Associate Professor,
Assistant Professor of the Informative Activity Department
and Tourism,
Lutsk Institute of Human Development,
the University «Ukraine»

Lyashuk Natalia,
Ph.D. in Philology,
Assistant Professor of the Informative Activity Department
and Tourism,
Lutsk Institute of Human Development,
the University «Ukraine»

VIRTUAL LIBRARY SPACE AS THE ENVIRONMENT OF SOCIO-CULTURAL COMMUNICATION (BY THE EXAMPLE OF THE LIBRARIES OF LUTSK BIBLIOTEK)

The purpose of the article *is to study the representation of libraries in the modern virtual space, which is formed to meet the information needs of users, as well as a characteristic feature of the transformation of the existing library service system and the matching of libraries to new social needs.* ***The methodology***

consists in the application of general scientific methods: analysis, synthesis, and generalization of the source information. This methodological approach allows us to reveal and generalize the main provisions regarding the presence of library institutions on the Internet. ***The scientific novelty*** *is the expansion of representations about the representation of libraries in the virtual space as a medium of socio-cultural communication and their impact on individuals as well as on society as a whole.* ***Conclusions.*** *The study showed that using such virtual presentation tools as websites, social networks and blogs, librarians quickly inform visitors about current library news, provide round-the-clock access to information resources and provide remote information and information services.*

Key words: *library, information, reader, virtual library space, website, social networking, blogging.*

Актуальність теми дослідження. Сучасне інформаційне суспільство формує новий тип особистості, користувача, головними рисами якого є високий рівень інформаційної культури, комунікативності та вміння сприймати значні обсяги інформації з подальшим її використанням. Глобальні трансформації сучасного світу здійснюють свій вплив і на бібліотеки, які займають одне з ключових позицій в інформаційній структурі суспільства. Бібліотека як суспільний інститут повинна бути готова до інформаційно-бібліотечного обслуговування користувача нового типу, задоволення найрізноманітніших його інформаційних потреб. Адаптуючись до нових викликів суспільства, бібліотеки активно використовують нові формати спілкування в системі соціальних комунікацій – віртуальний простір.

Аналіз досліджень і публікацій. Багатоплановий та багатоаспектний характер проблеми обумовив наявність великої кількості наукових праць, які стосуються різних аспектів використання новітніх технологій в практиці роботи бібліотек. Окремі питання формування та використання віртуального простору бібліотеками вивчали С. Головаха, Т. Гранчак, Є. Кулик, О. Курбан, О. Мар'їна, С. Назаровець, О. Онищенко, В. Струнгар, Л. Трачук та ін. Вони роблять акцент на такі аспекти, як: бібліотека і користувач у віртуальному просторі (Є. Кулик); особливості представлення бібліотек у соціальних медіа (В. Струнгар); адаптація бібліотек до цифрового простору (О. Мар'їна), використання бібліотеками соціальних мереж (Т. Гранчак), соцмережі як чинник розвитку громадянського суспільства (О. Онищенко), електронна бібліографічна продукція на сайтах бібліотек (Л. Трачук), електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій (Г. Шемаєва), соціальні мережі як інструмент у галузі PR (О. Курбан) тощо. Однак недостатнє висвітлення питання впровадження інтернет-технологій в бібліотечну діяльність в контексті соціокультурної комунікації зумовили актуальність дослідження.

Метою дослідження постає вивчення особливостей представництва бібліотек у віртуальному просторі як середовища соціокультурної комунікації та їх ефективність для читачів.

Виклад основного матеріалу. В умовах інформатизації суспільства одним з вирішальних чинників задоволення інформаційних потреб читачів стає формування віртуального бібліотечного простору. Бібліотеки представляють свої послуги в мережі Інтернет, щоб привернути увагу нового покоління до книгозбірень, стати для них необхідними, привабливими, інноваційними, мобільними; довести цифровий контент науково-освітніх ресурсів до високого рівня зручності, релевантності, затребуваності, доступності; адаптувати бібліотечні технології для роботи з мобільним інтернетом і мобільним контентом [10, 86].

Онлайн присутність бібліотек у всесвітній павутині здійснюється через організацію та підтримку віртуальних представництв – сайту, сторінки у соціальній мережі, каналу бібліотечного відео-, фотоколекції, онлайн-презентацій тощо [8, 29]. Представництво бібліотек у віртуальному просторі є характерною ознакою трансформації існуючої системи бібліотечного обслуговування та відповідності діяльності бібліотек новим суспільним потребам.

Структурована та систематизована електронно-інформаційна база даних, офіційний веб-сайт є обличчям в мережевому просторі, інструментом представлення її ресурсів, ефективним засобом просування та рекламування установи [6, 235].

Зміст сайту визначається працівниками бібліотеки в співпраці з програмістами. Виділяють такі критерії якості змістового наповнення веб-сайту: глибина змісту, простота навігації, стабільність інформаційних ресурсів: оперативність відновлення інформації, доступність для користувачів; єдиний дизайн усіх розділів (або рубрик).

Глибина змісту визначається обсягом наявної інформації, ступенем її деталізації та її цінністю. Інформативність бібліотечних сайтів може бути досягнута шляхом розміщення матеріалів, що представляють найбільший інтерес для користувачів, а це, в першу чергу, електронний каталог та інші бази даних бібліотеки, бюлетені нових надходжень, відомості про склад фондів та розклад роботи відділів і філій, порядок запису, календар поточних і запланованих подій.

Простота навігації залежить від логічності схеми побудови сервера, яка зазвичай має ієрархічну структуру. Важливо забезпечити відвідувачам можливість легко рухатися від розділу до розділу, легко повертатися назад. Ключове значення при цьому має розробка титульної сторінки, яка містить загальний перелік розділів сервера, його своєрідний «основний ряд». Також, важливо забезпечити належні умов для швидкого і простого пошуку інформації на сайті. Це реалізовується через створення пошукового віконечка, карти сайту.

Стабільність інформаційного наповнення визначається постійністю представленої інформації. Користувачі повинні бути впевнені, що знайдуть цікаві для них відомості за будь-яких технічних та структурних реорганізацій.

Оперативність поновлення даних забезпечує постійне підтримання сайту в актуальному стані. Велике значення має як регулярне поповнення електронного каталогу новими масивами бібліографічних записів чи публікація бюлетенів нових надходжень, так і своєчасне розміщення інформації про майбутні та поточні події життя бібліотеки. Також оперативно повинно проводитися оновлення посилань на зовнішні ресурси, щоб не допускати старіння інформації. Регулярне оновлення та поповнення відомостей, як ніщо інше,сприяють збереженню інтересу до сервера у його постійних відвідувачів і, відповідно, підвищують його популярність.

Доступність сторінок складається з декількох чинників, головним з яких є технічна «стійкість» веб-сервера. Щоб сайт нормально функціонував, важливе безпроблемне та швидке входження нього з будь-якої пошукової системи [13]. На доступність інформації може вплинути і оформлення сторінок. Зловживання ілюстративними матеріалами, аудіо- і відеофрагментами, які «важать» набагато більше звичайного тексту, може відчутно знизити швидкість передачі даних і, таким чином, значною мірою ускладнить або зробить абсолютно неможливим їх використання користувачами.

Зовнішнє оформлення веб-сторінок не найважливіше, однак природною вимогою є однаковий стиль в оформленні всього сервера та відсутність орфографічних помилок.

Для того, щоб бібліотечний сайт був ефективним та часто використовувався, першочерговими є надання доступу до внутрішніх (електронний каталог, бази даних, повнотекстові документи) та придбаних інформаційних ресурсів, а також інформуванні про ресурси вільного доступу [6, 236].

Веб-сайт має ознайомлювати відвідувачів зі структурою, розкладом роботи, контактною інформацією та місцем розташування бібліотеки. Також інформувати про події (наукові конференції, презентації, виставки, дні відкритих дверей та інші), заплановані в бібліотеці. Важливим напрямком роботи сайту є довідково-бібліографічне обслуговування як обслуговування віртуальних користувачів відповідно до їх запитів, пов'язане з наданням довідок та інших бібліографічних послуг.

Тобто, ефективна робота бібліотечного веб-сайту – це важливо і для користувачів, і для бібліотеки. З одного боку, бібліотека підвищує свій рейтинг, поширює інформацію про свою діяльність, а з іншого – у відповідачів виникає можливість дізнатись необхідну інформацію, не виходячи з дому.

Наприклад, офіційний веб-сайт бібліотеки Луцького національного технічного університету (далі – Луцького НТУ) [1] є інструментом задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів, надає об'єктивні відомості про ресурси бібліотеки та її багатогранну діяльність, забезпечує доступ до ресурсів мережі тощо.

Зайшовши на сайт, користувач потрапляє на головне вікно, де розміщено назву розділів з декількома тематичними інформаційними рівнями: «Головна сторінка»; «Новини», «Користувачам»; «Інформаційні ресурси»; «Електронні ресурси»; «Заходи бібліотеки»; «Про бібліотеку».

Сайтом надається можливість зареєструватися і заходити на сторінку як зареєстрований користувач або авторизуватись через Facebook, Google+, проте це не є обов'язковою умовою для користування послугами бібліотеки.

Розділ «Головна сторінка» – це обличчя веб-сайту. На цю сторінку користувач потрапляє, зайшовши на сайт. Вона відкриває найважливішу, найсвіжішу інформацію про поточну діяльність бібліотеки: пропонує відвідувачу ознайомитись з постійно діючими книжковими тематичними виставками, презентаціями нових книг, а також з конкурсами, презентаціями та іншим. Цим створюється перше враження про сайт та про бібліотеку в цілому, формується її імідж у відвідувачів, а також вирішується інформування про події, заплановані в бібліотеці.

Розділ «Головна», «Новини», «Користувачам» включає в себе такі підрозділи: «Інформація для науковців»; «Правила користування бібліотекою»; «Програма «Бібліограф»; «Класифікатор ББК, УДК»; «Бібліографічний опис документів» та «Акція «Подаруй бібліотеці книгу», а також розділи: «Інформаційні ресурси», «Електронні ресурси», «Заходи бібліотеки», «Про бібліотеку» [1].

Одним з провідних напрямів діяльності бібліотеки є наповнення актуальною інформацією електронного каталогу, доступ до якого можливий через розділ «Електронний каталог». Пошук необхідної інформації здійснюється за допомогою інформаційно-бібліотечної системи «Бібліограф-Каталог». Система дозволяє в короткий термін сформувати електронний каталог, організувати пошук та замовлення літератури читачами і розпочати реєстрацію видачі, повернення книг та періодики. Реєструються такі типи видань: книги, періодичні видання та статті. Власного повнотекстового фонду документів сайт бібліотеки Луцького НТУ не має. Проте сайт містить розділ «Електронні ресурси», який інформує читачів про відкриті світові е-ресурси та надає доступ до передплачених ресурсів.

Отже, веб-сайт є тим інструментом, яким через бібліотеку Луцького НТУ здійснює інформування та довідково-інформаційне обслуговування користувачів, а також надає цілодобовий доступ до інформаційних ресурсів.

Очевидно, що для просування своєї діяльності недостатньо власне сайту, потрібні додаткові засоби інформування, зокрема й менш офіційні та формальні. Тому бібліотеки створюють блоги, сторінку або групу в соціальних мережах, відеоканали, фотогалереї тощо [2].

Соціальні мережі є інструментом, який бібліотекарі активно використовують для представлених своїх послуг у всесвітній павутині. Ці платформи виконують функції об'єднання людей зі спільними інтересами в одну спільноту, пошук знайомих, друзів, колег з метою підтримки зв'язку з ними. Тут обмінюються повідомленнями, діляться інформацією чи займаються спільною діяльністю. Зв'язок здійснюється за допомогою внутрішньої пошти або миттєвого обміну повідомленнями.

Характерними особливостями соціальної мережі є: 1) надання практично повного спектра можливостей для обміну інформацією; 2) створення власних профілів, в яких потрібно вказати реальні прізвища, ім'я, по батькові та іншу інформацію про себе; 3) активне спілкування; 4) можливість для користувача створювати і підтримувати список користувачів, з якими спільні інтереси, робочі та ділові зв'язки [10, 86].

Присутність бібліотеки в будь-якій соціальній мережі дозволяє їй рекламувати себе як культурно-освітню установу, поширювати інформацію про майбутні події та події, які вже відбулися. Соціальні мережі дають можливість ділитися інформацією з постійними та потенційними користувачами або партнерами бібліотеки, а також просувати поточні та минулі проекти, ділитись із віртуальними читачами своїми успіхами й досягненнями. Крім того, за допомогою соціальних мереж бібліотекарі можуть залучати громадськість до різного роду обговорень з метою визначення пріоритетних напрямів подальшої діяльності бібліотеки, оголошувати конкурси та проводити їх в режимі онлайн, нагадувати своїм користувачам про заборгованість [10, 87].

Наприклад, сторінка Волинської обласної бібліотеки для юнацтва у Facebook [4] оновлюється кілька разів на тиждень. Сторінка є каналом неформальної комунікації з читачами, засобом залучення ширшої аудиторії, креативним доповненням до основного сайту. Через сторінку бібліотекарі інформують про бібліотечні події, поширюють світлини, посилання на списки нових надходжень та віртуальні виставки, а також інформують про цікаві зовнішні події та ресурси.

У широкому значенні соціальною мережею вважають будь-яку онлайнову спільноту, учасники якої обмінюються інформацією й беруть активну участь в обговоренні певної теми. Подібна соціальна мережа створюється за допомогою технології «блог».

Блогом є веб-сайт, наповнений текстами та мультимедійною інформацією, де у зворотному хронологічному порядку публікуються короткі записи, які називають постами [12]. Усі записи в блогах поділяються на категорії за темами, а теми поділяються на окремі частини (рубрики) і дають назву кожній з них. При написанні статей дотримуються принципу «одна стаття – одна тема», розкривають тему в повному обсязі.

Блогерський жанр розвивається у двох напрямах: щоденники та тематичні блоги. Найбільшу увагу привертають тематичні блоги, саме завдяки їм блогосфера стрімко прогресує. Автор обирає тематику, на якій добре знається, пише про новини, сайти і події, які стосуються визначеної теми, наводить свої міркування та висновки.

Для бібліотеки блог – це можливість використання інноваційних інструментів і методів комунікації в мережі; створення корпоративного ресурсу з достатньою кількістю тематичного контенту (який регулярно додається), оптимізованого під пошукові системи, що дозволяє постійно залучати цільову аудиторію та привертати її увагу до бібліотеки; побудова емоційного зв'язку з користувачем завдяки особистісному аспекту інформації, яка публікується авторами блогів, про життя бібліотеки та бібліотечну справу; донесення до потенційних читачів офіційної позиції бібліотеки в неофіційному, а також, тестування нових ідей [11]. Виокремлюють блоги для читачів (тематичні, культурологічні, літературні) та фахові для професійного зростання колег [7, 50].

Працівники Волинської державної обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олени Пчілки (далі – ВДОУНБ ім. Олени Пчілки) є активними блогерами. Блоги інформують читачів про актуальні події, новини, виставки, рекламують соціокультурну діяльність бібліотеки («Вікно в Америку», «Бібліотечна веселка», «Життя в мистецтві»); слугують інструментом інформування бібліотекарів («Науково-методичний», «Бібліоблоги»), поширюють інформацію про документальні ресурси через віртуальні презентації книжкових виставок і окремих видань («Виробничий») [9].

Наприклад, блог «Вікно в Америку» [3] центру ВДОУНБ ім. Олени Пчілки, що був створений за підтримки Посольства США в Україні, є тематичним. У блозі в зворотному хронологічному порядку публікуються пости одної тематики, створені працівниками бібліотеки. На платформі відвідувачі дізнаються інформацію про соціокультурну діяльність центру – про події, що заплановані, та події, що вже відбулись та коментарі до них.

Представлення бібліотек у блогах є фактором покращення комунікації у віртуальному середовищі, засобом їх рекламування.

Бібліотеки активно освоюють і Instagram, який «може бути ефективним у випадку оперативного розміщення інформації про події в бібліотеці» [5, 25].

Висновки. В умовах інформатизації суспільства одним із вирішальних чинників задоволення інформаційних потреб читачів стає формування підтримки віртуальних представництв. Соціальні мережі, які використовуються для популяризації бібліотек, отримали статус не тільки віртуального простору для знайомств, спілкування тощо, але й зручного засобу обміну інформацією. Як результат, бібліотека стає провідником нової культури – віртуального обміну, віртуального читання, віртуальної комунікації й пізнання. Більше того, віртуальний простір сприяє формуванню нового образу бібліотеки, що відповідає сучасним тенденціям розвитку інформаційної сфери.

Список використаних джерел

1. Бібліотека Луцького національного технічного університету : офіційний сайт. URL: http://library.lntu.edu.ua/ (дата звернення: 01.05.2019)

2. Бібліотека Луцького національного технічного університету. Facebook. URL: https://m.facebook.com/Lutsk National Technical University/ (дата звернення: 30.04.2019)

3. Вікно в Америку : блог Волинської державної обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олени Пчілки. URL: http://woalutsk5.blogspot.com/ (дата звернення: 29.04.2019)

4. Волинська обласна бібліотека для юнацтва. Відкрита група Волинської обласної бібліотеки для юнацтва у Facebook. URL: http://www.facebook.com/Volyn.Youth.Library/ (дата звернення: 30.04.2019)

5. Гранчак Т. Використання національними бібліотеками соцмереж для представлення бібліотечних продуктів і послуг. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 1. С. 18–29.

6. Єпіфанова О. Роль веб-сайту в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні наукової бібліотеки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. *Вісник Львівського університету. Серія : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. 2009. Вип. 4. С. 235–239.

7. Кулик Є. Блоги бібліотек для юнацтва (молоді: моніторинг ефективності). *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 6. С. 49–52.

8. Кулик Є. Формування віртуального бібліотечного простору для бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 12. С. 28–35.

9. Навчаємося разом: блог Волинської обласної бібліотеки для юнацтва URL: http://tcenrlutsk.blogspot.com/ (дата звернення: 28.04.2019)

10. Пасмор Н. Веб-сайт та соціальні мережі як засіб інтернет-представництва університетської бібліотеки. *Короленківські читання 2015. Бібліотеки, архіви, музеї: інноваційні моделі розвитку* : матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 8 жовт. 2015 р. Харків, 2016. С. 85–94.

11. Пригорницька О. Бібліотечні блоги як інструмент просування бібліотеки у віртуальному просторі URL: http://conference.nbuv.gov.ua/report/ view/id/340 (дата звернення: 30.04.2019)

12. Рижа М. Бібліотечні блоги та сторінки в соціальних мережах URL: http://www.rdobd.com.ua/?catid=56:2010-08/ (дата звернення: 27.04.2019)

13. Савчук Т. Веб-сайт бібліотеки вищого навчального закладу: основні концепції побудови та тенденції розвитку URL: http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/32/ (дата звернення: 28.04.2019)

References

1. Library of Lutsk National Technical University : ofits.veb-portal URL: http://library.lntu.edu.ua/ [in Ukrainian].

2. Library of Lutsk National Technical University. Facebook. URL: https://m.facebook.com/Lutsk National Technical University [in Ukrainian].

3. Window to America: bloh Volyns'koyi derzhavnoyi oblasnoyi universal'noyi naukovoyi biblioteky imeni Oleny Pchilky. URL: http://woalutsk5.blogspot.com/ [in Ukrainian].

4. Volyn Regional Library for Youth. Open group of the Volyn Oblast Library for Youth in Facebook. URL: http://www.facebook.com/Volyn.Youth.Library [in Ukrainian].

5. Granchak, T. (2016). The use of national libraries for social networks for the presentation of library products and services. Bibliotechnyy visnyk, 1, 18–29 [in Ukrainian].

6. Yepifanova, O. (2009). The role of the website in library and information service of the scientific library of Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University. Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya : Knyhoznavstvo, bibliotekoznavstvo ta informatsiyni tekhnolohiyi, 4, 235–239 [in Ukrainian].

7. Kulik, Y. (2015). Blogs of libraries for youth (youth: monitoring of efficiency). Visnyk Knyzhkovoyi palaty, 12, 28–35[in Ukrainian].

8. Kulik, Y. (2014). Forming of the virtual library space for library and information service of youth. Visnyk Knyzhkovoyi palaty, 12, 28–35[in Ukrainian].

9. Study together: bloh Volyns'koyi oblasnoyi biblioteky dlya yunatstva URL: http://tcenrlutsk.blogspot.com/[in Ukrainian].

10. Pasmor, N. (2015). Web site and social networks as a means of online representation of the university library. Proceedings from XVIII The Sixth International Scientific and Practical Conference "Korolenkov Readings 2015. Libraries, Archives, Museums: Innovative Development Models" (pp. 85-94). Kharkiv [in Ukrainian].

11. Pryhornitskaya, O. (2018). Library blogs as a tool for promoting a library in a virtual space http://conference.nbuv.gov.ua/report/ view/id/340 [in Ukrainian].

12. Ryzha, M. (2010). Library blogs and pages in social networks URL: http://www.rdobd.com.ua/?catid=56:2010-08/ [in Ukrainian].

13. Savchuk, T. (2011). Website of the University Library: Basic Concepts of Construction and Development Trends URL: http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/32/ [in Ukrainian].

УДК 025.4 (430)

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175851

Lorenz Bernd,
PhD, Associate Professor,
Munich University of Applied Science, Germany
bernd.lorenz@bsb-muenchen.de
http//orcid/0000-0003-3292-9896

THE CLASSIFICATION OF REGENSBURG: HISTORY AND DEVELOPMENT

The purpose of this article *is giving on overview of the development of the Classification of Regensburg, which was created in 1964 by specialists at the Regensburg University Library.* ***The methodology*** *is based on historical and classification principles and methods. Particular attention is paid to comparative method.* ***Scientific novelty.*** *The main characteristics of the classification scheme Regensburg, which combines: introduction, peculiarities of organization, basic concepts, subject classes, revision policy, is presented.* ***Conclusions.*** *The Classification of Regensburg has become widespread for the indexation of funds in academic libraries of Germany, as well as of other countries in particular Austria and Switzerland. Updating of subject schemes of the Classification of Regensburg started in the 90ies of the 20th century. Since 2009 an online version of the Regensburg Classification system has being developed and improved. The main principles and changes made in 2017 have been specified.*

Key words: *library classification systems, the Classification of Regensburg, classification schemes, organization of knowledge, online classification for libraries documents.*

Лоренц Бернд,
PhD, доцент,
Мюнхенський університет прикладних наук, Німеччина

КЛАСИФІКАЦІЙНА СИСТЕМА РЕГЕНСБУРГ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК

Метою *роботи є висвітлення розвитку німецької бібліотечної системи класифікації, яку було впроваджено у 1964 році фахівцями університетської бібліотеки в Регенсбурзі.* ***Методологія*** *базується на використанні історичних та класифікаційних принципів і методів. Особливу увагу приділено застосуванню компаративного методу.* ***Наукова новизна*** *полягає в тому, що презентується основний ряд класифікаційної схеми Регенсбург, який поєднує: вступ, особливості організації, основні концепти, предметні класи, політику ревізії.* ***Висновки.*** *Зазначається, що*

© Лоренц Бернд

класифікація Регенсбург набула значного поширення для індексації фондів в академічних бібліотеках Німеччини, а також у бібліотеках інших країн, зокрема Австрії, Швейцарії. З 1990-х років XX ст. розпочато оновлення її предметних схем. З 2009 р. у співпраці з партнерами розробляється та удосконалюється онлайн версія класифікації. Акцентовано увагу на її основних принципах та характеристиці змін, здійснених у 2017 році.

Ключові слова: *бібліотечні класифікаційні системи, класифікація Регенсбург, класифікаційні схеми, організація знань, онлайн класифікація бібліотечних документів.*

Лоренц Бернд**,**
PhD, доцент,
Мюнхенский университет прикладных наук, Германия

КЛАССИФИКАЦИОННАЯ СИСТЕМА РЕГЕНСБУРГ: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОЕ РАЗВИТИЕ

Целью *статьи является освещение развития немецкой библиотечной классификационной системы, которая была внедрена в 1964 году специалистами университетской библиотеки в Регенсбурге.* ***Методология*** *основывается на использовании исторических и классификационных принципов и методов. Особенное внимание уделяется использованию компаративного метода.* ***Научная новизна*** *состоит в презентации основного ряда классификационной схемы Регенсбург, в которой представлены: введение, особенности организации, основные концепты, предметные классы, политика ревизии.* ***Выводы.*** *Отмечается, что классификация Регенсбург получила значительное развитие для индексации фондов в академических библиотеках Германии, а также в библиотекахдругих стран, в том числе Австрии, Швейцарии. С 1990-х гг. XX века началось обновление ее предметных схем. С 2009 р. в содружестве с партнерами разрабатывается и усовершенствуется онлайн версия классификации. Акцентировано внимание на основных принципах классификации и характеристике изменений, которые были осуществлены в 2017 г.*

Ключевые слова: *библиотечные классификационные системы, классификация Регенсбург, классификационные схемы, организация знаний, онлайн классификация библиотечных документов.*

1 Introduction

Many university libraries in Germany are managed by a so-called two-track system with one central library and a range of greater or smaller decentralized institute or faculty libraries. Here the books are often organized according to an in-house classification scheme many of them often years old.

Just the contrast: The University Library of Regensburg was founded in the year 1964, the library was built to serve as a collection of books on open-access shelves. Consequently, it is essential in an open-shelf library that the books (journals, newspapers and so on) are categorized. Thus the central task on which the others depend is the organization of the collection – the arrangement of the documents in some helpful order: here in a new classification scheme.

For some time it has been clear that the Regensburg Classification Scheme has deserved a presentation along the lines of those existing for other general classification schemes. There are several reasons for this. One is the need to provide information to a wider international audience. Another is to bring together the experience of specialists in classification theory and those working with classification. We know that practicing librarians are busy, students are grappling with a crowded curriculum – and the relevant literature (print and/or electronic) is often scattered.

Consequently, the purpose of the text is to continue to provide an exposition of the Regensburg (Network) Classification and a tool for studying and for staff training in the use of the scheme. Keeping in mind that – during the 60's – it was the exception in Germany for users of academic libraries to be given direct access to the shelves. Normally the users have to refer to the catalogs (often called the heart of the library!) to find what s/he wants. Since a century the consensus of the main classification schemes seems to be that systematic arrangement by subject is the

most useful of the choice of author, title or alphabetical subject.

But the good functional grouping of subject matters depends on the prior structural organization of knowledge in the form of a sound and useful classification system, of course. Indeed, the fundamental importance of classification and classificatory structure in all kinds of information systems and knowledge organization systems seem now to be clearly understood. We may conclude that library classification is knowledge classification with necessary adjustments, such as the provision of generalia class, common isolates, form classes, notation, book number and so on.

2 A brief history

2.1 A new classification for the new established open-access library

In this way, the classification system of the library has been developed keeping browsing in mind. The philosophy of open access is based on a commitment to library service. Only a few types of document cannot be put into classified order. This idea of the good neighborhood of books (and texts) is based on the assumption that researchers – in the humanities, above all – tend to seek information and create use of literature by browsing among the library stacks. Theoretically, it helps them to find the unexpected, the item that would not have been found otherwise.

The result has been that the open-access library with the simplicity of the arrangement of the collection, in particular, owes much of its efficiency to the flexibility and usefulness of its classification system. After studying the possibilities of adopting one of the major published classification schemes mentioned above in the context of a special so-called German unitary classification scheme ("Einheitsklassifikation") being in discussion during the 70's, than was finished without success – the Regensburg University Library established a new "home-made" classification for its own open-access library created by working-groups of experts in humanities or sciences and library.

2.2 From the beginning

The Regensburg classification scheme was originally designed and developed as a utilitarian system to classify the – mainly new - books of the Regensburg collection and for future expansion of the collection - with regard to the requirements of library staff, public, academic people, and students. In this way, users were involved in negotiating classificatory structures. – And above all: This new system was not intended for use by any other library.

Max Pauer, a chief librarian of Regensburg 1964-1989, emphasized the practical considerations as an important basis for the development of the Regensburg classification scheme. At the same time, the library staff started to work more intensively with theoretical considerations in mind. For this reason, understanding the relationship between classification and browsing is essential for librarians and information scientists. Thus a successful classification system should minimize the amount of user-time spent browsing.

Therefore more effort has been expended in developing aids for using the classification scheme. Like most university and other academic libraries – which do not have open stacks and have tended to develop in-house schemes – in Germany, Regensburg developed a separate classification scheme for the years 1964-1969, similar in essence to LCC which was used for shelfmarks and in the stack. For the class-marks are not too complicated for a messenger to find the right book when sent to the stacks to fetch a work or for a reader to approach the shelves.

2.3 Classification of a growing group of academic libraries

But unlike most university and other academic libraries in Germany, Regensburg has developed its classification in line with the classification of a large group of German academic libraries. This classification, as it has been stressed, was originally only intended for the University of Regensburg but it has also been employed with success elsewhere. Other academic libraries, therefore, use the same classification scheme and they employ it with only a few minor modifications. In the meantime, the principle of open access to library collections is a characteristic of a lot of German academic libraries.

The history of this development shown in the following six main steps:

a) Since 1970 an extensive cooperation is going on with the newly founded Augsburg University Library, followed by the other new university libraries in Bavaria, and also with the old and famous university libraries of Erlangen and Würzburg (1982).

b) Since 1983 a group of other libraries – mainly polytechnics – in Bavaria with predominantly technical interests have been working together with Regensburg and its partners and have begun to use the classification scheme (partly reclassifying from the formerly used Universal Decimal Classification).

Once being aware of the existence of an improved system, librarians and academic people are faced with a decision to reclassify or not. This decision evaluates the ultimate economy in service against initial costs. A delay in making the change will cost more in the long run. In some situations, a plan of gradual changeover might be appropriate, such as involving more recent acquisitions. The main point has been to try to choose a scheme which will meet the needs of the users while remaining within the economic framework of the organization using it.

c) In the neighboring countries of Germany exist also users of the Regensburg classification scheme, for example the University Library of St. Gallen (Switzerland) – since 1986 – and the Town and University Library of Bern – since 1999; also the Library of the Fachhochschule Liechtenstein at Vaduz (Liechtenstein) and in 2000 the University Library of Innsbruck (Austria). In the meantime, the largest group of academic libraries in Austria uses the Regensburg classification – with an Austrian user group and a special arrangement for the juridical libraries according to Austrian law.

Analogically works for the user group in Switzerland.

d) The most significant developments in Germany have taken place since 1990 The unification of Germany brought together the "Regensburg classification group" (i.e. the group of academic libraries using the Regensburg classification scheme) with a large number of important university libraries and other scientific libraries of the former GDR.

Thus a large number of famous libraries like the "Humboldt-Universität Berlin" (the traditional University of the capital), Chemnitz, Dresden, Greifswald, Leipzig and Rostock (in alphabetical order) and the "Herzogin Anna Amalia Bibliothek" Weimar in 2001 have become users of the classification scheme and at the same time cooperating partners in the on-going work of improving the classification scheme. As a rule, this process started when the university library began using the classification for current materials: classificatio est semper reformanda.

At the same time the newly opened university libraries like the ones in Erfurt, Frankfurt/Oder and Potsdam have become users of the classification scheme.

In 1991, the university library of Munich ("Ludwig-Maximilian-Universität") chose reluctantly to utilize the centralized classification of Regensburg and the "Regensburg classification group". In the meantime, the greatest and most important part of the collection was reclassified by the Regensburg Classification scheme.

In 1993 the research of Hans-Joachim Zerbst and Olaf Kaptein in "Bibliotheksdienst" 27, 1993 pp. 1526/1539 showed that the Regensburg Classification Scheme has a special significance for German academic libraries.

e) In 1998 the newly founded University of Bozen and Brixen (Southern Tyrol, Italy) has started to use the Regensburg Classification and to translate important parts of it into Italian (the second official language in Southern Tyrol) at the same time:

Generalita (A)
Psicologia (CL-CZ)
Pedagogia (D)
Sociologia (MN-MS)
Giurisprudenza (P)
Scienze economiche (Q)
Agricoltura e foreste(ZA-ZE)

And – a little later – into English (the third language of the university at Bozen).

Jurisprudence (P)
Business and Economics (Q)

with minor expansions and cultural adaptations.

A few years earlier the university library of Frankfurt/Oder had successfully begun to write a Polish adaptation. In the following decennium, a number of scientific libraries of the province of Southern Tyrol have chosen the classification for the institution.

How many and what kinds of libraries use the Regensburg Classification? The system, therefore, serves as an exemplary classification which proven success in many academic – see above – and other libraries (e.g. school libraries, museum libraries, libraries of monasteries). By using and

criticizing the Regensburg Classification it has to be considered that the classifiers are dealing with millions of books in more than 70 academic and more than 70 other libraries. Versions of the classification used at a few libraries only vary somewhat from the official text. There are also a few expansions of the text in use by single libraries.

f) The renewed Regensburg Classification

In 2009 the University Library Regensburg reorganized the classificatory work with the partners. A narrow circle of users/partners makes conduct with Regensburg and pays a little fee for organizing a better technical and electronic support for the classification work done by the Regensburg Library. Since more than a decade the classification is given electronic with more and more possibilities to use. In the ’60s the classification is machine-written, consequently in following numbers of editions for each volume – since nearly ten years the classification in all of its parts is actually and correctly published each three-months tact.

3 Notation system - The new classification – formally similar to LCC

The Library of Congress Classification and the Dewey Decimal Classification – as the most famous and used classification systems worldwide – were also considered to be too strongly based in (Anglo-)American thought, of the 19th century particularly – were used to a new German university library founded in the 2d part of the 20th century like Regensburg or a German academic library in General.

However, serious consideration was given to the method of mixed notation of double letters and following numbers used for LCC – according to an enumerative classification. From a theoretical viewpoint, Regensburg’s notation is certainly adequate.

Like LCC, a Regensburg classmark consists in general of three key elements: location number, classification number and author marks (formulated by C. A. Cutter, revised by Kate E. Sanborn). Consequently, a correspondence does not always exist between the length of the classmark and the hierarchical structure of the classification system.

The author symbols are composed of an initial letter followed by Arabic numerals. To these may be added symbols designating a particular title and/or a particular edition.

Length of notation – Let’s take for example:

Eric John Dobson: English pronunciation 1500-1700

65 /	HF	190	D635	(2)	-1
Location number	Modern English	Phonetics	Author (CSN)	Edition	Volume

(Each departmental library has its own separate number as a part of the shelving arrangement.)

In practice, there are also some auxiliaries like special author tables used in classifying the works of prolific authors such as St. Augustine and Adorno, especially where it is desirable to group with the works all the books about the works. In general, we will also conform to the law of economy. It seems that we have to accept a loss in specificity and thus a poorer relevance performance in order to have a practical shelf arrangement notations. However, the user does not find it too difficult to scan a shelf full of books.

4 The Classification Scheme

4.1 Introduction

A total of 34 (originally physical volumes mentioned above) parts comprise the Regensburg classification schedules.

The individual schedules are primarily kept up-to-date by:

– Newsletters (semi-annual as a rule), published by the secretary for the coordination of the classification at Regensburg with three units:

– State-of-the-Art, including program and results of working groups

– Additions, modifications, and corrections of single notations and of groups of notations

– On-going contact between specialists and the secretary for coordination

Each schedule has a similar, even identical format:

A prefatory note a brief history of the schedule is part of the last machine-written edition or you can find it in the “Handbuch für die Regensburger Verbundklassifikation” third edition (2017)(Manual for the Regensburg Network Classification).

In some schedules additionally, some general instructions accompany the usual elements making up each schedule.

The classification uses an alphabetical notation A-Z for the main classes.

Like class P of LCC, the philological sched-

ules E-K of the Regensburg classification contain over one.

A third of the content of the entire classification scheme.

Nevertheless the schedule "Technology" has assumed an ever-growing significance since the years 90'.

Arrangement:

As a modern book classification, the Regensburg Classification arranges books primarily by subject, but many other methods are used in the final arrangement on the shelves. In particular, the author and title arrangements are employed within the specific classes. There is no reason why alphabetical order should not be used, to a certain extent, within the classification scheme whenever it is the most sensible method of subarrangement or whenever it can bring about a more useful grouping than a classified sequence can; yet the alphabetical arrangement can only justifiably replace a classified one if we are sure that no loss of efficiency results.

Many of the schedules also provide common geographical divisions, although they may not always use this term to denote them.

There are many "see" and "see also" references too in the schedules since no book classification gathers together at one point all that a reader may require on a topic. The collocation of related topics and the possibility to browse may be at least as important as specificity and the provision of unique locations. Ease of use by the indexes is a consideration for the general system of classification also, and the encoding of complex relationships between components is intellectually demanding and time-consuming to implement.

The classification does not officially provide alternative or optional numbers. Therefore alternatives are often not indicated as such but given in the form of these parenthesized numbers with "see" and "see also" references. Such numbers may be used as an alternative – but correctly constructed – class numbers by other libraries of the network. Among suitable cases for alternative placings are Education, Political Science, and Law. Indeed Biochemistry could go under Biology or under Organic Chemistry.

Concepts in Classification:

It is obvious that great effort has been made by Regensburg classifiers to economize on schedule space by the use of tables applicable to a large number of cases, and when it has not been done it is because it is not feasible in view of the special nature of the matter to be classified.

Indeed book classification is a classification of knowledge with adjustments conditioned by the physical form of books. The library environment is one of the institutionalized forms of knowledge organization since it is concentrated a certain part of the documented world of public knowledge and the world of individual knowledge of librarians and users also. Nevertheless, the schedules of a book classification must, of necessity, be of a more permanent nature than those of classification of knowledge. Thus revisions are absolutely necessary for the classification to give the scheme an updated style and a contemporary outlook. In general, the classification schedule should omit no step in the hierarchy.

The problem of keeping pace with knowledge is not restricted to the classified arrangement, of course. Terminology changes, new terms have to be introduced, new relationships arise, and all these changes will affect any system, systematic or alphabetical. Indeed terminology has always been a fundamental factor in the theory and design of information structures, but its role in the research of classification and knowledge organization, in general, is growing.

Revision policy:

Therefore subject specialists at Regensburg and the partner libraries developed and continue to develop each of the individual schedules by consulting academics – according to changing types of literature used in single sciences.

Five basics are fundamental for the interchange of classification and science:

– Fiction/Theory: What are the connections?

– Facts: What are the trends and developments?

– Functions: What are the aims of the two branches?

– Feeling/Emotional factor: Is very important for working together with success!

– Future: New Themes and sciences demand some corrections or new possibilities in classification.

The full editions make steady if unspectacular, progress and are mainly devoted to the Sciences (and Humanities of course). Revision is

on-going; one has to acknowledge the very practical attitude of the team of compilers – chosen groups of specialists in various themes and in librarianship.

The terminology used in the text should be as up to date as possible consistent with the usage of the users. In the meantime basis of terminology consists the common normed data ("Gemeinsame Normdatei") used on the majority of libraries in German-speaking countries.

It must be stressed that this classification is essentially a team product and that, in many ways, it is the best thought of as a coordinated series of special classifications. Thus the Regensburg Classification is under constant and consequent development and revision in the Editorial Office at the Regenburg University Library. This editorial office helps customers in arranging access to the classification – together with the IT-Department of the library and his growing importance for many years.

A new development since the year 2017: For a single scheme or a group of schemes works a group of experts and for the development and progress of the whole classification is established a council ("Beirat"). Interested libraries can get texts and brochures to the classification and/or participate in courses for the introduction.

4.2 University of Regensburg Library Classification Scheme: The Individual Schedules

A	General. Bibliography. Encyclopedias (General). General reference works. Uni versities. Libraries and library sciences. In formation science. Environment
B	Theology. Religion
CA-CI	Philosophy
CL-CZ	Psychology
D	Education
E	General and comparative linguistics and philology. Indo-European languages. Extra-European Languages and literatures
F	Classical languages and literatures (Ancient, Medieval, and Modern)
G	Germanic languages and literatures
H	English (British English, American English). English literature worldwide
I	Romance languages and literatures
K	Slavonic languages and literatures
LA-LC	Ethnology. Ethnography
LD-LG	Classical Archaeology
LH-LO	Fine Arts
LP-LZ	Music and Musicology
MA-MM	Political Science
MN-MS	Sociology
MX-MZ	Military Science
N	History (including Auxiliary sciences)
P	Jurisprudence
Q	Business and Economics
R	Geography
SA-SP	Mathematics
SQ-SU	Information technology
TA-TD	Natural Science (General)
TE-TZ	Geology and Paleontology
U	Physics
V	Chemistry and Pharmaceutics
W	Biology
XA-YZ	Medicine
ZA-ZE	Agriculture. Forestry. Horticulture. Fishing. Home Economics
ZG-ZS	Technology
ZX-ZY	Sports

(Formerly: O Students' library; no longer part of the official classification scheme.)

4.3 Support for classification work:

Publications:

Stringent and comprehensive instructions on how to use the classification are very important, above all when working within a definite group of participants. Therefore exists a number of aids for classification:

– Rules for the assignment of bookmarks; at the same time practical guide.

The most important things that the Regensburg University Library learned were that classifiers in a great need of assistance, and that workshops (above all in-house-workshops for one library) and a Manual (published 2003, second edition 2008, third edition 2017) were absolutely necessary. The rules explain how to apply classification schedules and to build class numbers, and is a helpful source of advice for using the classification in general with a number of examples and explanations given in the text.

– Newsletter vol. 1-, 1985-

A recurring problem is how to inform the libraries about the classification policies. The Newsletter

– a nearly traditional support for classification work – is the primary channel of communication and information. Here the announcements related to classification and shelf-listing are immediately relevant.

– RVK-Bibliography: a survey of works and articles about the Regensburg classification scheme (see: https://rvk.uni-regensburg.de/ueber-die-rvk/45-literatur-rvk-regensburger-verbund-klassifikation /52-bibliographien-und-schrifttum

– Indexing:

There are some indexes for additions and auxiliaries to fifteen of the 34 individual schedules and lists of authors/names for seven. Provided that the documents are classified as fully as the classification scheme allows, these alphabetical subject indexes of the individual schedules and the general index of the classification (shown as a level of the online classification) – both arranged according to the (German) subject-heading authority file ("Gemeinsame Normdatei", mentioned above) – should prevent the same subject under being entered synonymous terms. Thus, some related subjects separated in the classification will be brought together through verbal similarities.

Moreover, there are many "see" and "see also" references in the indexes.

5 Classification in progress

a) Plans and projects

Our plans in the field of classification for the next years include:

– Updating according to developments in the sciences and humanities

– Revision of auxiliary tables and indexes

– Further development of the On-line Classification: based on a project (1995-1997) at the University of Regensburg Library supported by Deutsche Forschungsgemeinschaft (German Research Organization).

(http://www.bibliothek.uni-regensburg.de/Systematik/systemat.html)

As far as possible, the library and the partners want to maintain and develop the Regensburg Classification as a tool for the organization of knowledge. Therefore it is attempting to meet the needs of users in a variety of different circumstances and areas.

Within this emerging network, the classification scheme constitutes a discursive arena facilitated by the libraries and functions as a boundary object for the various interests that exist among users and librarians.

To this end, it is argued that the library should be an active part in the production of knowledge and that this role can be affected by the development of classificatory structures.

Vocabulary management:

Therefore the reliability of indexing and classifying and, hence, the quality of the searches can considerably be improved through the use of advanced techniques of vocabulary management, for example, through the interactive display of the hierarchies in classification and vocabulary on the screen.

Research environment:

Certainly, the foundations of a library classification scheme can be safely laid by thinking of it as a language. At the same time library classification, which is subject to the mechanical and financial restrictions, has insurmountable limitations imposed on it by the multiplicity of helpful ordering among specific subjects. It is the knowledge of this very limitation which makes library classification look for help from outside. Some help is possible from another tool common among librarians:

Subject headings to self-contained independent, bibliographical units, e.g. monographic works.

There should be necessary to lay emphasis on the key role of subject cataloguing/content finding in libraries. The potential usefulness of library materials cannot be exploited without it. Thus the process of subject analysis is generally realized through the assignment of classification numbers and subject headings.

In future:

There is a need for online classification data to:

– use classification numbers for validation, global changes, and links to subject headings

– enhance subject access, automate shelf-list functions

– incorporate online classification data into a workstation

– provide timely updates to classification numbers

– assist in the task of reclassification

– work at a number of concordances.

It is important to receive information and communication to help in this planning from colleagues working in the field of classification.

Summary

The University of Regensburg was founded in 1964 as a collection of printed material on open-access shelves. Therefore the library established a new "home-made" classification scheme.

Like LCC, a bookmark consists in general of three principal elements: location number, classification number, and author marks (formulated by Cutter and Sanborn).

But unlike most academic libraries in Germany, Regensburg has developed its classification in line with the classification of a large group of academic libraries in German-speaking countries. Thus the Classification is most wide-spread in Central Europe.

The 34 individual schedules are primarily kept up-to-date online and organized by the secretary for the online classification (working center) at Regensburg; the basis is the continuous contact between the specialists of the partners and the secretary.

References

1. Geisselmann, Friedrich "Online-Version einer Aufstellungssystematik", in: Aufbau und Erschließung Begrifflicher Datenbanken. Beiträge zur bibliographischen Klassifikation. H. Havekost / H.-J. Wätjen (Hrsg.) (Oldenburg, 1995), p.131-151.

2. Häusler, Ines – Werr, Naoka Die Regensburger Verbundklassifikation (RVK), in: Klassifikationen in Bibliotheken. Theorie – Anwendung – Nutzen. H. Alex, G. Bee und U. Unger (Hrsg.)(Berlin/Boston, 2018), p. 127-163.

3. Lorenz, Bernd 50 Jahre RVK: Bedarf – Beobachtungen – Bewertung http://rvk.uni-regensburg.de/images/stories/Conf2014/lorenz

4. Lorenz, Bernd Handbuch zur Regensburger Verbundklassifikation. Materialien zur Einführung. Unter Mitarbeit von R. Achenbach , K. Boll-Becht, I. Häusler, V. Plößnig, Gerald Peichl und N. Werr, Hrsg. B. Lorenz (Wiesbaden, 3 überarbeitete Aufl. 2017).

5. Lorenz, Bernd The Regensburg Classification: A Short Survey, in: Cataloging and Classification Quarterly 25, 1997, p. 39-49.

6. Lorenz, Bernd The Regensburg Classification Scheme: Users and Partners, in: Knowledge Organization 22, 1995, p. 159-161.

7. Pauer, Max Deckung von Aufstellung und Systematischem Katalog. Wunsch und Wirklichkeit in Bibliothekssystemen der neuen bayerischen Universitäten, in: Bestandserschließung und Bibliotheksstruktur. Rolf Kluth zum 10.02.1979. Hrsg. R. Alsheimer (Wiesbaden, 1979), p. 158-169.

8. Werr, Naoka – Ball, Rafael Die „neue" Regensburger Verbundklassifikation (RVK) oder die Zukunft eines Erfolgsmodells, in: Bibliotheksdienst 43, 2009, p. 845-853.

УДК 01 (477) «2004/2018»

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175853

Політова Олена Аркадіївна,
кандидат історичних наук,
директор бібліотеки
муніципального закладу вищої освіти
«Київської Академії мистецтв»
politov2@ukr.net
orcid.org/0000-0002-6516-0828

БІБЛІОГРАФОЗНАВЧІ РОЗВІДКИ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ «БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО. ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. ІНФОРМОЛОГІЯ»

Мета роботи – *здійснити стислий огляд наукових статей бібліографознавчої проблематики, надрукованих у часописі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» у 2004-2018 роках.* ***Методологія*** *дослідження полягає у використанні бібліографічного методу, методів аналізу та синтезу, узагальнення.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в узагальненні проблемно-тематичних характеристик конкретного сегменту публікацій у фаховому журналі – наукових статей, які розкривають основні напрями досліджень бібліографознавчої тематики за останні 15 років.* ***Висновки****. Зміст проаналізованих публікацій висвітлює актуальні проблеми бібліографознавства та бібліографії в контексті завдань інтеграції наук інформаційно-документного циклу, розвитку інформатизації бібліотек; дозволяє простежити основні тенденції у розвитку бібліографознавства та бібліографії в зазначений період.*

Ключові слова: *бібліографознавство, бібліографія, науковий журнал, бібліотекознавство, документознавство, наукові статті.*

Политова Елена Аркадиевна,
кандидат исторических наук,
директор библиотеки
муниципального учреждения высшего образования
«Киевской Академии искусств»

БИБЛИОГРАФОВЕДЧЕСКИЕ ПУБЛИКАЦИИ НА СТРАНИЦАХ ЖУРНАЛА «БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИЕ. ДОКУМЕНТОВЕДЕНИЕ. ИНФОРМОЛОГИЯ»

Цель работы *– осуществить сжатый обзор научных статей библиографоведческой проблематики, напечатанных в журнале «Библиотековедение. Документознавство. Информологія» в 2004-2018 годах.* ***Методология исследования*** *заключается в использовании библиографического метода, методов анализа и синтеза, обобщения.* ***Научная новизна*** *работы заключается в обобщении проблемно-тематических характеристик конкретного сегмента публикаций в профессиональном журнале – научных статей, раскрывающих основные направления исследований библиографоведческой тематики за последние 15 лет.* ***Выводы.*** *Содержание проанализированных публикаций освещает актуальные проблемы библиографоведения и библиографии в контексте задач интеграции наук информационно-документного цикла, развития информатизации библиотек; позволяет проследить основные тенденции в развитии библиографоведения и библиографии в обозначенный период.*

Ключевые слова: *библиографоведение, библиография, научный журнал, библиотековедение, документоведение, научные статьи.*

© *Політова О.А.*

Politova Elena,
Doctor of Philosophy in historical sciences,
library director
municipal Institution of Higher Education
to Kyiv Academy of arts

BIBLIOGRAPHY STUDIES OF PUBLICATION ON THE PAGES OF THE JOURNAL «LIBRARY SCIENCE. RECORD STUDIES. INFORMOLOGY»

The purpose of the article *- to carry out the compressed review of the scientific articles of bibliography studies range of problems, printed in the journal „Library Science. Record Studies. Informology» in 2004-2018.* ***The research methodology*** *consists of the use of the bibliographic method, methods of analysis and synthesis, generalization.* ***The scientific novelty*** *of work consists in the generalization of problem-thematic descriptions of a concrete segment of publications in a professional magazine - the scientific articles that expose basic directions of researches of bibliography studies subjects for 15 last the.* ***Conclusions.*** *The table of contents of the analyzed publications lights up the issues of the day of bibliography studies and to the bibliography in the context of tasks to the integration of sciences of the informatively-debenture cycle, development of informatization of libraries; allows to trace basic tendencies in development of bibliography studies and bibliography in a marked period.*

Key words: *bibliography studies, bibliography, scientific journal, library science, record studies, scientific articles.*

Актуальність теми дослідження. Концепцією журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» було передбачено комплексне висвітлення теоретичних проблем суміжних наук – архівознавства, джерелознавства, бібліографознавства і т. ін. [14]. Бібліографія була однією з улюблених справ засновника й першого головного редактора цього журналу доктора історичних наук професора М. С. Слободяника, і редколегією цього часопису постійно приділялася увага питанням теорії, методики та практики бібліографічної діяльності. Аналіз тематичної структури бібліографознавчих публікацій дає змогу визначити основні напрями бібліографознавчих досліджень, простежити тенденції в розвитку бібліографознавства та бібліографії у 2004-2018 рр.

Аналіз досліджень і публікацій. Про публікації з питань бібліографії та бібліографознавства у кількох фахових виданнях йшлося свого часу у статті фахівця Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого Т. Заморіної, яка проаналізувала наукові розвідки з цієї теми за період 2005-2007 років у кількісному, тематичному та хронологічному аспектах, в тому числі, виділила дані по часопису «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» [5]. Зокрема, автором зазначено про кількість статей з теорії бібліографознавства, термінології, бібліографічного обслуговування користувачів, а також публікацій про бібліографічну діяльність бібліотек та наукових установ у зазначений період [5, 26].

Зауважимо, що бібліографознавча проблематика займає окреме місце в структурі покажчика змісту журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» [1]. Публікації даної тематики авторами посібника узагальнені в окремому підрозділі «6.1. Бібліографознавство».

Виклад основного матеріалу. Всього за вказаний період у згаданому покажчику зареєстровано понад 20 наукових статей з теорії, методики й практики бібліографічної діяльності Разом з тим, статті, що містять бібліографознавчу тематику, є й у інших розділах цього посібника.

Вже в перший рік виходу журналу були опубліковані наукові розвідки з бібліографознавства: розлога стаття Г. М. Швецової-Водки, присвячена бібліографічним посібникам, що відображають українську книгу періоду 1917-1921 рр. – одного з найбільш складних періодів в у вітчизняній історії [20], та публікація В. В. Загуменної – про актуальні проблеми вітчизняної бібліографії [4].

Відома українська вчена в галузі бібліографознавства та документознавства професор Г. М. Швецова-Водка, віддаючи належне бібліографічним покажчикам, які видані провідними бібліотеками країни в межах програм «Національна бібліографія України», зупинилась на порівняльному аналізі змісту двох випусків науково-допоміжного покажчика «Спецфонд Книжкової палати України (1917-1921 рр.)» (К., 2003) та п'ятого випуску покажчика «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського» (1917-1923)» (К., 2002) [20]. Цей аналіз показав, що, незважаючи на наявність однакових відомостей, названі посібники не дублюють, а доповнюють один одного і можуть вважатися вагомими складовими українського бібліографічного репертуару [20, 69].

Професор В. В. Загуменна послідовно висвітлила здобутки та перспективи національної бібліографії за десятиріччя, що минуло від часу проведення наукової конференції «Національна бібліографія України: стан і тенденції розвитку» (1994) [4]. Відзначено значні зрушення у напрямі створення національного бібліографічного репертуару та у галузі державної реєстрації видань, що виходять в Україні [4, 56-57]. Вчена також вказала на невирішені проблеми: зокрема, на той час залишалися невизначеними важливі теоретико-методичні, термінологічні питання та основоположні принципи обліку в національній бібліографії [4, 58].

Окрема тема – історичні аспекти бібліографічної діяльності бібліотечних установ. Наприклад, про підготовку рекомендаційних бібліографічних покажчиків Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського в 1948-1964 рр. висвітлено Д. В. Устиновським [19]. У той період ця бібліотека мала назву Державна публічна бібліотека і виконувала функції методичного центру з координації діяльності в галузі рекомендаційної бібліографії в Україні, забезпечення бібліографічною інформацією органів влади та управління. Д. В. Устиновський детально висвітлив бібліографічну діяльність книгозбірні та внесок її фахівців у розвиток рекомендаційної бібліографії в Україні, зазначив також і про критику за результатами перевірки 1957 року, підкресливши, що створення рекомендаційної бібліографії не було притаманне для практики діяльності головної наукової бібліотеки республіки. Як відомо, надалі колектив бібліотеки зосередився на створенні науково-допоміжної бібліографії, забезпеченні пріоритетних напрямів вітчизняної академічної науки.

Фахівці Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної Аграрної Академії України (до 2012 року – Державна наукова сільськогосподарська бібліотека – ДНСГБ НААН України) Т. Ф. Дерлеменко та О. П. Анікіна висвітлили стан та сучасні проблеми національної сільськогосподарської бібліографії [3]. Автори зазначили, що бібліотека має найповніші зібрання документів сільськогосподарської тематики і з 2002 року вже видала 10 випусків покажчика «Українська сільськогосподарська книга (із фондів ДНСГБ УААН)», що охоплюють літературу, опубліковану з 1868 по 1945 рр. Проаналізовано також присвячені вченим-аграріям серії біобібліографічних покажчиків, що започатковані директорами Бібліотеки – М. С. Слободяником, В. А. Вергуновим у 1998-2010 рр. Т. Ф. Дерлеменко та О. П. Анікіна наголосили на необхідності створення національної сільськогосподарської бібліографії як важливої складової державної програми інформатизації України та аграрної галузі зокрема [3, 60].

Мета статті С. О. Ткаченко – проаналізувати галузеві бібліографічні посібники з питань історії та сучасного стану банківської справи в Україні, бухгалтерського обліку, кредитів, фінансів, фінансового контролю, інвестиційної, біржової і страхової діяльності та аудиту [18]. Автором розглянуто структуру посібників, їхній довідковий апарат, позитивні сторони й недоліки, а також запропоновано ввести відповідний навчальний курс у освітніх закладах [18, 79].

Не оминали увагою проблеми бібліографії і архівісти. Зокрема, детальний аналіз трьох переліків, укладених як матеріали до бібліографії архівної україніки станом на 2005, 2009 та 2010 роки, здійснила на сторінках часопису Т. Г. Боряк [2]. Позитивно оцінюючи наявність «Матеріалів до бібліографії» на порталі «Архіви України» загалом, вчена відмітила, що вони не можуть розгля-

датися як вичерпний бібліографічний ресурс, подала ряд зауважень і пропозицій щодо його структуризації за розділами.

О. А. Політова у своєму дослідженні на основі аналізу масиву бібліографічних посібників з історії України, виданих у 90-і роки XX – поч. XXI ст., охарактеризувала сучасний стан та визначила основні тенденції в бібліографічному забезпеченні вітчизняної історичної науки [12]. Автор підкреслила значення бібліографії другого ступеня, особливості застосування терміну «метабібліографія» та акцентувала, що аналіз дисертаційних досліджень з бібліографознавства за період 1991-2008 рр. показав домінування досліджень галузевої бібліографії, серед яких саме історичні науки набули найбільшого обґрунтування [12, 43]. Статистичний аналіз в аспекті колективного суб'єкта бібліографічної діяльності показав активну бібліографічну роботу інститутів Національної Академії наук України, національних бібліотек, обласних універсальних наукових бібліотек. Відзначені тенденції до значного збільшення джерельної основи бібліографування за рахунок зростання потоку видань історичної тематики в сучасний період, розширення кола колективів, що створюють бібліографічні посібники з історії України і т. ін. Неодмінною умовою подальшого успішного розвитку історичної бібліографії є використання інноваційних технологій, координація та кооперація в бібліографічній діяльності галузевих наукових установ, архівів, бібліотек та інших інституцій [12, 50].

Значення бібліографії бібліографії для інформаційно-пошукової діяльності та роль книги й бібліотеки в умовах нових інформаційних технологій розкрила у своїй статті А. В. Кухтіна [6]. За результатами аналізу наукових публікацій, присвячених традиційній та електронній бібліографії, вчена підсумувала: «Факт отражения в печатных пособиях библиографии библиографии электронных ресурсов библиографической информации, а в ресурсах электронной библиографии библиографии печатных библиографических пособий свидетельствует о взаимодействии традиционной и электронной библиографии библиографии как условии ее адаптации к новой информационной ситуации» [6, 79].

В останні роки у вітчизняному бібліографознавстві актуалізувався біобібліографічний напрям. Саме цій тематиці присвячений ґрунтовний аналіз Л. О. Матвійчук [7]. Автор розкрила демократичні процеси в розширенні видів і типів біобібліографічної продукції в Національній академії наук України, зокрема, відмову від закріплених попередньою нормою змісту та структури біобібліографічного покажчика, появу нових видів біобібліографічних праць та розширення сфери комунікаційної взаємодії між наукою й суспільством. Виявлені очевидні диспропорції між реальною кількістю членів НАН України та біобібліографічною інформацією про них, а тим більше – за наявністю окремих біобібліографічних видань. У висновках дослідниця зазначила про посилення ролі біобібліографії як форми наукової репрезентації особистісного внеску персони в науку та стверджує: «Підготовка таких праць, зокрема, у вигляді біобібліографічних словникових ресурсів щодо членів академії та видатних вчених, колективно академічними установами та бібліографами буде сприяти підвищенню іміджу української науки в світовому просторі» [7, 43].

Н. Т. Стронська на сторінках часопису «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» проаналізувала мережеві біобібліографічні електронні ресурси провідних країн світу на прикладі створених та діючих ресурсів Канади, США, Росії, Білорусі, Польщі [14]. Важливо те, що подані вченою порівняльні характеристики цих ресурсів розкривають можливості та перспективи впровадження даного досвіду на вітчизняному ґрунті.

У подальшому Н. Т. Стронська дослідила специфіку функціонування електронної бібліотеки, структурною частиною якої є інформаційна модель «Українська бібліографія в особах» [13]. У висновках вченої йдеться про розвиток інформаційних потреб науки щодо повноти інформації про особу, можливість в єдиному комплексі представити як наукову особистість, так і її повнотекстовий доробок. Це дозволяє створити не лише біобібліографічний ресурс, але й повнотекстову електронну бібліотеку праць вченого – як опублікованих, так і в архівних джерелах; тих, що характеризують науковий доробок його школи, просопографічні зв'язки тощо.

Н. Т. Стронська стверджує, що «до електронної бібліотеки увійдуть інформаційні джерела різного походження, оскільки вона має акумулювати електронну бібліографічну інформацію, повнотекстові біографічні інформаційні джерела, в тому числі, архівні і музейні, та бібліографічні твори українських бібліографів» [13, 48].

В журналі також публікувалися зарубіжні бібліографознавці, зокрема, професор Т. О. Новоженова у кількох номерах висвітлювала теоретичні та методологічні питання бібліографознавства [8-11]. Йшлося про формування синергетичної парадигми бібліографознавства [11], методологічний статус синергетики в науці про бібліографію [9], використання ідей синергетики в информаційно-бібліотечних науках [8]. У одній із своїх критичних статей автор проаналізувала різні концепції в теоретичному бібліографознавстві та акцентувала на проблемі суб'єктивізму в теоретичних та методологічних узагальненнях окремих російських вчених, необхідності співпраці та взаєморозуміння у створенні єдиної інтегрованої сучасної теорії бібліографії [10].

В контексті міжнародного співробітництва важливо також згадати рецензійну статтю М. С. Слободяника «Итоги развития библиографоведения подведены. Ясны ли перспективы?» [13]. Автор продемонстрував широку обізнаність у всіх актуальних проблемах зарубіжної бібліографічної науки, проаналізувавши збірник «Российское библиографоведение: итоги и перспективы» (М., 2006. 682с), показав позитивні сильні й слабкі сторони цього видання, виділив головну ідею авторського колективу: взаємозв'язок перспектив бібліографознавства з уточненням місця бібліографії в інформаційному просторі сучасного суспільства [13, 94]. У своїх висновках М. С. Слободяник підкреслив, що бібліографія залишається «особенной системой управления документированным знанием» [13, 95].

Надзвичайно цінною з точки зору критичного осмислення методології укладання бібліографічних посібників є полеміка М. С. Слободяника [15] та Г. М. Швецової-Водки [21] на сторінках журналу. Г. М. Швецова-Водка у рецензії на науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Українське бібліотекознавство (1991-2008)» (К., 2010, 178 с.) детально виклала зауваження і пропозиції авторам цього посібника щодо методики групування бібліографічних описів, назв розділів, системи посилань, відбору документів та їх опису, а також зазначила, що «бібліотечна справа перетинається зі сферою практичної бібліографічної діяльності <...>, існують поняття «бібліотечне бібліографознавство» або, навпаки, «бібліографічне бібліотекознавство» [21, 67].

У цьому ж номері журналу М. С. Слободяник, як один із укладачів та автор вступної статті рецензованого видання, дав відповідь рецензенту на всі зауваження, підкресливши незаангажованість критики та слушність багатьох пропозицій Г. М. Швецової-Водки, а також пояснив власну концепцію щодо критеріїв відбору публікацій для бібліографування та методичних підходів до групування матеріалів у посібнику [15]. Безперечно, ця дискусія справжніх корифеїв бібліографознавчої сфери має спонукати практиків до удосконалення якості фахових бібліографічних посібників.

Висновки. Моніторинг наукових розвідок з бібліографознавства, що опубліковані у часописі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» за останні 15 років, дозволив стисло узагальнити тематичні характеристики та підкреслити наукове значення цих публікацій. Вагомим внеском в історію вітчизняної бібліографії, теорію та методологію бібліографознавства стали публікації відомих вчених: В. В. Загуменної [4], М. С. Слободяника [13-15], Н. Т. Стронської [16-17], Д. В. Устиновського [19], Г. М. Швецової-Водки [20-21] та ін. Найбільше статей вийшло в період 2009-2012 рр., і вони мали велике наукове значення для розвитку як галузевої бібліографії – праці Т. Ф. Дерлеменко й О. П. Анікіної [3], С. О. Ткаченко [18]; бібліографії другого ступеня – наукова розвідка А. В. Кухтіної [6]; так і архівної справи та документознавства – Т. Г. Боряк [2], історичної науки – стаття О. А. Політової [12], біобібліографії – Л. О. Матвійчук [7]. Таким чином, можна стверджувати, що упродовж усіх років свого існування фаховий часопис «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» цілеспрямовано й систематично висвітлював актуальні проблеми бібліографознавства та бібліографії в контексті завдань інтеграції наук інформаційно-документного циклу і розвитку інформатизації бібліотек.

Список використаних джерел

1. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія : наук.-допом. бібліогр. покажчик журналу / уклад.: С. Х. Литвин, В. В. Добровольська, О. М. Збанацька, О. Г. Кириленко ; НАКККіМ ; Нац. б-ка ім. Ярослава Мудрого. Київ, 2019. 83с.

2. Боряк Т. Г. Бібліографування наукових праць з архівної україніки: штрихи до бібліографічних здобутків і втрат 2005-2010 років. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2010. № 4. С. 37-44.

3. Дерлеменко Т. Ф., Анікіна О. П. Внесок Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки у створення Національної сільськогосподарської бібліографії та біографістики. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2010. № 3. С. 53-60.

4. Загуменна В. В. Національна бібліографія України: здобутки та перспективи. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2004. №4. С. 55-58.

5. Заморіна Т. Висвітлення питань бібліографії та бібліографознавства на сторінках фахової бібліотечної періодики у 2005-2007 рр. Бібліотечна планета. 2009. №3. С.25-30.

6. Кухтина А. В. Библиография библиографии в условиях электронных коммуникаций: состояние проблемы. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. № 3. С. 74-80.

7. Матвійчук Л. О. Біобібліографічні видання кінця ХХ – початку ХХІ століття в Національній академії наук України: традиції та інновації (1992–2012). Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2016. № 4. С. 37-43.

8. Новоженова Т. А. Использование идей синергетики в информационно-библиотечных науках. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія 2009. №1. С.38-45.

9. Новоженова Т. А. Методологический статус синергетики в науке о библиографии. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2008. №2. С.51-55.

10. Новоженова Т. А. Синергетическая теория библиографии как выход из лабиринта синергетических концепций. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2011. №1. С. 55-64.

11. Новоженова Т. А. Формирование синергетической парадигмы библиографоведения. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2007. №2. С.25-33.

12. Політова О. А. Сучасні тенденції у бібліографічному забезпеченні вітчизняної історичної науки. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2010. № 4. С. 44-51.

13. Слободяник М. С. Итоги развития библиографоведения подведены. Ясны ли перспективы? Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2007. №1. С. 91-95.

14. Слободяник М. С. Концепція та пріоритетна проблематика журналу. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2004. №1. С.7-8.

15. Слободяник М. С. Роздуми бібліографа з приводу рецензії професора Г. М. Швецової-Водки. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2012. № 1. С. 68-71.

16. Стронська Н. Т. Електронна бібліотека в контексті інформаційної моделі «Українська бібліографія в особах». Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2018. №1. С.43-49.

17. Стронська Н. Т. Мережеві біобібліографічні ресурси провідних країн світу. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2017. № 1. С. 79-88.

18. Ткаченко С. О. Галузеві бібліографічні посібники для фахівців банківсько-фінансової сфери. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. № 4. С. 73-79.

19. Устиновський Д. В. Підготовка рекомендаційних бібліографічних покажчиків Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського в 1948-1964 роках. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2011. № 1. С. 64-72.

20. Швецова-Водка Г. М. Українська книга 1917–1921 рр. у бібліографічних покажчиках. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2004. №2. С. 65-70.

21. Швецова-Водка Г. М. Українське бібліотекознавство 1991-2008 рр.: бібліографічне підбиття підсумків. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2012. № 1. С. 65-68.

References

1. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia: nauk.-dopom. bibliohr. pokazhchyk zhurnalu / uklad.: S. Kh. Lytvyn, V. V. Dobrovolska, O. M. Zbanatski, O. H. Kyrylenko ; NAKKKiM ; Nats. b-ka im. Yaroslava Mudroho. Kyiv, 2019. 83 p. [in Ukrainian].

2. Boriak T. H. Bibliohrafuvannia naukovykh prats z arkhivnoi ukrainiky: shtrykhy do bibliohrafichnykh zdobutkiv i vtrat 2005-2010 rokiv. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. 2010. № 4. pp. 37-44. [in Ukrainian].

3. Derlemenko T. F., Anikina O.P. Vnesok Derzhavnoi naukovoi silskohospodarskoi biblioteky u stvorennia Natsionalnoi silskohospodarskoi bibliohrafii ta biohrafistyky. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. 2010. № 3. pp. 53-60. [in Ukrainian].

4. Zahumenna V. V. Natsionalna bibliohrafiia Ukrainy: zdobutky ta perspektyvy. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. 2004. №4. pp. 55-58. [in Ukrainian].

5. Zamorina T. Vysvitlennia pytan bibliohrafii ta bibliohrafoznavstva na storinkakh fakhovoi bibliotechnoi periodyky u 2005-2007 rr. Bibliotechna planeta. 2009. №3. pp.25-30. [in Ukrainian].

6. Kuhtina A. V. Bibliografija bibliografii v uslovijah jelektronnyh kommunikacij: sostojanie problemy. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologija. 2009. № 3. pp. 74-80. [in Ukrainian].

7. Matviichuk L. O. Biobibliohrafichni vydannia kintsia KhKh – pochatku KhKhI stolittia v Natsionalnii akademii nauk Ukrainy: tradytsii ta innovatsii (1992–2012). Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. 2016. № 4. pp. 37-43. [in Ukrainian].

8. Novozhenova T. A. Ispol'zovanie idej sinergetiki v informacionno-bibliotechnyh naukah. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologija. 2009. №1. pp. 38-45. [in Ukrainian].

9. Novozhenova T. A. Metodologicheskij status sinergetiki v nauke o bibliografii. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologija. 2008. №2. pp. 51-55. [in Ukrainian].

10. Novozhenova T. A. Sinergeticheskaja teorija bibliografii kak vyhod iz labirinta sinergeticheskih koncepcij. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologija. 2011. №1. pp. 55-64. [in Ukrainian].

11. Novozhenova T. A. Formirovanie sinergeticheskoj paradigmy bibliografovedenija. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologija. 2007. №2. pp. 25-33. [in Ukrainian].

12. Politova O. A. Suchasni tendentsii u bibliohrafichnomu zabezpechenni vitchyznianoi istorychnoi nauky. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. 2010. № 4. pp. 44-51. [in Ukrainian].

13. Slobodjanik M. S. Itogi razvitija bibliografovedenija podvedeny. Jasny li perspektivy? Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologija. 2007. №1. pp. 91-95. [in Ukrainian].

14. Slobodianyk M. S. Kontseptsiia ta priorytetna problematyka zhurnalu. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. 2004. №1. pp.7-8. [in Ukrainian].

15. Slobodianyk M. S. Rozdumy bibliohrafa z pryvodu retsenzii profesora H. M. Shvetsovoi-Vodky. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. 2012. № 1. pp. 68-71. [in Ukrainian].

16. Stronska N. T. Elektronna biblioteka v konteksti informatsiinoi modeli «Ukrainska bibliohrafiia v osobakh». Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. 2018. №1. - pp.43-49. [in Ukrainian].

17. Stronska N. T. Merezhevi biobibliohrafichni resursy providnykh krain svitu. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. 2017. № 1. pp. 79-88. [in Ukrainian].

18. Tkachenko S. O. Haluzevi bibliohrafichni posibnyky dlia fakhivtsiv bankivsko-finansovoi sfery. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. 2009. № 4. pp. 73-79. [in Ukrainian].

19. Ustynovskyi D. V. Pidhotovka rekomendatsiinykh bibliohrafichnykh pokazhchykiv Natsionalnoiu bibliotekoiu Ukrainy imeni V. I.Vernadskoho v 1948-1964 rokakh. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. 2011. № 1. pp. 64-72. [in Ukrainian].

20. Shvetsova-Vodka H. M. Ukrainska knyha 1917–1921 rr. u bibliohrafichnykh pokazhchykakh. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. 2004. №2. pp. 65-70. [in Ukrainian].

21. Shvetsova-Vodka H. M. Ukrainske bibliotekoznavstvo 1991-2008 rr.: bibliohrafichne pidbyttia pidsumkiv. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. 2012. № 1. pp. 65-68. [in Ukrainian].

УДК 02:050](477)”2012/2017”
DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.176607

Шелест Тетяна Сергіївна,
аспірант кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв
t.shelestok@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5604-4323

ТЕМАТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПУБЛІКАЦІЙ У БІБЛІОТЕКОЗНАВЧІЙ ПЕРІОДИЦІ

***Мета**. Проаналізувати тематики досліджень, що представлені в періодичних виданнях бібліотекознавчого спрямування. **Методологія дослідження** полягає у використанні загальнонаукових методів і спеціальних методик: аналізу, синтезу, логічного методу, методу візуалізації результатів дослідження. **Наукова новизна роботи** полягає в аналізі тематичної складової публікацій за останні 6 років (з 2012-го по 2017), які розкривають основні напрямки досліджень бібліотекознавчої проблематики. **Висновок.** Аналіз публікацій дозволив нам виокремити найбільш актуальну тематику, а саме проблеми бібліотечно-інформаційної діяльності, що включають цифрові колекції наукових бібліотек, організацію інформаційних ресурсів та мережевої комунікації, питання каталогізації та автоматизації бібліотечних процесів.*

***Ключові слова**: періодичне видання, тематична спрямованість, наукова періодика, соціальні комунікації.*

Шелест Татьяна Сергеевна,
аспирант кафедры информационных технологий
Киевского национального университета
культуры и искусств

ТЕМАТИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ПУБЛИКАЦИЙ В БИБЛИОТЕКОВЕДЧЕСКОЙ ПЕРИОДИКЕ

***Цель.** Проанализировать тематики исследований, представленных в периодических изданиях библиотековедческого направления. **Методология исследования** заключается в использовании общенаучных методов и специальных методик: анализа, синтеза, логического метода, метода визуализации результатов исследования. **Научная новизна работы** заключается в анализе тематической составляющей публикаций за последние 6 лет (с 2012-го по 2017), которые раскрывают основные направления исследований библиотековедческой проблематики. **Вывод.** Анализ публикаций позволил нам выделить наиболее актуальную тематику, а именно проблемы библиотечно-информационной деятельности, включающих цифровые коллекции научных библиотек, организацию информационных ресурсов и сетевой коммуникации, вопросы каталогизации и автоматизации библиотечных процессов.*

***Ключевые слова**: периодическое издание, тематическая направленность, научная периодика, социальные коммуникации.*

© *Шелест Т.С.*

Shelest Tetiana,
post-graduate student of the department of information technologies of
Kyiv National University of Culture and Arts

THEMATIC DIRECTION OF PUBLICATIONS IN THE LIBRARY-SCIENCE PERIODICALS

Purpose of Article. *To analyze the subjects of research presented in periodicals of the librarianship direction.* ***Methodology.*** *The research methodology consists of using general scientific methods and special methods: analysis, synthesis, logical method, method of visualization of research results.* ***Scientific Novelty.*** *The scientific novelty of the work is to analyze the thematic component of publications over the past 6 years (from 2012 till 2017), which reveal the main areas of research in library science.* ***Conclusion.*** *The analysis of publications allowed us to highlight the most relevant topics, namely, the problems of library and information activities, including digital collections of scientific libraries, the organization of information resources and network communication, and the issue of cataloging and automation of library processes.*

Key words: *periodical, thematic focus, scientific periodicals, social communications.*

Актуальність теми дослідження. Основою наукової комунікації й донині залишається періодичне видання, яке слугує першоджерелом для опублікування теорій, ідей та результатів наукових пошуків. Фахова періодика та збірники наукових праць, в яких представлені результати досліджень у галузі бібліотекознавства, займають важливе місце в системі періодичного друку, а їхнє змістове наповнення має сукупність історичної, культурної, видавничої та соціальної інформації. Нині відбувається поступове збільшення репертуару бібліотечної періодики, що свідчить про попит на неї, підвищення фахового рівня бібліотекарів та розгалуження тематичних напрямків. Такі зміни викликають необхідність вивчення тематичної складової видань, що дозволить нам з'ясувати сучасну проблематику наукових досліджень, як таких, що багатоаспектно розкривають і відображають шляхи розвитку бібліотечної науки та практики в Україні.

Саме тому тематичний аналіз і змістове наповнення вітчизняних бібліотекознавчих журналів дозволяє вирахувати в відсотковому відношенні бібліотечні тенденції останніх шести років XXI ст.

Аналіз досліджень і публікацій. До розгляду бібліотекознавчої періодики та розвитку бібліотечної галузі зверталося багато зарубіжних науковців, зокрема Абрамов К., Акопов А., Добсон Х., Матліна С. Чумакова Т. та ін. Серед вітчизняних дослідників бібліотекознавчу періодику вивчали Бейліс Л., Дубровіна Л., Онищенко О., Пастушенко О., Солонська Н., Сошинська В., Тарнавська М. та ін. Науковці звертають увагу на роль і місце бібліотекознавчої періодики, наголошуючи на важливому значенні таких видань для сучасного бібліотекознавства. Зокрема, Пастушенко О. проаналізувала дисертаційні дослідження у галузі соціальних комунікацій, де розкрито особливості періодики бібліотекознавчого спрямування. [6] Сошинська В. акцентує увагу на особливостях періодики бібліотекознавчого спрямування поч. XX ст., [8] а Бейліс Л. дослідив систему фахової періодики бібліотечної галузі періоду незалежності України (1991–2005). [5] Однак, детальний тематичний аналіз фахових часописів бібліотекознавчого змісту та збірників наукових праць у галузі культури за останні шість років, не був предметом вивчення, що зумовлює актуальність обраної теми статті.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Важливим історичним джерелом, яке комплексно зберігає інформацію для аналізу і систематизації знань будь-якого явища, події чи розвитку певної галузі, являється періодичне видання.

Як зазначає О. Пастушенко: «Це є закономірним етапом формування нових напрямів, аспектів, актуальних тем у науці, оскільки впродовж значного часу історія української періодичної преси та наукової періодики ви-

світлювалася в ідеологічно деформованому контексті» [7, 69].

Дослідження тематичної складової публікацій також не обходиться без детального аналізу фахової періодики. Такі видання слугують комунікаторами між фахівцями і накопичують багаж науково-теоретичних, науково-практичних, виробничих і методичних матеріалів з різних тематичних напрямків бібліотекознавства. Така вагома джерельна база забезпечує стабільний розвиток науки і допомагає удосконалювати практичну складову діяльності інформаційно-бібліотечної сфери.

Дж. Вільямс і М. Вінстон, дослідивши 119 матеріалів у 5-и часто цитованих бібліотекознавчих наукових журналах, досліджували не тільки методологію статей, а й стиль авторів і дійшли висновку, що, загалом, професійні бібліотекарі, викладачі бібліотекознавства обираються для публікації результатів досліджень видання з високими рейтингами [4].

Тому зміст публікацій у бібліотечних журналах дозволяє проаналізувати головні тенденції розвитку науки і практики, оцінити діяльність окремих бібліотек, кадрову політику галузі, що в свою чергу підвищити рівень знань і комунікацію між фахівцями, а також з'ясувати вектор розвитку галузі.

«Аналіз змісту бібліотекознавчої літератури важливий не лише, тому що такі публікації документують історичний розвиток бібліотечної справи, але й тому, що вони відображають тенденції, проблеми та протистояння бібліотек, викладачів інформаційної сфери і практикуючих фахівців» [2, 52].

Задля здійснення аналізу тематичних напрямків сучасних бібліотекознавчих періодичних видань було обрано наступні часописи: «Бібліотечний вісник», «Вісник книжкової палати», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Вісник Львівського університету. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології», «Вісник Харківської державної академії культури». Значна частина даних видань формують національну систему української фахової бібліотечної періодики (за Л. І. Бейлісом) та індексуються в Google Scholar, що і слугувало критерієм відбору для аналізу [5, 7]. Адже зарубіжні автори (як наприклад П. Фріхер), для аналізу бібліотекознавчих журналів також обирають ті, які індексуються у базах даних, таких як Library Literature, LISA та Social Sciences Citation Index (Web of Science). Автор проаналізувала і охарактеризувала проблеми і тенденції бібліотечно-інформаційної галузі, опублікованих на сторінках 91 номерів англомовних журналів [3, 174].

Про інформаційну значущість періодичних видань бібліотекознавчого спрямування писала О. Пастушенко. Науковець зазначила: «Ці видання характеризують різноманітність жанрової належності публікацій, серед котрих – офіційні документи, що регламентують розвиток галузі, методичні рекомендації і інструкції, наукові теоретичні та методологічні огляди, історичні розвідки, дискусії, публіцистичні статті, практичний досвід. Вони є необхідними каналами професійної комунікації як в історичній ретроспективі, так і в сучасному світі, коли ми перейшли на електронні форми, що значно розширили комунікаційні можливості соціального спілкування» [6, 375].

Оскільки аналіз обраних видань потребує виокремлення критерій для поділу на тематичні групи, то такий розділ публікацій у бібліотекознавчих виданнях відбувся завдяки застосуванню методу аналізу й синтезу.

Досліджуючи показники тематичної складової ми виокремили публікації, які висвітлюють актуальні проблеми бібліотечно-інформаційної діяльності, що включають цифрові колекції наукових бібліотек, організацію інформаційних ресурсів та мережевої комунікації, питання каталогізації та автоматизації бібліотечних процесів. Для зручності сприйняття діаграми, умовно віднесли такі публікації до *першої* групи. Частка цих матеріалів у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 20% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Виділили публікації, які розкривають тематичну складову бібліографознавства та такі проблеми як розвиток категоріально-понятійного апарату, дослідження бібліографічної інформації, класифікація бібліографії, теоретико-методологічні засади розвитку національної бібліографії. Для зручності сприйняття діаграми, умовно віднесли їх до *другої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних

виданнях, за вказаний період, складає 9% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Виокремили статті з дослідження книгознавства, документознавства, архівознавства. Такі публікації розкривають проблеми вивчення книги, процеси її створення, розповсюдження, використання; визначають головні питання трансформації документа в історичне джерело, розкривають проблеми загальної класифікації документів і документних систем, документної комунікації і експертизи цінності документів; розкривають питання наукового упорядкування архівних документів, практичного досвіду роботи державних архівів, наукових методів зберігання, обліку і всебічного використання архівних документальних матеріалів. Умовно віднесли такі публікації до *третьої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 17% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Матеріали з категорії соціальні комунікації в бібліотечно-інформаційній галузі, які висвітлюють питання розбудови вітчизняного комунікативного простору, налагодження спілкування в межах бібліотечної діяльності, розвитку процесів інформатизації в академічних наукових бібліотеках умовно віднесли до *четвертої* групи для зручності сприйняття інформації. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 12% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Виокремили публікації з дослідження періодичних видань бібліотекознавчого спрямування та вивчення наступних питань: аналіз змісту вітчизняних і зарубіжних періодичних видань бібліотекознавчого спрямування, переваги тематичного наповнення, модернізація візуального оформлення, аналіз наукового потенціалу. Для зручності сприйняття діаграми, умовно віднесли такі публікації до *п'ятої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 8% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Публікації, які висвітлюють діяльність наукових та шкільних бібліотек в Україні: якість обслуговування користувачів, створення сайтів бібліотек, бібліотечних фондів, аналіз показників ефективності шкільних і наукових бібліотек в умовах постійного технологічного прогресу та інформатизації суспільства, проблеми адаптації бібліотек до цифрової культури, ефективність науково-дослідної роботи бібліотек, умовно віднесли до *шостої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 18% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Матеріали, які розкривають розвиток бібліотечної галузі: вдосконалення належної законодавчої бази, активізація міжнародного співробітництва у сфері обміну інформацією; широке впровадження міжнародних стандартів бібліотечно-інформаційного обслуговування та роботи бібліотечних фахівців, умовно віднесли до *сьомої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 5% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Публікації – дослідження діяльності бібліотечних кадрів, освіта фахівців бібліотечної галузі, охорона праці. Основна проблематика публікацій – фахова підготовка кадрів та забезпечення їхньої безперервної освіти, у тому числі стажування за кордоном, підготовка фахівців, які б мали навички використання сучасних інформаційних ресурсів: знаходити, збирати, поширювати інформацію, своєчасно та якісно задовольняти потреби суспільства; достойна оплата праці висококваліфікованим спеціалістам. Для зручності сприйняття діаграми, умовно віднесли такі публікації до *восьмої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 6% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Праці, у яких висвітлено часописи з бібліотекознавства в наукометричних базах, індекси наукового цитування, імпакт-фактор як показник впливу на професійну комунікацію і такі проблеми: недосконалість критеріїв оцінки наукових видань в міжнародних наукометричних базах даних, протиріччя між вимогами українського законодавства і аналітичних інформаційних систем; застосування індексів цитування та імпакт-факторів різних видів у наукометричних базах даних, умовно віднесли до *дев'ятої* групи. Частка цих публікацій

у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 4% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Праці з краєзнавства у бібліотечній галузі: стан і проблеми сучасного бібліотечного краєзнавства, використання сучасних інформаційних технологій у становленні крайового бібліотекознавства, реорганізаційні зміни у формуванні краєзнавства, умовно належатимуть до *десятої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 1% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Діагр. 1. Загальні показники тематичної складової бібліотекознавчої періодики

Результати аналізу показують, що дослідники найбільше уваги приділяли розкриттю питань бібліотечно-інформаційної діяльності та роботи наукових і шкільних бібліотек, найменше – краєзнавству. Також з кожним роком збільшувалася кількість публікацій, які розкривали проблеми соціальних комунікацій в бібліотечно-інформаційній галузі. Особливу увагу варто звернути на дев'яту групу – праці, у яких висвітлено часописи з бібліотекознавства в наукометричних базах, індекси наукового цитування, імпакт-фактор як показник впливу на професійну комунікацію, оскільки ці питань потребують детальнішого вивчення з боку українських дослідників. А результати аналізу і показники вказують на те, що ця тематика залишається малодослідженою.

Загалом, для аналізу тематичної складової публікацій у бібліотекознавчій періодиці, з обраних п'яти журналів, було опрацьовано 1210 матеріалів, опублікованих з 2012 по 2017 рік. Зокрема, 367 публікацій «Вісника книжкової палати», 341 публікацію часопису «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», 247 публікацій «Бібліотечного вісника», 155 матеріалів «Вісника Львівського університету. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології» та 100 публікацій «Вісника Харківської державної академії культури».

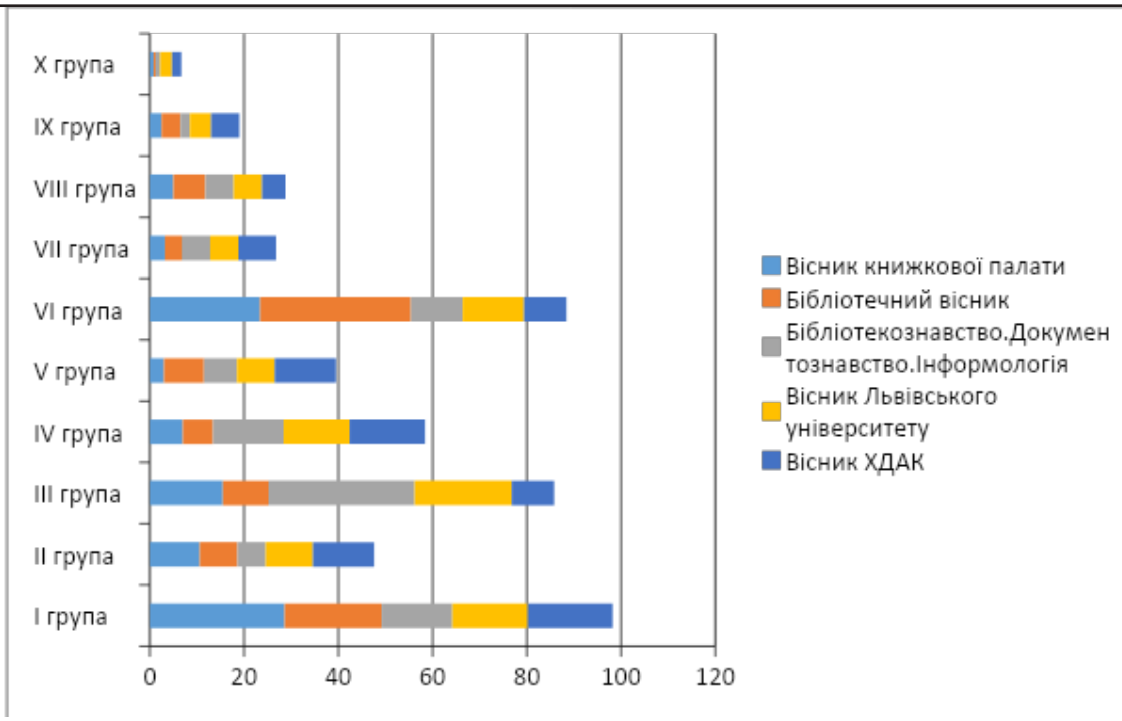

Діагр. 2. Визначення кількості матеріалів з перелічених тематичних груп

У «Віснику книжкової палати» до першої групи належить 28,6% публікацій, до другої – 10,6%, до третьої – 15,5%, до четвертої – 7%, до п'ятої – 3%, до шостої – 23,4%, до сьомої – 3,2%, до восьмої – 5%, дев'ятої – 2,5%, десятої – 0,8%.

У «Бібліотечному віснику» до першої групи належить 20,6% публікацій, до другої – 8%, до третьої – 9,7%, до четвертої – 6,4%, до п'ятої – 8,5%, до шостої – 32%, до сьомої – 3,6%, до восьмої – 6,8%, дев'ятої – 4%, десятої – 0,4%.

У журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» до першої групи належить 15% публікацій, до другої – 6%, до третьої – 31%, до четвертої – 15%, до п'ятої – 7%, до шостої – 11%, до сьомої – 6%, до восьмої – 6%, дев'ятої – 2%, десятої – 1%.

У «Віснику Львівського університету» до першої групи належить 16% публікацій, до другої – 10%, до третьої – 20%, до четвертої – 14%, до п'ятої – 8%, до шостої – 13%, до сьомої – 6%, до восьмої – 6%, дев'ятої – 4,5%, десятої – 2,5%.

У «Віснику Харківської державної академії культури» до першої групи належить 18% публікацій, до другої – 13%, до третьої – 9%, до четвертої – 16%, до п'ятої – 13%, до шостої – 9%, до сьомої – 8%, до восьмої – 5%, дев'ятої – 6%, десятої – 2%.

Отож, досліджувані наукові часописи мають розширену тематичну складову, кожен журнал у різному співвідношенні висвітлює тематики: загальні проблеми бібліотекознавства, розвиток бібліотечно-інформаційних технологій; розвиток соціокомунікаційних технологій; функціонування сучасної бібліотеки у системі соціальних комунікацій; наукова, науково-методична та міжнародна діяльність бібліотек і бібліотечних об'єднань, проблеми вдосконалення каталогізації у наукових бібліотеках; бібліотечне та науково-інформаційне обслуговування, дослідження і збереження фондів; досвід формування бібліотечно-архівних колекцій; стан журналістики та ЗМІ; інформаційна діяльність; книгознавство, видавнича справа; архівознавство та архівна справа. Однак є ті, що за чисельністю переважають у всіх часописах, тобто найбільш актуальні. Такі публікації висвітлюють проблеми бібліотечно-інформаційної діяльності, що включають цифрові колекції наукових бібліотек, організацію інформаційних ресурсів та мережевої комунікації, питання каталогізації та автоматизації бібліотечних процесів.

Для порівняння, науковець Н. Аароні із Університету ім. Бар-Ілана (Ізраїль), аналізуючи статті в журналах інформаційно-бібліотечного спрямування визначив такі основні напрями: основи інформаційно-бібліотечної науки, інформаційно-освітнє суспільство, інформаційні технології, методологія, економіка та

управління, інформаційні етика і право, користувацька поведінка, поширення інформації й комунікації та соціальна інформатика [1, 30]

Висновок. Отже, комплексний підхід щодо дослідження тематичної складової бібліотекознавчих періодичних видань показав, що найбільш актуальними темами, які досліджують сучасні науковці є проблеми бібліотечно-інформаційної діяльності, що включають цифрові колекції наукових бібліотек, організацію інформаційних ресурсів та мережевої комунікації, питання каталогізації та автоматизації бібліотечних процесів.

Список використаних джерел

1. Aharony, N. (2012). Library and Information Science research areas: A content analysis of articles from the top 10 journals 2007-8. Journal of Librarianship and Information Science, (44), 1, 27–35

2. Buttlar L.J. Analyzing the library periodical literature: content and authorship / L.J. Buttlar // College and Research Libraries. – 1991. – 52. – P. 38-53

3. Feehan P.E. Library and information science research: an analysis of the 1984 journal literature / P.E. Feehan, W.L. Gragg, W.M. Havener, and D.D. Kestner // Library and Information Science Research. – 1987. – 9. – P. 173-185

4. Williams, J. F., II, & Winston, M. D. (2003). Leadership competencies and the importance of research methods and statistical analysis in decision making and research and publication: A study of citation patterns. Library & Information Science Research, 25(4), 387–402.

5. Бейліс Л. І. Українська бібліотечна періодика 1991–2005 років: основні тенденції розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.08 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Л. І. Бейліс. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2006. – 18 с.

6. Пастушенко О. В. Книга і періодика в дисертаційних дослідженнях незалежної України: соціокомунікаційний аспект : монографія / Олена Пастушенко; відп. ред. Л. А. Дубровіна; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – 564 с.

7. Пастушенко О. В. Періодичні видання історико-бібліографічного, книгознавчого та бібліотекознавчого спрямування як об'єкт сучасних досліджень. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. Київ, 2012. Вип. 2. С. 69–73.

8. Сошинська В. Є. Спеціальна українська періодика першої третини XX століття: історичні передумови виникнення та загальна характеристика / В. Є. Сошинська // Бібліографознавство: теорія і практика: Зб. наук. ст. / НПБУ, КДІК. К., 1997. С. 111-120.

References

1. Aharony, N. (2012). Library and Information Science research areas: A content analysis of articles from the top 10 journals 2007-8. Journal of Librarianship and Information Science, (44), 1, 27–35

2. Buttlar L.J. Analyzing the library periodical literature: content and authorship / L.J. Buttlar // College and Research Libraries. – 1991. – 52. – P. 38-53

3. Feehan P.E. Library and information science research: an analysis of the 1984 journal literature / P.E. Feehan, W.L. Gragg, W.M. Havener, and D.D. Kestner // Library and Information Science Research. – 1987. – 9. – P. 173-185

4. Williams, J. F., II, & Winston, M. D. (2003). Leadership competencies and the importance of research methods and statistical analysis in decision making and research and publication: A study of citation patterns. Library & Information Science Research, 25(4), 387–402.

5. Beilys, L.I. (2006). Ukrainian Library Periodicals 1991-2005: main trends of development. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: NASU, National Library of Ukraine named after V.I.Vernadskyi [in Ukrainian].

6. Pastushenko, O.V. (2016) Book and periodicals in dissertation researches of independent Ukraine: social-communication aspect : monography / Olena Pastushenko; responsible editor. L. A. Dubrovina; NASU, National Library of Ukraine named after V.I.Vernadskyi. – Kyiv, 2016. – 564 p. [in Ukrainian].

7. Pastushenko, O. (2012). Periodical publications of historical-bibliographic, bibliographic and librarianship as an object of modern research. Library Science. Record Studies. Informology, 2, 69–73. [in Ukrainian].

8. Soshinskaya V.E. Special Ukrainian periodicals of the first third of the twentieth century: historical background of origin and general characteristics/ V.E. Soshinskaya // Bibliographic study: theory and practice: collection of scientific works. / NPLU, KSIC. − K., 1997. − P. 111-120. [in Ukrainian].

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. АРХІВОЗНАВСТВО

УДК (316.2+316.7):002

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175856

Комова Марія Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»
maria.komova@gmail.com
http://orcid.org/0000-0002-4115-3690

ДИСФУНКЦІЙНІСТЬ ДОКУМЕНТА ЯК ФЕНОМЕН ПОЗИЦІЮВАННЯ У КОМУНІКАЦІЙНІЙ ВЗАЄМОДІЇ

Метою роботи *є визначення виявів дисфункційності документа як феномена позиціювання під час комунікаційної взаємодії.* ***Методологія дослідження*** *полягає у використанні загальнонаукових методів і спеціальних методик: аналізу, синтезу, логічного методу, методу візуалізації результатів дослідження. Застосування аналізу, синтезу, логічного методів дало змогу встановити особливості дисфункційності документальної і фактологічної інформації під час комунікаційної взаємодії в умовах різних форм гібридного інформаційного протистояння. За допомогою методу візуалізації результатів дослідження було зіставлено базові параметри, характеристики та результати інформаційного впливу, який здійснюється під час комунікаційної взаємодії.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в тому, що в статті встановлено вияви дисфункційності документальної та фактологічної інформації як компонента інформаційного протистояння.* ***Висновки.*** *Дисфункційність інтерпретації фактів, що відтворюється у документальній та фактологічній інформації, виявляється в умовах ведення різновидів гібридної війни. Це явище має свої особливості в механізмах подання інформації для отримання морально-психологічної переваги над супротивником. За допомогою інтерпретованої інформації здійснюється інформаційне забезпечення розвитку соціального простору, впроваджується соціальна модель програмованої безпеки суспільства. Дескриптивність, вибірковість інформування суспільства вступає в суперечність із принципами повноти та об'єктивності подання інформації.*

Ключові слова: *документ, дисфункційність документа, фактологічна інформація, документальна інформація*

Комова Мария Васильевна,
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры социальных коммуникаций и информационной деятельности
Национального университета «Львовская политехника»

ДИСФУНКЦИОННОСТЬ ДОКУМЕНТА КАК ФЕНОМЕН ПОЗИЦИОНИРОВАНИЯ В КОММУНИКАЦИОННОМ ВЗАИМОДЕЙСТВИИ

Целью работы *является определение проявлений дисфункциональности документа как феномена позиционирования при коммуникационном взаимодействии.* ***Методология исследования*** *заключается в использовании общенаучных методов и специальных методик: анализа, синтеза, логического метода, метода визуализации результатов исследования. Применение анализа, синтеза, логического метода позволило установить особенности дисфункциональности документальной и фактологической информации при коммуникационном*

© Комова М.В.

взаимодействии в условиях различных форм гибридного информационного противостояния. С помощью метода визуализации результатов исследования было сопоставлено базовые параметры, характеристики и результаты информационного воздействия, осуществляемого при коммуникационном взаимодействии. ***Научная новизна работы*** *заключается в том, что в статье установлено проявления дисфункциональности документальной и фактологической информации как компонента информационного противостояния.* ***Выводы.*** *Дисфункционность интерпретации фактов, воспроизводимой в документальной и фактологической информации, проявляется в условиях ведения разновидностей гибридной войны. Это явление имеет свои особенности в механизмах представления информации для получения морально-психологического преимущества над противником. С помощью интерпретированной информации осуществляется информационное обеспечение развития социального пространства, внедряется социальная модель программируемой безопасности общества. Дескриптивность, избирательность информирования общества вступает в противоречие с принципами полноты и объективности подачи информации.*

Ключевые слова: *документ, дисфункційність документа, фактологическая информация, документальная информация.*

Komova Maria,
Candidate of Philological Sciences (Ph. D.)
Associate professor at the Department
of Social Communication and Information Science
Lviv Polytechnic National University

THE DYSFUNCTIONALITY OF DOCUMENT AS A POSITIONING PHENOMENON IN COMMUNICATION INTERACTION

The purpose of the article *is to determine the disclosure of the dysfunctionality of the document as a phenomenon of positioning during communication interaction.* ***The methodology*** *consists of using general and special scientific methods: analysis, synthesis, logical method, method of visualization of research results. The application of analysis, synthesis, logical methods made it possible to establish the peculiarities of the dysfunctionality of documentary and factual information during communication interaction in the conditions of various forms of hybrid information confrontation. Using the method of visualization the basic parameters, characteristics and results of the information influence that was carried out during the communication interaction were compared.* ***The scientific novelty*** *of the work consists in the fact that the article establishes the dysfunctionality of documentary and factual information as a component of information confrontation.* ***Conclusions.*** *The dysfunctionality of the facts' interpretation, reproduced in documentary and factual information, disclosures during conducting varieties of hybrid warfare. This phenomenon has its own peculiarities in the mechanisms of providing information to obtain moral and psychological superiority over the enemy. With the help of interpreted information, the information support for the development of social space is carried out, and the social model of programmed security of the society is implemented. Descriptive, selective informing of the society contradicts the principles of completeness and objectivity of information presentation.*

Key words: *document, the dysfunctionality of the document, factual information, documentary information.*

Актуальність теми дослідження. Об'єктивним критерієм функціональності мас-медіа може бути лише кінцева якість комунікаційного продукту – документа, а вона є максимально залежною від рівня демократичності суспільно-політичного розвитку суспільства. Із огляду на тотальну політичну заанґажованість мас-медійної діяльності тільки зміст документа дає підстави стверджувати про об'єкт мас-медійної діяльності як елемента комунікаційних технологій та застосований інтерпретаційний інструментарій. Метою роботи є визначення виявів дисфункційності документа як феномена позиціювання під

час комунікаційної взаємодії. Для досягнення мети головними завданнями є визначити особливості виявів дисфункційності документальної і фактологічної інформації під час комунікаційної взаємодії в умовах різних форм гібридного протистояння – інформаційної, смислової, цивілізаційної воєн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен дисфункційності як некоректне виконання певної функції в повній мірі знаходить свій вияв під час реалізації документальної природи контенту. У сферу соціології, соціальних комунікацій поняття дисфункційності ввів американський соціолог Роберт К. Мертон, який заперечив універсальність позиції, за якою будь-який відтворюваний в соціальній системі елемент культури сприяє існуванню цієї системи. На його думку, вивчаючи кожен елемент, необхідно встановлювати «чистий баланс функціональних наслідків», що дає змогу враховувати увесь комплекс вияву його функцій: позитивних, негативних, нейтральних наслідків, а також можливість виявляти суперечності соціальних систем [17].

Дисфункційність документа, що яскраво виявляється у використанні інтерпретаційного потенціалу документальної та фактологічної інформації, активно застосовується в умовах інформаційної війни. На думку Г.Г. Почепцова, інформаційні війни змінюють набір фактів, смислові – набір знань. На базі змінених фактів починають прийматися інші рішення, і це був початковий етап перебудови. А потім на базі змінених знань факти вже не потрібні, людина сама приймає потрібні рішення. Інформаційна інтервенція, як і смислова, у випадку атаки досить часто намагається стати на рівень вище, щоби важче було захиститися. Інформація (навіть випадкова) подається як знання, окремий факт починає виглядати як правило [8].

Марутян Р.Р. зазначає, що інформаційні війна не змінює переконань людини, але це робить війна смислова. У першому випадку змінюється інформацію, в другому – знання. А знання є більш довготривалим продуктом, ніж інформація. Факти можуть змінюватися, а правила, за якими ми їх розуміємо залишаються тими самими. Факт може зберігатися. Але зміна його розуміння призводить до нових наслідків. На думку дослідниці, смислова війна як новий вид когнітивної зброї характеризується насамперед тим, що вона передбачає: переоцінку фактів на користь інтерпретатора; рєінтерпретацію подій, а не просте інформування; охоплення не окремого сегменту населення, а всі можливі соціальні групи; виклик інтересу не до самих фактів, а до їх переосмислення; формування у кожної людини здатності самій відторгувати інші, «неправильні» інтерпретації. Населення, отримавши смислове «щеплення», може самостійно цензурувати смислові потоки, розглядаючи факти як правду або брехню [4].

Виклад основного матеріалу. Документальна і фактологічна інформація, яка концентрує різноманітний досвід пізнавальної діяльності людини у вигляді сукупності ідей, теорій, поглядів, уявлень, почуттів, вірувань, емоцій, настроїв, відображає матеріальне життя суспільства і всю систему суспільних відносин. Займаючи домінантні позиції у комунікаційній взаємодії, вона динамічно впливає на формування масової свідомості, свідомості індивіда. Інформаційно-комунікаційний простір, в якому обертається документальна і фактологічна інформація, є природним полем для процесів маніпулювання масовою свідомістю. За допомогою спеціально підібраних документів і фактів та відповідної їхньої інтерпретації відбувається програмування духовного і психологічного стану реципієнтів інформації, формування стереотипного реагування на різні інтерпретації реалій суспільного життя. Документ може виконувати як позитивну, так і негативну роль в розвитку суспільства. Позитивна роль використання документів зумовлена законністю їхнього практичного застосування. Негативна, навпаки, небажанням осіб, що складають той або інший документ, визнавати законність і взаємоповагу чужих прав і свобод як основу правового суспільства.

Умовою досягнення переваги в інформаційному просторі супротивника є успішна комунікаційна взаємодія, здійснювана ЗМІ при реалізації комунікаційного акта. Усі процеси (документалізація, актуалізація інформації, медіація), які складають основу комунікаційної взаємодії, можуть переслідувати мету відкритого або прихованого цілеспрямованого інформаційного впливу з метою отримання певних переваг в матеріальній, військовій, політико-ідеологічній

сферах [3; 7]. Мета і завдання кожного із процесів, будучи одним із циклів глобального комунікаційного процесу, можуть бути визначені, скореговані відповідно до стратегічних чи тактичних завдань інформаційної війни:

– під час документалізації відбувається опредметнення, переведення інформації і знань у документальну форму, тобто формується документована юридична база доказів та аргументації;

– актуалізація інформації передбачає оновлення, розширення, відновлення, переструктуризацію інформації з метою ефективного її використання, тобто реалізуються заходи, що можуть бути зорієнтовані на задоволення суб'єктивних, корпоративних чи групових інтересів, а саме: забезпечення доступу до інформації, розроблення способів і стратегії пошуку, конвертація форм подання інформації на каналах соціальної комунікації, структуризація предметно-об'єктних полів інформації, візуалізація;

– медіація формує нові соціальні реальності, що відрізняються від дійсності, тобто створюючи і поширюючи інформацію різного функціонально-змістовного наповнення, комбінуючи різноманітні форми подання інформації на одному каналі, медіація забезпечує інтегральне відтворення реальності і становить новий або підтримує існуючий механізм синтезу знань [14].

Ґрунтуючись на традиційних функціях документа в суспільстві (документ – доказ фактів, документ – підтвердження фактів, документ – викриття кого-небудь, чого-небудь, документ – спростування перекручених фактів або таких, що не відбувалися), документи, що стають учасниками інформаційних війн, набувають специфічних функціональних особливостей. У сучасних умовах, в умовах ведення латентних і нелатентних інформаційних воєн і на міждержавному рівні, і на рівні внутрішньодержавному, документальні джерела в журналістиці набули ознак одного із різновидів інформаційної зброї. Документи, представлені громадськості за допомогою ЗМІ, дозволяють здійснювати потужний інформаційний вплив на супротивника в інформаційній війні [3].

Вияви дисфункційності документальної природи контенту лежать в площині викривлення засад практичної мас-медійної діяльності:

– діяльність мас-медіа як сегмента суспільно-політичногожиття,мас-медійнапрактика виступає не просто як форма суспільно-політичної діяльності, але й як органічне переплетення мас-медіа та політики; мас-медійна практика разом із суспільно-політичною діяльністю є складниками суспільно-політичних процесів, що відбуваються у країні;

– архаїчні методи управління мас-медіа: некомпетентність, суб'єктивізм та авторитарність керівників мас-медіа, що ґрунтується на беззаперечному підпорядкуванні владі чи кінцевому бенефіціару мас-медіа;

– перебування мас-медійної діяльності в рамцях конкретного організаційно-структурного пресингу;

– використання документа як інформаційного каналу для застосування маркованих соціально-комунікаційних технологій.

Дисфункційність документальної і фактологічної інформації в умовах інформаційної війни. Системне маніпулювання суспільною свідомістю виявляється у веденні інформаційних воєн для досягнення переваги внаслідок викривлення інформації, порушення інформаційних процесів і систем протилежної сторони при одночасному захисті власної інформації і процесів, які засновані на інформації та інформаційних системах [11]. Зважаючи на широке розгортання процесів інформатизації суспільства на основі сучасних новітніх інформаційних технологій (телекомунікаційних, багатоканальних, електронно-цифрових систем супутникового зв'язку) ЗМК стали безпосередніми трансляторами інформаційних війн, конфліктів ідеологій, зіткнень політичних та економічних інтересів представників різних політичних, соціальних та професійних груп.

Інформаційна операція трактується як швидка зміна окремого сегмента реальності в глобальному інформаційному просторі й інфраструктурі, в інформаційних потоках шляхом швидкої зміни актуальної інформації. Факт, що відбувся в об'єктивній реальності, є ключовим компонентом інформаційної операції. За Г. Почепцовим, до компонентів інформаційної операції входять: ситуація, справжня чи штучна, яка чітко інтерпретується як негативна; окремий факт трактується як закономірність; акцент на негативних наслідках [6].

Факт та його інтерпретація, тобто фактологічна інформація, є безпосереднім компонентом типової моделі інформаційної війни. Завдяки виражальним засобам мови факт завжди зазнає фреймування, тобто інтерпретації з певних позицій [15; 16; 18]. Фрейми як ментальні конструкції є результатом усвідомленого і цілеспрямованого конструювання повідомлення про факт, що передбачає:

– добір лінгвістичних і паралінгвістичних засобів подання фактологічної інформації в потрібному ракурсі, а також застосування мовних інтерпретаційних ресурсів для нейтралізації ворожих фреймів шляхом рефреймінгу; рефреймінг змісту чи контексту, використовуючи яскраві, прості, близькі, зрозумілі для сприйняття конотативні слова і вислови, дає можливість оновити та актуалізувати лексичні засоби в побудові фреймів і здобути перевагу на інформаційному полі.

– застосування технологій інформаційного впливу на кшталт «шкалювання», яка передбачає виокремлення певного кількісного чи якісного параметру та регулювання масової свідомості за цим параметром за принципом «менше» чи «більше»; шкалювання виявляється у використанні двох протилежних процесів: деталізації фрейму, що передбачає візуалізацію, багатопозиційний опис факту, та укрупнення фрейму, що акцентує увагу на наслідках та значенні факту.

Серед різноманіття інформаційних потоків інформаційну кампанію як спланований, маркований певними цілями і завданнями потік інформації виокремлює наявність характерних ознак як на рівні самого контенту, так і на рівні організації його оприлюднення. На ведення інформаційної кампанії вказують контентні ознаки:

– інтенсивність акценту на об'єкті протидії, що виявляється у вбудові згадки про об'єкт протидії в повідомлення щодо будь-якої фактологічної та документальної інформації, що свідчить про невипадковість недоречної згадки, про цілеспрямоване конструювання повідомлення;

– негативність повідомлень – надвисока; будь-яка фактологічна та документальна інформація, що стосується об'єкта протидії, інтерпретується як негативна;

– візуалізація – надвисока; багато відеоматеріалів, інфографіки, які візуально розширюють репрезентативну базу сприйняття фактологічної та документальної інформації, поширюваної аудіально. Це дає змогу максимально повно залучити до сприйняття маркованої в потрібному ракурсі інформації людьми, що мають різні репрезентативні системи відчуттів: візуальну (V), аудіальну (A), кінестетичну (K), дискретну (дигітальну). VAK-стратегії як послідовний перехід з одної репрезентативної системи сприйняття інформації в іншу використовуються під час комплексної масової комунікації, коли спочатку аудиторії надається можливість переглянути відеоматеріали (невеликий відеоряд), а далі розпочинається аудіальна комунікація, зокрема неформальна (чутки, інсайдерська інформація). А в тексті, насиченому фактологічною інформацією, повинні бути присутніми слова-вмикачі всіх каналів сприйняття для досягнення максимального ефекту від інформаційного впливу.

Не менш вагомо вирізняють інформаційну кампанію ознаки організаційного характеру: тривалість, коли інформаційний потік має відчутні часові межі, раптово починається і закінчується, маркованого інтересами авторів повідомлення; тематичність, коли інформаційний простір охоплює однакова за темою фактологічна і документальна інформація; синхронність, коли фактологічна і документальна інформація однакової тематики одночасно починає поширюватися на багатьох різних каналах; передбачуваність команд адептів (журналістів, експертів, лідерів, які спеціалізуються на певній тематиці); залучення «начальників» як «балакучих голів» [6]. Суттєву роль відіграють інформаційні кампанії як засоби організації комунікаційного впливу для виконання завдань мас-медіа. Кампанію як систему комунікаційних інтервенцій, що розраховані на визначений термін, можна розглядати радше як підготовку до лобіювання якоїсь конкретної думки об'єктом управління мас-медійною практикою.

Якщо XX століття називалося «століттям документа», то початок XXI століття по праву можна назвати періодом війни документів з їхніми підробками, оскільки разом із засиллям справжніх документів в інформаційні конфлікти увійшли масові потоки фальсифікованих паперів у такій ірреальній кількості, що сьогодні вони заполонили і ринки, і правоохоронні орга-

ни, і суди, і прокуратури, і ЗМІ, і комп'ютерні мережі, і Інтернет. У газетах, журналах, на телебаченні спостерігається прорив документальних передач, ток-шоу, які ведуть боротьбу документів, а також їхнього трактування за панування в світовому інформаційному просторі відповідно до інтересів політичних партій, фінансово-олігархічних груп чи геополітичних інтересів окремих держав.

Сприйняття читачем інтерпретації дійсності, представленої в аналітичних текстах ЗМІ, безпосередньо пов'язане з ухваленням ним певних рішень, виробленням соціально важливих позицій і здійсненням конкретних практичних дій. Тому в соціумі існують високі вимоги до достовірності інформації, пропонованої в засобах масової комунікації. При цьому вимога достовірності важлива як для дескриптивної, фактологічної інформації, так і для оцінної. По суті справи, можливість документального доведення відомостей є суб'єктивною характеристикою, і саме автор публіцистичного тексту постає перед аудиторією тією інстанцією, яка несе відповідальність за істинність представлених тверджень.

Інформаційні війни за дійсність форми і змісту документів, за достовірне й об'єктивне відображення реальності, за викриття різноманітних підробок та ствердження юридичного статусу справжніх документів набули масштабності, оскільки своє право на законне існування дедалі частіше стали заявляти не документи, а їхні підробки. У зв'язку з цим поширилися конфліктні протистояння (зокрема в судових інстанціях, через ЗМІ), пов'язані з доказами, викриттями і спростуваннями конкретних підробок. Соціально-політичний аспект є визначальним в інтелектуальних сутичках, в яких використовуються і автентичні документи, і підробки. Тому набули поширення як відкриті, так і приховані методи боротьби з підробками. Відкриті методи боротьби з фальсифікаціями полягають у публічному викритті підробок, а заодно й винуватців того або іншого конфлікту. Від судів до газетних шпальт і телеефірів документи проходять тривалий і важкий шлях пошуку істини і доказів. Багато з них спростовуються доказовою базою справжніх документів і твердою конкуренцією з дійсними фактами. Приховані методи документальної війни небезпечні своєю латентністю, тобто невиявленістю, непередбачуваністю, неврахованістю як у правозахисно-законодавчому, так і в соціальному плані. Приховування документів-підробок зумовлене їхнім таємним використанням винятково в корисливих, злочинних цілях. За участі латентних підроблених документів, як правило, і відбуваються найбільш резонансні суспільні процеси нашого часу. Приховане використання фальсифікованих документів надалі провокує авторів підробки та їхніх спільників до здійснення більш тяжких злочинів.

Епоха кібернетики сформувала нову якість документальних матеріалів – антилатентність [2, 104–105], яка характеризується викриттям прихованих підробок, конкретних злочинів та фінансово-економічних афер. Окреслилася тенденція застосування якісно нових підходів до пошуку методів вивчення і викриття випадків використання незаконних або помилкових документів, а саме застосування порівняльної оцінки документів, аналізу комплексу проблем, пов'язаних зі складанням, поширенням і використанням фальшивок, ретельного з'ясування причин, що зумовили конкретну ситуацію, і безпосереднього впливу на її кардинальне поліпшення шляхом включення здобутої, документально підтвердженої інформації в комунікаційний процес за допомогою ЗМІ.

Потужним засобом нівелювання сфальсифікованих документів є включення ЗМІ в демократичні процеси, які гарантуватимуть доступність до джерел інформації, можливість обміну інформацією між членами суспільства, вільне самовизначення особистості в соціумі. Для цього комунікаційний процес, за Ю. Хабермасом, повинен відповідати таким вимогам, як: рівність учасників комунікації та свобода від тиску; тематикою дебатів є спільні проблеми, важливі для всіх; заборона на обмеження дискурсу та можливість його відновлення за вимогою учасників [9, 72]. Реалізація вказаних вимог в ідеальному варіанті неможлива через причини політичного, економічного, психологічного характеру:

– сучасні мас-медіа утверджуються як знаряддя маніпуляції та інструменти влади, фінансово-олігархічних груп;

– ЗМІ стали потужним джерелом інформації, а відтак активним учасником одностороннього впливу на споживача, витісняючи живе спілкування з іншими, учасниками комунікаційного процесу; комунікація з часом поляризується, дедалі сильніше діє в одному напрямі й стає все менш взаємною щодо споживача [94];

– ЗМІ стали однією з найприбутковіших галузей економіки: медіа з переважно соціального, політичного інституту, перетворилися в індустрію задоволення потреб споживачів масової культури, з яких формуються цільові аудиторії, а потім час у межах розважальних передач продається рекламодавцям. На думку французького соціолога А. Моля, вартість комунікаційних товарів (інформаційних продуктів) визначена не лише матеріальними витратами під час виробництва (робота редакційних колективів, технічних засобів), але й розповсюдженням та споживанням аудиторією змісту [5, 160]. Тобто вартість контенту безпосередньо залежить від процесу соціальної комунікації [1].

Дисфункційність документальної і фактологічної інформації в умовах смислової війни. Смислова інтервенція як реалізація спланованого проекту інформаційного впливу аксіологічного характеру, коли еволюція ціннісних смислів, впроваджуваних в індивідуальну і масову свідомість, супроводжується еволюцією мовних засобів вираження. Смилова інтервенція має всеохопний характер, оскільки реалізується на всіх комунікаційних рівнях: на рівні індивідуальної, міжособистісної, міжгрупової, масової комунікації. Схематично смислова інтервенція охоплює такі етапи:

1. Інтервенція традиційних цінностей з використанням вербальних (словесних, текстових) і невербальних (паралінгвістичних, образних і фізичних) засобів вираження у традиційному значенні формує сприятливий контекст довкола вербально-невербального повідомлення. Відбувається цілеспрямований моніторинг і селекція необхідних мовних засобів, які номінують реалії і перебувають в сфері смислів інформаційного впливу.

2. Інтервенція нових цінностей з використанням вербальних і невербальних засобів вираження у зміненому, модифікованому значенні формує в аудиторії готовність бути в контакті й сприймати, приєднуватися до нових цінностей. Відбувається підміна понять, трактування традиційних слів в новому значенні.

3. Інтервенція нових цінностей з використанням модернізованих вербальних і невербальних засобів вираження формує готовність в аудиторії до швидкої зміни переконань, створення в масовій свідомості нової моделі світу. На рівні окремого реципієнта відбувається його скерування людини до висновків і дій, які він вважатиме власними, на рівні масової свідомості і колективного несвідомого – перепрограмування відповідно до цілей інформаційного впливу.

Смислова війна формує власну здатність людини до сприйняття тільки тих інтерпретацій фактологічної та документальної інформації, що відповідають інтересам суб'єкта інформаційного впливу. На думку Г.Г. Почепцова, смислові війни характеризується переосмисленням фактів на користь інтерпретатора. Прикладом таких війн була холодна війна, перебудова, оксамитові й кольорові революції. Визначивши мету смислової війни у створенні у людини власного апарату відторгнення неправильних інтерпретацій, вчений виділив такі її характерні риси: базовий інструментарій – реінтерпретація; охоплення не одного сегмента населення, а всіх; переважання інтересу не до факту, а до його переосмислення [8].

Домінування потрібних інтерпретацій фактологічної та документальної інформації конструює потрібну картину світу. Ті інтерпретації, що не вписуються в ці рамці, не сприймаються і перебувають на периферії світовідчуття людини. Під час інформаційного протистояння для формування власної моделі світу, за Г. Почепцовим, національна безпека досягається поєднанням наявності двох передумов: економічного забезпечення, що передбачає наявність потужних інформаційних ресурсів для тиражування цієї моделі на різних типах носіїв (ЗМІ, література, мистецтво, освіта, наука), і креативного забезпечення, що створюється власним конкурентним контентом [6]. На думку вченого, смислові війни досить часто реалізуються за допомогою масовокультурних інтервенцій, що дає змогу визначити їх як вирішення політичних, соціальних, економічних і навіть військових проблем з допомогою масовокультурних інтервенцій.

До характеристик смислових воєн належить:

– смислова війна має подвійний характер причин, коли суспільству оголошуються тільки поверхневі, соціально-психологічно привабливі причини війни, водночас існують глибинні, приховані причини, які і є рушійним мотиваторами (політичними, економічними, соціальними) початку воєнних дій; на цій дихотомії смислових воєн не акцентується суспільна увага; симулякри впроваджуються в суспільну свідомість;

– смислова війна як масовокультурна інтервенція розпочинається як підготовчий етап перед і заради успіху і мінімізації втрат у наступних воєнних діях у фізичному просторі; використовується різноманітні моделі інформаційного впливу на кшталт «нейро-логічні рівні», «багаторівневе приєднання», що охоплює культуральне приєднання, використання цМімів, коли відбувається оперування психологічними станами та духовними цінностями в індивідуальній, міжособистісній, міжгруповій, масовій комунікації;

– смислова війна виступає в ролі м'якої сили в протидії двох позицій, спонукаючи реципієнтів зробити вибір в потрібному варіанті, реалізуючи концепції «вибір без вибору», «керованого вибору».

Дисфункційність документальної і фактологічної інформації в умовах цивілізаційної війни. В умовах глобалізації інформаційних, політичних, економічних, технологічних, військових аспектів розвитку людства актуалізуються питання цивілізаційного протистояння. На цю особливість сучасного розвитку звернув увагу професор Семюель Хантінгтон (Samuel P. Huntington). На його думку, домінантним фактором майбутніх фронтів стане зіткнення цивілізацій, яка визначається як культурна спільність найвищого рангу, як найширший рівень культурної ідентичності людей. Найважливіші межі, що розділяє людство, і переважні джерела конфліктів будуть визначатися культурою. Таким чином протистояння буде відбуватися (вже відбувається) на цивілізаційному рівні – на рівні феноменів мови, історії, релігії, звичаїв, інститутів та суб'єктивної само ідентифікації [12; 13].

Вчений визначив межові події історії Західної цивілізації, які розмежовують фази глобальних конфліктів в сучасному світі Західної цивілізації (табл. 1).

Таблиця 1

Фази глобальних конфліктів в Західній цивілізації

Межові події	Лінії конфліктів	Мета конфлікту
від укладання Вестфальського миру, 1648 року	конфлікт правителів (королів, імператори)	приєднання нових земель до своїх володінь
від Великої Французької революції (1789 – 1799)	конфлікт народів	домінування економіки і політики нації-держави
завершення Першої світової війни (1914 – 1918), Жовтневий переворот в Росії (1917)	конфлікт ідеологій	домінування ідеології
завершення холодної війни (кінець XX ст.)	конфлікт цивілізацій	домінування культурних цінностей

Таким чином, майбутній конфлікт між цивілізаціями є завершальною фазою еволюції глобальних конфліктів в сучасному світі [12; 13].

Вчений доводить, що під впливом модернізації, глобальна політика зараз вибудовується по-новому, відповідно до напряму розвитку культури. Народи і країни зі схожими культурами об'єднуються, народи і країни з різними культурами розпадаються на частини. Об'єднання із спільними ідеологічними настановами чи об'єднання навколо наддержав йдуть зі сцени, поступаючись місцем новим союзам, згуртованим на основі спільності культури і цивілізації. Політичні кордони все частіше коригуються, щоб збігтися з культурними: етнічним, релігій-

ними та цивілізаційними. Культурні спільноти приходять на зміну блокам часів «холодної війни», і лінії розлому між цивілізаціями стають центральними лініями конфліктів в глобальній політиці [10, 185].

В умовах поширення сучасної гібридної війни, що використовує інформацію в різних ракурсах, актуалізується питання функціональних характеристик документальної та фактологічної інформації та її інтерпретаційного потенціалу. Інформаційна, смислова, цивілізаційна війни оперують інформацією, однак базові параметри, характеристики та результати інформаційного впливу, який здійснюється під час цих воєн, мають суттєві розбіжності (табл. 2, 3, 4).

Таблиця 2

Базові параметри інформаційного впливу під час інформаційної, смислової та цивілізаційних воєн

Параметр	Інформаційна війна	Смислова війна	Цивілізаційна війна
Мета	Зміна окремого сегмента реальності	Зміна моделі світу людини	Зміна культурної ідентичності людей
Простір, сфера застосування	Глобальні інформаційні потоки	Когнітивна сфера, когнітивні процеси	Територія
Суб'єкт впливу	Журналісти, експерти	Діячі літератури, культури та мистецтва, лідери	Усе суспільство
Об'єкт впливу	Думки	Світоглядні переконання, цінності, знання	Феномени мови, історії, релігії, звичаїв, інститутів та суб'єктивної само ідентифікації
Канали впливу	Вербальний; ЗМІ, соціальні мережі	Вербальний, невербальний (бренди, міми); масова культура, мистецтво, література	Вербальний, невербальний (бренди, міми); глобальні соціальні інститути, масова культура, мистецтво, література, ЗМІ, соціальні мережі
Тип процесу	Активний	Активний	Пасивний
Тип взаємодії	Суб'єкт проти об'єкта	Суб'єкт проти об'єкта	Об'єкт проти об'єкта

Таблиця 3

Характеристики інформаційного впливу під час інформаційної, смислової та цивілізаційних воєн

Характеристика	Інформаційна війна	Смислова війна	Цивілізаційна війна
Структура подання інформації	Швидка змінність, актуальність подання інформації	Системність, комплексність подання інформації	Системність, комплексність подання інформації
Тривалість ефекту	Швидкий	Тривалий	Тривалий
Адресність	Сегмент, цільова аудиторія	Широкі верстви громадськості	Уся громадськість
Базові моделі і прийоми	– Інформування про факти; – Безпосереднє подання фактів – Фізичне переривання інформаційного потоку	– Концептуальний переклад смислів; – Інтерпретація смислів; – Переосмислення, інтерпретація (реінтерпретація) фактів на користь інтерпретатора на тлі ідей; – Оперування ціннісними категоріями, пропонування вищих матеріальних і моральних цінностей	Перспективне моделювання реальності
Методи ведення	Інформаційні операції	Проекти інформаційного впливу	Стратегічне планування

Таблиця 4

Результати інформаційного впливу під час інформаційної, смислової та цивілізаційних воєн

Результати	Інформаційна війна	Смислова війна	Цивілізаційна війна
Динаміка смислів	Зберігає глибинні смисли	Створює нові смисли, актуалізує периферійні смисли	Переносить глибинні смисли домінантної культурної ідентичності людей
Динаміка опрацювання інформації	зберігає опрацювання окремих сегментів фактологічної інформації	Змінює механізми опрацювання фактологічної інформації	Змінює культурні цінності
Динаміка мислення	Зберігає спосіб мислення, ментальні конструкти	Вибудовує нові способи мислення	Об'єднує на основі спільності культури і цивілізації
	Нестійка зміна відношення до смислів	Стійка зміна відношення до смислів	Стійка зміна відношення до смислів на основі культурних цінностей
Динаміка біхевіористичних пріоритетів	Змінна, оскільки з'являється нова інформація, яка зумовлює спорадичні дії реципієнта	Незворотня, оскільки в реципієнта складається нова модель світу, за якою він послідовно діє	Незворотня, оскільки глобальна політика, політичні кордони, цивілізаційні лінії розломів збігаються з культурними (етнічними, мовними, релігійними)

Висновки. Вияви дисфункційності інтерпретаційної природи контенту набули широкого поширення в діяльності мас-медіа як на типологічному, так і на жанровому рівні. Яскравим прикладом викривлення функцій мас-медіа як посередника в розповсюдженні документальної і фактологічної інформації є переродження репрезентації реальності в її симуляцію. Дисфункційність інтерпретації фактів, що відтворюється у документальній та фактологічній інформації, виявляється в умовах ведення різновидів гібридної війни – інформаційної, смислової, цивілізаційної. Це явище має свої особливості в механізмах подання інформації для отримання морально-психологічної переваги над супротивником. За допомогою інтерпретованої документальної і фактологічної інформації здійснюється інформаційне забезпечення розвитку соціального простору, впроваджується соціальна модель програмованої безпеки суспільства на кшталт управління технологією. Дескритивність, вибірковість інформування суспільства вступає в суперечність із принципами повноти та об'єктивності подання інформації. Повідомленням в соціальних комунікаціях властива соціальна кодифікованість, що виявляється у призначенні повідомлень не доносити інформацію та здійснювати комунікацію, а лише забезпечувати циркуляцію та ідентифікацію очікуваних реакцій.

Список використаних джерел

1. Демченко С. Масова комунікація в сучасному українському громадсько-політичному та ідеологічному дискурсі : парадокси взаємодії // Світові стандарти сучасної журналістики. Черкаси, 2010. С. 286–289.

2. Кайда Л.Г. Эффективность публицистического текста. Москва : Изд-во МГУ, 1989. 183 с.

3. Колин К.К. Социальная информатика. Москва : Акад. проект; Москва : Фонд «Мир», 2003. 432 с.

4. Марутян Р.Р. Смислові війни сучасності : український вимір. URL : http://matrix-info.com/2017/03/13/rosiya-gotuyetsya-do-velykoyi-vijny-tu/

5. Моль А. Социодинамика культуры. Москва : Прогресс, 1973. 406 с.

6. Почепцов Г.Г. Информационные войны: базовые параметры. URL : http://psyfactor.org/psyops/infowar9.htm

7.Почепцов Г.Г. Коммуникативные технологии двадцатого века. Москва : Рефл-бук, Київ : Ваклер, 2000. 352 с.

8. Почепцов Г.Г. Смислові та інформаційні війни // Інформаційне суспільство. 2013. Вип. 18. С. 21 – 27. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/is_2013_18_6

9. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. Санкт-Петербург : Наука, 2001. 379 с.

10. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. Москва : ООО Изд-во АСТ, 2003. 603 с.

11. Яцемірська М. Культура фахової мови журналіста. Львів : ПАІС, 2004. 368 с.

12. Huntington S.P.The Clash of Civilizations? // Foreign Affairs. 1993. Summer.

13. Huntington S.P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. 1996.

14. Jirák J., Köpplova B. Média a společnost : stručný úvod do studia médií a mediální komunikace. Vzd. 2. Praga : Portál, 2007. 208 s.

15. Lakoff G. The political brain. New York etc., 2009.

16. Luntz F. Words that work. New York, 2008.

17. Merton R.K. Social theory and social structure. Columbia University, New York, NY. New York: Free Press, 1949. 423 p. URL : http://www.garfield.library.upenn.edu/classics1980/A1980JS04600001.pdf

18. Westen D. The political brain. New York, 2007.

References

1. Demchenko S. Mass communication in contemporary Ukrainian public-political and ideological discourse: paradoxes of interaction. Svitovi standarty suchasnoi zhurnalistyky. Cherkasy, 2010. S. 286 – 289. [in Ukrainian].

2. Kaida L.H. The effectiveness of journalistic text. Moskva : Yzd-vo MHU, 1989. 183 s. [in Russian].

3. Kolyn K.K. Social Informatics. Moskva : Akad. proekt; Moskva : Fond «Myr», 2003. 432 s. [in Russian].

4. Marutian R.R. Semantic War of the present: Ukrainian dimension. URL : http://matrix-info.com/2017/03/13/rosiya-gotuyetsya-do-velykoyi-vijny-tu/ [in Ukrainian].

5. Mol A. Sociodynamics of culture. Moskva : Prohress, 1973. 406 s. [in Russian].

6. Pocheptsov H.H. Information wars: basic parameters. URL : http://psyfactor.org/psyops/infowar9.htm [in Russian].

7. Pocheptsov H.H. Communication technology of the twentieth century. Moskva : Refl-buk, Kyiv : Vakler, 2000. 352 s. [in Russian].

8. Pocheptsov H.H. Semantic and information wars. Informatsiine suspilstvo. 2013. Vyp. 18. S. 21 – 27. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/is_2013_18_6 [in Ukrainian].

9. Khabermas Yu. Moral Consciousness and Communicative Action. Sankt-Peterburh : Nauka, 2001. 379 s. [in Russian].

10. Khantynhton C. Clash of Civilizations. Moskva : OOO Yzd-vo AST, 2003. 603 s. [in Russian].

11. Yatsemirska M. Culture of a professional journalist's language. Lviv: PAIS, 2004. 368 s. [in Ukrainian].

12. Huntington S.P.The Clash of Civilizations? Foreign Affairs. 1993. Summer.

13. Huntington S.P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. 1996.

14. Jirák J., Köpplova B. Média a společnost : stručný úvod do studia médií a mediální komunikace. Vzd. 2. Praga : Portál, 2007. 208 p.

15. Lakoff G. The political brain. New York etc., 2009.

16. Luntz F. Words that work. New York, 2008.

17. Merton R.K. Social theory and social structure. Columbia University, New York, NY. New York: Free Press, 1949. 423 p. URL: http://www.garfield.library.upenn.edu/classics1980/A1980JS04600001.pdf

18. Westen D. The political brain. New York, 2007.

УДК 027:005:002.1

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175861

Ковальчук Наталія Володимирівна,
здобувач кафедри культурології та інформаційних комунікацій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
natalisem@ukr.net
ORCID 0000-0002-6364-7499

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕКОЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Мета роботи *– окреслити концептуальну модель документаційного забезпечення управління бібліотекою, що сприятиме ефективній роботі бібліотечної установи в умовах внутрішнього та зовнішнього її комунікаційних середовищ.* ***Методологія дослідження*** *базувалася на соціокомунікативному, системно-діяльнісному, інформаційному підходах, а також методі моделювання, що уможливило наукове осмислення й обґрунтування сутності, завдань, основних складників системи документаційного забезпечення управління бібліотекою, окреслення напрямів їх подальшого розвитку.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає у визначенні сучасної структури концептуальної моделі документаційного забезпечення управління бібліотекою як цілісної документально-інформаційної системи, з урахуванням специфіки діяльності бібліотеки й необхідності забезпечити взаємодію її підрозділів.* ***Висновки.*** *Підсумовуючи, зазначимо, що встановлення порядку руху документів забезпечить збереження необхідної документної інформації, її швидкий пошук з найменшими затратами часу. Тому для успішного функціонування системи документаційного забезпечення управління бібліотекою необхідно впровадити концептуальну модель як цілісний програмний комплекс, що задовольнить як поточні, так і майбутні потреби в організації управлінського документування для реалізації основних завдань бібліотеки в умовах сучасного інформаційного простору. Крім того, важливо це врахувати при перепідготовці й підвищенні кваліфікації керівників установи і керівників підрозділів бібліотеки, що дасть змогу оперативно ухвалювати необхідні рішення, координувати управлінську діяльність, зафіксовану в документах, і цим підвищувати ефективність роботи бібліотеки.*

Ключові слова: *документаційне забезпечення, управлінська діяльність бібліотеки, модель, комунікаційне середовище.*

Ковальчук Наталия Владимировна,
соискатель кафедры культурологии и информационных коммуникаций
Национальной академии
руководящих кадров культуры и искусств

КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ДОКУМЕНТАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ УПРАВЛЕНИЯ БИБЛИОТЕКОЙ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Цель работы *– определить концептуальную модель документационного обеспечения управления библиотекой, которая будет способствовать эффективной работе библиотечного учреждения в условиях внутренней и внешней её коммуникационной среде.* ***Методология исследования*** *основана на социокоммуникативном, системно-деятельностном, информационном подходах, а также методе моделирования, что способствовало научному осмыслению и обоснованию сущности, задач, основных составляющих системы документационного обеспечения управления библиотекой, определению направлений их дальнейшего развития.* ***Научная новизна*** *работы заключается в описании современной структуры концептуальной модели документационного обеспечения управления библиотекой как целостной документально-информационной системой, с учётом специфики деятельности библиотеки и необходимости обеспечить взаимодействие её подразделений.* ***Выводы.*** *Подытоживая, отметим,*

© *Ковальчук Н.В.*

что установление порядка движения документов обеспечит сохранение необходимой документной информации, её быстрый поиск с наименьшими затратами времени. Поэтому для успешного функционирования системы документационного обеспечения управления библиотекой необходимо внедрить концептуальную модель как целостный программный комплекс, который удовлетворит как текущие, так и будущие потребности в организации управленческого документирования для реализации основных задач библиотеки в условиях современного информационного пространства. Кроме того, важно это учесть при переподготовке и повышении квалификации руководителей учреждения и руководителей подразделений библиотеки, что позволит оперативно принимать необходимые решения, координировать управленческую деятельность, зафиксированную в документах, и тем самым повышать эффективность работы библиотеки.

Ключевые слова: *документационное обеспечение, управленческая деятельность библиотеки, модель, коммуникационная среда.*

Kovalchuk Nataliya,
PhD-candidate of the Department of Cultural studies and
Informational communications, National Academy of Managerial
Staff of Culture and Arts

CONCEPTUAL MODEL OF THE DOCUMENTATION SUPPORT OF THE LIBRARY MANAGEMENT IN MODERN CONDITIONS

Purpose of Artcle*. The purpose of the work is to highlight the conceptual model of the documentation support for library management, which will facilitate the effective work of the library institution in the conditions of its internal and external communication environments.* ***Methodology.*** *The methodology of the research was based on socio-communicative, system-activity, informational approaches. The author uses the modeling method, which makes possible scientific comprehension and substantiation of the essence, tasks, main components of the system of the documentary management of the library and to analyze the directions for their further development.* ***Scientific Novelty.*** *The scientific novelty of the research is to determine the modern structure of the conceptual model of the documentation support for library management as the holistic documentary information system, taking into account the specifics of the library's activity and the need to ensure the interaction of its departments.* ***Conclusions.*** *Thus, we note that the establishment of the order of the movement of the document will ensure the preservation of the necessary document information, its rapid search within minimal time. Therefore, to the successful functioning of the library documentation system, the conceptual model must be introduced as a holistic software complex that will satisfy both the current and future needs of the administrative documentation and the implementation of the library's main tasks in a modern information space. In addition, it is important in the improvement of the qualifications for the heads of the institution and the heads of the library units, which will allow them to make the necessary decisions, coordinate the management activities, recorded in the documents, and increase the efficiency of the libraries.*

Key words: *documentation, library management, model, communication environment.*

Актуальність теми дослідження. За умов прискорення темпів розвитку системи соціальних комунікацій, зростання інформаційно-комунікаційних потреб сучасних користувачів і збільшення обсягів інформаційних ресурсів відбувається формування нового типу комунікаційних процесів, структур, форм і засобів. Це зумовлює проблеми щодо функціонування, розвитку та подальшої інтеграції бібліотек до системи соціальних комунікацій суспільства, що посилює наявну конкуренцію в умовах ринку та визначає нагальну необхідність у стратегічному управлінні, надійному прогнозуванні та плануванні. У зв'язку з цим посилюється потреба в застосуванні ефективних і високотехнологічних підходів щодо вдосконалення системи документаційного забезпечення управління бібліотекою, у використанні нових інформаційно-комунікаційних технологій, що дасть змогу вирішувати нагальні завдання й створить умови для руху й кумуляції управлінських документів, які відображають

її функціонування. Зазначене вище потребує окреслення нової концептуальної моделі документаційного забезпечення управління бібліотекою в системі соціальних комунікацій відповідно до вимог часу.

Аналіз досліджень і публікацій. Вагомим внеском у розробку теоретичних концептуальних моделей розвитку бібліотеки та визначення перспектив її діяльності в контексті комунікаційної проблематики стали дослідження: О. Бруй [1], Т. Гранчак [2], І. Давидової [3], Т. Колесникової [6], О. Мар'їної [10], Л. Петрової [11], М. Слободяника [13], А. Соляник [14] та ін.

Науковці модель розглядають як абстрактний образ реальної системи, що забезпечує гнучкість у відображенні певного аспекту її функціонування. Так, М. Слободяник розробив концептуальні положення розвитку наукової бібліотеки, запропоновав системно-функціональну модель бібліотеки, що інтегрує взаємовплив бібліотечних функцій, структури, технологій та управління Такі елементи моделі, як функція (меморіальна, когнітивна, інформаційна) і технологія (забезпечення активізації комунікаційних процесів, що відбуваються в бібліотеці) мають виразну комунікаційну спрямованість та зумовлені закономірностями функціонування бібліотеки відповідно до впливу зовнішніх чинників. Крім того, на думку автора, сучасна модель повинна мати високий рівень абстракції, але бути подібною до оригіналу; бути керованою; відображати ресурси й засоби комунікаційної діяльності; містити елементи, необхідні й достатні для репрезентації бібліотеки в соціокомунікаційному контексті [13].

Науковець Л. Петрова розробила системну модель сучасної бібліотеки, де чітко визначила проекти технологій структурно-функціональних реорганізацій бібліотечної діяльності. Дослідниця запропонувала п'ятирівневу програму реалізації стратегії змін: концептуальний, організаційний, конструктивний, функціональний і технологічний рівні, кожний з яких містить установлений порядок дій, спрямованих на забезпечення успішної реалізації змін [11].

Продовжує напрям дослідження стратегічного управління бібліотекою І. Давидова, яка визначила такі чотири рівні системних змін бібліотек: техніко-технологічний, функціональний, організаційно-структурний та управлінський [3].

Упродовж останніх років актуальними залишились питання створення нових комунікаційних моделей діяльності бібліотеки, які базуються на розвиткові культурних, соціальних, техніко-технологічних і комунікаційних принципів діяльності, спрямованих на просування іміджу бібліотеки в суспільстві. Так, А. Соляник досліджувала стратегічні напрями оптимізації системи документозабезпечення національної електронної бібліотеки. Автор комплексно проаналізувала теоретико-методологічні основи розвитку системи документозабезпечення бібліотечних фондів і її модифікації в умовах якісних технологічних змін документально-комунікаційної галузі [14].

О. Мар'їна обґрунтувала перспективи розвитку бібліотек і визначила шляхи їх адаптації до цифрового медіапростору. Науковець виявила, що врівноваженню темпів технологічного та соціального розвитку бібліотек у цифровому медіапросторі сприяє запровадження соціокомунікаційних технологій, переосмислення організаційних форм управління; а також удосконалення нормативно-правових засад функціонування в електронному середовищі. Рівень соціотехнічного розвитку бібліотек України демонструє їх поступову адаптацію до цифрового медіапростору та дає змогу констатувати лише початкову стадію цифрової модернізації [10].

Виклад основного матеріалу. Процес змін для бібліотеки обумовлений специфікою її документопотоків, значна частина яких перебуває поза межами організаційної структури служби документаційного забезпечення управління, водночас ці зміни є важливим чинником забезпечення життєдіяльності всіх її підрозділів. З огляду на це не можна заперечувати того, що в умовах інформаційних комунікацій основним завданням управлінського документування є встановлення єдиного порядку документування й удосконалення форм і методів роботи з документами з урахуванням автоматизації цих процесів, що суттєво підвищить якість документаційного забезпечення управлінської діяльності та створить резерви для роботи національної бібліотеки в режимі розвитку.

Науковці в галузі бібліотекознавства, документознавства та соціальних комунікацій наголошують, що нагальною потребою системи документаційного забезпечення управління бібліотекою є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій і систем. Їх застосування має впорядкувати документаційне забезпечення управлінської діяльності бібліотеки (яка має насамперед базуватися на комунікації між співробітниками установи, усвідомленні потреб галузі), сприяти оперативному доведенню прийнятих рішень до працівників.

Мета документної комунікації будь-якої галузі діяльності (наукової, адміністративно-управлінської, бізнес-діяльності, господарської тощо) – це одержати бажаний результат. Так, І. Ломачинська наводить визначення, що документально-інформаційна комунікація – це «комунікація, опосередкована документами в соціумі, що побудована на їхньому обміні між двома або більше споживачами інформації. На цій основі процес документно-інформаційної комунікації становить процес руху інформації в ланцюзі комунікант – комунікат (канал) – реципієнт (одержувач)» [9].

Нині все більшого значення набуває вибір моделі стратегії розвитку системи документаційного забезпечення управління бібліотекою в умовах зростаючої конкуренції зі сторони розробників відповідних програмних засобів. Формуванню ефективної стратегії досягнення ринкових переваг повинні передувати ретельний аналіз конкурентоспроможності системи управління електронною документацією, ґрунтовна оцінка зовнішнього середовища і внутрішніх чинників, що впливають на ефективність управління розвитком бібліотеки в умовах динамічного переходу галузі до нових умов функціонування.

Досліджуючи теоретичні засади та практичну діяльність у царині управління документацією В. Добровольська зазначає, що для визначення сутності управління документацією важливим інструментарієм є моделювання основних напрямів її діяльності. Використовуючи комплексний підхід автор поєднала дві теоретичні моделі управління документацією галузі культури: системно-функціональну та системно-комунікаційну. Системно-функціональна модель складається з таких чотирьох взаємопов'язаних елементів, як: «функції», «структура», «технологія» й «організація». Системно-комунікаційна модель містить такі складові: «галузь», «життєвий цикл документа», «документні процеси» і «документознавець». Це дозволило розглядати управління документацією як структурно розподілену цілісність, у якій кожен елемент має певне функціональне призначення [4].

У галузі соціальних комунікацій і документознавства, метод моделювання використовують для обґрунтування й розроблення концептуальної моделі носіїв науково-популярного контенту, яка втілює його функціональні характеристики. А. Петрушка досліджує моделювання соціально-комунікаційної діяльності як цілеспрямований процес, який поєднує інтелектуальні, мотиваційні й творчі, елементи учасників комунікаційної взаємодії. Крім того, моделі соціально-комунікаційних систем підвищують ступінь прогнозованості, передбачуваності розвитку досліджуваних об'єктів, а також дають підстави для формулювання науково обґрунтованих, аргументованих рекомендацій щодо скерування суспільних явищ у визначеному моделюванням напрямі [12].

Моделювання як метод наукового пізнання передбачає створення моделі – об'єкту пізнання за заданими (когнітивними, емпіричними, технічними) вихідними параметрами, які властиві реальному об'єкту. Модель є допоміжним замісником реального об'єкту і слугує засобом, формою наукового пізнання. Результати дослідження моделі переносять на реальний предмет вивчення [8].

За допомогою системного підходу важливо визначити типологічні ознаки документаційного забезпечення управління бібліотекою, яка належить до великих відкритих систем і підсистем та характеризується взаємодією значної кількості складників, завдань і функцій. Вирішення цього завдання сприятиме розробленню концептуальної моделі документаційного забезпечення управління бібліотекою, яка ґрунтуватиметься на інноваційному науковому потенціалі як спеціальній управлінській категорії, яка передбачає розроблення механізму забезпечення оптимізації документообігу та контролю за опрацюванням інформації на високому рівні, що має важливе

значення в системі стратегічного управління бібліотекою відповідно до вимог часу.

Документообіг в науковій літературі досліджують як рух службових документів в установі від дати їхнього створення чи одержання до дати завершення виконання або надсилання; як рух документів у структурі з часу їх створення чи одержання до завершення виконання або відправлення; потоки документів, які циркулюють між пунктами опрацювання інформації (керівниками установи та структурних підрозділів, фахівців) і пунктами технічного опрацювання документів (копіювально-розмножувальна служба); засіб закріплення різними способами на відповідному матеріалі інформації про факти, події, явища об'єктивної дійсності та розумову діяльність людини [5, 7].

Документна комунікація – це процеси і засоби обміну інформацією в часі та просторі шляхом створення, зберігання та розповсюдження документів як у паперовій, так і в електронній формі [15].

Сучасні комунікації та інформаційно-технологічні системи потребують нового світоглядного й системно-структурного підходу до процесів організації управлінського документування. Розроблена концептуальна модель документаційного забезпечення управління поєднує в собі основні (стратегічні, оперативні, тактичні, операційні) й допоміжні (інноваційні, технологічні) складові управлінської діяльності всієї сукупності об'єктів управління бібліотекою та принципи їх взаємодії. Змістовну структуру побудовано з урахуванням вимог щодо документування, виконання певних дій реєстрації, обліку, збереження, пошуку та поширення документної інформації тощо. Організаційну структуру визначено як комплекс організаційно визначених підрозділів, які виконують функції документаційного забезпечення управління, зокрема займаються реєстрацією вхідних і вихідних документів, передачею до виконання й контролю за правильністю і термінами їх підготовки та виконання. Електронні комунікації створюють умови для вчасного опрацювання й об'єднання діловодних процесів підрозділів бібліотеки в єдину систему інформаційного забезпечення управління. Крім того, електронні комунікації володіють такими характеристиками, як: точність і несуперечність, оперативність, повнота, достовірність інформації та доступність її користувачам тощо. Разом з тим, керівник зможе швидше перевірити відповідність кінцевого результату поставленому завданню, що значно підвищить якість роботи як окремого співробітника, так і окремого підрозділу, а в підсумку й бібліотеки загалом.

Ми пропонуємо концептуальну модель документаційного забезпечення управління, що містить такі етапи:

1) управління бібліотекою;

2) аналіз інформації та визначення мети управлінського рішення;

3) формування управлінського рішення;

4) доведення управлінського рішення до виконавця й інших учасників процесу;

5) створення управлінського документа;

6) оформлення документів і включення їх до комунікаційної системи управління бібліотекою;

7) керування документацією в бібліотеці (створення резолюцій і контроль за їх виконанням);

8) виконання управлінського рішення;

9) комплектування, облік і зберігання документа;

10) використання документа в системі управління бібліотекою.

За ознакою необхідності й обґрунтованості всі складники концептуальної моделі документаційного забезпечення управління рівнозначні й пов'язані між собою прямими та зворотними, субординаційними й координаційними інформаційними зв'язками та спрямовані на ефективне її функціонування. Це й сприяло розробленню комплексної методики дослідження концептуальної моделі документаційного забезпечення управління бібліотекою, особливості якої дозволяють нам розглядати її як невіддільний елемент для здійснення моніторингу тих процесів, що відбуваються в бібліотечній установі.

Ефективному впровадженню концептуальної моделі документаційного забезпечення управління, зокрема основних процесів її функціонування, сприятимуть такі чинники, як:

1) посилення розвитку бібліотечної галузі в Україні;

2) створення сприятливих умов для впровадження інновацій і формування легітимного галузевого комунікаційного середовища;

3) організація управлінського документування, яке має за основу нормативно-правове регулювання процесів реалізації основних функцій управління відповідно до вимог законодавства;

4) включення системи документаційного забезпечення управління до міжнародного інформаційного обміну на основі сумісності національних і міжнародних стандартів у галузі документації;

5) розроблення програмних засобів щодо оптимізації документопотоків, відповідно до рівнів і завдань системи документаційного забезпечення управління;

6) створення багаторівневих документаційних баз даних та інформаційно-пошукових систем для передавання інформації і її уніфікації з метою введення в науковий обіг і використання на практиці;

7) застосування сучасних інформаційних технологій у сфері функціонування управлінської документної інформації;

8) створення системи підготовки фахівців у галузі документаційного забезпечення управління бібліотекою.

Важливо вказати, що запропоновану концептуальну модель функціонування системи документаційного забезпечення управління бібліотеки визначають її цілі, функції й організаційна структура, а складники моделі взаємопов'язані з комунікаційними процесами внутрішнього і зовнішнього документаційних середовищ. Таким чином, концептуальна модель документаційного забезпечення управління має складну впорядковану структуру внутрішнього і зовнішнього документно-комунікаційних середовищ, які її характеризують. До неї відносять взаємодію працівників бібліотеки з її структурними підрозділами, а також структурних підрозділів між собою, які становлять комунікаційну єдність і пов'язані комунікаційною системою в єдиний документаційний простір, ефективність якого здебільшого залежить від документально-інформаційного забезпечення. Так, у внутрішньому документно-комунікаційному середовищі представлено найголовніший елемент моделі – стратегію поєднання довгострокових цілей і поточних завдань, що з них випливають; документні ресурси діяльності бібліотеки, де основне навантаження припадає на управлінську документацію; прийняті дії щодо розподілу кадрових, матеріальних і фінансових ресурсів, необхідних для досягнення довгострокових цілей.

До зовнішнього документно-комунікаційного середовища відносять стан зовнішнього середовища і його вплив на бібліотеку, а саме: чинники (прямої й непрямої дії), які вона не може змінити, але повинна постійно враховувати у своїй діяльності і не просто пристосуватися до зовнішнього середовища, а й активно формувати зовнішні умови. Зовнішнє документно-комунікаційне середовище бібліотеки – це система законодавчих і нормативно-правових актів, що визначає цілі, завдання й основні параметри організації діяльності бібліотеки (мінімальні нормативи, стандарти, індикатори контролю, основні напрями та перелік обов'язкових послуг, що надають бібліотеки), система документування, матеріальні, кадрові й фінансові ресурси.

Відмітимо, що система документаційного забезпечення управління національною бібліотекою охоплює не лише рух документальної інформації, що циркулює в установі, але й увесь комплекс спеціальних документально-інформаційних комунікацій і робіт зі створення, оформлення, контролю за виконанням документів, формування їх у справи для поточного використання та зберігання в архівах. Електронні комунікації в системі документаційного забезпечення управління створюють необхідні умови для організації оперативного контролю виконання управлінських рішень, які мають бути керованими, що неможливо зробити без відповідного документаційного забезпечення.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що встановлення порядку руху документів забезпечить збереження необхідної документної інформації, її швидкий пошук з найменшими затратами часу. Тому для успішного функціонування системи документаційного забезпечення управління бібліотекою необхідно впровадити концептуальну модель як цілісний програмний комплекс, що задовольнить як поточні, так і майбутні потреби в організації управлінського документування для реалізації основних завдань бібліотеки в умовах сучасного інформаційного простору. Крім того, важливо це врахувати при перепідготовці й

підвищенні кваліфікації для керівників установи і керівників підрозділів бібліотеки, що дасть змогу оперативно ухвалювати необхідні рішення, координувати управлінську діяльність, зафіксовану в документах, і цим підвищувати ефективність роботи бібліотеки.

Список використаних джерел

1. Бруй О. М. Збалансована система показників у стратегічному управлінні бібліотекою: автореф. дис. … к-та наук з соц. комунікацій / НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. 20 с.

2. Гранчак Т. Ю. Бібліотека і політична комунікація : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 481 с.

3. Давидова І. О. Інноваційна політика бібліотек України : зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : автореф. дис. … д-ра наук з соц. комунікацій / Харк. держ. акад. культури. – Харьков, 2008. – 51 с.

4. Добровольська В. В. Державна політика в галузі культури України: стан та розвиток системи управління документацією : монографія / М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ : НАКККіМ, 2017. 233 с.

5. Загорецька О.М. Службові документи сучасної організації : довідник. Київ : Медіа Про, 2005. 120 с.

6. Колесникова Т. О. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : автореф. дис. … канд. наук із соц. комунікацій / Харк. держ. акад. культури. Харків, 2012. 22 с.

7. Комова М. В. Діловодство : навчальний посібник. Львів : Національний ун-т «Львівська політехніка». 2006. 217 с.

8. Комова М. В., Петрушка А. І. Документальна реконструкція як різновид наукового ретроспективного моделювання // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2018. № 1. С. 11–19.

9. Ломачинська І. М. Документально-інформаційні комунікації в системі соціальних комунікацій : навч. посіб. для дистанційного навчання / за наук. ред. Т. Г. Горбаченко. Київ : Університет «Україна», 2008. С. 250.

10. Мар'їна О. Ю. Бібліотеки України в цифровому медіапросторі: теоретико-методологічні засади розвитку : автореф. дис. … докт. наук. із соц. комунікацій / Харків : ХДАК, 2018. 38 с.

11. Петрова Л. П. Бібліотека в умовах суспільно-економічних змін : монографія. Київ, 2003. 301 с.

12. Петрушка А. І. Прогностична модель носіїв науково-популярного контенту як втілення їхніх функціональних характеристик : автореф. дис. … канд. наук із соц. комунікацій / МОН України, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2017. 20 с.

13. Слободяник М. С. Базова модель бібліотеки як соціально-комунікаційної інституції. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum /bdil/2009_4/2.pdf.

14. Соляник А. А. Система документопостачання документних фондів: закономірності розвитку : монографія / Харк. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2005. 230 с.

15. Швецова-Водка Г. М. Документальна комунікація як об'єкт загальної теорії документології. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2010_2_9.

References

1. Bruy, O. M. (2018). Balanced system of indicators in the strategic management of the library: Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

2. Granchak, T. Yu. (2012) Library and political communication. Kyiv [in Ukrainian].

3. Davydova, I. O. (2008). Innovation policy of libraries in Ukraine: content and development strategies in the information society. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv. state academy of culture. Kharkiv [in Ukrainian].

4. Dobrovolskaa, V. V. (2017). State policy in the field of culture of Ukraine: the state and development of the documentation management system. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].

5. Zagoretska, O. M. (2005). Service documents of a modern organization. Kyiv: Media Pro [in Ukrainian].

6. Kolesnikova, T. O. (2012). Communication models of activity of libraries of higher educational institutions in the conditions of informatization. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv. state academy of culture. Kharkiv [in Ukrainian].

7. Komova, M. V. (2006). Case-book. Lviv: National University Lviv Polytechnic [in Ukrainian].

8. Komova, M. V.& Petrushka, A. I. (2018). Documentary reconstruction as a kind of scientific retrospective modeling. Bibliotekoznavstvo. Documentoznavstvo. Informologia, No. 1, 11 – 19 [in Ukrainian].

9. Lomachinska, I. M. (2008). Documentary-Informational Communications in the System of Social Communications. T. G. Gorbachenko (ed.). Kyiv: Universytet Ukraina [in Ukrainian].

10. Mar'ina, O. Yu. (2018). Libraries of Ukraine in digital media space: theoretical and methodological foundations of development. Extended abstract of doctor's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].

11. Petrova, L. P. (2003). Library in the conditions of socio-economic changes. Kyiv [in Ukrainian].

12. Petrushka, A. I. (2017). Prognostic model of carriers of scientific- journalistic content as an embodiment of their functional characteristics. Extended abstract of candidate's thesis. Dnipropetrovsk National University named after Oles Honchar. Dnipro [in Ukrainian].

13. Slobodyanyk, M. S. (2009). Basic model of the library as a social-communication institution. Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/bdil/2009_4/2.pdf [in Ukrainian].

14. Solyanik, A. A. (2005). Documentation System of Documentary Funds: Patterns of Development. Kharkiv: KhDAK [in Ukrainian].

15. Shvetsova-Vodka, G. M. (2010). Documentary communication as an object of the general theory of documentology. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2010_2_9 [in Ukrainian].

УДК 930.2:94(477)«1941/1945»

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175865

Ковальська Леся Андріївна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних систем управління
Донецького національного університету імені Василя Стуса
dreamlife.lesya@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-1579-7708

УПРАВЛІНСЬКА ДОКУМЕНТАЦІЯ ЯК ГОЛОВНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ДЖЕРЕЛО ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Мета роботи. *Окреслення інформаційних властивостей і комунікаційних особливостей функціонування й зберігання корпусу архівних документів радянського руху Опору у роки Другої світової війни, визначення їх керівної ролі у формуванні соціальної реальності в умовах війни.* ***Методологія дослідження*** *передбачає застосування спеціалізованих методів теорії документу, інформології і соціальної комунікації для виявлення інформаційних аспектів документних джерел Другої світової війни і встановлених ними комунікаційних зв'язків у суспільстві. Застосування визначених методів опрацювання документального корпусу дозволить простежити рух задокументованої інформації і вплив на формування ієрархічних структур влади в умовах війни і фактичної недієздатності конституційних органів управління радянською державою.* ***Наукова новизна роботи*** *полягає у визначенні можливостей і впливу управлінської документації років війни на процеси соціальної взаємодії у радянському суспільстві, уведення управлінських документів у науковий дискурс теорії документа, інформології і теорії комунікації.* ***Висновки.*** *З'ясовано інформаційно-комунікаційне значення документів сфери управління з поміж інших видів документальних джерел й необхідність їх залучення до наукового дослідження історичних процесів на базі тематичного комплексу архівних документів.*

Ключові слова: *документальне джерело, документознавство, джерелознавство, соціальна комунікація, управлінська документація, Друга світова війна.*

© *Ковальська Л.А.*

Ковальская Леся Андреевна,
кандидат исторических наук, доцент,
доцент кафедры информационных систем управления
Донецкого национального университета имени Василя Стуса

УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ ДОКУМЕНТАЦИЯ КАК ГЛАВНЫЙ ИНФОРМАЦИОННЫЙ ИСТОЧНИК ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

Цель работы. *Определение информационных и коммуникационных особенностей функционирования и хранения корпуса архивных документов советского движения Сопротивления в годы Второй мировой войны, их роли в формировании социальной реальности в условиях войны.* ***Методология исследования*** *предусматривает применение специализированных методов теории документа, информологии и социальной коммуникации для раскрытия информационных аспектов документных источников Второй мировой войны и установленных ими коммуникационных связей в обществе. Применение обусловленных методов обработки документального корпуса позволит проследить движение документированной информации, её влияние на формирование иерархических структур власти в условиях войны и фактической недееспособности конституционных органов управления советским государством.* ***Научная новизна работы*** *заключается в определении влияния военной управленческой документации на процессы социального взаимодействия в советском обществе, введение управленческих документов в научный дискурс теории документа, информологии и теории коммуникации.* ***Выводы.*** *Выяснено информационно-коммуникационное значение управленческих документов среди других видов документных источников и необходимость их привлечения к научному исследованию исторических процессов на базе тематического комплекса архивных документов.*

Ключевые слова: *документный источник, документоведение, источниковедение, социальная коммуникация, управленческая документация, Вторая мировая война.*

Kovalska Lesya,
PhD, Associate Professor,
Reader in social communication,
Department of Information Systems Management
Vasyl' Stus Donetsk National University

MANAGEMENT DOCUMENTATION AS THE MAIN INFORMATION SOURCE OF THE SECOND WORLD WAR

The purpose of the article. *The outline of information and communication features of the functioning and storage of the corps of archival documents of the Second World War, determination of their leading role in the formation of social reality in the conditions of war.* ***The methodology*** *of the study involves the use of specialized methods of document theory and social communication to identify the information aspects of documentary sources of the Second World War and their established communication ties in society. The application of certain methods of processing the documentary corps will allow tracing the movement of documented information and the influence on the formation of hierarchical structures of power in the conditions of war and the actual inability of constitutional governing bodies of the soviet state.* ***The scientific novelty*** *of the work is to determine the influence of the management documentation of the war years on the processes of social interaction in Soviet society, the introduction of management documents in the scientific discourse of the theory of the document and communication theory.* ***Conclusions****. The information and communication significance of management documents among other types of document sources and the necessity of their involvement in the scientific research of historical processes based on the thematic complex of archival documents is determined.*

Key words: *document source, document science, source study, social communication, management document, World War II.*

Історичний розвиток суспільства актуалізував необхідність сталого збереження і передачі інформації прийдешнім поколінням. Зафіксована на певному носії інформація отримує статус документа, в чому простежується дихотомічна повторюваність суті двох термінів інформація-документ. З поглибленням структуризації соціуму і диференціації суспільних процесів збільшуються кількісні показники документального масиву, його формальні і видові особливості, типи їх матеріальних носіїв тощо. Перед наукою постало питання не лише організації зберігання і впорядкування наявних документних масивів, але й вироблення ефективних механізмів опрацювання і використання документів.

Теоретичним підґрунтям вивчення управлінських документів в межах теорії документу і соціально-комунікаційної теорії є роботи В. Бездрабко, Г. Боряка, І. Войцехівської, Л. Дубровіної, Я. Калакури, С. Кулешова, І. Матяш, Г. Папакіна, Г. Швецової-Водки та інших [1–9]. Мета статті полягає в окресленні інформаційно-комунікаційних особливостей функціонування і зберігання корпусу архівних документів Другої світової війни, визначення їх ролі у формуванні соціальної реальності в умовах війни.

На рівні знакових систем людина формує документ, в якому знак визначається сукупністю, що становить сенс інформаційного повідомлення. Документ визначається як частина документальної системи і не може бути кантівською «річчю у собі» незалежним від об'єктивно існуючої соціальної реальності. Науково обґрунтовану позицію зі з'ясування природи документа запропонувала Г. Швецова-Водка. Авторка запропонувала виявити ознаки, за якими стане можливим встановлення, що є документом. Серед головних ознак: «наявність соціальної інформації (знань, думок, почуттів, вольових імпульсів, що передаються від людини до людини); фіксованість інформації (здатність документа до її збереження та передавання в часі); призначеність документа для передавання інформації, як головна його функція (задіяний у інформаційній системі, що виконує функції, визначені людиною-комунікантом); речовинність (субстанціональність); семіотичний і семантичний характер» [9, 100].

Документ який виник в результаті функціонування державних, громадських, комерційних установ, В. Бездрабко пов'язує з поняттям «документальне джерело», яке виступає одним із видів писемних джерел. Основними характеристиками управлінського документального джерела є діловий стиль написання, усталені формальні ознаки, офіційні характеристики, але з різним інформаційним наповненням. До них авторка відносить такі типи документації як законодавчі акти, організаційно-розпорядчі документи і звіти установ, офіційне листування. Сюди ж акти, довідки, судово-слідчі, дипломатичні, військові документи тощо. В історичній методології дослідження стійких комплексів управлінської документації такі документальні джерела виступають як історичні акти. Необхідно брати до уваги такі характеристики інформативності документального джерела, які В. Бездрабко визначає: «в них зафіксовано постановку чи вирішення питань договірно-правового змісту між певними юридичними сторонами і зазначено безпосередньо чи опосередковано конкретного автора та адресата» [2].

Документальне джерело – це вид писемних джерел, який має формальні і юридичні ознаки управлінської документації, встановлює ієрархічні, документаційні й комунікаційні зв'язки владних структур суспільства. Для дослідження управлінської документації, як основи документаційного забезпечення функціонування органів влади, та інших видів документального комплексу Другої світової війни потрібна теоретична основа наукової галузі архівознавство. Оскільки документальні джерела, які мають історичне значення знаходяться на зберіганні в архівних установах, то ж вимагають архівознавчих методів роботи з виявлення, опрацювання і використання їх у науковому обігу.

На думку Я. Калакури, під поняттям класифікаційної схеми необхідно розуміти сукупність тих чи інших параметрів групування джерел за обраними домінувальними ознаками з метою ґрунтовного їх дослідження й отримання найповнішої та достовірнішої інформації [1]. Найбільш суттєвою ознакою представленого типу документальних джерел є спосіб відображення ними реальної дійсності, їх походження в результаті життєдіяльності

людей, засобів збереження інформації. У гносеологічному плані функція відображення історичних подій є для джерела головною. Саме вона дозволяє розглядати документальне джерело з точки зору втілених у ньому знань як основу для формування ретроспективного пізнання подій минулого.

Особливостями досліджуваного документального комплексу джерел є широке застосування управлінської документації час юридичної дії яких вже минув, а соціальний простір трансформувався в ідеологічній, адміністративній, соціокультурній, просторовій, часовій та інших площинах. Виправданим у науковій рефлексії на документальний масив радянського руху Опору є поєднання різних класифікаційних схем з домінуючою документно-джерелознавчою основою. Доречними є принципи історичності, об'єктивності, системності, комплексності, походження, кодування і матеріального носія, відтворення інформації.

Документознавча парадигма дозволяє зробити таку класифікаційну модель документальних джерел, яка ґрунтується на впроваджених схемах управлінської документації Я. Калакури, С. Кулешова, В. Бездрабко, І. Матяш та інших [1; 7; 2; 8]. Управлінська документація: документальні джерела нормативного характеру; громадсько-політична документальні джерела; організаційно-розпорядчі, протокольно-стенографічні документальні джерела і офіційне листування; планово-облікові документальні джерела; контрольно-звітні і статистичні документальні джерела.

Управлінська документація визначала стихійно утворену ієрархічну модель управління радянською державою у період Другої світової війни і різнопідпорядковану (партійну, військову, безпекову тощо) систему керівництва на початкових етапах, а також дозволила встановити схеми документальних комунікаційних зв'язків у структурі військово-політичного керівництва держави в умовах її перебудови на військовий лад. Реалізація управлінської функції в умовах війни і створених нових органів влади, мілітаризація суспільного і економічного життя держави передбачає наявність таких видів управлінської діяльності як комунікація, регулювання, контроль, забезпечення заходів загального і спеціального характеру. На думку В. Бездрабко успішність здійснення наведених управлінських процесів залежить від конкретних умов функціонування органів державної влади, місцевих органів, підприємств, установ, і організацій [2, 36].

Поява управлінського документа відбувається за уніфікованою формою чим оптимізується процес створення, опрацювання, подальше зберігання та використання інформації у відповідних службах. На останньому етапі життєвого циклу, виходу з документообігу владних структур і входження в мережу архівної системи управлінський документ піддається експертизі цінності для передавання на постійне зберігання. Архівне зберігання дозволяє використовувати документ відповідно до закладеної в ньому ретроспективної інформації. Тобто уніфікований управлінський документ орієнтований не тільки на його безпосереднє використання управлінською системою держави, а й на зберігання в архівах, опрацювання традиційними й автоматизованими архівними системами, інформативну практику користувача архівної інформації в громадському житті й на раціональне використання його інформації науковцями як історичного джерела.

На думку С. Кулешова основною відмінністю управлінського документа від інших видів документованої інформації є юридична сила, яку він отримує в результаті оформлення державними органами влади: «дія документа як правового акта чи юридичної основи для здійснення управлінських процесів зумовлена наявністю певних реквізитів (елементів бланка, підпису, відбитку печатки, резолюції тощо). Їхня фіксація є не тільки вираженням характеристик документа з юридичною силою, а й, водночас, має відповідні правові підстави, що обумовлені законодавчими актами» [7, 16].

Так, документальний супровід радянських владних структур 1941-1945 рр. характеризується переплетінням функційного навантаження, структурного безладдя, дублюванням різного рівня органами влади. Згрупувати управлінські документи можна за подібністю функційного навантаження через переплетення законодавчої та виконавчої функцій влади у документотворенні воєнного часу. Український джерелознавець Я. Калакура у дослідженні документальних джерел з

питань історії XX – початку XXI ст. пропонує формулювати окремі ситуативні види документів групуючи їх за спільними ознаками як критеріями їхньої спорідненості [1].

Доцільним видається виокремити комплекс управлінської документації, що відображає діяльність Державного комітету оборони у виконанні вищих управлінських функцій СРСР, надзвичайних структур утворених рішеннями ДКО з функціями військово-політичного управління, з власним документообігом, який підпадає під характеристики нормативного документа. Нормативно-правові документи визначають і встановлюють правила, загальні принципи, характеристики різних видів діяльності або їх результатів. Проте надзвичайність не виключала конституційну основу державного управління й була вбудована в неї.

Документи воєнного часу, що представляють нормативну документацію, містять вимоги таємності, правила, загальні принципи, характеристики, які стосуються певних видів діяльності. Так, в умовах війни поряд з ДКО працювали підпорядковані йому конституційні органи влади. До надзвичайних органів влади належали представники конституційних органів, ресурси і виконавчо-технічний апарат яких втілювали в життя рішення надзвичайних владних структур. З ухваленням постанови про створення ДКО була сформована нова система влади в країні, на верхівці якої стояв ДКО. Другий щабель влади становили підвідомчі ДКО центральні органи влади: Ставка; РНК СРСР; ВР СРСР і інші. Третій – регіональний рівень державної влади представляли республіканські, крайові і обласні комітети ВКП(б), а також створені у прифронтових областях міські комітети оборони. Таким чином, в умовах Другої світової війни встановлена нова схема руху управлінської документації, яка чітко простежує взаємини і відносини владних структуру в умовах війни та вирішення її нагальних питань [6].

Враховуючи наведені концептуальні моделі документно-комунікаційного процесу стає можливим розглянути схему руху управлінської документальної інформації в системі керівництва а також мережі бойових загонів партизансько-підпільного руху в роки Другої світової війни. Вихідним комунікантом виступає військово-політичне керівництво тогочасної держави, яке в умовах війни шляхом документотворення намагалося організувати системну фронтову оборону, важливе місце в якій відіграв радянський рух Опору [6, 13-14]. Владну ієрархію очолював Державний комітет оборони, до якого входили всі державні, політичні і громадські органи радянської влади – ДКО, ЦК ВКП(б), РНК, НКО. Як найвища ланка у державній структурі комітет оборони, творець керуючої / управлінської інформації, утворив окремі військово-диверсійні підрозділи на чолі Центрального штабу партизанського руху та республіканського Українського штабу партизанського руху, що стали другою ланкою, але підґрунтям створення партизанських загонів і підпільних організацій. Ці установи стали основною ланкою в якій формувалися документно-комунікаційні процеси виключно в системі руху Опору. Третьою ланкою руху управлінської документної інформації виступають безпосередньо партизанські загони та підпільні організації. Вони доносять інформацію верховного комуніканта до кінцевого реципієнта, четвертої ланки комунікаційної схеми – населення окупованих територій України.

На всіх етапах документально-джерелознавчої роботи з групою управлінських документів передбачається застосування всього методологійного комплексу аналітичної критики. Особливе місце займає текстологічний аналіз проектів документів – з'ясування творчих зусиль конкретних авторів поправок, які стоять за ними. Характерно, що документи є продуктом як одиничної так і колективної творчості. Проблема авторства законодавчих документів повинна вирішуватися шляхом встановлення всього кола осіб, пов'язаних зі створенням законопроекту, його обговоренням, редагуванням. Обов'язковим елементом аналізу є з'ясування причин появи документа, вивчення конкретно-історичної ситуації, що зумовила появу управлінського документу.

У документознавчому аналізі мають бути враховані умови і особливості створення управлінських документів, пов'язані з роботою спеціальних комісій і робочих груп; розкрито суперечливість і неузгодженість нормативно-правових документів та проведено їх систематизацію, що включає інкорпо-

рацію й кодифікацію. Аналіз та інтерпретація норм управлінської документації передбачає вивчення структури змісту документа та окремих його правових засад. Необхідно сформулювати, що нового вносить цей управлінський документ порівняно з попередніми.

До характеристик управлінського документообігу військового часу належать відмінності за номенклатурним принципом. У 1941 – 1945 рр. силу закону мали постанови і розпорядження ДКО, РНК та інша військово-оперативна документація надзвичайних органів влади. Тому, цей період означено відсутністю стійкої термінології управлінської документації. Різнорідні за змістом і функційним призначенням управлінські документи мали іноді однакові назви, а однорідні за змістом – іменувалися по-різному. Радянська політична система, заснована на однопартійності, та державний апарат СРСР, незважаючи на їх військово-мобілізаційну спрямованість і тоталітарну сутність, виявилися не спроможними до оборонної війни, а державне управління опинилося в кризовому стані. Існування законодавчої гілки влади в перший рік війни стало невиправданим, громіздка структура рад СРСР ускладнювала схвалення важливих рішень в умовах воєнних дій, а з утворенням ДКО юридично передала йому функцію законотворчості, Верховні Ради перетворилися на орган агітаційних та декларативних закликів до організації боротьби з нацизмом і фашизмом. Надзвичайна система влади створювалася вимушено, в терміновому порядку на вимогу обставин війни. Але концентрація владних повноважень була властивою радянській державі, оскільки ідеологічна сутність комуністичної партійної структури тяжіла до абсолютного контролю над суспільством і посиленням репресивних органів утворюючи, таким чином, тоталітарну конструкцію влади.

Загалом існує багато підходів до структурування управлінських документів, наголошує С. Кулешов. В установі їх можна групувати за такими ознаками, зокрема за послідовністю створення (оригінал, дублікат, копія, витяг з документа); за рівнем доступу (загальнодоступні в установі, для службового користування, секретні); за юридичною силою (що мають юридичну силу і що не мають юридичної сили. Ці системи однорівневі і не мають подальшого поділу на види. У багаторівневих класифікаціях він пропонує поділяти групи (класи) документів на підгрупи (підкласи), в основі яких знаходяться види номіналів управлінських документів [7].

«Вид номіналу документа може вказувати на тему документа, яка розкривається в його змісті. А зміст управлінського документа містить рішення щодо здійснення управлінської дії, спрямованої на розв'язання кадрових, фінансових питань, питань з основної діяльності, матеріально-технічного постачання тощо. Саме тематика документів є однією з первинних засад для групування документів під час формування їх у справи в діловодстві установи. Тематика управлінських документів також дає підстави для об'єднання видів їх номіналів у певні класи управлінської документації» [7]. В управлінській документації поділ документів відбувається не тільки за тематичною, я й за функціональною ознакою (документи, що виконують організаційну, розпорядчу, первинно-облікову, планову, звітну, статистичну функцію). Об'єднання видів номіналів цих документів дає відповідні класи управлінської документації, які є підкласами управлінської документації.

Радянський управлінський документообіг років Другої світової війни варто групувати відповідно до «базової моделі системи документації» (законодавча документація, громадсько-політична, військово-оборонна, економічна тощо) з подальшою багаторівневою класифікацією за моделлю «управлінської підсистеми документації». В останній С. Кулешов пропонує структурувати управлінські документи на організаційно-розпорядчу, планову, первинно-облікову, бухгалтерсько-облікову, звітно-статистичну групи [7].

Розглядати групу документів нормативного характеру в надзвичайних умовах німецько-радянської війни, що регулюють життя країни загалом та партизанського й підпільного руху зокрема, варто за походженням, за ієрархією надзвичайних органів, підтверджуючи авторство та достовірність інформації конкретного документа або їх комплексу. Необхідно враховувати особливості практики надзвичайних органів влади та реалізацію нормативних доку-

ментів у державі у воєнних умовах. Така централізація й мілітаризація влади та управління була виправдана з позицій воєнного часу, але й знаходила основу в тоталітарній сутності комуністичної ідеології.

На сьогодні комунікаційна роль документів, і чинних і тих що завершили свій життєвий цикл, у справі поєднання суспільних процесів допомагає пояснити швидкість диференціації соціуму на малі групи особливо в умовах віртуалізації інформаційного простору, коли цифрові технології дозволяють швидко і економічно вигідно створювати канали руху інформації. Копіювальні апарати, факси та інші форми недорогого відтворення документальної інформації дозволили групам людей, що мають спільні інтереси, з відносною легкістю і автономією створювати соціальні «світи».

В цих умовах інформація, документація та комунікація не можуть виступати незалежними явищами в соціальній реальності, а є продуктивними поняттями, доступними для розмови про людське життя. Схема акту соціальної комунікації детермінована наявністю комуніканта, реципієнта, повідомлення (документа), каналу, зворотного зв'язку. Інформативну складову документа представляють знакові системи і коди, що уможливлюють передачу і сприймання інформації документа. Комунікативні акти, реалізовані управлінським документом, спровоковані метою, мотивами і засобами. В ході розвитку диверсифікації документних комунікацій для методичного забезпечення практичної діяльності застосовано теоретичні основи концепцій документа. Ефективність комунікації забезпечують такі елементи, як середовище поширення змісту, вид документу та інформаційний «шум», усталеність комунікативного процесу владної ієрархії. У процесі документальної комунікації документ обслуговує усі сфери соціуму і виступає каналом, по якому рухається інформація, та джерелом, який акумулює соціально затребувану інформацію. Значення документа в процесі соціальної документальної комунікації обумовлено його функцією каналізації інформації від комуніканта до реципієнта.

Список використаних джерел

1. Архівознавство: Підручник для студентів вищих навчальних закладів України / Авт.: Я.С. Калакура, Г.В. Боряк, Л.А. Дубровіна, К.І. Климова, В.П. Ляхоцький, І.Б. Матяш, К.Є. Новохатський, Г.В. Папакін, Р.Я. Пиріг, К.Т. Селіверстова, З.О. Сендик, А.К. Шурубура, М.Г. Шербак. Київ, 1998. 316 с.

2. Бездрабко В.В. Управлінське документознавство [навч. посібник для вузів]. Київ : Четверта хвиля, 2006. 208 с.

3. Боряк Г.В. Національна архівна спадщина України та державний реєстр «Археографічна україніка»: архівні док. ресурси та наук.-інформ. системи / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. Київ, 1995. 348 с.

4. Дубровина Л.А. Классификация и научно-информационное описание коллекций и собраний в Национальной библиотеке Украины им. В.И. Вернадского // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. 2007. Вип. 5. С. 58-80.

5. Керування документаційними процесами: навч. посіб. / М.В. Комова, А.М. Пелещишин, Т.М. Білущак; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2013. 187 с.

6. Ковальська Л.А. Джерелознавчий дискурс історії радянського Руху Опору (1941–1945 рр.). Донецьк-Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 462 с.

7. Кулешов С.Г. Управлінське документознавство. Київ, 2003. 57 с.

8. Матяш І.Б. Архівознавство: методологічні засади та історія розвитку. Київ : Видавн. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 515 с.

9. Швецова-Водка Г.М. Документознавство [навч. посіб.]. Київ : Знання, 2007. 398 с.

References

1. Archival Science. (1998). (Ja.S. Kalakura, Gh.V. Borjak, L.A. Dubrovina, K.I. Klymova, V.P. Ljakhocjkyj, I.B. Matjash, K.Je. Novokhatsjkyj, Gh.V. Papakin, R.Ja. Pyrigh, K.T. Seliverstova, Z.O. Sendyk, A.K. Shurubura, M.Gh. Sherbak, Avt.). Kyiv [in Ukrainian].

2. Bezdrabko, V.V. (2006). Upravlinske dokumentoznavstvo. Kyiv [in Ukrainian].

3. Boriak Gh.V. (1995) Natsionalna apxivna spadshchyna Ukrainy ta derzhavnyi reiestr «Arkheohrafichna Ukrainika». Kyiv [in Ukrainian].

4. Dubrovina, L.A. (2007). Classification and Scientific Information Description of Collections and Collections in the National Library of Ukraine Vernadsky. Libraries of National Academies of Sciences: Problems of Functioning, Development Trends. (Vol. 5), (P. 58-80). Kiev [in Russian].

5. Keruvannia dokumentatsiinymy protsesamy: navch. posib. (2013). (M.V. Komova, A.M. Peleshchyshyn, T.M. Bilushchak). Lviv [in Ukrainian].

6. Kovalska, L.A. (2015). Source-study Discourse on the History of the Soviet Resistance Movement (1941-1945). Donetsk–Vinnitsa [in Ukrainian].

7. Kuleshov, S.H. (2003) Upravlinske dokumentoznavstvo. Kyiv [in Ukrainian].

8. Matiash, I.B. (2012). Arkhivoznavstvo: metodolohichni zasady ta istoriia rozvytku. Kyiv [in Ukrainian].

9. Shvetsova-Vodka, H.M. (2007) Dokumentoznavstvo [navch. posib.]. Kyiv [in Ukrainian].

УДК [002:008-047.64]:[316.28:002.1]

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175867

Добровольська Вікторія Василівна,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
доцент кафедри культурології та інформаційних комунікацій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
vika_dobrovolska@ukr.net
https://orcid.org/0000-0002-0927-1179

ДОКУМЕНТАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ В АСПЕКТІ ТЕОРІЇ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Мета роботи *– розглянути проблеми документаційного забезпечення управління галузі культури з позицій теорії документальних комунікацій.* ***Методологія дослідження*** *полягає у використанні теорії документальних комунікацій в дослідженнях документаційного забезпечення галузі культури.* ***Наукова новизна.*** *У статті обґрунтовуються можливості комплексного вивчення документаційного забезпечення управління галузі культури на основі використання теоретичних підвалин соціальних комунікацій та документознавства.* ***Висновки****. З теоретичними засадами документаційного забезпечення галузі культури тісно пов'язана теорія соціальних комунікацій та методологія документознавчих досліджень. Вони мають важливе значення для розуміння проблем документальних комунікацій та системи документаційного забезпечення галузі культури та управління документацією як комунікаційної системи, що пов'язує керівні органи, установи та організації, творчих особистостей та колективи, що реалізують культурну діяльність.*

Ключові слова:*. документаційне забезпечення управління, соціальні комунікації, теоретичні основи системи документальних комунікацій.*

© *Добровольська В.В.*

Добровольская Виктория Васильевна,
кандидат наук по социальным коммуникациям, доцент,
доцент кафедры культурологи и информационных коммуникаций
Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

ДОКУМЕНТАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ОТРАСЛИ КУЛЬТУРЫ В АСПЕКТЕ ТЕОРИИ ДОКУМЕНТАЛЬНЫХ КОММУНИКАЦИЙ

Цель работы *- рассмотреть проблемы документационного обеспечения управления в области культуры с позиций теории документальных коммуникаций.* ***Методология исследования*** *заключается в использовании теории документальных коммуникаций в исследованиях документационного обеспечения области культуры.* ***Научная новизна****. В статье обосновываются возможности комплексного изучения документационного обеспечения управления в области культуры на основе использования теоретических основ социальных коммуникаций и документоведения.* ***Выводы.*** *С теоретическими основами документационного обеспечения области культуры тесно связана теория социальных коммуникаций и методология документоведческих исследований. Они имеют важное значение для понимания проблем документальных коммуникаций и системы документационного обеспечения области культуры и управления документацией в качестве коммуникационной системы, связывает органы, учреждения и организации, творческих личностей и коллективы, реализующих культурную деятельность.*

Ключевые слова*: документационное обеспечение управления, социальные коммуникации, теоретические основы системы документальных коммуникаций.*

Dobrovolska Viktoriya,
Doctor of Philosophy in Social Communications, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Cultural Studies
and Informational Communications
National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

DOCUMENTATION MANAGEMENT THE FIELD OF CULTURE IN THE ASPECTS OF THE DOCUMENTARY COMMUNICATIONS THEORY

The purpose of the article *is to consider the problems of documentary support of the management of the field of culture from the standpoint of the theory of documentary communications.* ***The methodology*** *of the research is to use the theory of documentary communications in the studies of documentary support of the cultural sector.* ***Scientific novelty.*** *The article substantiates the possibilities of a comprehensive study of the documentation support of the management of the field of culture on the basis of the use of the theoretical foundations of social communications and document science.* ***Conclusions.*** *The theory of social communications and the methodology of document research are closely linked with the theoretical foundations of the documentation of the cultural sector. They are important for understanding the problems of documentary communications and the documentation system of the cultural sector and document management as a communication system linking governing bodies, institutions and organizations, creative individuals and groups that carry out cultural activities.*

Key words: *document management support, social communications, theoretical foundations of the document communication system.*

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю підвищення рівня документаційного забезпечення управління галуззю культури в Україні, у тому числі і на основі розвитку інформаційно-комунікаційної складової управлінського процесу. Вдосконалення системи документаційного забезпечення управління є важливою регуляторною функцією держави, яка зацікавлена у продукуванні, організації оперативної роботи з документами та збереженні комплексів документів, що відображають діяльність державних структур

та інших сфер суспільства, розвиток науки, культури і суспільства в цілому.

Мета роботи – розглянути проблеми документаційного забезпечення управління галузі культури з позицій теорії документальних комунікацій.

Виклад основного матеріалу. Розвиток теоретичних основ соціальних комунікацій суттєво розширюють коло документознавчих досліджень та дозволяють визначити шляхи вирішення проблем документаційного забезпечення управління. Серед низки наукових проблем, що активно досліджуються в сучасному документознавстві, помітне місце займає вивчення системи соціальних комунікацій, що зумовлена посиленням його впливу на теорію і практику управлінського документознавства. Соціальні комунікації розглядаються дослідниками як сукупність процесів і структур, що забезпечують цілеспрямований обіг соціальної інформації та знань у суспільстві.

З теоретичними засадами документаційного забезпечення галузі культури тісно пов'язані й методологічні праці останнього часу, що стосуються теорії соціальних комунікацій. Вони мають важливе значення для розуміння проблем документальних комунікацій та системи документаційного забезпечення галузі культури та управління документацією як комунікаційної системи, що пов'язує керівні органи та установи та організації, творчих особистостей та колективи, що реалізують культурну діяльність. Комунікаційні особливості сучасного суспільства широко обговорюються сучасними вченими, які обрали сферою своїх наукових зацікавлень теоретичні засади соціальних комунікацій та практичної реалізації комунікаційних зв'язків у галузі культури. Слід зазначити, що базові підходи до розуміння соціальних комунікацій в аспектах соціальної взаємодії різних елементів структури суспільства та процесів, що цю структуру пов'язують, у принципі є загальновизнаними. Тому методологічно дослідження документаційного забезпечення та управління документацією у галузі культури є важливою часткою теорії та практики соціальних комунікацій.

Соціальні комунікації отримали значну увагу у період визнання соціальних комунікацій як окремого напряму науки у кваліфікаційній справі, що об'єднало журналістику, видавничу справу, документознавство, архівознавство, книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство тощо. Тому загальні питання теорії соціальної комунікації розвиваються в період широких дискусій в працях Г. Г. Почепцова, В. В. Різуна, О. М. Холода, Ф. І. Шаркова, В. А. Ільганаєвої, а також у спеціальних працях, присвячених питанням комунікаційної діяльності у підручниках А. В. Соколова, В. О. Ільганаєвої, Г. М. Швецової-Водки, В. Шейка, Н. М. Кушнаренко і А. А. Соляник, М. С. Слободяника, І. О. Давидової, Н. Е. Кунанець, Г.В. Шемаєвої та інших дослідників.

Важливою складовою системи соціальних комунікацій є документальні комунікації, які одночасно розглядаються як важливий дослідницький напрям сучасного документознавства. Теоретичну основу для розв'язання цього завдання становлять праці провідних дослідників у царині теорії соціальних комунікацій В.М. Бебика [1], В.О. Ільганаєвої [3; 4], В.В. Різуна [10], А.В. Соколова [13]. Під системою соціальних комунікацій В.В. Різун розуміє «… таку систему суспільної взаємодії, яка включає визначені шляхи, способи, засоби, принципи встановлення контактів на основі професійної технологічної діяльності, що спрямована на розробку, впровадження, організацію, удосконалення, модернізацію відносин у суспільстві, які складаються між різними соціальними інститутами… Ці комунікації є маркованими, бо передбачають взаємодію з соціально-визначеними групами людей» [10].

Фахівцями активно вивчаються витоки цієї системи. Зокрема, Є.О. Плєшкевич [8; 9] та С.Г. Кулешов [5] ґрунтовно аналізують поняття «протодокумент» і «протокомунікації». Є.О. Плєшкевич висуває гіпотезу, що документ – це об'єкт, який виникає лише в рамках певної системи. Виходячи із запропонованої гіпотези, весь комунікаційний ланцюг можна розділити на три етапи: протодокументний, документний і постдокументний. На думку Є.О. Плєшкевича, протодокументні комунікації [9] характеризуються відсутністю інформаційно-документаційної системи, що говорить лише про прямі комунікаційні контакти, тобто автор і адресат перебувають

в безпосередньому контакті або як носій інформації використовується об'єкт, про який повідомляється.

У документній комунікації з'являється система, в рамках якої відбувається генерація сигналу, що має форму документа.

Сьогодні відбувається трансформація документної системи в постдокументну. Система у своєму розвитку досягнула досить високого рівня централізації, що може виконувати покладені на неї функції, не матеріалізуючи сигнали в собі, обмежуючись матеріалізацією системної підзвітної інформації.

Постдокументна форма комунікації – це абстрактна форма сигналів, що виникають у спеціалізованих інформаційних системах.

С.Г. Кулешов подає схему розвитку комунікацій у такому вигляді: усні комунікації – усні комунікації + протодокументальні комунікації – усні комунікації + протодокументальні комунікації + документальні комунікації. Він наголошує на тому, що старі форми комунікації з появою нових не відмирають, а зберігаються в сфері людських відносин. Є.А. Плєшкевич також підтверджує цю думку в своїй монографії [8]. У статті він обґрунтовує відмінність документних комунікацій від протодокументних. Документні комунікації, на його думку, розглядаються як системні, на відміну від протодокументних, що ставить питання про системну і позасистемну комунікацію. С.Г. Кулешов зазначає, що замість терміна позасистемна комунікація краще використовувати термін досистемні комунікації. Тому що, «термін позасистемна комунікація є доречним лише за наявності синхронного функціонування як системної, так і позасистемної комунікації (тобто документної й протодокументної)».

Документні комунікації Н.М. Кушнаренко розглядає як підсистему соціальної комунікації, у якій основним засобом є документ – матеріальний об'єкт, на якому зафіксована інформація, що дозволяє зберігати, а також передавати її в часі й просторі разом з матеріальним носієм. Н.М Кушнаренко виділяє три основних елементи: комунікант, комунікат і реципієнт. Вона запропонувала модель документної комунікації у процесі якої відбувається кодування та декодування інформації, зафіксованої в документі [6].

М.С. Слободяник розглядає теорію документних комунікацій як складову структури сучасного документознавства. Він виділяє коло основних проблем, що мають досліджуватись у цьому напрямі науки про документ. Серед них «обґрунтування сутності, змісту, структури, функцій і основних напрямів трансформації системи документних комунікацій; дослідження категоріально-понятійного апарата дисципліни; класифікація і комплексний аналіз документальних комунікацій; визначення спільних і специфічних ознак і властивостей друкованих і неопублікованих каналів документальних комунікацій; комплексне дослідження комунікаційного процесу і побудова та реалізація його моделей; дослідження основних процесів документальних комунікацій і обґрунтування спільного та особливого в їхній реалізації в бібліотеках, архівах, Органах НТІ тощо [11, 127].

Будь-яка система документаційного забезпечення управління, крім загальних проблем, вирішує і проблеми конкретної галузі.

Розгляд цих підходів до сутності та механізму соціальної комунікації як окремого загального суспільного явища, так і різних видів соціальних комунікацій, масової, наукової, політичної, а також запропонований «соціальнокомунікаційний інжиніринг» як методологія дослідження соціальних комунікацій характеризували пошук спільних концепцій розкривається в монографії О.В. Пастушенко [7].

Як стверджує О.В. Пастушенко, дослідження комунікаційних об'єктів у соціальному вимірі мають ґрунтуватися на таких методичних процедурах: фіксацію досліджуваного об'єкта у природній для нього системі суспільних координат; спостереження за досліджуваним об'єктом в соціальних умовах; експериментування з досліджуваним об'єктом; опис результатів спостережень чи експериментів відносно соціально заданих параметрів; аналіз результатів досліджень у соціально заданому контексті; соціально орієнтована інтерпретація результатів аналізу. Такі методологічні засади дослідження безумовно можуть використовуватися для документаційних процесів в галузі культури.

Важливо підкреслити підходи О. М. Холода, який звернув увагу на документальний

аспект соціальних комунікацій як «галузь знань, що вивчає організаційно впорядковану систему документів, їх масиви, продукти засобів масової комунікації та інформаційні технології, що забезпечують реалізацію інформаційних процесів і намірів за безпосередньої участі членів комунікативного процесу» [15, 35]. Тому він класифікує соціальні комунікації (а відповідно і документаційні процеси) як систему маніпуляцій (позитивний або негативний вплив на: комунікаційні технології (створення, прогнозування, адаптація, реалізація); стратегії і моделі (соціальна дія, соціальна взаємодія, соціальні відносини); соціальні фігуранти (суб'єкти і об'єкти) [16]. Такий комунікаційних підхід є модельним і цілком застосовується й на прикладі управління документаційними процесами.

Сьогодні суспільство швидкими темпами змінюється під впливом інформаційних технологій. На перший план сучасної суспільної комунікації виходить електронна комунікація, що сприяє й стрімкому розвиткові нових напрямів, технологій, методології дослідження, яка під впливом глобалізації у XXI ст. має суттєві відмінності від тієї, якою вона була у XX ст. У системі галузевої комунікації утвердився електронний документообіг, запроваджується Електронний уряд, а також впроваджується децентралізація в системі управління. Розвиваються як формальні, так і неформальні комунікації. Інтернет, наприклад, став умовою поширення неформальної комунікації між агентами комунікаційного простору, який буквально вибухнув неформальними культурними явищами та продуктами різноманітної творчості з одного боку, а з іншого став потужним фактором впливу та маніпуляцій з позицій культурно-політичних технологій та модернізації домінант культури. Сьогодні основним фактором розвитку культурної комунікації є безперешкодний доступ до інформації, легкість спілкування та сприйняття інформації завдяки електронним технологіям. Виникають нові тенденції, що мають значення формотворчих факторів для всіх учасників цього виду комунікації.

Продукт культури є особливим у соціальній діяльності. Він відображає не лише формування свідомості людини, суспільного та національного менталітету, а є й одночасно проявом внутрішнього, індивідуального світу людини та його суспільних та духовних особливостей та впевнень. Це важко піддається формалізації та логічним обґрунтуванням доцільності, документуванню та аналітиці. Інша особливість складається з того, що «свобода інформації» іноді перебуває у протиріччі з мораллю. Можливості інформаційного суспільства значно розширяють обмін культурної інформації, іноді інформаційний вплив носить шкідливий характер в умовах відсутності керування процесами культурного обміну, оскільки поняття культури включає не лише моральні і позитивні, а й негативні прояви різних процесів у суспільстві, що завжди знаходять свою аудиторію. Організація комунікаційних процесів та їх змістовне наповнення грають в таких умовах стабілізаційну функцію, яку можу здійснювати лише держава.

Складовниками соціальних комунікацій в епоху глобальних інформаційних процесів різні вчені вважають і різні фактори. Так, В.О. Ільганаєва пропонує розглядати такі комунікаційні фактори як «долучення до нової реальності буття; організацію доступу до інформації і знань, формування культури інформаційного суспільства, суспільних, групових і міжособистісних відносин та світогляду (розширення кордонів суспільної взаємодії); орієнтацію в інформаційних середовищах (вільний вибір особистого вектору життєвих шляхів); орієнтацію в просторі культури ноосфери (доступ і навігація в універсумі знань); вихід на космічні інформаційні канали (опанування еніотехнологій); створення цивілізаційно-культурної єдності; формування основ самоорганізації соціуму на основі соціального інтелекту» [3; 4].

Інформаційна взаємодія в суспільстві культури є глобальним процесом, який, безумовно, не обмежується повноваженнями Міністерства культури України, інституції котрої мають забезпечувати, збирання, облік, опрацювання, зберігання та збереженість, а також поширення культурної інформації як продукту духовної та матеріальної практики творчості окремих людей, професійних та аматорських колективів, а також організовувати культурну взаємодію між відповідними структурами, які реалізують культурну по-

літику держави, зокрема бібліотеками, архівами, музеями, пресою та медіаструктурами, а також інформаційно-документаційними центрами тощо. Усі ці структури охоплюють свої сфери дії, мають свої специфічні методи формування, засоби та канали впливу на культурні процеси. Тому управління культурними процесами навіть і в межах повноважень Міністерства культури України є надзвичайно складним та потребує особливої уваги щодо організації документаційної системи та інформаційно документаційного процесу.

У сучасних умовах відкритих інформаційних систем відбуваються не лише позитивні, а й руйнівні процеси. Як вважає О. П. Дубас сьогодні створюється принципово новий інформаційно-комунікаційний простір – як нове децентроване комунікативне середовище, яке не залежить від ідеології, релігії, культури, національності й обумовлює реальну поведінку людини. Таке інформаційне середовище з'являється як нова форма культури, у якій комунікація стає своєрідним способом існування людей. Тому він заслуговує на спеціальне наукове дослідження [2]. Досліджуючи ціннісні аспекти інформаційно-комунікаційних відносин, він проаналізував деструктивні прояви й основні напрями подолання маніпулятивних інформаційно-політичних технологій в інформаційно-комунікаційному просторі, з'ясовано його роль у системі взаємовідносин суспільства та влади, характер інформаційного протиборства у міждержавних і внутрішньополітичних відносинах, засоби формування образу, іміджу та бренду країни в контексті забезпечення основ її національної безпеки в сучасному світі за умов глобалізації та домінування Інтернету, створення нових засад міжнародної практики та формування національної специфіки впровадження електронної демократії та електронного урядування.

Інформаційно-комунікаційна взаємодія комунікації як процес обміну між інституціями культурної галузі як суто управлінська функція відбувається посередництвом документообігу, що здійснюється у вертикальному та горизонтальному аспектах. Але управлінські функції були б неповні, якби не доповнювалися новою формою інформаційно-документальної системи – веб-сайтами та порталами державних та приватних структур і які за своєю функцією мають системні суспільні зв'язки із усім простором культури, репрезентуюсь свою багатогранну діяльність в різних аспектах. Документаційне забезпечення галузі культури в цьому контексті сприймається як форма соціальної комунікації, соціальної взаємодії управлінського характеру. В цих умовах на управлінські функції керівних органів культури усіх рівнів та ланок накладаються додаткові завдання особливо у системі масової комунікації. У центрі уваги має бути не лише традиційний документообіг управлінського характеру, а й розширення інформаційно-комунікаційних технологій в управлінській діяльності, розвиток традиційних управлінських форм і методів поряд з використанням нових можливостей організації інформацій, каналів її передачі, створення принципово нових інформаційних ресурсів, заснованих на принципах достовірності інформації та передбачуваного впливу на масову свідомість.

В будь-якому контексті такі завдання тісно пов'язані із документаційною сферою суспільства, оперативним вдосконаленням системи управлінської документації та розвитком нових форм та видів документів, що включаються в електронний документообіг та документно-інформаційні ресурси, які розраховані на спеціальну та масову аудиторію та передбачають зворотний зв'язок суб'єктів та об'єктів соціально-комунікаційної взаємодії. Це передбачає аналіз об'єктивних та суб'єктивних потреб різних верств та категорій населення, моніторинг розвитку змісту таких потреб та випереджальних дій для урівноваження процесів суспільно-культурної діяльності.

Важливим аспектом дослідження проблем документаційного забезпечення управління галузі культури є адаптація методологічних підходів, що активно використовуються в системі документальних комунікацій. Зокрема, комунікаційний підхід дає можливості для вивчення соціально-комунікаційних аспектів функціонування цієї системи. Системний підхід до аналізу документаційного забезпечення в галузі культури базується на діалектиці цілого й частки та дає змогу їх конкретизувати й розвивати, зважаючи на специфіку функціонування досліджуваного об'єкта в системі

соціальних комунікацій. Це зумовлює складність дослідження властивості системи ДЗУ та необхідність вирішення цього завдання шляхом поєднання пізнавальних можливостей різних загальнонаукових підходів, в тому числі структурного та функціонального в їхньої єдності. Зокрема, системний підхід за своєю природою спричиняє необхідність аналізу документаційного забезпечення з позицій структурного підходу. Структуру слід розглядати як базову частину системи, порядок оформлення в єдину систему взаємозв'язаних її елементів. Тому поглиблене дослідження системи документаційного забезпечення управління неможливе без поглибленого аналізу її структури, та з'ясування порядку оформлення її елементів у систему. Саме так Ю.М. Столяров використовує пізнавальні можливості системно-структурного підходу [14]. Структурний підхід дає змогу аналізувати способи внутрішніх зв'язків усіх структурних рівнів системи документаційного забезпечення управління та підрозділів, що задіяні в цьому процесі, тобто її внутрішню організацію.

Слід відзначити, що система управління культурою складається з різнопланових структур, сформованих за різними ознаками і перебуває у постійних внутрішніх та зовнішніх змінах. Це зумовлює необхідність розкриття взаємозв'язків і відносин між окремими її частинами при аналізі загального розвитку спільних функцій та відповідно – системи документації. Отже, розвиток документаційного забезпечення культури не може розвиватися без визначення загальних державних пріоритетів та культурної політики в цілому.

Будь-яка структура є не самоціллю, а умовою і засобом для реалізації певних функцій. Послідовне використання функціонального підходу дозволяє розглядати взаємодію та взаємовплив документаційного забезпечення управління й системи управління організацією як властивості відносин між системою та зовнішнім середовищем. Саме на цих принципах, які можна розглядати як сутнісні особливості цього підходу, може базуватися вивчення документаційного забезпечення управління в зовнішньому середовищі і взаємодії зі спорідненими напрямами розвитку документознавства, його станом та перспективами розвитку.

Функціональний підхід до дослідження системи документаційного забезпечення управління дозволяє вивчати її одночасно у двох взаємопов'язаних аспектах – як функціонального впливу документаційного забезпечення управління на систему управління організацією, так і навпаки, впливи системи на розвиток її функцій. Система документаційного забезпечення управління розглядається як комплекс функцій, що достовірно відображають її діяльність та має тенденцію до розвитку.

Використовуються також і можливості комунікаційного підходу. В.В. Різун вважає, що вивчення явищ, процесів і функцій соціальних комунікацій має здійснюватись на основі соціально-комунікаційного підходу. «Суть цього нового для науки, в цілому, підходу є фіксація, моніторинг, опис, аналіз та інтерпретація даних … з точки зору того, чи здійснив об'єкт дослідження на соціум той вплив, який технологічно закладався, і як соціум відреагував на об'єкт впливу» [10]. Вертикальні і горизонтальні комунікації Міністерства культури також пов'язані з визначенням структури Міністерства та його управлінням посередництвом офіційної документації.

Активізація дослідження системи соціальних комунікацій створила передумови для формування комунікаційного підходу. Суть цього підходу полягає в тому, що при вивченні будь-якого об'єкту, процесу чи явища у природі чи суспільстві у першу чергу досліджуються найбільш характерні для них комунікаційні аспекти, що визначають їхній стан і розвиток. Формування і розповсюдження комунікаційного підходу відіграло визначальну роль у розвитку теорії соціальних комунікацій. «Фундаментальними аспектами цієї теорії є обґрунтування комунікаційної природи соціальної реальності, визначення механізму комунікаційних зв'язків; комунікаційної взаємодії в різних комунікаційних системах, структурах і процесах; з'ясування сутності комунікаційної взаємодії …» тощо [12, 234].

У межах цілісної теорії обґрунтовується взаємодія трьох базових складових соціальних комунікацій: соціальні структури, комунікаційні системи та засоби комунікацій [3; 12]. Документаційне забезпечення управління є самостійною системою в архівознавстві та документознавстві як спеціальних науках,

а засобом – стосовно управлінських функцій Міністерства культури.

Взаємодія комунікаційного і системного підходу дозволяє вивчати документаційне забезпечення управління як складну комунікаційно-орієнтовану систему. Поєднання можливостей комунікаційного і структурного підходів дає можливість для вивчення комунікаційної спрямованості структурних елементів системи документаційного забезпечення управління. Інтеграція комунікаційного і функціонального підходів спрямована на вивчення впливу зовнішнього середовища на комунікаційні процеси в системі документаційного забезпечення управління.

Висновки. Керування культурними процесами в аспекті розвитку сучасних теорій соціальних комунікацій є надзвичайно складним, воно вимагає проведення аналітичних та прогностичних досліджень, чутливого реагування на негативні зміни тощо. Уся документація в галузі управління та інформаційні ресурси мають стати основою документаційного забезпечення управління галузі культури. Крім того, дослідження нового простору культури є об'єктивною потребою державного управління, що має здійснюватися з допомогою документознавства. Це потребує розвитку теоретичних засад документаційного забезпечення управління, об'єктивно викликаним сучасними тенденціями трансформаціями в галузі культури.

Використання теоретичних засад соціальних комунікацій та документознавства та їхніх методологічних підходів в документаційному забезпеченні управління галуззю культури дозволяє вирішувати як теоретичні проблеми так і прикладні завдання, пов'язані з її розвитком.

Список використаних джерел

1. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз: монографія. Київ : МАУП, 2005. 440 с.

2. Дубас О. П. Інформаційно-комунікаційний простір: культурно-політичні детермінанти : монографія ; ред.: О. Дубчак. Київ : Генеза, 2011. 255 с.

3. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник. Харьков : КП «Городская типография», 2009. 392 с.

4. Ільганаєва В. О. Інституалізація соціально-комунікаційної сфери суспільства // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. 2008. № 1. С. 148.

5. Кулешов С. Г. Некоторые размышления по поводу статьи Е. И. Плешкевича «Становление и развитие протодокументных коммуникаций» // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2006. № 3. С. 65–71.

6. Кушнаренко Н. Н. Документоведение : учеб. для студ. вузов культури. 2-е изд., перераб. и доп. Київ : Знання, 2000. 460 с. (Серия «Высшее образование XXI века»).

7. Пастушенко О. В. Книга і періодика в дисертаційних дослідженнях назалежної України: соціокомунікаційний аспект : монографія / Пастушенко Олена ; відп. ред. Л. А. Дубровіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. С. 81–96.

8. Плешкевич Е. А. Протодокументные формы коммуникаций: тенденции развития // Библиотековедение. 2007. № 6. С. 46–52.

9. Плешкевич Е. А. Становление и развитие протодокументных коммуникаций. // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2006. № 2. С. 65–71.

10. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій // Світ соціальних комунікацій. 2011. Т. 1. С. 7–15.

11. Слободяник М. С. Бібліотека. Документ. Комунікації : вибрані праці. Київ : Ліра-К, 2010. 308 с.

12. Соколов А. В. Введение в теорию социальной коммуникации : учеб. пособие. Санкт-Петербург : СПбГУП, 1996. – 320 с.

13. Соколов А. В. Социальные коммуникации : учеб.-метод. пособие. Москва : Профиздат, 2001. 220 с.

14. Столяров Ю. Н. Библиотека: структурно-функциональный подход. Москва : Книга, 1981. 255 с.

15. Холод О. М. Соціальні комунікації : соціо- та психолінгвістичний аналіз : навч. посіб. Львів : ПАІс, 2011. 288 с.

16. Холод О. М. Соціальнокомунікаційний інжиніринг як методологія дослідження соціальних комунікацій // Світ соціальних комунікацій. 2012. Т. 8. С. 7–12.

References

1. Bebyk, V.M. (2005). Information and communication management in the global community: psychology, technology, technique of public relations: monograph. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].

2. Dubas, O.P. (2011). Information and communication field: cultural and political determinants: monograph. O. Dubchak (Ed.). Kyiv: Heneza [in Ukrainian].

3. lhanaieva V.A. (2009). Social communications (theory, methodology, activity): reference work. Kharkiv: KP «Horodskaia Typohrafyia» [in Russian].

4. Ilhanaieva V.A. (2008). Institutionalization of social and communicative field of the society. Osvita Rehionu. Politolohiia. Psykholohiia. Komunikatsii, 1, 148 [in Ukrainian].

5. Kuleshov S.G. (2006). Some messing on the subject of article E.I. Pleshkevych «Development of communications in the period without documents». Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia, 3, 65-71 [in Russian].

6. Kushnarenko N.M. (2000). Document science. Kyiv: Znannia [in Russian].

7. Pastushenko O.V. (2016). The book and title in the thesis research of Independency Ukraine: social and communicative aspect: monograph. L.A. Dubrovina (Ed.). Kyiv: NAN Ukrainy Nats. B-Ka Ukrainy Im. V. I. Vernadskoho [in Ukrainian].

8. Pleshkevych E.I. (2007). The form of communications in the period without documents: development trends. Byblyotekovedenye, 6, 46-52 [in Russian].

9. Pleshkevych E.I. (2006). Development of communications in the period without documents. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia, 2, 65-71 [in Russian].

10. Rizun V.V. (2011). Story about research methodology of social communications. Svit Sotsialnykh Komunikatsii, 1, 7-15 [in Ukrainian].

11. Slobodianyk M.S. (2010). Library. Document. Communications: selectas. Kyiv: Lira-K [in Ukrainian].

12. Sokolov A.V. (1996). An introduction to the theory of social communications. St. Petersburg: SPbHUP [in Russian].

13. Sokolov A.V. (2001). Social communications: study guide. Moscow: Profyzdat [in Russian].

14. Stoliarov U.N. (1981). Library: the structural and functional approach. Moscow: Knyha [in Russian].

15. Kholod O.M. (2011). Social communications: social and psycholinguistic research. Lviv: PAIs [in Ukrainian].

16. Kholod O.M. (2012). Social and communicative engineering like research methodology of social communications. Svit Sotsialnykh Komunikatsii, 8, 7-12 [in Ukrainian].

УДК 352.077.1:[004+002.1](477)

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175874

Бойко Наталія Вячеславівна,
аспірант
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
natasha.boiko87.16@gmail.com
https://orcid.org/0000-0003-4643-5299

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКУМЕНТУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Мета роботи. *Здійснити аналіз нормативно-правових документів у сфері документування управлінської інформації органів місцевого самоврядування; окреслити основні тенденції в роботі з інформаційно-аналітичними документами.* ***Методологія дослідження*** *базується на застосуванні загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, логічного методу, методу візуалізації результатів дослідження. Названі методи допомагають вивчити сутність досліджуваного предмету та аргументувати думку автора щодо окресленої проблеми.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає у тому, що здійснено аналіз нормативно-правової бази документування управлінської інформації органів місцевого самоврядування та комплексному дослідженні нормативно-правових актів, які застосовуються працівниками виконавчого апарату для роботи з документами.* ***Висновки.*** *Представлені у статті результати аналізу нормативно-правової бази органів місцевого самоврядування дають підстави вважати, що Законодавство України щодо загального регулювання роботи з інформаційно-аналітичними документами складено досить повно; залишаються відкритими питання електронного документообігу і деяких вузьких галузей.*

Ключові слова: *нормативно-правове забезпечення, документування управлінської інформації, інформаційно-аналітичні документи, місцеве самоврядування, звернення громадян, запит на доступ до публічної інформації, електронна петиція, система службової документації.*

Бойко Наталья Вячеславовна,
аспирант
Национальной академии руководящих кадров
культуры и искусств

НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДОКУМЕНТИРОВАНИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ В ОРГАНАХ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ УКРАИНЫ

Цель работы. *Осуществить анализ нормативно-правовых документов в сфере документирования управленческой информации органов местного самоуправления; очертить основные тенденции в работе с информационно-аналитическими документами.* ***Методология исследования*** *базируется на использовании общенаучных методах: анализа, синтеза, логического метода, метода визуализации результатов исследования. Названые методы помогают изучить сущность изучаемого предмета и аргументировать позицию автора по очерченной тематике.* ***Научная новизна*** *работы состоит в том, что осуществлен анализ нормативно-правовой базы документирования управленческой информации органов местного самоуправления, комплексном исследовании всех нормативно-правовых актов, которые используются служащими исполнительного аппарата для работы с документами.* ***Выводы.*** *Представленные в статье результаты анализы нормативно-правовой базы органов местного самоуправления дают основания считать, что Законодательство Украины про общее регулирование работы с информационно-аналитическими документами составлено достаточно; остаются открытыми вопросы электронного документооборота и некоторых узких областей.*

© *Бойко Н.В.*

Ключевые слова: *нормативно-правовое обеспечение, документирование управленческой информации, информационно-аналитические документы, местное самоуправление, обращение граждан, запрос на доступ к публичной информации, электронная петиция, система служебной документации.*

Boiko Nataliia,
candidate
National Academy
of Managerial Staff of Culture and Arts

THE LEGISLATIVE ENVIRONMENT OF MANAGERIAL INFORMATION RECORDS IN LOCAL GOVERNMENT AUTHORITIES IN UKRAINE

Purpose of the Article. *To study the legislation of Ukraine in the field of providing local governments authorities with the full volume of regulatory documents that regulate the managerial information records, in particular, work with informative-analytical documents.* ***The methodology*** *of the research is based on the use of the argumentation method and the elementary-theoretical method. The named methods help to study the essence of the studied subject and to argue the author's position on the outlined topic.* ***The scientific novelty*** *of the work consists in a systematic approach to the study of the regulatory and legal framework for managerial information records of local government authorities, the comprehensive study of all regulatory and legal acts that are used by employees of the city government to work with documents.* ***Conclusions.*** *The study of regulatory support for the managerial information records gives an idea of the shortcomings in the sphere of such legal relations and the possibility of their correction. Analysis of the legislation gives an idea about the regulation of work with informative-analytical documents at the state and regional levels.*

Key words: *legislative environment, managerial information records, informative-analytical documents, local governments, citizen petition, an access request to public information, an a online petition, system of service documentation.*

Актуальність теми дослідження. Швидке поширення адміністративної реформи, розвиток місцевого самоврядування та документування управлінської інформації виконавчого апарату потребує дослідження нормативно-правової бази у цій сфері для виявлення недоліків та нерегульованих питань в законодавстві. Налагодження процесів роботи з інформаційно-аналітичними документами, за допомогою яких відбувається комунікація «органи місцевого самоврядування – територіальна громада» наразі є першочерговим у світлі швидкого розвитку децентралізації влади.

Інформаційно-аналітичні документи досить детально проаналізовані дослідниками суміжних галузей знань. Особливу увагу їм приділяли Н.М. Кушнаренко, В.О. Удалова, за їхніми дослідженнями вийшов навчальний посібник «Наукова обробка документів». У сфері управлінської інформації цей клас документів аналізував у своїх працях Ю.І. Палеха, який класифікував документи та зробив аналіз виділених документів. Про документаційне забезпечення управління в органах місцевого самоврядування у своїй кандидатській роботі писала І.О. Петрова, яка здійснила повний аналіз документування управлінської інформації в органах місцевого самоврядування станом на 2006 рік. С.І. Сельченкова виділила клас інформаційно-аналітичних документів як допоміжну документацію до організаційно-розпорядчої. У працях вищеназваних науковців здійснено класифікацію управлінських інформаційно-аналітичних документів, їх аналіз та функції в діловодстві, досліджено інформаційно-аналітичні документи в суміжних галузях знань та подано повний процес документаційного забезпечення органів місцевого самоврядування. Окремо потрібно зупинитись на працях В.Ф. Бойко, особливо приділивши увагу дисертації «Уніфікація документації в Україні: історія та сучасний стан», в якій науковець дуже детально розглянула історію уніфікації документації та нормативно-правову базу, яка супроводжувала утворення управлінського документування в Україні.

Окремо потрібно зупинитись на дослідження нормативно-правової бази щодо роботи з інформаційно-аналітичними документами, яка отримала значний розвиток в нашій країні із розвитком місцевого самоврядування.

Мета дослідження. Здійснити аналіз нормативно-правових документів у сфері документування управлінської інформації органів місцевого самоврядування; окреслити основні тенденції в роботі з інформаційно-аналітичними документами.

Виклад основного матеріалу. Основними нормативно-правовими документами, які регулюють процеси документування управлінської інформації в органах місцевого самоврядування є «Типова інструкція з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 55 [18] та «Типова інструкція з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади», затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2018 року № 55 [17]. Це найновіші документи, які прийняв уряд щодо роботи з документами, які стали наслідком великого обсягу інформації та переходом України до суспільства знань, у якому провідне місце займає не просто робота з інформацією, а робота з якісною інформацією. З інструкцій бачимо, що зараз основний акцент ставлять на роботу з електронним документообігом. Інструкція, яка регламентує роботу з паперовими документами передбачає їх зникнення у недалекому майбутньому.

Не дивлячись на існування нормативно-правових актів, які регулюють електронний документообіг, на практиці досить складно застосовувати їх. Інструкція введена, її використовують у своїй роботі органи місцевого самоврядування, але виникає низка проблем, які не дозволяють у повній мірі впроваджувати процеси, регульовані документом:

– технічне забезпечення органів місцевого самоврядування не має матеріальних носіїв, які б забезпечували архівне зберігання документів, тобто система діє, а коли настає час передавати документи в архів, працівники архівних підрозділів не мають можливості прийняти електронні документи, тому усі інформаційно-аналітичні документи органів місцевого самоврядування дублюються у паперовому вигляді;

– точно не визначена система документів, які можуть існувати лише в електронному вигляді – інструкція введена в дію у 2018 році, тому деякі аспекти з якими зіштовхнулись працівники управлінь, які здійснюють інформаційно-аналітичне забезпечення, недостатньо апробовані. Необхідний достатньо широкий аналіз практичних застосувань інформаційно-аналітичних документів, щоб точно визначити, які документи можуть існувати лише в електронному вигляді, і які ні.

Нова інструкція з документування управлінської інформації повністю розроблена для застосування в електронному просторі. У ній подано організацію роботи з вхідними, вихідними електронними документами, здійснення їх реєстрації, обліку повного обсягу. В Інструкції чітко зазначаються правила обміну між установами, структурними підрозділами і виконавцями документів, детально подані процеси створення, візування, написання резолюцій, а також контроль за виконанням документів та архівне зберігання. Типова інструкція, яка регулює процеси роботи з паперовими документами, має тимчасовий характер у період переходу органів місцевого самоврядування від паперового до електронного документообігу.

На основі типової інструкції кожна установа розробляє свою інструкцію з діловодства, якою керується при документуванні управлінської інформації та організації роботи з документами. Вони не містять кардинально різких відмінностей, але можуть мати свої особливості, які залежать від об’єму документообігу ради та її виконавчих органів, впровадження процесів автоматизації, розподілення повноважень між структурними підрозділами. Важливо зазначити, що окремими розпорядженнями міського голови визначається порядок роботи з електронним документообігом із застосуванням електронного цифрового підпису, роботи з електронними документами та документами, які містять інформацію з обмеженим доступом.

Дуже часто інструкції з діловодства містять інформацію щодо розподілення обов’язків.

У них відображається за який відрізок роботи з документами відповідає кожний структурний підрозділ виконавчих комітетів рад, який займається інформаційно-аналітичною діяльністю, а також встановлено право підпису документів протоколів сесій міських рад.

Аналізуючи «Інструкцію з діловодства апарату міської ради та її виконавчого комітету, виконавчих органів міської ради», прийняту рішенням виконавчого комітету Вінницької міської ради від 27 червня 2013 року № 1487 [20] можна зробити наступні висновки, що у своїй роботі виконавчий комітет регламентується нормативно-правовими актами вищого рівня, а саме стандартами і державними класифікаторами і це обов'язково вказано в інструкції. Також документ містить пункт щодо мови документів і право створення документів рукописним способом (часто це інформаційно-аналітичні документи, такі як доповідні і пояснювальні записки). Подано роз'яснення, які слова застосовуються для складання інформаційно-аналітичних документів (довідки, відповіді на запити громадян), у яких випадках застосовуються форма анкети і таблична форма документа та які вимоги до їх складання. В інструкції міститься порядок розгляду звернень громадян і детальний документообіг, який супроводжує кожне звернення. Описана робота з документами на кожному етапі його існування в установі, починаючи від його приймання і реєстрування, попереднього розгляду і закінчуючи систематизацією документів, складання номенклатури справ і формування справ та архівного зберігання документів в міській раді або передачі до архіву вищого рівня.

Окремим нормативно-правовими актами регламентується порядок роботи зі зверненнями громадян і відповідями на них, запитами на публічну інформацію та відповідями на них. Це зумовлено тим, що такі документи займають важливе державне та регіональне значення; за своїм обсягом вони перевищують усі інші документи, які утворюють систему службової документації органів місцевого самоврядування України; їм притаманні свої специфічні особливості та реквізити, які відрізняються від інших документів; крім того, при роботі зі зверненнями громадян виникають інші інформаційно-аналітичні документи, які регулюють роботу з ними.

Порядок роботи зі зверненнями громадян викладено в Законі України «Про звернення громадян», від 02 жовтня 1996 року № 393/96-ВР [6]. Відносно рання поява закону зумовлена тим, що робота із зверненнями громадян впроваджена відразу із переходом України на місцеве самоврядування, адже Закон регулює питання практичного застосування права людини на участь в управлінні державними і громадськими процесами. В документі йдеться про вимоги до звернень, їх змісту, причини за якими звернення не підлягають розгляду або вирішенню, термін у який має бути розгляне звернення і обов'язки посадових осіб і органів влади до яких адресоване звернення, а також відповідальність за порушення законодавство щодо звернень громадян, що стосується як посадових осіб, які порушують терміни або не реагують на звернення, так і громадян, які подають звернення протиправного характеру.

Особливою формою колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування, об'єднанню громадян є електронна петиція. Вимоги щодо її оформлення і зміни, які регулюють порядок її створення, реєстрації та проходження усіх етапів, викладено в статті 23 вищеназваного Закону. Зміни були реакцією на потреби суспільства і розвиток місцевого самоврядування в країні, залученням населення до реалізації його права на управління державою. Електронна петиція – публічний документ, який у будь-якому випадку публікується на сайті адресата і в доступному порядку можна побачити усі зміни, які відбуваються з петицією. Можна стверджувати, що Закон достатньо регулює звернення громадян, а нові нормативно-правові акти, які з'являються не суперечать йому, а мають допоміжний характер.

Такими нормативно-правовими актами у роботі зі зверненнями громадян є «Інструкція з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднання громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації», затвердженою Постановою Ка-

бінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року № 348 [14] та «Класифікатор звернень громадян», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 858 [15].

Інструкцію за зверненнями громадян було розроблено, зважаючи на специфіку роботи з інформаційно-аналітичними документами в органах місцевого самоврядування. Для роботи з цим масивом документів призначається окрема посадова особа або навіть окремий відділ. В інструкції є опис та зразки додатків для усіх видів документів, що реєструють звернення громадян: реєстраційно-контрольні картки, паперові/електронні журнали реєстрації звернень громадян, журнали особистого обліку громадян, реєстраційно-контрольні форми для реєстрації автоматизованих звернень громадян, алфавітний покажчик прізвищ громадян від яких надійшли пропозиції, заяви та скарги, аналітичні довідки за результатами року. Документ має детальний порядок роботи зі зверненнями громадян, а саме: реєстрація письмових та усних звернень, які реквізити повинні мати усі документи, що стосуються звернень громадян, крайні дати реєстрації та надання відповіді на звернення, вказівки щодо заповнень усіх видів документів, терміни зберігання усіх видів звернень. Такий деталізований характер, викликаний високою відповідальністю процесу. Служби, які працюють із зверненнями громадян ведуть прямий діалог із населенням і допомагають громадянам здійснювати право на управління процесами, які відбуваються в територіальній громаді.

Класифікатор звернень громадян затверджено після 10 років дії Закону та Інструкції щодо звернень громадян. Але не можемо сказати, що це упущення зі сторони виконавчої влади. Класифікатор з'явився як допоміжний нормативно-правовий акт у роботі із зверненнями громадян. Він має на меті систематизувати і удосконалити порядок роботи із зверненнями громадян. Класифікатор містить 9 класів за основними ознаками звернень та ІІ розділ у якому перелічені основні питання, які містять звернення громадян. Класифікатор має рекомендаційний характер, але працівники органів місцевого самоврядування широко використовують його завдяки його зручності та простоті викладення.

Ще одним особливим інформаційно-аналітичним документом, вимоги до якого оформлені в окремі нормативно-правові акти є запити на доступ до публічної інформації та відповіді на них. Ця група документів регулюється Законом України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI [5], а наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження форм для подання запиту на отримання публічної інформації» від 26 травня 2011 року № 1434/5 [13] та «Положенням про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 року № 835 [16] регламентується документальне оформлення таких документів.

Закон регулює відносини у сфері доступу до публічної інформації. Її оприлюднення, права громадян на ознайомлення, надання відповідей на запити, визначає інформацію, яка не може бути надана у користування і чому. В Законі також йдеться про те, яким чином здійснюється оприлюднення інформації розпорядниками, через які засоби зв'язку і які види документів, а також як здійснюється реєстрація документів розпорядника інформації. Важливим пунктом Закону є оформлення запитів на інформацію із вказаними реквізитами, строку розгляду та подання інформації.

Наказом затверджені форми для подання запиту на отримання публічної інформації від різних суб'єктів комунікативних відносин у сфері державного управління і місцевого самоврядування (фізичної особи, об'єднання громадян тощо). До кожної форми винесені примітки, які містять зауваження щодо заповнення форми. Кожна форма є інформаційно-аналітичним документом, тому що має зведену інформацію, подану в табличній формі, несе в собі короткий зміст першоджерела і забезпечує доступність публічної інформації для населення. Головною метою Положення, яке містить «Перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» є зменшення обсягу запитів на доступ до публічної інформації, шляхом оприлюднення публічних даних на офіційних веб-порталах

державних органів та органів місцевого самоврядування.

Для полегшення процесів документування управлінської інформації, систематизації документів, формування їх в справи, пошуку та автоматизації роботи з ними створюють класифікатори документів. В Україні діє Державний класифікатор управлінської документації. ДК 010-98 [2]. Державний класифікатор містить перелік уніфікованих форм документів, які згруповані у класи. Кожен клас має перелік документів з унікальним кодовим позначенням, які використовуються органами державної влади, місцевого самоврядування та інших підприємств в щоденній оперативній роботі для прийнятті управлінських рішень.

Державний класифікатор не містить класу інформаційно-аналітичних документів. Документи, які ми відносимо до інформаційно-аналітичних, розподілені між іншими класами. На думку автора, класифікатор потребує значного перегляду у сучасних реаліях роботи з документами. В класифікаторі необхідно виділити клас інформаційно-аналітичних документів і внести туди усі подібні документи. Крім того, класифікатор не містить таких важливих документів територіальних громад як звернення громадян (скарги, побажання, пропозиції), відповіді на них, запити на інформацію. Цікавим є той факт, що класифікатор містить усі документи, які супроводжують процес організації і надання відповіді громадянам на їх звернення та запити, тим більше незрозуміло, де загубили основний документ, який дає початок створенню цих документів.

У 2010 році було запропоновано «Проект «Концепції перегляду структури та змісту Державного класифікатора управлінської документації» [11], де переглянуто існуючі класи. Запропоновано створити нові, які утворилися за цей час та вилучити ті, які не використовуються під час документування управлінської інформації. Зміни так і залишились на стадії розгляду, в той час як класифікатор потребує значного перегляду у зв'язку із постійним збільшенням управлінської інформації.

Важливими нормативними документами, які використовують при документуванні управлінської інформації в органах місцевого самоврядування є національні стандарти. Мета їх створення: існування спільних правил, системи принципів і характеристик для одноманітних документів і процесів, пов'язаних з їх обробкою, щоб вдосконалити та полегшити роботу з управлінською інформацією. Основними з цих стандартів є «Діловодство й архівна справа ДСТУ 2732-2004» [3]; «Державна уніфікована система документації ДСТУ 4163-2003» [1]; «Правила описування архівних документів ДСТУ 4331-2004» [19]; «Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Частина 1. ДСТУ 4423-1-2005» [9]; «Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Частина 2. ДСТУ 4423-2-2005» [10].

Система національних стандартів забезпечує узгодженість та рівновагу дій документування управлінської інформації між органами місцевого самоврядування України. Національні стандарти дають чіткі правила роботи з документами, контролюють правильність тлумачення норм законодавства, передбачають взаємозв'язок усіх органів влади та місцевого самоврядування у сфері документування управлінської інформації. Тим самим зменшується час роботи з документами, налагоджується процес автоматизації роботи з величезним масивом інформації, різного за своєю структурою, процесами створення, учасниками комунікації за допомогою єдиних правил та принципів.

У своїй роботі органи місцевого самоврядування керуються також «Переліком типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів», затверджений наказом міністерства юстиції України від 12.04.2012 №578/5 [12]. Перелік час від часу оновлюється і до нього долучаються нові документи, а ті, які не використовуються – вилучаються з переліку. Окрім того, змінюються строки зберігання документів, переглядаються типи документів за класами. Така робота необхідна, щоб постійно оновлювати інформацію і вдосконалювати процеси роботи з документами.

Роботу з інформаційно-аналітичними документами в органах місцевого самоврядування також регламентують закони, що від-

повідають за роботу органів місцевого самоврядування. У даному випадку Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР [7], Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05 лютого 2015 року № 157-VIII [4], Закон України «Про органи самоорганізації населення» від 11 липня 2001 року № 265-III [8] тощо. Закони можуть містити перелік інформаційно-аналітичних документів для виконання того чи іншого порядку, вимоги роботи з ними, порядок здійснення процедур із зазначення документів, які використовуються для цього, вимоги щодо оформлення тих чи інших правовідносин із застосування документів. В наведених законах не йдеться про документальне оформлення інформаційно-аналітичних документів та вимоги щодо їх створення, але може бути подано їх застосування на практиці в системі службової документації органів місцевого самоврядування.

Висновки. На основі комплексного аналізу нормативно-правової бази, що регулює роботу з інформаційно-аналітичними документами в органах місцевого самоврядування та дослідження наукових праць Палехи Ю.І., Петрової О.І., Сельченкової С.Г. можна дійти таких загальних висновків. Законодавство України у сфері документування управлінської інформації регулює питання роботи з інформаційно-аналітичними документами у вузьких галузях на які складені окремі нормативно-правові акти з повним переліком чітких вимог, процедурою оформлення та порядком роботи. Детально розгорнуте питання роботи з інформаційно-аналітичними документами під час оперативної роботи та чітко регулюються вимоги до реквізитів документа.

Разом з тим в нормативно-правовій базі органів місцевого самоврядування не існує окремого класу інформаційно-аналітичних документів і чіткого визначення переліку документів, які можна віднести до вищеназваного класу. Відкритим питанням залишається застосування «Типової інструкції з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 55, де норми інструкції неможливо застосувати в практичні роботі з електронними інформаційно-аналітичними документами.

Список використаних джерел

1. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів: ДСТУ 4163-2003. – [Чинний від 2003-09-01]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2003. – 12с. – (Національні стандарти України).

2. Державний класифікатор управлінської документації [Електронний ресурс]: ДК 010-98. – [Чинний від 1999-06-01]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1024217-98. – Назва з екрана.

3. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять: ДСТУ 2732-2004. – [Чинний від 2004-05-28]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2005. – 32с. – (Національні стандарти України).

4. Закон України Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс]: за станом на 05 лютого 2015 року. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19. – Назва з екрана.

5. Закон України Про доступ до публічної інформації [Електронний ресурс]: за станом на 13 січня 2011 року. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17. – Назва з екрану.

6. Закон України Про звернення громадян [Електронний ресурс]: за станом на 02 жовтня 1996 року. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80. – Назва з екрану.

7. Закон України Про місцеве самоврядування [Електронний ресурс]: за станом на 21 травня 1997 року. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80. – Назва з екрану.

8. Закон України Про органи самоорганізації населення [Електронний ресурс]: за станом на 11 липня 2001 року. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14. – Назва з екрану.

9. Інформацій та документація. Керування документаційними процесами. Частина 1: ДСТУ 4423-1-2005. – [Чинний від 2005-12-02]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – 28 с. – (Національні стандарти України).

10. Інформацій та документація. Керування документаційними процесами. Частина 2: ДСТУ 4423-2-2005. – [Чинний від 2007-04-11]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – 44 с. – (Національні стандарти України).

11. Кулешов С.Г. Проект «Концепції перегляду структури та змісту Державного класифікатора управлінської документації (ДКУД, ДК 010-98)» / С.Г. Кулешов, О.М. Загорецька // Студії з архівної справи та документознавства. – 2010. – Т. 18. – С. 53-59.

12. Наказ Міністерства юстиції України Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів [Електронний ресурс]: за станом на 12 квітня 2012 року. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12. – Назва з екрана.

13. Наказ Міністерства юстиції України Про затвердження форм для подання запиту на отримання публічної інформації: Наказ Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]: за станом на 26 травня 2011 року. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0629-11. – Назва з екрану.

14. Постанова Кабінету Міністрів України Інструкція з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднання громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації [Електронний ресурс]: за станом на 14 квітня 1997 року. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-97-%D0%BF. – Назва з екрана.

15. Постанова Кабінету Міністрів Класифікатор звернень громадян [Електронний ресурс]: за станом на 24 вересня 2008 року. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-2008-%D0%BF. – Назва з екрана.

16. Постанова Кабінету Міністрів України Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних [Електронний ресурс]: за станом на 21 жовтня 2015 року. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF. – Назва з екрана.

17. Постанова Кабінету Міністрів України Типова інструкція з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади [Електронний ресурс]: за станом на 17 січня 2018 року. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF. – Назва з екрану.

18. Постанова Кабінету Міністрів України Типова інструкція з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну [Електронний ресурс]: за станом на 17 січня 2018 року. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF. – Назва з екрану.

19. Правила описування архівних документів: ДСТУ 4331-2004. – [Чинний від 2004-08-17]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2005. – 16 с. – (Національні стандарти України).

20. Рішення виконавчого комітету Вінницької міської рада Інструкція з діловодства апарату міської ради та її виконавчого комітету, виконавчих органів міської ради [Електронний ресурс]: станом за 27 червня 2013 року. – Режим доступу: http://www.vmr.gov.ua/Docs/ExecutiveCommittee Decisions/2013/%E2%84%961487%2027-06-2013. – Назва з екрана.

References

1. The state unified documentation system. Unified system of managerial documentation. Reguirements for presentation of documents. (2003). DSTU 4163-2003 from 01st September 2003. Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraine [in Ukraine].

2. State Classifier of Administrative Records. (1998). DK 010-98: from 01st June 1999. Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1024217-98 [in Ukrainian].

3. Records management & archival affairs. Technical terms & definitions of concepts. (2005). DSTU 2732-2004 from 28th May 2004. Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraine [in Ukraine].

4. Law of Ukraine on voluntary association of territorial community. (2015). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19 [in Ukrainian].

5. Law of Ukraine on accesses to public record. (2011). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17 [in Ukrainian].

6. Law of Ukraine on citizen petition. (1996). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80 [in Ukrainian].

7. Law of Ukraine on local goverment. (1997). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80 [in Ukrainian].

8. Law of Ukraine bodies of self-organization of population. (2001). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14 [in Ukrainian].

9. Information and documentation. Records management. Part I (2005). DSTU 4423-1-2005 from 02nd December. Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraine [in Ukraine].

10. Information and documentation. Records management. Part II (2007). DSTU 4423-2-2005 from 11th April. Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraine [in Ukraine].

11. Kuleshov S.G., & Zagoretska O.M. (2010). Project «Conception of revision structure and content of State Classifier of Administrative Records (DKUD, DK 010-98)». Studii z arhivnoi spravi ta documentoznavstva, 18, 53-59 [in Ukraine].

12. Order of Justice ministry of Ukraine Catalogue of typical documents which making during work of local government, other authorities, enterprises and organizations with their terms of keeping. (2012). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12 [in Ukrainian].

13. Order of Justice ministry of Ukraine on confirmation of forms for making an enquiry for getting public record. (2011). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0629-11 [in Ukrainian].

14. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Instruction of Records management of citizen petition in local government, citizen group, at the enterprise, in authorities, organizations different form of incorporation, in mass communication. (1997). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-97-%D0%BF [in Ukrainian].

15. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Classifier of citizen petition. (2008). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-2008-%D0%BF [in Ukrainian].

16. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Government Regulation on data array which must be release in form open source data. (2015). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF [in Ukrainian].

17. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Typical instruction of records management in ministries, central and local government of the executive branch. (2018). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF [in Ukrainian].

18. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Typical instruction of documented information in computer-generated form and organization work with e-documents in records management, electronic interdepartmental exchange. (2018). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF [in Ukrainian].

19. Rules of description of archival records. (2005). DSTU 4331-2004 from 17th August. Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraine [in Ukraine].

20. Administrative determination of City council Of Vinnytsya Instruction of records management local government authority and executive authority. (2013). Retrieved from: http://www.vmr.gov.ua/Docs/ExecutiveCommittee Decisions/2013/%E2%84%964487%2027-06-2013 [in Ukrainian].

ІНФОРМОЛОГІЯ

УДК 378.048.2

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175877

Палеха Юрій Іванович,
кандидат історичних наук,
завідувач кафедри документознавства та
інформаційно-аналітичної діяльності,
професор ПВНЗ «Європейський університет»
Paleha_Yu@ukr.net
https://orcid.org/0000-0001-8060-8590

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ІНДИКАТОР СТАНУ ЇЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

***Мета роботи**. Визначити сутність інформаційної культури організації, як суб'єкту соціального управління, розкрити причини її дослідження та розглянути різновиди, виділити основні елементи та проаналізувати складники, намітити напрями подальшого дослідження в аспекті формування інформаційного суспільства. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні інформаційного методу та методу сходження від абстрактного до конкретного. **Наукова новизна** роботи полягає в розширенні уявлень про інформаційну культуру організації як складника її організаційної культури з однієї сторони та інформаційної культури суспільства з іншої. Запропоновано основні складники інформаційної культури організації, до яких відносяться: культура документування інформації та культура її аналітико-синтетичного опрацювання, культура керування рухом документованої інформації, техніко-технологічна та праводілова інформаційна культура, а також культура управління інформаційним забезпеченням діяльності організації. **Висновки**. Інформаційна культура організації – продукт сукупної діяльності й головний об'єкт культурної творчості її персоналу. Інформаційна культура організації подається як науковий інтегральний напрям, що включає комплекс взаємозв'язаних заходів, методів і засобів стосовно командної роботи з інформацією, які в змозі забезпечити завдяки реалізації процесів створення та якісного функціонування сучасних інформаційних систем, впровадження документно-інформаційних технологій, досконалу розбудову діяльності апарату управління організації з метою здійснення нею ефективного менеджменту. Кожен з перелічених складників інформаційної культури організації є невіддільним від інших, актуальним і потребує окремого розгляду та докладного роз'яснення.*

***Ключові слова:** інформація, культура, суб'єкт управління, організація, продукт спільної діяльності, інформаційна система, інформаційні технології.*

Палеха Юрий Иванович,
кандидат исторических наук,
заведующий кафедры документоведения и
информационно-аналитической деятельности,
профессор ЧВУЗ «Европейский университет»

ИНФОРМАЦИОННАЯ КУЛЬТУРА ОРГАНИЗАЦИИ КАК ИНДИКАТОР СОСТОЯНИЯ ЕЕ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Цель работы**. Определить сущность информационной культуры организации, как субъекта социального управления, раскрыть причины ее исследования и рассмотреть разновидности, выделить основные элементы и проанализировать составляющие, наметить направления дальнейшего исследования в аспекте формирования информационного общества. **Методология исследования

© *Палеха Ю.І.*

состоит в применении информационного метода и метода схождения от абстрактного к конкретному. ***Научная новизна*** *состоит в расширении представления об информационной культуре организации как составляющей ее организационной культуры с одной стороны и информационной культуры общества с другой. Предложено основные составляющие информационной культуры организации, к которым относятся: культура документирования информации, культура ее аналитико-синтетической переработки, культура управления передвижением документированной информации, технико-технологическая и правовая культура, а также культура управления информационным обеспечением деятельности организации.* ***Выводы****. Информационная культура организации – продукт совместной деятельности и основной объект культурной творчества ее персонала. Информационная культура организации представлена как новое интегральное направление, которое, благодаря комплексу взаимосвязанных приемов, методов и способов касающихся осуществления командной работы с информацией, реализации проектов создания и качественной поддержки современных информационных систем, внедрения новейших документно-информационных технологий, может обеспечить качественную роботу аппарата управления организации с целью построения ефективного менеджмента. Каждая из вышеперечисленных составляющих информационной культуры организации неотделима от других, актуальна и требует тщательного анализа и детального рассмотрения,*

Ключевые слова: *информация, культура, субъект управления, организация, продукт совместной деятельности, информационная система, информационные технологии.*

Palekha Yuriy*,*
Ph.D. in Historical Sciences,
Head of the Department of Documentation
and Information-Analytical Activities,
Professor of European University

THE INFORMATION CULTURE OF ORGANIZATION AS AN INDICATION OF THE STATE OF ITS INFORMATIONAL SUPPORT

The purpose of the article *is to define the meaning of informational culture of the organization (subject of social management), to reveal the causes of its development, to explore the varieties, to highlight the elements and to analyze the components, to outline the directions of further research in the aspect of the information society creation.* ***Methodology:*** *systematic method, method of moving from the abstract to concrete.* ***The scientific novelty*** *of the work is in the expansion of understanding of the information culture of the organization as a subject of social management and as a component of its organizational culture on the one hand and the information culture of society on the other. The main components of the information culture of the organization are proposed, which include: the culture of documenting information and the culture of its analytical synthetic processing, the culture of managing of documented information processing, technological culture and the legal information culture.* ***Conclusions.*** *The information culture of the organization is presented as a scientific integral direction, which includes a set of related measures, methods and tools for teamwork with information that can be ensured through the implementation of the processes of creation and quality functioning of modern information systems, the introduction of document and information technologies, the perfect development of activities of organizational administrative apparatus in order to implement its effective management. Each of the listed components of the information culture of the organization is inseparable from others, relevant and requires separate consideration and detailed explanation.*

Key words: *information, culture, subject of management, organization, a product of the joint activity, information system, information technologies.*

Актуальність теми дослідження. XXI ст. вирізується невпинним упровадженням засобів і методів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що бурхливо розвиваються, в усі сфери соціального управління. Зазначене вимагає розбудови відповідної інформаційної культури організацій, як суб'єктів соціального управління, та їх місця в інформаційній та загальній культурі людства, що сьогодні є злободенним і набуває особливого значення.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день очевидним фактом є те, що за умов глобальної інформатизації найважливішим фактором суспільного розвитку і засобом підвищення результативності всіх галузей життєдіяльності людей є сучасні інформаційні та комунікаційні технології, спрямовані на створення, збереження і забезпечення оптимальних способів подання інформації. Проте проблеми інформаційної культури організації, як суб'єкту соціального управління, на сьогодні ще недостатньо однозначно і повно вивчені, а отже, потребують комплексного, інтегрованого наукового осмислення.

Нині існують всі підстави говорити про формування інформаційної культури суб'єкту управління (організації, підприємства чи установи), як складника його організаційної культури в аспекті формування загальної культури людства. Нею виступає інформаційний продукт спільної життєдіяльності людей, система способів їх колективного існування, діяльності та взаємодії, який спрямований на досягнення спільних в інформаційному середовищі цілей, завдяки знанню законів його функціонування, умінь орієнтуватися в інформаційних потоках, системах та технологіях, що реалізуються у формі досягнення встановлених суб'єктом управління цілей.

Аналіз досліджень і публікацій**.** Поняття «інформаційна культура» сьогодні стає все більш звичним та розповсюдженим. Інформаційна культура, будучи феноменом сучасності, входить до предметного поля вивчення таких наукових дисциплін як філософія, культурологія, соціологія, психологія, педагогіка та соціальна комунікація, кожна з яких розкриває свій аспект культури.

Першими, хто апелював до питань інформаційної культури були розробники концепцій інформаційного суспільства, які розглядали її як необхідний механізм формування інформаційної цивілізації [1-3]. Спочатку дослідження мали методологічний та загальнофілософський характер. З розвитком інформатики з'являються дослідження, в яких інформаційна культура розглядається безпосередньо як сукупність знань та вмінь роботи з інформацією за допомогою обчислювальної техніки [4].

У наукових роботах соціологічного характеру аналізуються питання інформаційної культури як соціокультурного феномену інформаційної цивілізації, а також вивчаються особливості інформаційної культури різних груп і віртуальних спільнот.

У межах інформаційного підходу до інформації як наукової і філософської категорії дослідники особливу увагу приділяють концепту «соціальна інформація», яка надалі стає основою для розробки поняття «інформаційна культура». З'являється також ряд робіт, присвячених побудові єдиної багаторівневої типології інформаційної культури; започатковується спроба типологічного її аналізу.

Цілий ряд педагогічних і психологічних досліджень приділяється опрацюванню питань формування інформаційної культури особистості, наприклад, школяра, студента, вчителя чи педагога [5]. Проблема формування інформаційної культури фахівців, професіоналів своєї справи, визначення її змісту та складових широко розбирається у працях як закордонних так і вітчизняних учених [6-7]. В окремих роботах за умов стрімкого зростання інформаційних потоків широко розглядаються питання ролі управлінської культура керівника, що полягає в умілій диференціації завдань та розподілі їх між безпосередніми виконавцями [8].

Мета дослідження. Сформулювати поняття «інформаційна культура організації», з'ясувати необхідність її дослідження, висвітлити різновиди побудови, виділити основні елементи та проаналізувати складники, визначити напрями подальшого дослідження в аспекті формування та розвитку інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Накопичення теоретичного і емпіричного матеріалу та розвиток наук інформаційно-комунікативного циклу, висуває необхідність розроблювання но-

вого наукового напрямку дослідження інформаційної культури суб'єктів соціального управління – організацій, установ чи підприємств (далі організацій), як організаційну форму індивідуальної діяльності соціальних спільнот, які виступають головними об'єктами культурної творчості. Сфера ж індивідуальних зусиль окремих працівників, регламентується умовами «входження» їх до складу цих спільнот.

Маючи на увазі культурологічний аспект забезпеченості управління певною інформацією, можна розширити це поняття до визначення сучасних надбань колективної (командної) роботи з інформацією, а отже, досконалого інформаційного забезпечення діяльності організації, тобто здатності її персоналу та керівництва спільно використовувати свої компетентності у розбудові якісних процесів роботи з документованою інформацією відповідно до вимог чинного законодавства, умов розвитку інформаційних систем та впровадження інформаційних технологій, тобто забезпечення найвищого рівня інформаційної культури організації й управління нею.

У разі ототожнення поняття «інформаційна культура організації» з поняттям «культура інформаційного забезпечення управління організацією» слід визначити, що саме має бути забезпечене. Для початку розкриємо зміст терміна «забезпечення», який означає дію, а також, виконання чи зберігання чогось і править за гарантію досконалого здійснення того чи іншого процесу. У разі, коли йдеться про рівень забезпечення досконалого управління організацією, вказуючи на його конкретний якісний аспект, то треба мати на увазі весь комплекс засобів, умов і дій щодо своєчасного та бездоганного інформаційно-документаційного забезпечення реалізації всіх управлінських процесів.

Спробуємо дати визначення поняттю «*інформаційна культура організації» (ІКО):*

– це поєднання наявних компетентностей працівників організації щодо досконалого інформаційного забезпечення управління нею, застосування специфічних технологій, прийомів та способів збирання, опрацювання, передання, зберігання та захисту інформації, а також їх здібностей і навичок щодо ефективного використання набутого досвіду у забезпеченні діяльності конкретного суб'єкту управління з верхньої його ланки до нижньої;

– це система знань та умінь, норм та правил з упорядкування управління всіма інформаційними системами організації з метою підвищення якості управління нею, своєчасного забезпечення її керівництва актуальною інформацією, необхідною для виваженого прийняття рішень за умов вдосконалення виробництва, застосування сучасних засобів інформаційної техніки та впровадження новітніх інформаційних систем і технологій.

Інформаційна культура суб'єкту управління, як науковий інтегральний напрям, включає комплекс взаємозв'язаних заходів, методів і засобів (науково-методичного, техніко-економічного, соціального та організаційно-правового характеру) стосовно командної роботи з інформацією, які в змозі забезпечити завдяки реалізації процесів створення та якісного функціонування сучасних інформаційних систем, впровадження документно-інформаційних технологій, тобто досконалої розбудови діяльності апарату управління організації з метою здійснення нею ефективного менеджменту.

При розбудові ІКО не можна вдовольнятися вивченням наукових засад реалізації інформаційних і технологічних процесів забезпечення управління. Фігурують, зокрема, загальнотеоретичні проблеми, які є підґрунтям для вирішення прикладних завдань інформаційного забезпечення управління з точки зору сучасних концепцій менеджменту, соціології, права, інформології, документознавства, лінгвістики, психології, культурології і т. д.

Так, управління організацією реалізується серед людей з уже сформованими ідеалами, традиціями, нормами, правилами, в тому числі звичаями і прийомами роботи з інформацією, інформаційними системами та інформаційними технологіями, всіма наявними інформаційними ресурсами. Співробітництво чи конфронтація працівників організації залежить від їх взаємодії чи, протидії від ступеня їх злиття в один колектив.

У залежності від усталених взаємовідносин в колективі, тобто від наявної організаційної (корпоративної) культури, правил організаційної поведінки, сьогодні можна зустріти й певні різновиди ІКО.

Таблиця 1.

Різновиди ІКО

№ п/п	Назва	Різновиди	Примітка
1	*Бюрократична культура*	Має місце в організаціях з пірамідальною побудовою, в яких інформація слугує перш за все для централізованого управління і жорсткого контролю за виконанням прийнятих рішень	Менеджери використовують інформацію, щоб керувати підлеглими і впливати на них. Така культура ґрунтується на системі влади, джерелом якої є компетентність
2	*Культура особистості*	Об'єднує працівників не для вирішення загальних питань, а для можливості вирішення ними особистих цілей	Основу такої організації, як суб'єкту соціального управління, становлять, як правило, творчі особистості
3	*Культура взаємодії*	Передбачає можливість встановлення взаємної довіри та обміну інформацією, необхідною для вдосконалення бізнес-процесів та підвищення ефективності роботи організації, як суб'єкта управління	Прямий обмін інформацією про можливі зриви і провали в інформаційному забезпеченні управління, що вкрай необхідно для усунення проблем та адаптації до можливих змін
4	*Культура досліджень*	Відповідає за дослідження тенденцій попиту на інформаційні продукти та послуги, появу конкурентів і передбачення змін в ринковому середовищі, що ґрунтуються на його моніторингу та зборі необхідної інформації	Поділ на "зони" дослідницької культури в підрозділах, пов'язаних зі збором інформації, обслуговуванням клієнтів, з дослідженнями інформаційного ринку та технологічними розробками
5	*Правова культура*	Наукові засади інформаційно-правової культури такої організації, як суб'єкту управління, можна вивести через традиційні постулати теорії права, інформатики й правової інформатики, що виникли на межі зазначених наук	Визначається як відповідним чином історично сформована та закріплена в нормах права сукупність знань, які відсвічуються в інформації, правомірній діяльності чи поведінці
6	*Культура відкритості*	Містить відмову від застосування несучасних інформаційних систем і технологій, пошук нових перспектив їх впровадження, а також вивчення умов конкуренції нових ринків та галузей господарства	Менеджер організації не лише передбачає зміни або адаптується до них, він перероблює саму базу конкуренції у самих різних галузях чи напрямах
7	*Культура задачі*	Зорієнтована, насамперед, на вирішення завдань, реалізацію проектів, надання персоналу можливостей у виборі організаційних форм опрацювання інформації	Результативність діяльності організації визначається високим професіоналізмом співробітників та груповим, «кооперативним», ефектом

Кінцевий результат роботи колективу — створення відповідної інформаційної культури, як складової культури організації, завдяки як впровадженню технічних інновацій так і впливу культури управління його керівника. Як видно з таблиці 1, якщо керівник має бажання створити професійну команду працівників, то кінцевим результатом його управлінської діяльності стають факторні соціально-психологічні ефекти, тобто ті «приросту», які можна зафіксувати як духовний продукт закінченої управлінської праці, як новий рівень інформаційної культури суб'єкта управління, як ступінь злиття культури управління, організаційної культури та інформаційної культури організації в єдине ціле.

Причини, в силу яких сучасний менеджер повинен піклуватися про інформаційну культуру своєї організації, подано на рис.1.

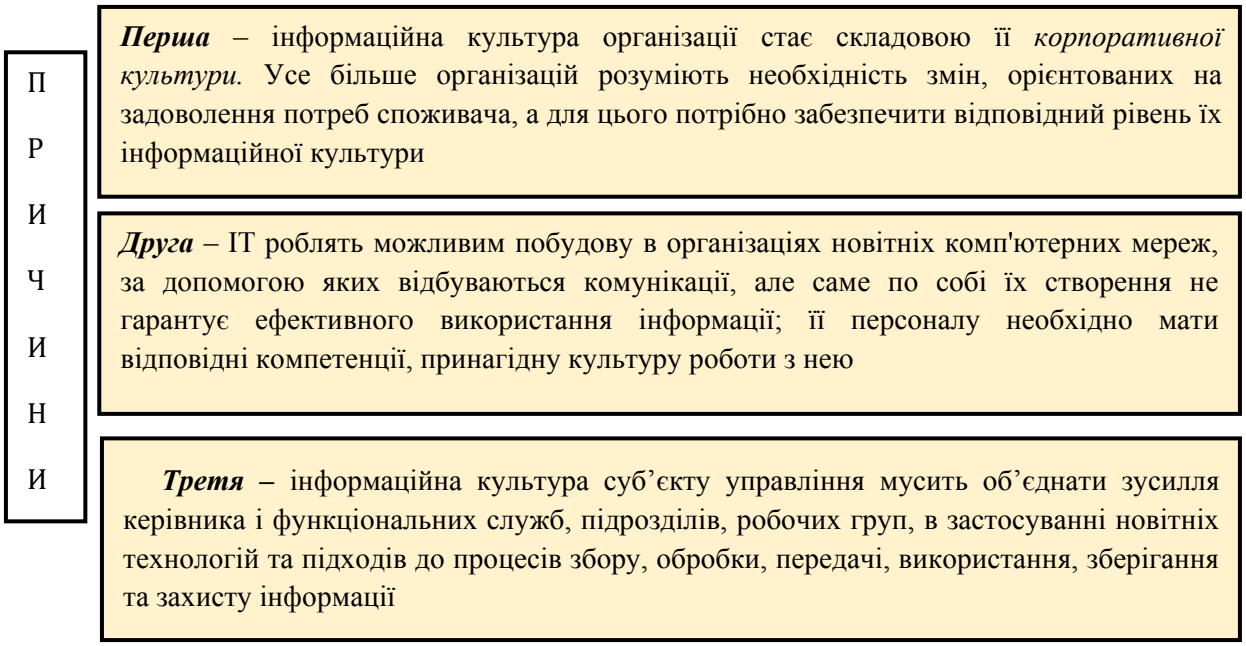

Рис.1. Причини, що спонукають піклуватись про інформаційну культуру організації

На шляху досягнення основної стратегічної мети керівник та працівники організації зустрічаються з вирішенням конкретних специфічних завдань: підбору й аналізу наявної інформації, визначення кінцевої мети, оцінки і відбору альтернативних рішень, врахування особливостей перехідного періоду, контролю і коригування планів. При цьому співробітники повинні виробити спільний підхід до роботи з інформацією – знаходити, аналізувати, обробляти, передавати, консолідувати, використовувати, зберігати та захищати її від несанкціонованого доступу.

Побудова інформаційного суспільства, його сталий розвиток, передбачає нову якість соціального управління, що ґрунтується на ефективному використанні організаціями свого інформаційного потенціалу, застосуванні сучасних інформаційних систем та впровадженні суб'єктами управління сучасних інформаційних систем й використання новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Основні елементи ІКО показано на рис.2.

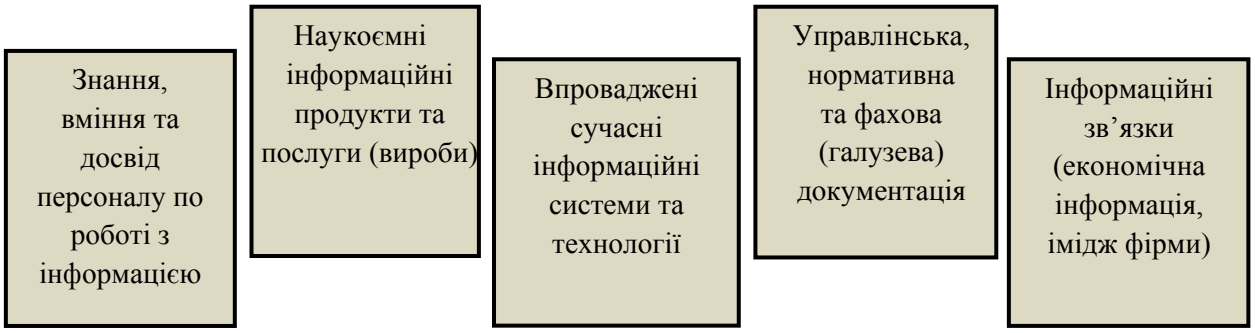

Рис.2. Основні елементи ІКО

Рівень інформаційної культури суб'єкта управління, як вже зазначалось, залежить від якості та достовірності отриманої інформації, досконалості організування пошуку, відбору, оцінки та оперативності роботи з інформацією, її опрацювання, збереження і використання, захисту від несанкціонованого доступу, чіткої постановки роботи складових інформаційної системи та управління ними, тобто від стану інформаційного забезпечення діяльності цієї організації та впровадження в ній інформаційних технологій.

Якщо декларується забезпечення організованості суб'єкта управління, упорядкованості взаємодії, цілісності функціонування його складових компонентів, то під забезпеченням слід розуміти досконалу організаційно-правову базу та технологію роботи з інформацією, відповідну побудову і структуру підрозділів організації, діяльність фахівців та її керівника щодо управління ними. Якщо в організації відсутній належний інформаційний потенціал, то в результаті, погіршується і саме управління, що свідчить також про низький рівень інформаційної культури суб'єкта управління.

Саме стан інформаційно-технологічного забезпечення управління організацією, як показник ефективності та якості управлінської діяльності, є своєрідною цінністю, що відображує відповідний рівень інформаційної культури суб'єкта управління, складники якої зведено у таблицю 2.

Таблиця 2.

Складники ІКО

№	Назва складника	Компетенції: здатності, знання, уміння, навички
1	Культура документування інформації	Знання і дотримання вимог щодо підготовки тексту документу (мовленнєва культура)
		Уміння уніфіковувати документовану інформацію
		Знання нормативної бази створення та оформлення документів (дотримання чинних правил та інструкцій)
		Здатність забезпечувати юридичну грамотність документів
		Знання державних та міжнародних стандартів з керування документацією та термінологічних стандартів діловодства
		Навички бездоганно створювати е- документовану інформацію
2	Культура аналітико-синтетичного опрацювання інформації	Уміння здійснювати інформаційний пошук
		Здатність створювати електронні бази даних
		Знання можливостей інформаційно-пошукових систем, новітніх методик пошуку інформації
		Навички структурування документованої інформації (аспектація, композиціонування та рубрикація)
		Уміння реферувати інформацію та складати анотації
		Здатність готувати оглядову та аналітичну інформацію

3	Культура керування рухом документованої інформації	Здатність долучати інформацію до документно-інформаційних систем, управляти нею
		Знання та навички щодо проведення збору даних, моделювання документно-інформаційних систем і їх ресурсів
		Спроможність зберігати інформацію та швидко її знаходити
		Уміння захищати інформацію від несанкціонованого доступу
4	Техніко-технологічна культура	Здатність застосовувати прикладне програмне забезпечення для вирішення управлінських завдань на основі поєднання інтелектуальних здібностей людини з функціональними можливостями інформаційних систем
		Спроможність застосовувати технології та процедури аналітико-синтетичного опрацювання релевантної інформації
		Уміння впроваджувати новітні інформаційні технологій
5	Праводілова інформаційна культура	Знання законодавчих актів в галузі інформації
		Знання правових актів із документування та обігу інформації
		Знання нормативних актів, положень та інструкцій
		Забезпечення юридичної грамотності документів
6	Культура управління інформаційним забезпеченням	Системний кругозір та конкретно-професійні знання
		Компетентність та професійна творчість
		Вміння узагальнювати, аналізувати і синтезувати інформацію в діяльності, пов'язаній із її пошуком, накопиченням, зберіганням і використанням (культура мислення)

Кожен з перелічених складників ІКО є невіддільним від інших, актуальним і потребує окремого розгляду та докладного роз'яснення. Зазначені складники є об'єктами дослідження інформаційної культури організації, але ними вона не обмежується, оскільки досліджує подібні процеси, пов'язані зі створенням та обігом в установі також спеціальних видів фахової документованої інформації (фінансової, праводілової, господарської, зовнішньоекономічної, кадрової та ін.) поза межами роботи з управлінською документацією.

ІКО мусить бути спрямована на створення й підтримку такого стану інформаційних ресурсів і пов'язаних із ними засобів та інформаційних систем, який би гарантував якісне і безперебійне забезпечення апарату управління організації актуальною інформацією та необхідний рівень її захищеності від незаконного втручання, розкриття чи розголошення. Вона повинна бути спрямована на те, щоб кожному документу, який характеризується сукупністю структурованих даних, було створене ефективне просування, обробка, зберігання та захист, що буде слугувати надійним гарантом підвищення ефективності менеджменту.

Дослідження інформаційної культури суб'єкту управління має включати такі напрями:

– визначення ролі і місця інформаційного забезпечення та сучасних інформаційних технологій у системі взаємодії соціально-виробничих відносин, що склалися в системно-діяльнісному процесі управління організацією;

– аналіз розвитку інформаційного забезпечення управління у нерозривному зв'язку з розвитком інформаційного менеджменту, вдосконаленням технологічних засобів реалізації документно-інформаційних процесів, впровадженням найбільш раціональних методів роботи з документованою інформацією в суб'єктах управління;

– вивчення підходів і методів суспільно-економічної оцінки інформаційних ресурсів, забезпечення їх збереженості, впливу економічних чинників на процеси впровадження інноваційних інформаційних систем і технологій за сучасних умов;

– формування теоретичних засад побудови досконалого інформаційного забезпечення менеджменту, встановлення єдиних уніфікованих правил і методів опрацювання інформації в організаціях незалежно від їх відомчого підпорядкування;

– аналіз мотивації працівників у створенні якісного інформаційно-документаційного забезпечення управління організацією, її

сталого розвитку, здійснення моніторингу і контролю за дотриманням чинних правил, норм та стандартів.

Велике значення для ІКО має також визначення ролі і місця її керівника у процесі реалізації завдань інформаційного забезпечення управління, його відповідальності за досконалість цього процесу, набір, розстановку, підготовку й перепідготовку кадрів, тобто його культура управління, включаючи його особисту інформаційну культуру.

Підводячи підсумки проведеного дослідження, можна зробити висновок:

1. Усебічний аналіз наукових праць дає підставу стверджувати, що інформаційна культура є значною теоретичною основою перебудови свідомості особи, спільнот, світового співтовариства в умовах формування сучасного етапу інформаційного суспільства.

2. У сучасних наукових дослідженнях в основному розглядається інформаційна культура особистості, суспільства, разом з тим вкрай мало робіт, присвячених побудові інформаційної культури різних груп та спільнот. Започаткована спроба аналізу інформаційної культури організації, як суб'єкту соціального управління, показала можливість і необхідність визначити сутність зазначеного поняття, розкрити причини її розбудови, розглянути різновиди.

3. Актуальність розгляду інформаційної культури організації, як продукту сукупної діяльності її персоналу й головного об'єкту культурної творчості, продиктована необхідністю систематизації накопиченого знання з даного предмету в рамках інформаційного і культурологічного підходів, аналізу її елементів та складників, визначення напрямів дослідження в аспекті формування інформаційного суспільства.

4. Вивчення складників інформаційної культури організації, починаючи з культури документування, пошуку, відбору, оцінки релевантної інформації, забезпечення якості передання документованої інформації, вмінь застосовувати сучасні технології та процедури аналітико-синтетичного опрацювання інформації, її зберігання та захисту показало, що у вітчизняній науковій літературі ще не достатньо розроблені ці питання, що може стати предметом вивчення нашого подальшого дослідження.

4. Побудова відповідної інформаційної культури суб'єкту управління важлива як для його членів, так і для вироблення керівником організації єдиної стратегії управління, вона мусить стати запорукою ефективної та успішної діяльності організації, як частки її корпоративної культури та культури інформаційного суспільства у цілому. Чим вище рівень інформаційної культури організації, як соціальної спільноти та головного об'єкту сукупної культурної творчості персоналу, тим вище її імідж та конкурентоздатність.

Список використаних джерел

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Пер. с англ. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Academia, 2004. 788 с.

2. Маклюэн М., Фиоре К. Война и мир в глобальной деревне / Пер. с англ. Москва : АСТ; Астрель, 2012. 219 с.

3. Тоффлер Э. Третья волна. Москва : Изд-во АСТ, 1999. 776 с.

4. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. Москва : Логос, 2000. 330 с.

5. Трач Ю.В. Нові інформаційні технології та інформаційна культура у глобалізованому світі. Культура України. 2016. Вип. 52. С.112-117.

6. Урсул А.Д., Бабурин С.Н. Политика устойчивого развития и государственно-правовой процесс. Москва : Инфра-М, 2010. 560 с.

7. Чередник Л. А. Інформаційна культура як складник загальної культури особистості: Мат-ли IX Міжнар. конференції інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття Одеса, 8-9 вересня 2016 року. С. 364-370.

8. Герчанівська П.Е. Культура управління: навч. посібник. ІОЦ Вид. «Політехніка». Київ, 2005. 152 с.

References

1. Bell, D. (2004). Coming post-industrial society. Experience of social prognostication Trudged. with an end, there is a 2nd publ. M.: Academia [in Russian].
2. Maklyuen, M., Fiore, K. (2012). War and peace in the global village Trans. from English. M.: ACT; Astrel' [in Russian].
3. Toffler, E. (1999). The Third Wave. M. Publishing house: ACT [in Russian].
4. Inozemtsev, V. (2000). Modern post-industrial society: nature, contradictions, perspectives. M.: Logos [in Russian].
5. Trach, Y. (2016). New Information Technologies and Information Culture in a Globalized World. – Culture of Ukraine. 52,112-117 [in Ukrainian].
6. Ursul. A. (2010). The policy of sustainable development and the state-legal process S.N. Baburin – M.: Infa-M [in Russian].
7. Tcherednic, L. (2016). Information culture as a component of the general culture of the personality: Conferences informational education and professional-communicative technologies of the XXI century Odesa, September 8-9, 364-370 [in Ukrainian].
8. Gertshanivska, P. (2005). Management culture: teach. Manual: IOTs View. «Polytechnic». Kiev [in Ukrainian].

УДК 070 : 304 : 655

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175879

Петрушка Аліна Іванівна,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
провідний спеціаліст Науково-технічної бібліотеки
Національного університету «Львівська політехніка»
alina.stashko@gmail.com
orcid.org/0000-0002-8769-4599

ВИЯВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАУКОВОГО КОНТЕНТУ

Метою роботи *є визначення чинників трансформації наукового контенту журналу «National Geographic Magazine» (NGM).* ***Методологія дослідження*** *полягає у використанні загальнонаукових методів і спеціальних методик: аналізу, синтезу, логічного і статистичного методів, методу візуалізації результатів дослідження. Застосування аналізу, синтезу, логічного методу дало змогу обґрунтувати термін квазіприсутність аудиторії, визначити видові особливості ілюстрованості статей NGM. За допомогою статистичного методу і методу візуалізації результатів дослідження було обраховано і представлено динаміку ілюстрованості статей.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає у введенні в науковий обіг, філософському та лінгвістичному обґрунтуванні терміна квазіприсутність аудиторії, представленні видових особливостей ілюстративного матеріалу і динаміки його поширення в журналі.* ***Висновки.*** *NGM, пройшовши тривалий шлях свого розвитку як бренд наукового, а згодом відомого на весь світ науково-популярного журналу, створив сучасний стиль подання ілюстрованого контенту. До межі першого десятиліття XX століття NGM окреслив стабільну тенденцію зміни знакової природи представлення в журналі науково-природничих знань: від текст-орієнтованого документа до візуалізованого засобами образотворчого мистецтва та картографії наукового матеріалу. Було закладено підвалини стилю наукового журналу як джерела достовірної текстової інформації, широко аргументованої і підтвердженої різноманітною візуальною інформацією.*

Ключові слова: *науковий контент, візуалізація, фотографія, ілюстрація.*

© *Петрушка А.І.*

Петрушка Алина Ивановна,
кандидат наук по социальным коммуникациям,
ведущий специалист Научно-технической библиотеки
Национального университета «Львовская политехника»

ПРОЯВЛЕНИЯ ТРАНСФОРМАЦИИ НАУЧНОГО КОНТЕНТА

Целью работы *является определение факторов трансформации научного контента журнала «National Geographic Magazine» (NGM).* ***Методология исследования*** *заключается в использовании общенаучных методов и специальных методик: анализа, синтеза, логического и статистического методов, метода визуализации результатов исследования. Применение анализа, синтеза, логического метода позволило обосновать термин квазиприсутственность аудитории, определить видовые особенности иллюстрированости статей NGM. С помощью статистического метода и метода визуализации результатов исследования было подсчитано и представлена динамика иллюстрированости статей.* ***Научная новизна*** *работы заключается во введении в научный оборот, философском и лингвистическом обосновании термина квазиприсутственность аудитории, представлении видовых особенностей иллюстративного материала и динамики его распространения в журнале.* ***Выводы.*** *NGM, пройдя долгий путь своего развития как бренда научного, а впоследствии известного на весь мир научно-популярного журнала, создал современный стиль представления иллюстрированного контента. В первом десятилетии XX века NGM обозначил стабильную тенденцию к изменению знаковой природы представления в журнале научно-естественных знаний: от текст-ориентированного документа к визуализированному средствами изобразительного искусства и картографии научного материала. Были заложены основы стиля научного журнала как источника достоверной текстовой информации, широко аргументированной и подтвержденной разнообразной визуальной информацией.*

Ключевые слова: *научный контент, визуализация, фотография, иллюстрация.*

Petrushka Alina,
Ph.D. in Social Communication
Leading specialist of Scientific Library of
Lviv Polytechnic National University

DISCLOSURES OF THE TRANSFORMATION OF SCIENTIFIC CONTENT

The purpose of the article *is to determine transformation's factors of scientific content of National Geographic Magazine (NGM).* ***The methodology*** *consists of using general scientific methods and special methods: analysis, synthesis, logical and statistical methods, the method of visualization of research results. The application of analysis, synthesis, logical method has allowed substantiating the term quasi-presence of the audience, to define the specific features of NGM articles' illustrativeness. Using the statistical method and method of visualization the dynamics of articles' illustrativeness was calculated and presented.* ***The scientific novelty*** *of the work consists in introducing into the scientific circulation the philosophical and linguistic substantiation of the term quasi-presence of the audience, presentation of specific features of the illustrative material and the dynamics of its dissemination in the journal.* ***Conclusions****. NGM, having gone a long way in its development as a brand of scientific and subsequently known to the world of popular science magazine, created a modern style of presentation of illustrated content. To the brink of the first decade of the twentieth century, NGM outlined the stable tendency of changing the symbolic nature of the presentation of scientific and natural knowledge in the journal: from text-oriented document to visualized by the means of fine arts and cartography scientific material. The foundations of the style of the scientific journal were laid as sources of reliable textual information, widely argued and confirmed by various visual information.*

Key words: *scientific content, visualization, photography, illustration.*

Актуальність теми дослідження. Науковий дискурс «National Geographic Magazine» (NGM) зазнав докорінних змін під впливом трансформації функціонального та читацького призначення, профілю тематичного наповнення контенту журналу. NGM – бренд світової журналістики, що сформував сучасний стиль подання багатоілюстрованого контенту. Шлях від академічного корпоративного часопису до всесвітньовідомого науково-популярного видання NGM пройшов, впровадивши кардинальні трансформації в концепцію його функціональних характеристик. Трансформація функціонального призначення NGM найбільш чітко простежується у дослідженні принципів відбору і представлення інформації: тренд до використання стилістики популярного, привабливого опису досліджень; широке насичення контенту ілюстраціями та картами; обмеження обсягів офіційних матеріалів. Таке скерування свідчило про типологічну трансформацію концепції журналу: від наукового видання до науково-популярного. Коректування типологічних характеристик журналу та розширення тематики його контенту далеко поза межі академічної географії цілеспрямовано проектувалося на запотребованість журналу значно ширшими читацькими колами, тобто відбувалася зміна читацького призначення журналу. Докорінних змін зазнав і профіль тематичного наповнення контенту журналу. Публікація ґрунтовних і суспільно вагомих статей з фізичної географії (дослідження ерозії, класифікації рельєфу, погодних, прибережних і наземних обстежень) поєднувалося із застосуванням на практиці того, що вже стало принципом функціонування журналу – використанням географічних знань як інструменту націоналізму, оприлюдненням розвідок з широкого спектру суміжних природничих та суспільних наук (біології, орнітології, зоології, антропології, демографії, етнографії, історії), написаних в привабливому стилі, ілюстрованих схемами, картами, фотографіями.

Метою роботи є визначення трансформаційних чинників наукового контенту журналу «National Geographic Magazine» (NGM). Для досягнення мети головними завданнями є обґрунтувати термін квазіприсутність аудиторії, визначити видові особливості і динаміку ілюстрованості статей NGM.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Знак як елемент системи соціальної комунікації демонструє незмінну вагомість і займає провідні позиції і в інформаційній науці. Класична теорія сутності та природи знаку і знакових систем, дослідження їхньої ролі в комунікаційних процесах, в комунікаційній взаємодії, вивчення їхнього інтерпретаційного потенціалу висвітлено в працях Ч. Пірса, Ф. де Сосюра, Ч. Морріса, М. Гайдеґґера, Р. Барта, Ж. Бодрійяра, Г. Гадамера, У. Еко [1; 5; 7; 9; 12;]. Семіотичну теорію було покладено в основу дослідження закономірностей функціонування документальної і фактологічної інформації та її інтерпретаційного потенціалу, що реалізується в соціальних комунікаціях, проведеного М. Комовою. Як вказує дослідник, документ реалізує свою інформаційну та комунікаційну функції в процесі комунікаційного акта, під час якого комунікант і реципієнт передають і приймають інформацію, виконавши дві операції, що мають семіотичне підґрунття – кодування інформації в документі та її декодування, здійснюване за допомогою знаку або знакових систем. Документна комунікація як інформаційний процес здійснюється в знаковій формі. Комунікаційний акт відбувається завдяки реалізації знаком своїх властивостей: інформативності, оскільки знак містить смислову інформацію про означуваний об’єкт, та перцептивності, оскільки знак повинен бути зрозумілим і доступним для сприйняття реципієнтом. Таким чином документ виявляє себе як інформаційно-семіотичний феномен соціальної комунікації [2]. Питання знакової природи документів, тенденції до глобальної мультимедійності представлення інформації на різноманітних електронних носіях, візуалізація інформації перебувають в колі багатоаспектних прикладних досліджень.

Виклад основного матеріалу. На шляху свого тріумфального поступу до світового читача NGM крок за кроком випрацьовував і розвивав засади представлення матеріалу, до яких можна зарахувати: універсальність контенту; квазіприсутність аудиторії; динамічність тематичних трансформацій контенту журналу; сенсаційність; елітність автури; американоцентризм; нетолерантність до тоталітарних режимів; зорієнтованість на поширен-

ня демократичних цінностей. Серед перелічених засад виняткову вагу у перетворенні суто академічного видання Національного географічного товариства у світовий бестселер, на наш погляд, має позиція про квазіприсутність аудиторії.

Обґрунтування терміна *квазіприсутність аудиторії.* NGM, поставивши собі завдання вийти з вузького академічного кола професіоналів-географів, охопити та задовольнити інформаційні запити та інтереси непрофесійного читача, вжив кроки до трансформації жанрової структури публікацій, до зміни співвідношення текстового та візуального компонентів. Вміщення на сторінках NGM багатого ілюстративного матеріалу спричинює глибокий емоційний ефект ілюзії присутності та активної співучасті читача в подіях, описаних автором (журналістом, фотографом, художником). Для номінування цього ефекту вводимо термін «квазіприсутність».

Технологічні аспекти введення в науковий обіг терміна «квазіприсутність» ґрунтуються на появі тенденції до насичення контенту друкованих мас-медіа традиційними ілюстративними матеріалами (гравюрами, фотографіями, фотогравюрами, картами, схемами), що і спостерігається в діяльності NGM. Однак, технологічна база для реалізації квазіприсутності зазнала докорінних еволюційних змін в час використання інформаційних технологій. Поширення мультимедійних технологій в масмедіа, які становлять платформу комбінування різних форм подання інформації на одному носієві (текстової, графічної, звукової, анімації, відео) надає учасникам комунікативних процесів необмежені можливості надсилати та одержувати інформацію у будь-якій формі чи формах, взаємозамінних за потребами споживачів [6]. Поєднання звукових, текстових і цифрових сигналів, а також нерухомих і рухомих образів на одному носієві контенту створює глибокий вплив на споживача інформації не тільки на інтелектуальному, але й на емоційному, психологічному рівні, що створює ілюзію безпосередньої, легко доступної участі в демонстрованих подіях чи явищах.

Саме активне цілеспрямоване включення особистісних характеристик споживача інформації в процес комунікативної взаємодії дає підстави для введення в науковий обіг терміна *квазіприсутність* на позначення поняття «ефект ілюзії власної реальної участі (спостереження) в подіях чи явищах, демонстрованих в мас-медіа, зокрема, із використанням мультимедійних телекомунікаційних технологій».

Філософські аспекти введення в науковий обіг терміна *квазіприсутність* лежать в площині теорій екзистенціалізму, що осмислює існування людини у світі та її відповідальності за свої дії, позиціонує і досліджує людину як унікальну духовну істоту, що здатна до вибору власної долі та повинна мати змогу діяти вільно, мати свободу волі, вибору і засобів їхньої реалізації. Основним виявом екзистенції є свобода, яка визначається як відповідальність за результат свого вибору [11].

До екзистенціалістів, чиї вчення становлять філософське підґрунтя досліджуваних комунікативних процесів, належить М. Хайдеггер (Martin Heidegger). Філософ, вивчаючи буття через інтерпретацію особливого виду буття – людського буття – дазайну, тут-буття (*нім. Dasein – філос.* тут-буття, буття-свідомість, *букв.* існування), предметом дослідження обрав смисл буття загалом. На думку філософа, сутністю, яка визначає смисл буття і повинна бути вихідним пунктом для відкривання буття, є людина, оскільки саме цій сутності властиво те, що разом з її буттям і через її буття це ж буття й відкривається. За М. Хайдеггером, первісна відкритість тут-буття характеризується як налаштованість, тобто основний екзистенціонал або буттєва характеристика тут-буття. У тлумаченні екзистенціональної структури тут-буття М. Хайдеггер обґрунтовує первісність емоційно-практичного ставлення людини до світу, тобто буття сутності (людини) відкрито їй відповідно до її безпосередніх намірів чи можливостей, а не просто споглядання [12].

Пропонуючи до введення в науковий обіг термін *квазіприсутність*, важливо також проаналізувати його відповідність до лінгвістичних вимог, а саме, дотримання норм термінотворення і терміновживання.

Термін *квазіприсутність* утворений за допомогою поширеного в науковій мові способу основоскладання шляхом поєднання усіченої основи латинського походження

квазі- **(**лат. *Quasi* – немов, майже**)** і загальновживаного слова *присутність***.** Для сучасної спеціальної лексики властиве використання органічно засвоєних українською мовою терміноелементів греко-латинського походження, яким притаманна стандартність значень [4]. Серед них – усічена основа *квазі-*, яка виступає в препозиції складених слів, і за значенням, згідно із Словником української мови, відповідає прикметникам несправжній, уявний [8].

Слово *присутність*, яке входить до складу пропонованого до вживання терміна-композита *квазіприсутність***,** належить до загальнолітературної мови і охоплює такі значення: 1.Чиєсь перебування в якому-небудь місці у певний час; протилежне –відсутність. 2. Наявність, існування чого-небудь у чомусь, десь.

У цих значеннях слово *присутність* є компонентом у словосполученні *у присутності,* а саме: а) при наявності кого-небудь десь; при наявності певної кількості людей; б) (*канц.*) при яких-небудь свідках; в) при наявності чого-небудь у чомусь; за допомогою чогось [8]. Таким чином, термінологізація цієї лексеми не обтяжується складною семантичною структурою.

Зміну семантики загальновживаного слова у комунікативній терміносистемі відбивають такі аспекти значення, як денотативний, сигніфікативний, парадигматичний і синтагматичний [3].

Нова денотативно-сигніфікативна співвіднесеність слова *присутність* у поєднанні з усіченою основою *квазі-* зумовлює отримання нею нової семантичної мотивованості, яка формується внаслідок метафоричного переосмислення його значення. На основі спільної ознаки – функційної схожості – відбулося переосмислення значення загальнолітературного слова: *присутність (чиєсь перебування в якому-небудь місці у певний час) → квазіприсутність (несправжнє, уявне чиєсь перебування в якому-небудь місці у певний час)***.**

Термінологічне значення деривата визначає реалізацію нових парадигматичних відношень. Термін *квазіприсутність* виявляє своє парадигматичне значення у групі слів**,** об'єднаних семою "ознаки (характеристики) реципієнта як суб'єкта комунікативної взаємодії". Відбувається розширення сфер вияву характеристик реципієнта у комунікативній взаємодії та їхньої термінологічної номінації: такі традиційні сфери, як семантична (*поінформованість, начитаність, обізнаність*) та психологічна (*комунікативність, мотивованість, переконаність, адаптованість*), доповнюються фізичною характеристикою (*квазіприсутність*), яка властива реципієнтам в умовах мультимедійної комунікації.

Термінологізація слів, зокрема загальнолітературних, здебільшого передбачає утворення нових синтагматичних значень, які відбивають взаємозв'язок між родовими і видовими поняттями. Родові поняття позначаються метафорично переосмисленими словами, видові поняття відтворюють суто спеціальні терміни, які виступають в ролі конкретизаторів: *присутність → квазіприсутність реципієнтів.*

Таким чином, термін *квазіприсутність* відповідає мовним нормам української мови, має прозору семантичну і словотвірну структуру, а тому є придатним до використання в науковій мові.

Із часу заснування NGM найпривабливішими жанрами подання матеріалу були звіти, репортажі про експедиції, екскурсії, подорожі залізницею, повітрям чи водою, трансконтинентальні рекордні перельоти, мандрівки незвіданими землями та пам'ятними місцями паломництва мільйонів. Дописи, статті щедро ілюструвалися фотографіями, гравюрами, картами. Із виходом у світ майже кожного номера читач мав змогу подорожувати разом з авторами дописів, які були безпосередніми учасниками подорожей:

– повітряна подорож на аероплані з Константинополя в Афіни з оглядом давніх, середньовічних та сучасних подій на тлі міфології за 3000 років за М. Вільямсом, 25 ілюстрацій (грудень 1928);

– шляхами подорожей Марко Поло в Азії і відкриття незвіданих земель, долучення відомостей про корисні копали, тварин, птахів і рослин до знань людини, 55 ілюстрацій (листопад 1928);

– підкорення Тихого океану: подорож літаком у 7400 миль через три океани з Сан-Франциско в Брісбені (Австралія), 28 ілюстрацій (жовтень 1928);

– подорож італійських повітряних аргонавтів на гідролітаку до шести континентів у 60000 миль, 62 ілюстрацій (вересень 1928);

– подорож на острів Хуана Фернандеса (Чилі), 24 ілюстрацій (вересень 1928);

– археологічні експедиції в Месопотамію: до руїн на Кархеміш (Туреччина) і в Урі (Ірак), 19 ілюстрацій (серпень 1928);

– пішохідна екскурсія по Ісландії, 39 ілюстрацій; Острів саг (Ісландія), 20 ілюстрацій (квітень 1928);

– повітряна подорож вздовж русла річки Потомак, 38 ілюстрацій (березень 1928);

– навколосвітня подорож самотнього мандрівника на вітрильнику протягом чотирьох років, 77 ілюстрацій (лютий 1928);

– подорож залізничним і водним транспортом уздовж східного узбережжя Адріатичного моря по північно-західному краю сербів, хорватів, словенів, чорногорців, 27 ілюстрацій (січень 1928);

– підкорення Північного полюсу (травень 1928).

Таким чином, саме завдяки оригінальності, незвичності, непересічності тематики, величезній насиченості контенту автентичним ілюстративним матеріалом досягалася квазіприсутність читачів у подіях – ефект ілюзії власного реального спостереженя за подіями, що, безумовно, було колосальним важелем привабливості журналу, потужним засобом впливу на емоційне сприйняття.

Видові особливості ілюстрованості статей NGM. Із початку 1896 року NGM, набувши статусу ілюстрованого місячника, інформував не тільки про назви статей, але й про наявність ілюстративного матеріалу, створеного фотомеханічним або фотохімічним способами: фронтиспісів, ілюстрацій, карт, діаграм, портретів, які візуалізували текстові матеріали. NGM, як і інші провідні періодичні видання, активно використовував технологію автотипії, винайдену в кінці XIX ст. Г. Мейзенбахом. Особливо значення автотипії зросло, коли за допомогою світлофільтрів було опрацьовано техніку кольороподілу багатоколірних оригіналів та їхнього відтворення в друці всього трьома-чотирма доповнювальними тріадними фарбами – ціан, маджента, жовтий, чорний, що входять до субтрактивної колір моделі CMYC [10]. Про використання у NGM доповнювальної чотириколірної моделі CMYK послідовно підкреслювалося в журналі.

Фотогравюри, виготовлені фотохімічним способом, друкувалися з металевої (мідної) пластини репродукцією малюнку або світлини. Фотохімічний друкарський процес, винайдений у 1879 році, давав змогу виготовляти гравюри вручну.

Активне вміщення фотографії на сторінках NGM знаменує собою поворот від незнаного, непопулярного існування журналу. Потужним поштовхом до використання фотографії і надання їй центральних позицій в контенті журналу стали воєнні конфлікти США з Іспанією та Філіппінами в кінці XIX – на початку XX століття. Саме цей період NGM обрав свій шлях, щоб стати одним з найпоширеніших джерел інформації і зображень про світ в американській культурі. Саме актуальністю тематики, її суспільною вагомістю, а також широким використанням нової технології фотографування, привабливістю контенту зумовлений неабиякий інтерес до опублікованого в квітні 1905 року номера журналу про культуру, політику і багатства Філіппін, ілюстрованого 32 фотографіями. Фотографічне відтворення життя на Філіппінських островах було важливим не тільки тому, щоб розважати публіку, але й для сприяння взаєморозумінню між американцями і філіппінцями. NGM послідовно підкреслював прогресивний характер американської присутності на Філіппінах, демонструючи атрибути цивілізації – соціального та політичного порядку, освіти, торгівлі – необхідних для майбутнього благополуччя Філіппін і водночас вміщував екзотичні портрети уродженців островів та «цивілізованих» філіппінців, які переймали характер західної культури. Цей номер редакція була змушена додруковувати для задоволення небувалого попиту.

Фотографія послідовно використовувалася і стосовно інших ситуацій, зокрема для документування прогресивного впливу американської присутності та комерційної вигоди шляхом зіставлення образів життя на Кубі до і після поліпшення армійського корпусу інженерів. Ця ж стійка тенденція простежується і в роки холодної війни. Традиція широко використовувати фотографію як документальну

базу та аргументацію в журналі зародилася як спосіб продемонструвати міць місії Америки за кордоном.

Фронтиспіси, які також виконувалися способом автотипії в NGM мають не тільки художньо-естетичне, але й значне пізнавальне, наукове навантаження. Передусім, серед майже 20 фронтиспісів, вміщених у журналі протягом перших десятиліть, найбільшу наукову цінність мають карти: воєнних операцій (червень 1899), північного полярного полюсу (серпень 1899); Китаю (вересень 1900), Китаю, Японії та Російсько-маньчжурської залізниці (серпень 1900), Південної Америки (серпень 1906). Поряд із традиційним зображенням гір чи міст привертає увагу вперше у листопаді 1903 року вміщене панорамне зображення – панорама гір Врангеля (листопад 1903).

Збереженню історичної пам'яті слугує вміщення портретів визначних діячів, праця яких пов'язана із здобутками географічної науки. Так, у час зміни президентів Національного географічного товариства вийшов у світ спеціальний номер, присвячений першому президентові товариства Гардінеру Г. Хаббарду, з його портретом на фронтиспісі (лютий 1898 р.), наступний номер містив фронтиспіс з портретом нового президента товариства Олександра Г. Белла (березень 1898 р.).

Динаміка ілюстрованості статей NGM. Про утвердження журналу як ілюстрованого наукового видання свідчить зростання статей, тематику яких розкривають *ілюстрації, карти, діаграми, графіки, портрети* (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка ілюстрованості статей NGM (1896-1920)

Рік	Кількість статей за рік	з них ілюстрованих статей	Ілюстративні елементи до статей					Відсоток ілюстрованих статей
			ілюстрація	карта	ілюстрація + карта	діаграма-графік	портрет	
1896	66	18	4	7	6	1	–	27,2
1897	47	17	5	3	4	2	3	36,2
1898	64	20	7	1	8	3	1	31,3
1899	66	20	10	4	5	1	–	30,3
1900	88	21	9	8	3	–	1	23,9
1901	58	25	24	1	–	–	–	43,1
1902	56	21	15	6	–	–	–	37,5
1903	82	37	33	2	–	–	2	45,1
1904	83	38	32	6	–	–	–	45,8
1905	74	30	25	4	1	–	–	40,5
1906	56	36	35	1	–	–	–	64,3
1907	72	55	55	–	–	–	–	74,4
1908	61	52	51	1	–	-	–	85,2
1909	69	56	54	2	–	-	–	81,2
1910	73	66	64	1	1	-	–	90,4
1911	61	57	50	-	7	-	–	93,4
1912	48	46	31	1	14	–	–	95,8
1913	40	39	35	–	4	–	–	97,5
1914	39	34	33	–	1	–	–	87,2
1915	39	38	31	–	7	–	–	97,4
1916	30	30	29	1	–	–	–	100
1917	44	36	36	–	–	–	–	81,8
1918	57	54	51	1	2	–	–	94,7
1919	49	48	48	–	–	–	–	97,9
1920	45	45	45	–	–	–	–	100

Слід відзначити, що кількість ілюстрованих статей, вміщених у журналі протягом 1896 – 1905 років, не перевищувала 50%, але мала тенденцію до зростання. У 1896 – 1909 роках кількість ілюстрованих статей ілюстраціями, картами становила уже до 85%, а до 1920 року всі наукові статті супроводжувалися ілюстраціями, зрідка картами.

Кількість ілюстрацій до статей, звичайно, була різною, однак з 1905 року розпочався друк багатоілюстрованих статей, що засвідчувало про використання авторським колективом потужних можливостей та ресурсів ілюстрації, фотографії. Так, у квітневому номері цього року вміщено статтю про відкриття Філіппін, яка супроводжувалася 150 ілюстраціями з життя аборигенів.

У червні цього ж року вийшов у світ спеціалізований номер щодо прогнозу погоди і штормів, підготовлений очильником Бюро погоди США і Президентом Національного географічного товариства Віллісом Муром (Willis L. Moore). Цей номер «National Geographic Magazine», без сумніву, мав непересічне значення: він вперше складався з 20 карт у повний аркуш у 15 кольорах і 5 ілюстрацій, а також містив карту воєнних дій в Маньчжурії у двох кольорах (червень 1905). Із цього часу на сторінках журналу почали траплятися і повноаркушеві ілюстрації до статей. Так, стаття про найбільші полювання у світі супроводжувалася 17 повноаркушевими ілюстраціями (грудень 1906).

Ця тенденція набула свого потужного розвитку у наступні роки. Так, стаття про поширені види птахів з ферм і фруктових садів супроводжувалася 350 ілюстраціями у 8 кольорах (червень 1913).

Із початку 1914 року NGM активно розширює візуальний ряд, використовуючи найновіші досягнення у сфері фототехнологій та проектування фотоапаратури, що розширювало можливості збереження, відтворення і поширення інформації. Крім ілюстрацій та карт, що супроводжували спочатку більшість статей, а до кінця другого десятиріччя минулого століття кожну з них, в окремих номерах журнал вміщує багатий ілюстративний матеріал, який міг або стосуватися, або не стосуватися тематики статей в номері: узагальнено анонсується кількість ілюстрацій в 4-х кольорах чи двотонових фотогравюр в номері (табл. 2). Фотогравюри охоплювали по 16 аркушів; ілюстрації не мали сталої кількості – по 8, 16, 20, 32 аркушів, одна добірка нараховувала 119 аркушів. Ілюстрації та гравюри могли не стосуватися тематики статей в номері.

Таблиця 2

Ілюстрованість номерів NGM(1914-1920 рр.)

Рік	Ілюстрації		Фотогравюри	
	кількість номерів з ілюстраціями	в них аркуші з ілюстраціями	кількість номерів з фотогравюрами	в них аркуші з фотогравюрами
1914	3	53 *(в 4 кольорах)*	4	64 *(в 2 тонах)*
1915	4	94 *(в 4 кольорах)*	4	64 *(в 2 тонах)*
1916	4	97 *(в 4 кольорах)*	4	64 *(в 2 тонах)*
1917	4	41 *(в 4 кольорах)*	2	32 *(в 2 тонах)*
1918	–	–	–	–
1919	3	167 *(в 4 кольорах)*	–	–
1920	2	28 *(в 4 кольорах)*	3	48 *(в 2 тонах)*

Редакція надавала виняткове значення образотворчій та картографічній компоненті контенту журналу: постійно розширюючи візуалізацію текстової науково-природничої інформації, редакція скрупульозно вела підрахунок ілюстрацій. Із 1921 року ілюстративний матеріал до номерів анонсується переважно у двох варіантах: кількість повноколірних ілюстрацій, кількість сторінок повноколірних ілюстрацій (табл. 3).

Таблиця 3

Ілюстрованість номерів NGM (1921-1958 рр.)

Рік	Кількість ілюстрацій	Рік	Кількість ілюстрацій	Рік	Кількість ілюстрацій	Рік	Кількість ілюстрацій
1921	64с	1930	288с	1940	360с	1950	760с
1922	32с; 48і	1931	288с; 28і	1941	344с	1951	768с
1923	88с; 32і	1932	104с; 150і	1942	280с	1952	760с
1924	44с; 90і	1933	200с	1943	196с	1953	782с
1925	84с; 84і	1934	240с	1944	312с	1954	848с
1926	140с; 86і	1935	248с	1945	360с	1955	824с
1927	138с; 79і	1936	304с	1946	456с	1956	840с
1928	200с; 56і	1937	168с	1947	525с	1957	840с
1929	240с; 26і	1938	224с	1948	672с	1958	846с
		1939	408с; 16г	1949	680с		

Примітка.
і - кількість ілюстрацій до номеру в повному кольорі
с - кількість сторінок [ілюстрацій] до номеру в повному кольорі
г – кількість гравюр

Поширення фотографії, зокрема кольорової, створило технічні передумови для широкого застосування візуального супроводу наукових статей ілюстративним матеріалом, що сприяло поступовій трансформації суто наукового журналу в науково-популярний. Ілюстрації робили привабливим журнал як для цільової аудиторії, але й для широких читацьких кіл. Із 1905 року на сторінках журналу регулярно друкуються кольорові ілюстрації і карти, зокрема у повний аркуш. У 1909 року кількість ілюстрованих статей фотографіями, картами становила уже до 85%, до 1920 року – 100%. Текстова та образотворча, картографічна інформація стали повноправними компонентами контенту журналу, які відтворювали знання про навколишній світ своїми спеціальними засобами збереження і передавання інформації: знаки тексту передавали зорові коди звуків, ілюстрації були візуальними аналогами навколишнього світу.

Висновки. NGM, пройшовши тривалий шлях свого розвитку як бренд наукового, а згодом відомого на весь світ науково-популярного журналу, створив сучасний стиль подання ілюстрованого контенту. Виконуючи функції офіційного наукового журналу Національного географічного товариства, журнал набув авторитету і ваги в наукових колах, що у поєднанні з реалізацією новаторських засад редакційної політики Г. Гросвенера дозволило створити авторитетне видання для популяризації наукових знань з географії, природознавства, історії, культури різних народів, різних цивілізацій планети.

До межі першого десятиліття XX століття окреслилася стабільна тенденція зміни NGM як наукового видання щодо знакової природи представлення науково-природничих знань: від текст-орієнтованого документа до візуалізованого засобами образотворчого мистецтва та картографії наукового матеріалу. Було закладено підвалини стилю наукового журналу як джерела достовірної текстової інформації, аргументованої і підтвердженої широким представленням різноманітної візуальної інформації. Широке використання засобів візуалізації текстового матеріалу – фотографії, карти, гравюри – відкрило шлях до трансформації наукового та корпоративного видання, призначеного вузькій групі інтелектуалів–географів у науково-популярний часопис, цікавий і корисний якнайширшим колам читачів, яких цікавило різноманіття життя Землі і людини на Землі.

Маючи за мету популяризувати здобутки геології, демографії, метеорології, картографії, океанографії та історії освоєння земель, журнал пройшов тривалий еволюційний шлях з'ясування своїх функцій, засобів поширення надбань науково-природничих знань, пошуку своєї читацької аудиторії. Можемо вести мову про такі новації «National Geographic Magazine»:

– обрання тематики, актуальної на національному та світовому рівні. NGM сформувався як джерело інформації національного рівня, поєднавши географічну науку з національним імперативом – комерційною, політичною, військовою експансією США. Ця модель комунікативної взаємодії журналу і федерального уряду, суспільства збережеться протягом усього XX століття; на думку дослідниці Сюзан Шультен, фотографічна традиція в журналі розпочалося як спосіб продемонструвати міць місії Америки за кордоном [14];

– трансформування функціональних характеристик. NGM виявив здатність експериментувати, поєднавши імперативи науки та здатність задовольняти інтереси широких читацьких верств популярним та привабливим викладом інформації;

– використання традиційних і впровадження нових технологій ілюстрування текстового матеріалу, зокрема фотографування. NGM надавав винятково важливого значення ілюстрації (фотографії, карті, гравюрі) як важливому компоненту контенту журналу, що набув ознак відмінної риси журналу в XX столітті.

Список використаних джерел

1. Ґадамер Г.-Ґ. Герменевтика і поетика. Київ : Юніверс, 2001. 288 с.
2. Комова М.В. Документальна та інтерпретаційна природа контенту в соціальних комунікаціях. Львів : Тріада-плюс, 2014. 384 с.
3. Комова М.В. Українська документознавча термінологія : шляхи формування та функційні особливості. Львів, Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2011. 315 с.
4. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові. Львів : Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. 519с.
5. Моррис Ч. Основания теории знаков // Семиотика. Москва, 1983. С. 37-89.
6. Пелещишин А. М. Позиціонування сайтів у глобальному інформаційному середовищі. Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2007. 258 с.
7. Пирс Ч.С. Избранные философские произведения. Москва : Логос, 2000. 448 с.
8. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наук. думка. 1970-1980.
9. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Київ : Основи, 1998. 324 с.
10. Стефанов С. Краткая энциклопедия печатных технологий. Москва : ФЛИНТА : Наука, 2012. 248 с.
11. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416с.
12. Хайдеггер М. Время и бытие. Москва : Республіка, 1993. 447 с.
13. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию. ТОО ТК «Петрополис», 1998. 432 с.
14. Schulten S. The Making of the National Geografic : Science, Culture, and Exhansionism // American Studies, 41:1 (Spring 2000). P. 5 – 29. – URL : https://journals.ku.edu/index.php/amerstud/article/viewFile/3122/3081.

References

1. Gadamer H.-G. Hermeneutics and poetics. Kyiv : Yunivers, 2001. 288 p.
2. Komova M.V. The documentary and interpretative nature of content in social communications. Lviv : Triada-plius, 2014. 384 p.
3. Komova M.V. Ukrainian document terminology: the ways of formation and functional features. Lviv, Vyd-vo NU «Lvivska politekhnika», 2011. 315 p.
4. Kochan I.M. Dynamics and codification of terms with international components in the modern Ukrainian language. Lviv : Vydavn. tsentr LNU im. I. Franka, 2004. 519 p.
5. Morrys Ch. Foundations of the theory of signs // Semiotics. Moskva, 1983. pp. 37-89.
6. Peleshchyshyn A.M. Positioning of sites in the global information environment. Lviv : Vyd-vo NU «Lvivska politekhnika», 2007. 258 p.
7. Pyrs Ch.S. Selected philosophical works. Moskva : Lohos, 2000. 448 p.
8. Dictionary of the Ukrainian language: v 11 t. Kyiv : Nauk. dumka. 1970-1980.
9. Sosiur F. de. The course of general linguistics. Kyiv : Osnovy, 1998. 324 p.
10. Ctefanov S. Brief Encyclopedia of Printing Technology. Moskva : FLYNTA : Nauka, 2012. 248 p.
11. Toftul M.H. Modern Dictionary of Ethics. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im.I. Franka, 2014. 416 p.
12. Khaidehher M. Time and being. Moskva : Respublika, 1993. 447 s.104.
13. Эко U. Missing structure. Introduction to semioology. TOO TK «Petropolys», 1998. 432 p.
14. Schulten S. The Making of the National Geografic : Science, Culture, and Exhansionism // American Studies, 41:1 (Spring 2000). P. 5 – 29. URL : https://journals.ku.edu/index.php/amerstud/article/viewFile/3122/3081.

УДК 002

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175881

Мацюк Галина Ростиславівна,
викладач Тернопільського національного
технічного університету ім. Івана Пулюя
galuna.matsiuk@gmail.com
http://orcid.org/0000-0002-8857-1857

ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВІ ТЕЗАУРУСИ: СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ

Мета роботи. *Дослідити основні види, змістовне наповнення та кількісні показники інформаційно-пошукових тезаурусів у світовій та вітчизняній практиці.* ***Методологія дослідження.*** *У процесі дослідження застосовано наукові методи аналізу, синтезу, узагальнення.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає у проведені аналізу функціонуючих інформаційно-пошукових тезаурусів у світовій та вітчизняній практиці.* ***Висновки.*** *Проведений аналіз існуючих інформаційно-пошукових тезаурусів, принципів їх побудови і функціонування у різних сферах, дає підстави зробити висновок, що специфіка предметної області кожного тезауруса знаходить відображення в його структурі.*

Ключові слова: *тезаурус, термін, дескриптор, аскриптор.*

Мацюк Галина Ростиславовна
преподаватель Тернопольского национального
технического университета им. Ивана Пулюя

ИНФОРМАЦИОННО-ПОИСКОВЫЕ ТЕЗАУРУСЫ: МИРОВОЙ И ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ

Цель работы. *Исследовать основные виды, содержательное наполнение и количественные показатели информационно-поисковых тезаурусов в мировой и отечественной практике.* ***Методология****. В процессе исследования применены научные методы анализа, синтеза, обобщения.* ***Научная новизна*** *работы заключается в проведении анализа функционирующих информационно-поисковых тезаурусов в мировой и отечественной практике.* ***Выводы****. Проведенный анализ существующих информационно-поисковых тезаурусов, принципов их построения и функционирования в различных сферах, дает основания сделать вывод, что специфика предметной области каждого тезауруса находит отражение в его структуре.*

Ключевые слова*: тезаурус, термин, дескриптор, аскриптор.*

Matsiuk Halyna,
Lekture of Ternopil Ivan Puluj National Technical University

INFORMATION RETRIEVAL THESAURI: WORLD AND NATIONAL EXPERIENCE

Purpose of Article*. The objective of the paper is to explore the main types, content and quantitative indicators of information retrieval thesauri in the world and. national experience.* ***Methodology****. Methods of analysis, synthesis, and generalization are applied in the research process.* ***The scientific novelty*** *of this paper is the analysis of functioning information retrieval thesauri in the world and national experience.* ***Conclusions.*** *The analysis of existing information retrieval thesauri, the principles of their construction and functioning in various spheres provides the reasons to conclude that the specificity of the date domain of each thesaurus is reflected in its structure.*

Key words*: thesaurus, term, descriptor, non-descriptor.*

© *Мацюк Г.Р.*

Актуальність теми дослідження. В умовах розвитку сучасного інформаційного суспільства користувачам для того, щоб орієнтуватися у накопичених великих фондах і потужному потоці інформації, знаходити дані, що відповідають їхнім запитам, необхідні допоміжні засоби, якими є спеціальні методи опрацювання даних, організації швидкого та ефективного пошуку. Для вирішення цієї проблеми призначені інформаційно-пошукові тезауруси.

Мета дослідження полягає в аналізі основних видів та змістовного наповнення інформаційно-пошукових тезаурусів, які використовуються у світовій та вітчизняній практиці, як інформаційного ресурсу репрезентації термінологічного апарату та структури певної предметної області та інструменту формування пошукових образів та пошукових запитів.

Виклад основного матеріалу. Розробленя інформаційних ресурсів для ефективного формування пошукових образів та пошукових запитів через постійне зростання інформаційних набуває все більшої актуальності. Одним з найвідоміших інформаційних ресурсів для реалізації цієї мети є універсальний комп'ютерний тезаурус WordNet [30], створений командою Принстонського університету США під керівництвом психолінгвіста Джорджа Міллера. Це велика база даних англомовних лексичних одиниць. Онлайн-версія WordNet 3.1. містить 155 327 слів, організованих у 175 979 синсетів, та 207 016 пар лексем. Особливість цього тезаурусу в тому, що базовою одиницею є не окреме слово, а синонімічний ряд – синсет (synset), який об'єднує слова зі схожим значенням, які і є вузлами мережі. Для зручного використання тезаурусу кожен синсет доповнений дефініцією і прикладами вживання слів в контексті. Синсети взаємопов'язані за допомогою концептуально-семантичних і лексичних відношень: гіперонім – hyperonymy (breakfast → meal), гіпонім – hyponymy (meal → lunch), має ієрархію підпорядкування – has-member (faculty → professor), окремі одиниці – member-of (pilot → crew), мероніми – meronymy (table → leg) та ін. Тезаурус WordNet доступний он-лайн.

Концепція WordNet-у лягла в основу створення ряду тезаурусів аналогічної тематики іншими мовами. Серед них тезаурус EuroWordNet [14], який об'єднав терміни європейськими мовами, проте робота над його створенням була завершена влітку 1999 року. Дизайн бази даних, визначені відношення, топ-онтологія та інтерактивний індекс зараз заморожені. Разом з тим, завдяки створенню цього тезаурусу уперше була реалізована ідея об'єднання окремих термінологічних мереж у загальну систему.

Відповідно до засадничих принципів WordNet розроблений тезаурус термінів німецькою мовою GermaNet [10]. Версія GermaNet 13.0, розроблена станом на 2018 рік, містить 128100 синсетів, 164814 лексичних одиниць, 141774 концептуальних відношень. На відміну від WordNet, в якому застосований принцип роздільного опису різних частин мови та не прослідковувалися відношення між ними, у тезаурусі GermaNet представлено відношення між частинами мови.

За такими ж принципами було створено тезаурус DanNet [11], що містить 65 тис. синсетів датською мовою, MultiWordNet [21] для об'єднання термінів італійською мовою, а також низка національних тезаурусів, що містять концепти шведською, норвезькою, грецькою, португальською, баскською, каталонською, румунською, литовською, російською, болгарською, словенською мовами.

Тезауруси структуровані на тих самих засадах, що і американський WordNet для англомовних термінів (Princeton WordNet), проте кожен з них є унікальною мовною системою.

У 2001 р. була створена Всесвітня Асоціація WordNet (Global WordNet Association), завдання якої полягає в об'єднанні інформаційних ресурсів тезаурусного типу, розробленні загальних стандартів, що сприяють реалізації моделі WordNet для різних мов.

Використовуючи загальний принцип побудови WordNet було побудовано аналогічний російськомовний тезаурус RussNet [23], укладений дослідницькою групою Санкт-Петербурзького державного університету під керівництвом І. В. Азарової. Даний ресурс складається з чотирьох взаємозв'язаних частин, які сформовані з іменників, дієслів, прикметників та прислівників, які пов'язані між собою парадигматичними та синтагматични-

ми відношеннями. Тезаурус RussNet є найбільшим проектом подібного типу.

До того ж класу, що і WordNet належить російськомовний тезаурус РуТез [24], розроблений на базі словника суспільно-політичної тематики. Тезаурус РуТез є лінгвістичним ресурсом концептуального типу, тобто є ієрархічною мережею понять, до яких під'єднані текстові вирази. При цьому, на відміну від WordNet, який створювався як модель системи понять, присутніх у людській пам'яті (роздільний опис частин мови, спеціальні типи відношень та ін.), тезаурус РуТез розроблений саме як ресурс для автоматизованого опрацювання текстів. Даний ресурс містить термінологію економічної, політичної, військової, фінансової, законодавчої, соціальної, культурної та інших галузей діяльності. За принципами розроблення тезаурус РуТез об'єднує три способи розроблення комп'ютерних лінгвістичних ресурсів: традиційних інформаційно-пошукових тезаурусів; лінгвістичних ресурсів типу WordNet; формальних онтологій [2]. Нова версія тезауруса РуТез 2.0 містить 31.5 тис. понять, 111.5 тис. різних текстових входів (слів та виразів російської мови) і є інформаційним ресурсом закритого типу.

У Національному університеті «Львівська політехніка» було зроблено спробу розроблення тезаурусу, подібного до WordNet, що містить концепти українською мовою. У результаті дослідження було розроблено перші фрагменти української версії WordNet, в якому реалізовано 194 синсети, з яких 183 пов'язані гіпогіперонімічними, 14 антонімічними зв'язками, а також 150 зв'язками меронімії/голонімії та 6 also_see [19], що дає підстави стверджувати важливість продовження роботи над розробленням цього інформаційного ресурсу.

На сьогодні є понад 40 тезаурусів, розроблених різними мовами на основних засадах побудови WordNet, що демонструє ефективність інформаційних ресурсів такої структури.

Міжнародною Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, ЮНЕСКО (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO) створено багатомовний тезаурус ЮНЕСКО [31], укладений англійською, іспанською, французькою та російською мовами. Він містить 7 тис. термінів з галузей освіти, культури, природничих, соціальних та гуманітарних наук, комунікації та інформації, за ієрархічною класифікацією. Тезаурус складається із семи тематичних областей, розбитих на мікро масиви, що дозволяють швидко ознайомитися з темами: Освіта, Природничі науки, Культура, Соціальні та гуманітарні науки, Інформація та комунікація, Політика, право і економіка, Країни і групи країн. Кожен термін вищого рівня супроводжується посиланням UF (Used For) та спадковою ієрархією описів, перед кожним з яких знаходиться символ NT (Narrower Term – «вузький термін»). Для розкриття кожного терміна використовуються наступні позначення: SN (Scope Note – «зміст терміна»), MT (Microthesaurus – «мікротезаурус»), UF (Used For – «синонім»), BT (Broader Term – «широкий термін»), NT (Narrower Term – «вузький термін»), RT (Related Term – споріднений термін»). Тезаурус постійно оновлюється та поповнюється.

Видавничим бюро Європейського Союзу підтримується тезаурус EUROVOC [12]. Багатомовний інформаційно-пошуковий тезаурус EUROVOC відіграє роль міжнародного термінологічного стандарту. Він був спеціально розроблений для роботи з документною інформацією, яка зберігається в інституціях Європейського Союзу. EUROVOC з 1984 р. використовується для індексування та пошуку даних в інформаційно-пошукових системах Європейського парламенту, Бюро офіційних публікацій ЄС, парламентів європейських країн.

Бібліотеки інститутів Європейського Союзу, служби баз даних і їх користувачі використовують EUROVOC як довідкову термінологічну базу даних. Інституції Європейського Союзу використовують EUROVOC для створення пошукових образів для документації, що зберігається у створених ними базах даних: Європейський Парламент у EPOQUE, яка сформована з матеріалів парламентських документів і електронного каталогу з метаданими на них; Відділ офіційних публікацій ЄС – у каталогах системи CATEL, Офіційний журнал ЄС – у електронному архіві випусків.

Тезаурус EUROVOC містить понад 6000 еквівалентів дескрипторів, продубльованих 23 мовами та поєднаних зв'язками, характерними для кожної з мов. Інформаційно-пошуковий

тезаурус EUROVOC побудовано за ієрархічним принципом від загального до часткового. Верхній рівень складається із 21 розділу, яким присвоєно двозначний код та назву на природній мові, наприклад, 36 SCIENCE (НАУКА). Наступний рівень містить інформаційні масиви, розподілені на тематичні мікротезауруси (127). Кожен мікротезаурус ідентифікується чотиризначним кодом (перші дві цифри співпадають з кодом розділу, до складу якого входить мікротезаурус) та назвою на природній мові, наприклад, 3606 natural and applied sciences (3606 Природничі та прикладні науки). З огляду на можливі зміни в EUROVOC, розробники пронумерували розділи та мікротезауруси не суцільною нумерацією, а залишили лакуни в номерах: 04, 08, 10, …, 76. Числові коди розділів та мікротезаурусів однакові для усіх мовних версій.

Основні розділи тезауруса EUROVOC пов'язані з різними видами діяльності органів, установ та інститутів ЄС: політика, міжнародні відносини, право, економіка, торгівля, фінанси, соціальні питання, освіта та комунікація, наука, бізнес, транспорт, навколишнє середовище, промисловість, географія тощо.

У грудні 2018 року було опубліковано версію EUROVOC 4.9 [13], яка доступна для завантаження у форматі XML, SKOS-Core, SKOS-AP-EU (RDF), Marc-XML та Excel.

Науково-дослідним центром правової інформатики НАПрН України (під керівництвом члена-кореспондента НАПрН України Швеця М. Я.) у співпраці з Інститутом законодавства Верховної Ради України та Управлінням комп'ютеризованих систем ВР України у період з жовтня 2003 р. по червень 2009 р. проводилися дослідження, спрямовані на розроблення електронної інформаційно-пошуковий тезаурус EUROVOC 4.2, що містить дескриптори українською мовою. Українська версія тезаурусу також містить: 21 розділ; 127 мікротезаурусів, проте розширено до 6439 кількість дескрипторів (з них 511 верхнього рівня). Ця версія тезаурусу відображає 6448 ієрархічних та 3501 асоціативних зв'язків. На перших етапах робота над українською версією інформаційно-пошукового тезаурусу EUROVOC 4.2 спрямовувалася на досягнення відповідності української версії офіційним версіям країн ЄС, проте надалі для подолання обмежень щодо використання тезауруса при індексації термінів національної законодавчої бази планувалося використання аскрипторів та приміток і це передбачало формування версії тезаурусу EUROVOC 4.3 та 4.4. Проте, для реалізації цих задумів не було виділене фінансування, що призвело до припинення досліджень. Також, незважаючи на розроблене спеціалізоване програмне забезпечення, тезаурус EUROVOC 4.2 не використовується для аналітико-синтетичного опрацювання законів України та інших нормативно-правових актів, внесенні до бази даних «Законодавство України» їх повних текстів, доступ до яких є відкритим через веб-сайт zakon.rada.gov.ua [3].

Розроблення тезаурусів відбувається і в медичній галузі. Так, Національною службою охорони здоров'я Великобританії та Колегією американських патологів (College of American Pathologists) розроблено багатомовний тезаурус SNOMED CT [25], що містить систематизовану медичну номенклатуру. До складу SNOMED CT входять медичні терміни (terms), коди термінів (codes) і визначники кодів (definitions). У 2011 році до складу номенклатури SNOMED CT входить 311 000 концептів. Кожен з концептів має унікальний числовий ідентифікатор. Так, терміну «інфаркт міокарда» відповідає «22298006», «застуда» – «82272006» та ін.

Функціонує SNOMED CT для американського варіанту англійської мови, британського варіанту англійської мови, іспанської, датської, шведської, французької і нідерландської мов. Застосовується в медичній документації і звітах для підвищення ефективності роботи з клінічними даними.

Національною Бібліотекою Медицини Національного Інституту Здоров'я (США) (National Library of Medicine, National Institutes of Health (U.S.)) сформований тезаурус Medical Subject Headings або MeSH (Медичні предметні рубрики) [20], який використовується для індексування, каталогізації та пошуку інформації в галузі біології, медицини, охорони здоров'я та суміжних науках. Мовою оригіналу тезаурусу є англійська, проте існують національні версії MeSH іншими мовами, україномовної версії тезауруса MeSH не існує.

Станом на 2015 рік база даних MeSH містить 27455 головних рубрик, а також понад 220 тисяч додаткових термінів для полегшення пошуку. Тезаурус MeSH доступний он-лайн, для перегляду та безкоштовного завантаження.

SNOMED-CT та MeSH входять у масштабний уніфікований термінологічний та онтологічний ресурс, розроблений для інформаційних систем аналізу медичних текстів UMLS (Universal Medicine Language System).

Центральною науковою медичною бібліотекою Московської медичної академії ім. І.М. Сєченова Міністерства охорони здоров'я РФ спільно з Національною медичною бібліотекою США сформовано російсько-англійську версію тезауруса MeSH [29], який складається з двох частин: 1. Алфавітний перелік термінів з перехресними посиланнями (дескриптори (рубрики), модифікатори (підрубрики) та синоніми (перехресні посилання); 2. Ієрархічна структура, що має 11 рівнів. Перший рівень ієрархії включає 16 основних категорій. Основними лексичними одиницями MeSH є дескриптори і модифікатори. Кожен дескриптор має один або декілька унікальних номерів (кодів), що позначають його положення в ієрархічному дереві, яке може змінюватися по мірі оновлення MeSH.

Серед закордонних розробок також потрібно назвати комплекс тезаурусів Фонду Гетті (США, Каліфорнія), призначених для уніфікації описів об'єктів історико-культурної спадщини в найширшому сенсі цього слова, які широко застосовуються різними музеями, бібліотеками та архівами для опису власних зібрань. Для перегляду вони доступні в онлайн-режимі, проте повноцінне використання вимагає ліцензування.

На сторінці словників Getty Vocabularies представлені:

Тезаурус з мистецтва та архітектури (The Art and Architecture Thesaurus - AAT) – структуроване зібрання понять, що включає терміни з галузей мистецтва, архітектури, декоративного мистецтва, матеріальної культури та ін. У даний час тезаурус AAT містить близько 35 тисяч дескрипторів і понад 130 тисяч англомовних термінів. Дескриптори тезауруса поділяються на 7 фасетів: асоційовані поняття, фізичні властивості, стилі і періоди, агенти (люди і організації), діяльність, матеріали, об'єкти (Art and Architecture Thesaurus, 1994), а кожен фасет – на ієрархії. Всього налічується 33 ієрархічні рівні. Дескриптори тезауруса забезпечені стандартними для тезаурусів відношеннями вищий рівень-нижчий рівень і асоціативні зв'язки. Тезаурус доступний онлайн з вільною ліцензією[4].

Тезаурус географічних назв (The Getty Thesaurus of Geographic Names – TGN) [9], містить 1115000 дескрипторів, що включають назви держав, міст, археологічних об'єктів та їх фізичних особливостей, важливих для дослідження пам'яток мистецтва і архітектури.

Тезаурус імен авторів художніх творів (The Union List of Artist Names - ULAN) [32], що включає 375000 імен, біографічну і бібліографічну інформацію про художників і архітекторів, містить варіанти імен, псевдонімів і варіантів написання імен різними мовами.

Тезаурус «авторитетних файлів» – офіційних назв об'єктів історико-культурної спадщини, створений у 2011 році [18]. У тезаурусі зібрані офіційні назви та інші метадані творів мистецтва, архітектури, архівної документації, документів з фондів рідкісної книги, необхідні для здійснення їх уніфікованого опису. До складу словника включені авторитетні іконографічні поняття, складені спеціальною робочою групою Дослідницького інституту Гетті. Ця частина тезауруса включає власні імена персонажів (вигаданих, легендарних і реальних), а також найменування міфологічних, релігійних і літературних сюжетів, подій і місць, отриманих з найбільш відомих творів літератури, живопису та декоративно-прикладного мистецтва.

Тезауруси Дослідницького інституту Гетті узгоджені з міжнародними стандартами і можуть бути використані для підвищення ефективності пошуку в окремих базах даних та в Інтернеті. Вони можуть використовуватися при індексуванні архівних та бібліотечних ресурсів.

Міжнародною Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН – ФАО (Food and Agriculture Organization, FAO) розроблено тезаурус AGROVOC [1] сільськогосподарської тематики. Він охоплює термінологію сільсько-, лісо-, водо-, рибогосподарського спрямування, проблем механізації і будівни-

цтва, охорони природних ресурсів, запобігання забруднення навколишнього середовища та ін. Тезаурус містить понад 40 тис. концептів 29 мовами (в тому числі і українською). У ньому можна знайти, наприклад, назву будь-якої рослини мовою, що вас цікавить, а також семантичні зв'язки, що існують між сировинним товаром і сільськогосподарською культурою, з якої він виготовлений.

Сьогодні AGROVOC використовується науковцями, бібліотекарями та інформаційними менеджерами для індексування, пошуку та організації даних в сільськогосподарських інформаційних системах і на веб-сторінках.

Найбільшим у Росії центром наукової інформації і багатопрофільним науково-дослідним інститутом в області соціальних і гуманітарних наук Інститутом наукової інформації з питань суспільних наук Російської академії наук (ІНІСН РАН) розроблено комплекс галузевих тезаурусів з правознавства, економіки та демографії, політології, релігієзнавства, мовознавства, гендерних досліджень, соціології, які розміщено на сайті інституту http://inion.ru/resources/bazy-dannykh-inion-ran/ [15]

У 2018 році інститутом розроблено Інформаційно-пошуковий тезаурус ІНІСН з соціології [17], який включає 4760 термінологічних статей (з них 3126 дескрипторів і 1634 аскрипторів), що відображають різні аспекти соціологічної науки, і призначений для індексування вхідного потоку документів і запитів, забезпечуючи інтелектуальний пошук інформації в бібліографічному банку даних, в тому числі – пошук в режимі віддаленого доступу. Включає 3 покажчики: алфавітний лексико-семантичний, пермутаційний і систематичний.

Основною частиною тезауруса є алфавітний лексико-семантичний покажчик, де представлені всі дескриптори і аскриптори (синоніми) зі словниковими статтями. У тезаурусі використані недиференційовані ієрархічні відношення, асоціативні відношення (посилання на семантичні (не ієрархічні) зв'язки з іншими дескрипторами) та відношення синонімії заголовного дескриптора з аскриптором.

Пермутаційний покажчик є допоміжним до алфавітного лексико-семантичного. Містить дескриптори і аскриптори без словникових статей. Специфічною особливістю покажчика є формування «словникових гнізд» за ключовими словами, що входять до складу термінів-словосполучень.

Систематичний покажчик містить тільки дескриптори. Терміни розподілені в алфавітному порядку за рубриками ієрархічної класифікації рубрикатора ІНІСН. При цьому окремий дескриптор може бути включений в декілька рубрик.

У тому ж році інститутом розроблено Інформаційно-пошуковий тезаурус ІНІСН з етнології та антропології [16]. Містить 6698 термінів, що відображають різні аспекти етнології та антропології з дотриманням принципів історизму; включає два покажчика: алфавітний лексико-семантичний і пермутаційний.

Галузеві тезауруси ІНІСН входять до складу Великого інформаційного словника з суспільних наук (БІСОН), забезпечуючи як галузевий, так і міжгалузевої пошук інформації.

Ще одним відомим ресурсом є Тезаурус NASA [22], який містить авторизовані тематичні терміни Національного управління з аеронавтики і дослідження космічного простору (НАСА) (National Aeronautics and Space Administration), що використовуються для індексації та отримання матеріалів у Сервері технічних звітів НАСА. Сфера використання цього контрольованого словника не тільки аерокосмічна інженерія, але й усі галузі техніки та фізики, природні космічні науки (астрономія, астрофізика, планетарна наука), науки про Землю і біологічні науки. Тезаурус NASA містить понад 18 400 тематичних термінів, 4300 визначень та понад 4500 перехресних посилань.

В Україні робота із розроблення комп'ютерних термінологічних тезаурусів різних типів, як загальномовних, так і вузькогалузевих, проводиться співробітниками лабораторії комп'ютерної лінгвістики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка в рамках наукових студій з формалізації мовних досліджень.

Так науковцями розроблено Тезаурус з комп'ютерної лексикографії [26] (онлайн-версія розміщена на сторінках Лінгвістичного порталу MOVA.info у розділі «Словники» http://www.mova.info/Page.aspx?l1=61), що представляє терміносистему комп'ютерної ідеографії, що налічує лише 75 термінів.

Макроструктура тезауруса репрезентована родо-видовим деревом термінів. Нульовий рівень тезауруса представлено терміном *комп'ютерна лексикографія*, який є родовим для концепту першого рівня *комп'ютерна ідеографія*. Другий рівень має чотири концепти: одиниці КТ, відношення між одиницями КТ, комп'ютерний тезаурус (КТ) та укладання КТ, які містять відповідно 5, 8, 10 і 6 термінів третього рівня. Максимальна глибина ієрархізації Тезауруса з комп'ютерної лексикографії складає шість рівнів. Терміни розташовані в тематично-алфавітному прядку і об'єднуються видовими, родовими та синонімічними відношеннями. Словникова стаття тезауруса складається з заголовної одиниці-терміна та дефініції.

Співробітниками цієї ж установи розроблено тезаурус лінгвістичних термінів [27], який знаходиться у вільному доступі на сторінках Лінгвістичного порталу MOVA.info у розділі «Словники» http://www.mova.info/Page.aspx?l1=61 .

Тезаурус містить вживані загальнолінгвістичні терміни; терміни окремих прикладних напрямів лінгвістики; терміни з комп'ютерної лінгвістики, пов'язані з автоматизацією лінгвістичних процесів. Кількість термінів у тезаурусі – 3394 одиниці, які пов'язують 9265 семантичних відношень. Основними відношеннями є гіпонімія, парціація (частина – ціле), синонімія, кореляція, асоціація, локалізація об'єкта, його призначення, функція, відношення, імплікація тощо. Дескриптори мають перекладні аналоги англійською та російською мовами тоді як дефініція – українською.

Відповідь на запит користувач отримує у формі тезаурусного графа, зображеного у вигляді семантичної мережі – ієрархічно організованої структури даних (термінів-вузлів та дуг), які презентують різні типи відношень та подаються у тезаурусі в текстовому вигляді.

Активне впровадження в практичну роботу бібліотек автоматизованих технологій вимагають високого лінгвістичного забезпечення автоматизованих інформаційних бібліотечних систем (АІБС). Уніфікації пошукових термінів та ведення діалогу між людиною та комп'ютером з використанням інформаційно-пошукової мови сприяють саме тезауруси.

Цьому сприяє розробка фахівцями Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (Національної парламентської бібліотеки України), якими сформовано «Інформаційно-пошуковий тезаурус» Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, котрий призначеній для відображення змісту документів і запитів користувачів з метою формування технологій ефективного пошуку в автоматизованих інформаційно-бібліотечних системах [7].

Тезаурус Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого може використовуватися в бібліотечних та інформаційних установах, де аналітико-синтетичне опрацювання документів здійснюється за допомогою уніфікованої пошукової мови, а також як термінологічний словник зі структурними зв'язками, що відображають місце терміна у системі понять. Будь-яка бібліотека або інша інформаційна установа, за допомогою цього тезауруса може формувати власні авторитетні файли предметних рубрик або визначати ключові слова. Використання уніфікованої інформаційно-пошукової мови, при якісному індексуванні документів, у майбутньому забезпечить високу точність пошуку в автоматизованих інформаційно-бібліотечних системах (АІБС) і дозволить оперативно реагувати на появу нових термінів.

Тезаурус містить 34 690 термінів, у тому числі 14,6 тис. дескрипторів, 5 тис. аскрипторів. У ньому наявні три класи основних відношень: еквівалентні («*В*» означає «вживається» – дескриптор, НВ означає «не вживати» – аскриптор), ієрархічні («Ш» – «ширший термін» – родовий термін, «Н» означає «вужчий термін» – видовий термін), асоціативні («А» – «асоціативний термін» – термін якимось чином пов'язаний з даним поняттям, але не є його синонімом, родовим або видовим поняттям).

До тезауруса включені універсальні терміни, що означають: дії і процеси; поняття наук; назви організацій і установ; види, типи і назви матеріалів, біологічних організмів, хімікатів, сільськогосподарських культур, порід тварин тощо; назви народів, мов (природних, штучних, комп'ютерних), небесних тіл; види мистецтва, літератури і архітектури; соціальні і природні явища (війни, революції, битви, катастрофи та ін.); назви священних книг, міфіч-

них персонажів; континенти і регіони; країни, їхній адміністративно-територіальний поділ (головним чином України); назви етнічних земель, елементів земної поверхні (океанів, морів, гір тощо), парків, заповідних зон.

Інформаційно-пошуковий тезаурус складається з 8 розділів: Лексико-семантичне зібрання термінів (загальний розділ); Покажчик географічних назв; Покажчик персоналій; Покажчик установ і організацій; Покажчик формальних підзаголовків; Покажчик російських відповідників; Покажчик термінів латинською мовою; Покажчик термінологічних джерел.

Проте до дескрипторів у тезаурусі подаються лише російські відповідники та відповідники латинською мовою на переважну більшість термінів з біології та медицини, а словникова стаття – тільки українською мовою.

Актуалізація тезауруса здійснюється саме власником цього інформаційного продукту, Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого централізовано, з визначеною періодичністю.

Науковцями Харківський державний університет харчування та торгівлі (ХДУХТ) створено двомовний (українсько-російський) галузевий тезаурус лінгвістичного забезпечення електронної бібліотеки ХДУХТ [8]. Тезаурус складається з алфавітного і систематичного покажчика. Алфавітний покажчик містить алфавітний перелік дескрипторних статей. Дескрипторна стаття має заголовний дескриптор; ключові слова з класу еквівалентності; дескриптори, що підпорядковуються заголовному; дескриптори, асоційовані з заголовним. Систематичний покажчик служить для розкриття, обліку та контролю парадигматичних відношень між дескрипторами. Текстовий файл тезауруса становить собою контрольовану систему рубрик, пов'язаних між собою ієрархічними і асоціативними зв'язками. Галузевий тезаурус ХДУХТ містить терміни з розділів «Плоди та овочі» і «Рослини та пряноші». Він постійно доповнюється новими даними.

Проведений аналіз літератури показує, що маємо спроби розроблення вузькоспеціалізованих галузевих тезаурусів. Так, науковці Таврійського національного університету працюють над створенням тезауруса предметної області «Нанотехнології» [6], Одеського національного університету імені І.І. Мечникова – тезауруса будівельної термінології [28], Житомирського державного університету імені Івана Франка над побудовою двомовного (українсько-англійського) тезауруса авіації [5].

Висновки. Розглянуті у роботі інформаційно-пошукові тезауруси є необхідними допоміжними засобами орієнтації у потужних інформаційних потоках. Принципи побудови і функціонування розглянутих інформаційно-пошукових тезаурусів, дають можливість стверджувати, що специфіка предметної області кожного тезауруса знаходить відображення в його структурі.

Список використаних джерел

1. AGROVOC Multilingual Thesaurus. URL: http://agrovoc.uniroma2.it/agrovoc/agrovoc /en/index?clang=uk

2. Алексеев, А.А., Добров Б.В., Лукашевич Н.В. Лингвистическая онтология – тезаурус РуТез. Материалы 3 международной научно-технической конференции Открытые семантические технологии проектирования интеллектуальных систем. 2013. с.153-158.

3. Антоненко С. Актуальні питання створення та впровадження української версії тезаурусу «EUROVOC». Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 5. С. 79-84.

4. Art & Architecture Thesaurus. URL: http://www.getty.edu/research/tools/vocabularies /aat/index.html

5. Асмукович І. В. Принципи побудови двомовного тезауруса фахової мови авіації. Науковий вісник СНУ імені Лесі Українки : Філологічні науки : зб. наук. праць. Луцьк : СНУ. 2013. № 20 (269). С. 39-44.

6. Бержанский В., Нестеров Д. Разработка многоязычного словаря предметной области «Нанотехнологии». URL: http://megaling.ulif.org.ua/tezi-2012-rik/berzhanskiy-vladimir-naumovich-nesterov-dmitriy-sergeevich-razrabotka-mnogoyazyichnogo-slovarya-predmetnoy-oblasti-nanotehnologii.html

7. Вилегжаніна Т. І. Лінгвістичне забезпечення для створення уніфікованого пошукового образу та пошукового запиту документа. URL: http://library.kr.ua/conference/vylegzhanina.html

8. Губренко І. Ю. Створення галузевого тезауруса в лінгвістичному забезпеченні електронної бібліотеки Харківського державного університету харчування та тогівлі. Всеукраїнська наук.-практ. конф.: [до 20-річчя створення АСІБТ та 45-річчя заснування ХДУХТ : матеріали]. Харків : ХДУХТ. 2012. С. 74-78.

9. Getty Thesaurus of Geographic Names. URL: http://www.getty.edu/research/tools /vocabularies/tgn/index.html

10. GermaNet. URL: http://www.sfs.uni-tuebingen.de/GermaNet/

11. DanNet. URL: https://cst.ku.dk/projekter/dannet/

12. EuroVoc. URL: http: //europa. eu/eurovoc/

13. EuroVoc 4.9. URL: https://publications.europa.eu/en/web/eu-vocabularies/th-dataset/-/resource/dataset/eurovoci

14. EuroWordNet. URL: http://projects.illc.uva.nl/EuroWordNet/

15. ИНИОН РАН. URL: http://inion.ru/resources/bazy-dannykh-inion-ran/

16. Информационно-поисковый тезаурус Этнология. Антропология. URL: http://inion.ru/site / assets/files/2980/tezaurus_etnologiia.pdf

17. Информационно-поисковый тезаурус Социология. URL: http://inion.ru/site/assets /files/2641/tezaurus_sotciologiia_versiia_5-1.pdf

18. Cultural Objects Name Authority. URL: http://www.getty.edu/research/tools /vocabularies/cona/index.html

19. Кульчицький І. М., Романюк А. Б., Харів Х. Б. Розроблення Wordnet-подібного словника української мови. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2010. № 673. С. 306-318.

20. MeSH. URL: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh

21. MultiWordNet. URL: http://multiwordnet.fbk.eu/english/home.php

22. NASA Thesaurus. URL: https://www.sti.nasa.gov/nasathesaurus

23. RussNet. URL: http://project.phil.spbu.ru/RussNet/index_ru.shtml

24. РуТез. URL: http://www.labinform.ru/pub/ruthes/index.htm

25. SNOMED. URL: http://www.snomed.org/snomed-ct/snomed-in-action

26. Тезаурус з комп'ютерної лексикографії. URL: http://www.mova.info/Page3. aspx?l1=188&vocid=1

27. Тезаурус з лінгвістичної термінології. URL: http://www.mova.info/mov_thes.aspx?l1=68

28. Філюк Л. М. Моделювання тезауруса української будівельної термінології. Мова. 2014. №14. С. 127-131.

29. Web-ИРБИС. URL: http://library.gpntb.ru/cgi-bin/irbis64r/62/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=MESH&S21FMT=web_mesh_wn&S21All=%3C.%3ER=0%3C.%3E&P21DBN=IBIS&Z21ID

30. WordNet. URL: https://wordnet.princeton.edu/

31. UNESCO Thesaurus. URL: http://skos.um.es/unescothes/

32. Union List of Artist Names. URL: http://www.getty.edu/research/tools/vocabularies /ulan/index.html

References

1. AGROVOC Multilingual Thesaurus, Retrieved from: http://agrovoc.uniroma2.it/agrovoc/agrovoc/en/index?clang=uk [in English].

2. Alekseev, A.A., Dobrov B.V., Lukashevich N.V. (2013). Lingvisticheskaya ontologiya – tezaurus RuTez. Materialyi 3 mezhdunarodnoy nauchno-tehnicheskoy konferentsii Otkryityie semanticheskie tehnologii proektirovaniya intellektualnyih sistem, pp.153-158. [in Russian]

3. Antonenko S. (2014). AktualnI pitannya stvorennya ta vprovadzhennya ukraYinskoYi versIYi tezaurusu «EUROVOC». NaukovI zapiski Institutu zakonodavstva VerhovnoYi Radi UkraYini, # 5, pp. 79-84. [in Ukrainian]

4. Art & Architecture Thesaurus, Retrieved from: http://www.getty.edu/research/tools/vocabularies/aat/index.html. [in English].

5. Asmukovich I. V. (2013). Printsipi pobudovi dvomovnogo tezaurusa fahovoYi movi avIatsIYi. Naukoviy vIsnik SNU ImenI LesI UkraYinki : FIlologIchnI nauki : zb. nauk. prats. Lutsk: SNU, # 20 (269), pp. 39-44. [in Ukrainian]

6. Berzhanskiy V., Nesterov D. Razrabotka mnogoyazyichnogo slovarya predmetnoy oblasti «Nanotehnologii». Retrieved from: http://megaling.ulif.org.ua/tezi-2012-rik/berzhanskiy-vladimir-naumovich-

nesterov-dmitriy-sergeevich-razrabotka-mnogoyazyichnogo-slovarya-predmetnoy-oblasti-nanotehnologii.html [in Ukrainian]

7. VilegzhanIna T. I. LIngvIstichne zabezpechennya dlya stvorennya unIfIkovanogo poshukovogo obrazu ta poshukovogo zapitu dokumenta. Retrieved from: http://library.kr.ua/conference/vylegzhanina.html [in Ukrainian]

8. Gubrenko I. Yu. (2012). Stvorennya galuzevogo tezaurusa v lIngvIstichnomu zabezpechennI elektronnoYi bIblIoteki HarkIvskogo derzhavnogo unIversitetu harchuvannya ta togIvlI. VseukraYinska nauk.-prakt. konf.: [do 20-rIchchya stvorennya ASIBT ta 45-rIchchya zasnuvannya HDUHT : materIali]. HarkIv : HDUHT, pp. 74-78 [in Ukrainian]

9. Getty Thesaurus of Geographic Names, Retrieved from: http://www.getty.edu /research/tools/vocabularies/tgn/index.html. [in English].

10. GermaNet, Retrieved from: http://www.sfs.uni-tuebingen.de/GermaNet/ [in German].

11. DanNet, Retrieved from: https://cst.ku.dk/projekter/dannet/

12. EuroVoc, Retrieved from: http: //europa. eu/eurovoc/ [in English].

13. EuroVoc 4.9, Retrieved from: https://publications.europa.eu/en/web/eu-vocabularies/th-dataset/-/resource/dataset/eurovoси. [in English].

14. EuroWordNet, Retrieved from: http://projects.illc.uva.nl/EuroWordNet/. [in English].

15. INION RAN, Retrieved from: http://inion.ru/resources/bazy-dannykh-inion-ran/ . [in Russian]

16. Informatsionno-poiskovyiy tezaurus Etnologiya. Antropologiya, Retrieved from: http://inion.ru/site/assets/files/2980/tezaurus_etnologiia.pdf. . [in Russian]

17. Informatsionno-poiskovyiy tezaurus Sotsiologiya, Retrieved from: http://inion.ru/site /assets/files /2641/tezaurus_sotciologiia_versiia_5-1.pdf. . [in Russian]

18. Cultural Objects Name Authority, Retrieved from: http://www.getty.edu/research /tools/vocabularies/cona/index.html.[in English].

19. Kulchitskiy I. M., Romanyuk A. B., HarIv H. B. (2010). Rozroblennya Wordnet-podIbnogo slovnika ukraYinskoYi movi. VIsnik NatsIonalnogo unIversitetu «LvIvska polItehnIka»,# 673, pp. 306-318. [in Ukrainian]

20. MeSH, Retrieved from: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh. [in English].

21. MultiWordNet, Retrieved from: http://multiwordnet.fbk.eu/english/home.php. [in Italian].

22. NASA Thesaurus, Retrieved from: https://www.sti.nasa.gov/nasathesaurus. [in English].

23. RussNet, Retrieved from: http://project.phil.spbu.ru/RussNet/index_ru.shtml. [in Russian]

24. РуТез, Retrieved from: http://www.labinform.ru/pub/ruthes/index.htm. [in Russian]

25. SNOMED, Retrieved from: http://www.snomed.org/snomed-ct/snomed-in-action. [in English].

26. Tezaurus z komp'yuternoYi leksikografIYi, Retrieved from: http://www.mova.info/Page3.aspx?l1=188&vocid=1. [in Ukrainian]

27. Tezaurus z lIngvIstichnoYi termInologIYi, Retrieved from: http://www.mova.info/mov_ thes.aspx?l1=68 [in Ukrainian]

28. FIlyuk L. M. (2014). Modelyuvannya tezaurusa ukraYinskoYi budIvelnoYi termInologIYi. Mova, #14. pp. 127-131. [in Ukrainian]

29. Web-ИРБИС, Retrieved from: http://library.gpntb.ru/cgi-bin/irbis64r/62/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=MESH&S21FMT=web_mesh_wn&S21All=%3C.%3ER=0%3C.%3E&P21DBN=IBIS&Z21ID. . [in Russian]

30. WordNet, Retrieved from: https://wordnet.princeton.edu/.[in English].

31. UNESCO Thesaurus, Retrieved from: http://skos.um.es/unescothes/.[in English].

32. Union List of Artist Names, Retrieved from: http://www.getty.edu/research /tools/vocabularies/ulan/index.html. [in English].

УДК 378.4:17.022.1-027.236]: 005.336

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175882

Василенко Валерія Юріївна,
спеціаліст з інформаційного забезпечення
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
v.vasilenko@donnu.edu.ua
https://orcid.org/0000-0002-2370-5615

СИСТЕМА РЕЙТИНГУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мета дослідження. *Визначити особливості формування міжнародного та національного рейтингування як невід'ємної складової іміджу закладу вищої освіти.* ***Методологія дослідження*** *передбачає використання низки загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема методу аналізу та систематизації наукової літератури, логічного методу, моніторингу, а також опису та методу візуалізації результатів дослідження.* ***Наукова новизна.*** *Визначено середній коефіцієнт росту кількості українських студентів за кордоном з 2013 по 2018 н р. Представлені показники подібності та відмінності найбільш популярних та впливових рейтингів закладів вищої освіти світового, європейського та українського рівнів.* ***Висновки.*** *Визначено, що запозичення та використання зарубіжного досвіду є необхідною умовою в процесі формуванні іміджу українського закладу вищої освіти в сучасному інформаційно-комунікаційному просторі. Представлено в динаміці змінення кількості українських студентів за кордоном в співвідношенні з загальним обсягом випускників українських шкіл. Проведено розрахунок та представлений середній (темп) коефіцієнт росту кількості українських студентів за кордоном з 2013 по 2018 н. р. Проведено порівняльний аналіз топових, найбільш популярних рейтингів оцінювання ЗВО у світі, в Європі та в Україні. Визначені основні відмінності моделей формування іміджу зарубіжних закладів вищої освіти.*

Ключові слова: *імідж, заклад вищої освіти, зарубіжний досвід, середній коефіцієнт росту, рейтинг.*

Василенко Валерия Юрьевна,
специалист по информационному обеспечению
Донецкого национального университета
имени Васыля Стуса

СИСТЕМА РЕЙТИНГОВАНИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА УЧРЕЖДЕНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Цель исследования. *Определить особенности формирования международного и национального рейтингования как неотъемлемой составляющей имиджа учреждения высшего образования.* ***Методология исследования*** *предусматривает использование ряда общенаучных и специальных методов познания, в частности метода анализа и систематизации научной литературы, логического метода, мониторинга, а также описания и метода визуализации результатов исследования.* ***Научная новизна.*** *Определен средний коэффициент роста количества украинских студентов за рубежом с 2013 по 2018 н. г. Представленные показатели сходства и различия наиболее популярных и влиятельных рейтингов высших учебных заведений мирового, европейского и украинского уровней.* ***Выводы.*** *Определено, что заимствование и использование зарубежного опыта является необходимым условием в процессе формировании имиджа*

© Василенко В.Ю.

украинского учреждения высшего образования в современном информационно-коммуникационном пространстве. Представлено в динамике изменение количества украинских студентов за рубежом в соотношении с общим объемом выпускников украинских школ. Проведен расчет и представлен средний (темп) коэффициент роста количества украинских студентов за рубежом с 2013 по 2018 уч. г. Проведен сравнительный анализ топовых, наиболее популярных рейтингов оценки УВО в мире, в Европе и в Украине. Определены основные отличия моделей формирования имиджа зарубежных высших учебных заведений.

Ключевые слова: *имидж, учреждение высшего образования, зарубежный опыт, средний коэффициент роста, рейтинг.*

Vasylenko Valeriia*,*
Information Supply Officer of Vasyl' Stus
Donetsk National University

RANKING SYSTEM AS A COMPONENT OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTION IMAGE FORMING PROCESS

The purpose of the article: *to identify the formation features of international and national rankings as an integral part of a higher education institution image.* ***The methodology of the research*** *provides for the use of a number of general scientific and special methods of knowledge, in particular, the method of analysis and systematization of the scientific literature, logical method, monitoring, as well as the description and method of visualization of research results.* ***The scientific novelty.*** *The average growth rate of the number of Ukrainian students abroad from 2013 to 2018 has been determined. The presented indicators of the similarities and differences of the most popular and influential rankings of universities of the world, European and Ukrainian levels.* ***Conclusions.*** *It was determined that the borrowing and use of foreign experience is a necessary condition in the process of forming the image of the Ukrainian institution of higher education in modern information and communication space. The dynamics of change in the number of Ukrainian students abroad in relation to the total volume of graduates of Ukrainian schools is presented in dynamics. The calculation was carried out and the average (rate) growth rate of the number of Ukrainian students abroad from 2013 to 2018 students was presented. A comparative analysis of the top, most popular ratings of the SVR rating in the world, in Europe and in Ukraine was carried out. The main differences of the image formation models of foreign higher educational institutions are determined.*

Key words*: image, the institution of higher education, foreign experience, average growth rate, ranking.*

Актуальність теми дослідження. Сьогодні можна сказати, що наявність вищої освіти у розумінні сучасної молоді є необхідним атрибутом розвитку особистості. Проте слід зазначити, що популярність отримання вищої освіти за кордоном з кожним роком зростає. І тому українським закладам вищої освіти (ЗВО), окрім внутрішньо-національної конкурентної боротьби, доводиться відстоювати свої позиції на міжнародній арені надання освітніх послуг.

У зв'язку з цим виникає нагальна потреба в здобутті (завоюванні) довіри з боку цільової аудиторії, зокрема абітурієнтів та їхніх батьків. Для цього закладам вищої освіти України необхідно створювати сильний, позитивний, привабливий, конкурентоспроможний імідж, невід'ємною складовою якого буде зарубіжний досвід. Тобто необхідність у моніторингу формування та підтримки іміджу закладів вищої освіти різних країн світу виходить на перший план.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Моделі формування іміджу закладів вищої освіти розглядається в дослідженнях як українських, так і зарубіжних авторів. Ю. М. Карпенко та Н. Л. Карпенко [6] розглядають формування належного іміджу ЗВО через його основні аспекти та складові. O. Mackelo, G. Drūteikenė [15] визначають концепцію іміджу закладу вищої освіти як комбінацію інтегрованих образів різних компонентів закладу, а С М. Павлов [12] досліджує шляхи покращення результативності проведення інформаційної політики як одного з ключових факторів формування іміджу ЗВО.

Питанням формування позитивного іміджу закладів вищої освіти США займалися С. В. Венидиктов, Ф С. Шави [3], а також А. М. Алтайцев [1]. Д. Дейна, Ф. Наласковскі [5] розглядають імідж польського університету як невід'ємну складову іміджу регіону.

Інша група вчених [4, 8, 9, 13] зазначають, що одним з ключових напрямів реалізації конкурентної стратегії закладів вищої освіти є їхнє позиціонування у рейтингах різного рівня.

Однак досліджень, присвячених аналізу системи рейтингування як моніторингу реалізації освітніх послуг в процесі формування іміджу ЗВО немає, що і визначило мету даного дослідження.

Мета дослідження – визначити особливості формування міжнародного та національного рейтингування як невід'ємної складової іміджу закладу вищої освіти.

Методологія дослідження передбачає використання низки загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема методу аналізу та систематизації наукової літератури, логічного методу, моніторингу, а також опису та методу візуалізації результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні можна сказати, що український ринок надання освітніх послуг поступається вищій освіті за кордоном. Це пов'язано, перш за все, з тим, що рівень престижності диплому, який отримає випускник в зарубіжному ЗВО буде на порядок вище, ніж в українському.

Для підтвердження представленого твердження, розглянемо динаміку змінення кількості українських студентів за кордоном у співвідношенні з загальним обсягом випускників українських шкіл та визначимо середній темп (коефіцієнт) росту кількості українських студентів за кордоном.

Так, за даними аналітичного центру CEDOS [14] кількість українських студентів за кордоном на 2017-2018 навчальний рік складає більше ніж 80 тисяч осіб.

Кількість українських студентів за кордоном в співвідношенні з загальним обсягом випускників українських шкіл за останні п'ять навчальні роки представлено на рис.1. [10, 14].

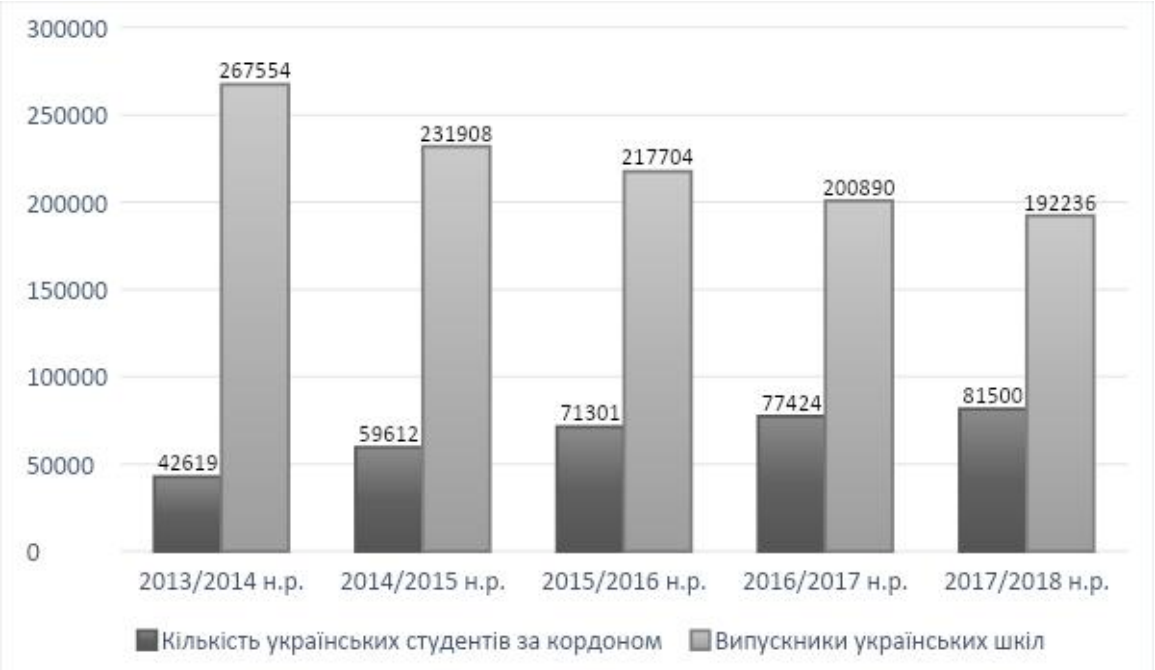

Рисунок 1. Кількість українських студентів за кордоном в співвідношенні з загальним обсягом випускників українських шкіл з 2013 по 2018 н. р.

Як можна побачити на діаграмі, з кожним роком кількість українських студентів за кордоном збільшується, незалежно від загальної кількості випускників українських шкіл.

Для визначення середнього темпу (коефіцієнту) росту кількості українських студентів за кордоном з 2013 по 2018 н. р. скористаємося формулою розрахунку [2]:

$$\Delta \underline{T} = \sqrt[n-1]{\Pi T_{\text{р}}^{\text{ц}}} \quad (1)$$

де

$$T_{\text{р цепн}} = \frac{y_i}{y_{i-1}} \times 100\% \quad (2)$$

Отже, після проведення розрахунку, середній коефіцієнт росту кількості українських студентів за кордоном з 2013 по 2018 н. р. склав 118%. В такому випадку можна зробити висновок, що запозичення та використання зарубіжного досвіду є необхідною умовою в процесі формуванні іміджу українського закладу вищої освіти в сучасному інформаційно-комунікаційному просторі.

Як бачимо, вибір ЗВО, в тому числі, обумовлюється рівнем його престижності та популярності, тобто формуванням у свідомості цільової аудиторії певного образу, іміджу. Під іміджем закладу вищої освіти в рамках даного дослідження будемо розуміти безперервний процес формування унікального образу закладу, який впливає на відношення та поведінку його цільової аудиторії.

Одним з основних етапів формування іміджу закладу вищої освіти, на ряду з закріпленням та підтримкою (корекцією), є моніторинг.

Рейтингування є ключовим інструментом моніторингу визначення рівня якості освіти, головною метою якого є оцінювання за допомогою порівняння позиції закладу вищої освіти в цілому, а також досягнень з основних напрямів діяльності зокрема [11].

Для визначення механізмів рейтингування проведемо порівняльний аналіз топових, найбільш популярних рейтингів оцінювання ЗВО у світі, в Європі та в Україні.

Визначимо по три найбільш популярних та впливових рейтингів закладів вищої освіти світового, європейського та українського рівнів (рис.2) [7, 11].

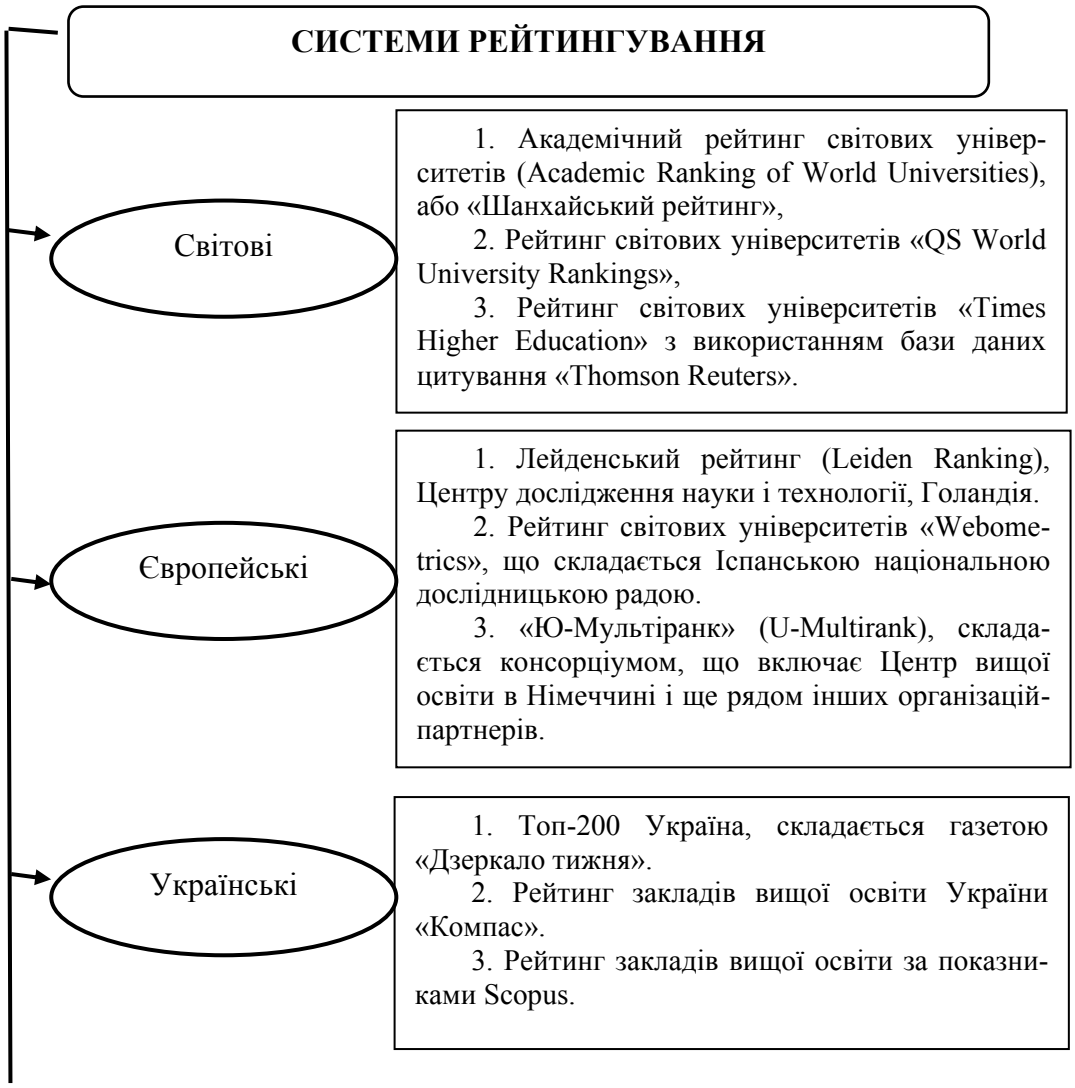

Рисунок 2. Системи рейтингування закладів вищої освіти

Проаналізувавши показники і критерії представлених вище систем рейтингування, представимо їхні основні подібності та відмінності (табл.1) [7, 11].

Таблиця 1

Показники різних систем рейтингування

	ПОКАЗНИКИ		
	Світові рейтинги	**Європейські рейтинги**	**Українські рейтинги**
Подібності	Рівень цитування наукових статей викладачів. Співвідношення студентів та викладачів. Досягнення випускників. Академічна репутація (успішність).	Кількість наукових публікацій університету. Рівень кількості цитувань наукових публікацій.	

Відмінності	Кількість випускників, співробітників ЗВО, які мають високі досягнення (Нобелівські премії, медалі Філдса). Частка іноземних студентів/викладачів. Обсяг фінансування та дохід від досліджень. Публікація статей в авторитетних наукових журналах. Кар'єрний потенціал і думка роботодавців	Загальна кількість зовнішніх посилань. Кількість бакалаврів/ магістрів, що захистилися. Кількість іноземних студентів, викладачів. Обсяг доходів університету з різних джерел. Кількість випускників, працюючих у регіоні.	Кількість штатних співробітників з різними науковими ступенями та/або вченими званнями. Частка іноземних студентів. Досягнення студентів, випускників. Задоволеність випускників. Міжнародне визнання: членство в асоціаціях. Кількість публікацій та рівень цитувань.

Після проведення порівняльного аналізу систем рейтингування різних рівнів, можна виділити певні особливості українських рейтингів: перевага суб'єктивних критеріїв оцінювання над об'єктивними та неможливість їх стандартизації за суміжними показниками.

Суб'єктивність критеріїв рейтингування обумовлюється наявністю переважної більшості показників оцінювання, заснованих на особистій думці експертів (роботодавців, випускників).

Немає можливості стандартизувати українські системи рейтингування за суміжними показниками, тому що кожний рейтинг спрямований на моніторинг лише певної сфери діяльності закладів вищої освіти: або наукового потенціалу, або загальної картини задоволеності від навчання, або сфери працевлаштування тощо.

Основними відмінностями моделей формування іміджу зарубіжних закладів вищої освіти є:

1. Пріоритет якісних об'єктивних аспектів формування іміджу (рівень цитованості наукових статей, співвідношення студентів і викладачів, досягнення випускників).

2. Орієнтація на наукові досягнення студентів та викладачів.

3. Можливість отримання додаткових джерел фінансування на дослідження, потреби закладу вищої освіти.

4. Міжнародна інтеграція в освітню діяльність.

5. Вагома частка провадження наукової, дослідницької діяльності учасників освітнього процесу.

Отже, рейтингування діяльності ЗВО надає можливість реалізації одного з основних етапів формування іміджу – моніторингу.

Оцінювання та моніторинг діяльності закладів вищої освіти за допомогою національної та міжнародної систем рейтингування надасть можливість ЗВО визначити стратегічні напрями його розвитку, підвищити рівень престижності та популярності в очах представників цільової аудиторії, тим самим забезпечивши формування позитивного іміджу ЗВО.

Наукова новизна. Визначено середній коефіцієнт росту кількості українських студентів за кордоном з 2013 по 2018 н. р. Представлені показники подібності та відмінності найбільш популярних та впливових рейтингів закладів вищої освіти світового, європейського та українського рівнів.

Висновки. Визначено, що запозичення та використання зарубіжного досвіду є необхідною умовою в процесі формуванні іміджу українського закладу вищої освіти в сучасному інформаційно-комунікаційному просторі.

Представлено в динаміці змінення кількості українських студентів за кордоном в співвідношенні з загальним обсягом випускників українських шкіл.

Проведено розрахунок та представлений середній (темп) коефіцієнт росту кількості українських студентів за кордоном з 2013 по 2018 н. р.

Проведемо порівняльний аналіз топових, найбільш популярних рейтингів оцінювання ЗВО у світі, в Європі та в Україні.

Визначені основні відмінності моделей формування іміджу зарубіжних закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Алтайцев А.М. Корпоративная культура университетов США. Идея университета: парадоксы самоописания : сб. матер. Междун. науч.-практ. конф. Минск : БГУ, 2002. С. 101-106.

2. Балинова В. С. Статистика в вопросах и ответах: уч. пособие. Москва : Проспект, 2004. 344 с.

3. Венидиктов С.В., Шавы Ф.С. Образовательная идеология как фактор формирования положительного имиджа высшего учебного заведения: опыт университета Франклин Пирс (США). Вестник РУДН. 2012. № 3. С. 145-150.

4. Гуреева А. К вопросу о формировании эффективного имиджа высшего учебного заведения. Медиа альманах. 2014. № 5. С. 38-43.

5. Дейна Д., Наласовски Ф. Университет как средство спасения городов, находящихся в упадке (на примере польского города Грудзёндз). Вестник ВГУ. 2014. № 2(22). С. 47-56.

6. Карпенко Ю. М., Карпенко Н. Л. Імідж вищого навчального закладу: основні складові та проблеми формування. Науковий вісник Полісся. 2015. № 1(1). С. 118-124.

7. Кинчарова А. Мировые рейтинги университетов: методология, єффекті и критика. Томск : Европейский университет в Санкт-Петербурге, 2013. 49 с.

8. Киричок А. Участь вищих навчальних закладів у рейтингах як інструмент ефективного PR-просування. European Cooperation. 2017. № 8(27). С. 17-28.

9. Луговий В., Слюсаренко О., Таланова Ж. Стратифікація та стійкість «орбіт» топ-закладів вищої освіти у світі. Вища освіта України. 2014. № 2. С. 13-20.

10. Освіта в Україні (дошкільна, загальна, середня, позашкільна). Інформаційно-статистичні матеріали за результатами діяльності у 2016/2017 н. р. Київ., 2017. С. 24.

11. Остапйовський І., Остапйовська Т. Рейтинг закладів вищої освіти як важлива складова їхнього іміджу. Педагогічний часопис Волині. 2018. № 1(8). С. 47-56.

12. Павлов С.Н. Информационный фактор в формировании имиджа ВУЗа. Фундаментальные исследования. 2012. № 9. С. 635-640.

13. Сало А.В. Сучасний стан вищої освіти в Україні. Бізнесінформ. 2015. № 7. С. 54-61.

14. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року. URL: https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku. (дата звернення 20.04.2019).

15. Mackelo O., Drūteikenė G. The image of a higher education institution, its structure and hierarchical level: the case of the Vilnius university faculty of economics. EKONOMIKA. 2010. № 89(3). С. 105-121.

References

1. Altaytsev A. M. (2002). Corporate culture of US universities. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference «The idea of the university: self-description paradoxes». (p. 101-106). Minsk: BSU [in Russian].

2. Balinova V. S. (2004). Statistics in questions and answers. Moscow: Prospekt [in Russian].

3. Venidiktov S. V., & Shavy F.S. (2012). Educational ideology as a factor in the formation of a positive image of a higher education institution: the experience of the University of Franklin Pierce (USA). Vestnik RUDN, 3, 145-150 [in Russian].

4. Gureeva A. (2014). On the formation of an effective image of higher education. Медиа альманах, 5, 38-43 [in Russian].

5. Deina D., & Nalasowski F .(2014). University as a means of saving cities in decline (on the example of the Polish city of Grudziëdz). Vestnik VGU, 2(22), 47-56 [in Russian].

6. Karpenko, Yu. M. & Karpenko, N. L. (2015). The image of a higher educational institution: the main components and problems of formation. Scientific bulletin of Polissia, 1(1). 118-124 [in Ukrainian].

7. Kincharova A. (2013). World University Rankings: Methodology, Effects, and Criticism. Tomsk: Evropeyskii universitet v Sankt-Peterburge [in Russian].

8. Kyrychok A. (2017). University ratings participation as an instrument of effective PR-promotion. European Cooperation, 8(27), 17-28 [in Ukrainian].

9. Lugovy V., Slyusarenko O., Talanova Zh. (2014). Stratification and stability of “orbits” of top-level institutions of higher education in the world. Vyshcha osvita Ukrayiny, 2, 13-20 [in Ukrainian].

10. Education in Ukraine (pre-school, general, secondary, extra-curricular). (2017). Informational and statistical materials by results of activity in 2016/2017. Kyyiv [in Ukrainian].

11. Ostapyovsky I., Ostapyovska T. (2018). Rating of establishments of higher education as an important component of their image. Pedahohichnyy chasopys Volyni, 1(8), 47-56 [in Ukrainian].

12. Pavlov S. N. (2012). Information factor in formation of image of higher education institution. Fundamental'nyye issledovaniya, 9, 635-640 [in Russian].

13. Salo A V. (2015). Current State of Higher Education in Ukraine. Biznesinform, 7, 54-61 [in Ukrainian].

14. Ukrainian Students Abroad: Data Up to 2017/18 of the Academic Year. Retrieved from https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku [in Ukrainian].

15. Mackelo O., Drūteikenė G. (2010). The image of a higher education institution, its structure and hierarchical level: the case of the Vilnius university faculty of economics. EKONOMIKA, 89(3), 105-121 [in English].

УДК 316.776.2

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175932

Парфенюк Ігор Миколайович,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент, доцент кафедри зв'язків з громадськістю і журналістики
Київського національного університету культури і мистецтв
parfeniuk10@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6203-2356

УКРАЇНОМОВНИЙ ПРОСТІР ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ СКЛАДНИК В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВИ ВІД ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН

Мета роботи. *У статті аналізується україномовний простір як стратегічний складник в системі захисту держави від інформаційних війн. Досліджується роль мови в системі інформаційного захисту України в контексті інформаційної та гібридної агресії РФ, розглядається необхідність і своєчасність прийняття закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної».* ***Методологія*** *дослідження полягає в застосуванні таких загальнонаукових методів, як: синтез, аналіз, порівняння, які дали змогу дослідити важливість української мови в системі захисту держави від інформаційних війн.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в тому, що в статті узагальнено знання про інформаційну безпеку держави під час інформаційних війн, висвітлено роль української мови як елементу стратегічного захисту інформаційно-культурного простору, обґрунтовано важливість прийняття нового мовного закону.* ***Висновки.*** *Встановлено, що у стратегічній перспективі для захисту від інформаційної агресії має бути забезпечене домінуюче функціонування національної державної мови. Найбільш уразливою перед інформаційною агресією держава Україна саме в тій частині своїх територій, де панує російська мова і є тяжіння до російських цінностей та політичних міфологем. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» є важливим в системі українського законодавства і в стратегічній перспективі слугуватиме захисту від постійно наростаючої інформаційної агресії Російської Федерації.*

Ключові слова: *українська мова, інформаційна війна, інформаційний захист.*

© *Парфенюк І.М.*

Парфенюк Игорь Николаевич,
кандидат наук по социальным коммуникациям,
доцент, доцент кафедры связей с общественностью и журналистики
Киевского национального университета культуры и искусств

УКРАИНОЯЗЫЧНОЕ ПРОСТРАНСТВО КАК СТРАТЕГИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ В СИСТЕМЕ ЗАЩИТЫ ГОСУДАРСТВА ОТ ИНФОРМАЦИОННЫХ ВОЙН

Цель работы. *В статье анализируется украиноязычное пространство как стратегическая составляющая в системе защиты государства от информационных войн. Исследуется роль языка в системе информационной защиты Украины в контексте информационной и гибридной агрессии РФ, рассматривается необходимость и своевременность принятия закона «Об обеспечении функционирования украинского языка как государственного».* ***Методология исследования*** *заключается в применении таких общенаучных методов, как: синтез, анализ, сравнение, которые позволили исследовать важность украинского языка в системе защиты государства от информационных войн.* ***Научная новизна*** *работы заключается в том, что в статье обобщены знания об информационной безопасности государства во время информационных войн, освещена роль украинского языка как элемента стратегической защиты информационно-культурного пространства, обоснована важность принятия нового языкового закона.* ***Выводы.*** *Установлено, что в стратегической перспективе для защиты от информационной агрессии должно быть обеспечено доминирующее функционирование национального государственного языка. Наиболее уязвимой перед информационной агрессией государство Украина именно в той части своих территорий, где господствует русский язык и есть тяготение к российским ценностям и политическим мифологемам. Закон Украины «Об обеспечении функционирования украинского языка как государственного» является важным в системе украинского законодательства и в стратегической перспективе станет защитой от постоянно нарастающей информационной агрессии Российской Федерации.*

Ключевые слова: *украинский язык, информационная война, информационная защита.*

Parfeniuk Igor,
Ph.D. in Social Communications, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Public Relations and Journalism,
Kyiv National University of Culture and Arts

UKRAINIAN-SPEAKING SPACE AS A STRATEGIC COMPONENT IN THE SYSTEM OF STATE PROTECTION FROM INFORMATION WARS

Purpose of the article*. The Ukrainian-speaking space as a strategic component in the system of defense of the state from information wars is analyzed in the article. The role of language in the system of information protection of Ukraine in the context of information and hybrid aggression of the Russian Federation and the necessity and timeliness of the adoption of the Law «On ensuring the functioning of the Ukrainian language as a state» are considered.* ***The methodology*** *of the research is to apply such general scientific methods as synthesis, analysis, comparison, which made it possible to investigate the importance of the Ukrainian language in the system of protection of the state from information wars.* ***The scientific novelty*** *of the research is that the article generalizes knowledge about state information security during information wars, highlights the role of the Ukrainian language as an element of strategic protection of the informational and cultural space, and the importance of adopting a new language law is substantiated.* ***Conclusions****. It has been established that in the strategic perspective, for the protection of information aggression, the dominant functioning of the national state language should be ensured. The most vulnerable to information aggression, the state of Ukraine is precisely in that part of its territory, where the Russian language dominates and is a tendency toward Russian values and political myths. The Law of Ukraine «On ensuring the functioning of the Ukrainian language as a state» is important in the system of Ukrainian legislation and in the strategic perspective will serve to protect against the ever-increasing information aggression of the Russian Federation.*

Key words: *Ukrainian language, information war, information protection.*

Актуальність проблеми. Протягом століть з різною інтенсивністю в різний період український народ поставав об'єктом інформаційних впливів, метою яких було знищення національної, культурної ідентичності для побудови чужих держав та імперій, які намагалися інтегрувати населення захоплених територій в єдиний культурно-мовний простір. Всі роки боротьби проти української державності супроводжувалися інформаційною агресією тактичного і стратегічного характеру, що включала і боротьбу проти української мови.

Як наслідок, після здобуття незалежності, ми маємо неукраїномовні регіони, які найбільш вразливі перед інформаційною агресією проти нашої держави країнами, носіями мов яких є громадяни України. Відчутним цей вплив та його наслідки стали під час гібридної агресії Росії в Криму і на Донбасі. Представники влади і громадянського суспільства, науковці і силовики працюють над пропозиціями і виробляють механізми системи захисту держави від інформаційної агресії, з огляду на що, дана стаття є актуальною.

Мета статті – проаналізувати україномовний простір як стратегічний складник в системі захисту держави від інформаційних війн, дослідити роль мови в системі інформаційного захисту України в контексті інформаційної та гібридної агресії РФ, розглянути необхідність і своєчасність прийняття закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Стан вивчення проблеми. Проблеми інформаційних війн та захисту від інформаційних війн порушувалися в працях Е. Тофлера, М. Лібікі, О. Литвиненка, Б. Кормича, Г. Почепцова, А. Марущака, В. Петрика та багатьох інших. Питання розвитку і функціонування українського мовного простору розглядали: І. Огієнко, М. Жулинський, В. Лизанчук, В. Карлова та ін. Над різними аспектами захисту національних інтересів України в інформаційній сфері працювали В. Авер'янов, О. Бандурка, А. Васильєв, З.Гладун, В. Тронь. Проблеми інформаційної безпеки України, її стану і перспектив розвитку, методологічне і теоретичне підґрунтя висвітлювалося в наукових працях таких авторів, як: І. Арістова, В. Бебика, А. Гальчинського, П. Друкера, Ф. Фукуями.

Крім того, ця тема знайшла відображення в ряді нормативно-правових документів. Так, задля захисту національного інформаційного простору, створення ефективної системи забезпечення інформаційної безпеки 14 січня 2015 року Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову, згідно з якою створено Міністерство інформаційної політики України, основними завданнями якого є протидія інформаційній агресії з боку РФ; розробка продуктивної стратегії інформаційної політики держави та Концепції інформаційної безпеки України; узгодженість і координація функціонування органів державної влади в інформаційній сфері.

З метою протидії впливам інформаційних війн, для нейтралізації та упередження загроз в інформаційному просторі України, Рада національної безпеки і оборони України ухвалила рішення «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України» [10].

Крім вищезазначеного документа, основні напрями державної політики з питань національної безпеки в інформаційній сфері визначені у Законах України «Про основи національної безпеки України», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», у «Доктрині національної безпеки» та в інших нормативно-правових документах.

25 квітня 2019 року Верховною Радою України було прийнято закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Згідно документа, українська мова має використовуватися у публічному просторі, державному та комунальних секторах, у сфері обслуговування, у підписах та маркуванні товарів і послуг, у тому числі під час надання медичної допомоги, обслуговування у транспорті і в публічних закладах. Комп'ютерні програми повинні мати інтерфейс державною мовою та/або англійською мовою або мовами Євросоюзу. Також українська мова повинна застосовуватися у театральних виставах, при дубляжі кінофільмів, на телебаченні, в Інтернеті та друкованих ЗМІ. Крім того, держава гарантує право на отримання освіти державною мовою.

Навколо зазначеного закону точаться дискусії як в середовищі політиків, громадськості, так і науковців. Одна із сторін вказує

на історичне значення документа і важливість його впровадження, інша – наполягає на тому, що він посягає на свободи громадян, порушує права національних меншин, що негативно позначається на єдності суспільства і послаблює захист від інформаційної агресії.

Виклад основного матеріалу. Під поняттям інформаційної безпеки України будемо розуміти стан захищеності її національних інтересів в інформаційній сфері, що визначаються збалансованістю інтересів особистості, суспільства і держави. Кожна з цих складових має свої особливості, які стосуються таких сфер [3, 18]:

1) особистості – втілення конституційних прав особи й громадянина на доступ до інформації, на її використання, фізичного, духовного й інтелектуального розвитку, а також захист інформації, що забезпечує особисту безпеку;

2) суспільства – реалізація інтересів особистості в цій сфері, зміцнення демократії, створення правової соціальної держави, досягнення і підтримка суспільної злагоди, духовне відновлення України;

3) держави – створення умов для гармонійного розвитку інформаційної інфраструктури України, реалізації конституційних прав і свобод людини й громадянина у сфері одержання інформації й користування нею з метою забезпечення непорушності конституційного ладу, суверенітету і територіальної цілісності України, політичної, економічної і соціальної стабільності, забезпечення законності і правопорядку, розвиток рівноправного міжнародного співробітництва.

До міжнародних критеріїв інформаційної безпеки гуманітарного виміру, зокрема, належить [7, 44-45]:

– захист власної інформації та інформаційних систем;

– протидія негативному впливу на людську свідомість за допомогою ЗМК;

– захист інформаційних ресурсів і знань людей про себе і навколишній світ;

– протидія пропагандистським та психологічним кампаніям, підривним акціям у галузі культури і політики.

Найбільша інформаційна загроза національній безпеці – це загроза впливу на інформаційну інфраструктуру країни, інформаційні ресурси, на суспільство, свідомість, підсвідомість особистості, з метою нав'язати державі бажану для іншої сторони систему цінностей, поглядів, інтересів і рішень у життєво важливих сферах суспільної й державної діяльності, керувати їхньою поведінкою і розвитком у потрібному для іншої сторони напрямку [1, 69].

Таким чином, культурні цінності, світогляд, мова в системі національної безпеки є інструментами і одночасно об'єктами інформаційного впливу. Особливо актуальним є питання мови в розрізі стратегічних інформаційних війн, коли вплив здійснюється на культурно-мовну сферу з метою зміни ідентичності людей. Тому інформаційні агресори можуть навмисно провокувати боротьбу мов і культур, надаючи найбільше переваг одній з них, іншу ж прагнуть адаптувати для реалізації тих чи інших цілей або ж викорінити.

Так, інформаційна війна часто має на меті культурну експансію, яка також полегшує застосування інформаційно-психологічної зброї і, що найголовніше, дає можливість більш точно прогнозувати результати такого застосування.

Аналіз статистичних матеріалів переписів 1989 та 2001 рр. на території України свідчить про суттєві територіальні відмінності в динаміці чисельності україномовного населення. На Донбасі і в Криму, як і в Харківській та Запорізькій областях, скорочення чисельності україномовного населення наприкінці XX – на початку XXI століть зумовлено інерційним впливом етномовних процесів радянських часів, визначальною ознакою яких стала мовна асиміляція українців [11, 12].

Унаслідок спільної історії з Росією, Україна отримала русифікований культурний простір і значну частину громадян, орієнтованих на російську культуру та ідентичність. Владна еліта вже незалежної України приділяла недостатньо зусиль для вирішення культурно-мовних питань, навпаки використовувала культурно-мовний розрив у суспільстві для отримання преференцій під час виборів, що послаблювало захист держави від російської інформаційної агресії.

У незалежній Україні не була сформована послідовна мовна політика, не створена спе-

ціальна урядова інституція, яка б опікувалася мовним питанням, а на загальноукраїнському рівні окремими політичними силами триває накидання ідеї позбавлення української мови статусу єдиної державної, що може призвести до знищення спільної мовної ідентичності української політичної нації, яка зараз народжується в гострих міжполітичних і міжрегіональних дискусіях [6, 7].

Подібні загравання з електоратом можуть призвести до неочікуваних наслідків, адже події, що відбулися на Донбасі є результатом поширення і підтримки низки міфів про «русский мир», «єдиний з Росією народ», «вигадану українську мову для роз'єднання слов'ян» тощо, які підтримувалися зокрема й українськими політиками.

На думку Г. Почепцова, Україна зіткнулася з війною, яку непросто класифікувати як стандартний варіант війни. Вчений характеризує наслідки цього: «…зрозумілою стала реальна відсутність адекватної системи захисту інформаційного (новини) та віртуального (література, культура, ідеологія) просторів країни… Відсутність такої системи захисту робить український інформаційний простір частиною російського…» [9, 214].

Україна стала об'єктом інформаційно-психологічних впливів, операцій, війн та її інформаційна безпека опинилась під загрозою. Можна констатувати, що:

1) український інформаційний простір є незахищеним від зовнішніх негативних інформаційних впливів і стає об'єктом інформаційної експансії;

2) у світовому медіапросторі малоприсутній український національний інформаційний продукт, що поширював би об'єктивну, неупереджену та актуальну інформацію про події в Україні;

3) діяльність вітчизняних ЗМІ позбавлена стратегічного планування; інформаційно-комунікативна політика України у сфері національної безпеки потребує невідкладного перегляду і вдосконалення [4, 29].

В. Гусаров зазначає, що цільовою аудиторією Кремля зараз є населення РФ, російськомовна діаспора за кордоном, населення України, зокрема в окупованих районах Донбасу, громадяни західних країн, а також країн БРІКС та Митного союзу, близькі Росії за політичними поглядами [2]. Разом з тим, В. Телелим вказує, що свідоме нагнітання російськими ЗМІ антиукраїнської істерії під час Євромайдану призвело до втрати Криму через те, що там не знайшлося критичної маси осіб, які чинили б опір «ввічливій окупації», натомість зросла кількість тих, хто схвалював анексію [14, 38].

Так, можна провести паралелі між підтримкою частиною українського населення окупаційних дій РФ і його мовою спілкування. Саме тому Росія так агресивно відстоює позиції російської мови на пострадянському просторі, адже російськомовність і тяжіння до російської культури робить вразливими країни, що прагнуть бути незалежними від РФ та йти своїм шляхом. Тому підтримка української мови і є важливим складником інформаційної оборони держави.

Завдання інформаційної оборони [12, 7]:

– підготовка цільової аудиторії до критичного сприйняття інформації супротивника;

– вивчення слабких місць супротивника в інформаційній та віртуальній сферах з метою використання їх у своїх інтересах;

– інформаційний вплив на населення країни-агресора для можливого тиску громадських інституцій на керівництво держави;

– розвиток вітчизняної системи міжнародного інформаційного мовлення;

– створення якісних інформаційних та віртуальних продуктів, які б були носіями українських ідей;

– патріотичне виховання молоді у системі освіти.

Кожна держава, що є частиною світового інформаційного простору, для захисту від інформаційної агресії, має виробити комплекс заходів для власного сталого інформаційного розвитку з урахуванням чинників інформаційної безпеки, зокрема цілеспрямованої мовної політики.

Як зазначає В. Стрельцов, необхідно зважати на концепт, що спільна мова є обов'язковою умовою існування спільної ідентичності. Наочним прикладом впливовості мовного простору на соціокультурні інтеграційні процеси є пострадянські країни, які розвивалися на основі російської мови, яка

виконувала і виконує функцію lingua franca для спільноти. І навіть після розпаду СРСР інтеграційні тенденції серед країн соцтабору лише набувають нової якості [13, 246].

Науковець вказує на необхідності запровадження єдиної спільної мови спілкування в ЄС, що слугуватиме активній інтеграції країн, що входять в його склад. Ми такий підхід не поділяємо, але погоджуємося з тим, що спільна мова дозволяє інтегрувати все населення в єдину спільноту, що наразі є необхідним для української держави.

Очевидно, що консолідуючу роль нації, державності, основу безпеки відіграє французька мова у Франції, німецька у Німеччині, польська – у Польщі, а українська має відігравати в Україні [5, 44].

Саме сьогодні в рамках захисту від інформаційної агресії важливо звернутися до Огієнкових «Десяти мовних заповідей свідомого громадянина» [8, 12]:

1) Мова – то серце народу: гине мова – гине народ.

2) Хто цурається рідної мови, той у саме серце ранить свій народ.

3) Літературна мова – головний рушій розвитку духовної культури народу, то найміцніша основа її.

4) Послуговування лише суржиком шкодить культурному об‘єднанню нації.

5) Народ, що не створив собі соборної літературної мови, не може зватися свідомою нацією.

6) Для одного народу мусить бути тільки одна літературна (державна) мова й вимова, тільки один правопис.

7) Головний рідномовний обов’язок кожного свідомого громадянина – працювати над удосконаленням своєї літературної мови.

8) Стан літературної мови – то ступінь культурного розвитку народу.

9) Як про духовну зрілість окремої особи, так і про зрілість цілого народу судять найперше з культури його літературної мови.

10) Кожен свідомий громадянин мусить практично знати свою соборну літературну мову й вимову та свій соборний правопис, а також знати й виконувати рідномовні обов’язки свого народу.

Висновки.

1. Як показує практика, мова займає провідне місце в системі захисту держави від інформаційної агресії. Викорінення української мови Росією в різні історичні періоди, позначилося на ідентичності українців; і в тих регіонах, де цей вплив був тривалішим, маємо населення більш схильне до впливів РФ, в системі захисті якої є не лише відстоювання інтересів російської мови на своїй території, а й в інших державах. Тому в стратегічній перспективі для захисту від інформаційної агресії має бути забезпечене домінуюче функціонування національної державної мови.

2. Найбільш уразливою перед інформаційною агресією держава Україна саме в тій частині своїх територій, де панує російська мова і є тяжіння до російських цінностей та політичних міфологем. Сепаратистські течії і устремління зруйнувати Україну не приживаються на територіях, де панує українська мова.

3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» є важливим в системі українського законодавства і в стратегічній перспективі слугуватиме захисту від постійно наростаючої інформаційної агресії Російської Федерації. Закиди «проросійських» українських політиків та експертів про несвоєчасність закону, пригнічення прав національних меншин тощо розколюють суспільство, шкодять інформаційній обороноздатності України.

Список використаної літератури

1. Боднар І. Р. Інформаційна безпека як основа національної безпеки. *Mechanism of Economic Regulation.* 2014. № 1. С. 68-75.

2. Гусаров В. Кремль розпочав нову інформаційну операцію проти України. URL: https://ms.detector.media/ethics/manipulation/kreml_rozpochav_novu_informatsiynu_operatsiyu_proti_ukraini_ekspert/ (дата звернення: 27.05.2019).

3. Додонов О. Г., Горбачик О. С., Кузнєцова М. Г. Державна інформаційна політика і становлення інформаційного суспільства в Україні. *Стратегічна панорама.* 2002. № 1. С. 6–14.

4. Ільницька У. Інформаційна безпека України: сучасні виклики, загрози та механізми протидії негативним інформаційно-психологічним впливам. *Humanitarian vision*. 2016. Vol. 2, Num. 1. С. 27-32.

5. Карлова В. Місце та роль гуманітарного простору держави у формуванні національної самосвідомості. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України.* 2011. Вип. 1. С. 40-47.

6. Лизанчук В. Мова – основа безпеки української нації. *Дзеркало тижня*. 2010. 24 верес. № 34 (814) 18. С. 7.

7. Нестеряк Ю. В. Міжнародні критерії інформаційної безпеки держави: теоретико-методологічний аналіз. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України.* 2013. № 3. С. 40-45.

8. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Львів : Фенікс, 1995. 46с.

9. Почепцов Г. Інформаційні війни як інструмент міждержавних політик. Інформаційна складова державної політики та управління : монографія. Київ : К.І.С., 2015. 320 с.

10. Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України : Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 р. URL: http://www.zakon5.rada.gov.ua /laws/show/n0004525-14 (дата звернення: 27.05.2019).

11. Скляр В. Зміни чисельності україномовного населення в Україні наприкінці XX–на початку XXI століття. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN= UJRN&S21CNR=20&Z21ID= (дата звернення: 27.05.2019).

12. Соловйов С. Г. Теоретичні засади інформаційної оборони. *Державне будівництво.* 2015. № 1. – URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/DeBu_2015_1_8 (дата звернення: 27.05.2019).

13. Стрельцов В. Ю. Формування європейського мовного простору як передумова розвитку європейського врядування. *Актуальні проблеми державного управління*. 2010. № 2. С. 246-253.

14. Телелим В. М. Теорія військового мистецтва. *Наука і оборона.* 2014. № 3. С. 38.

References

1. Bodnar I.R. (2014). Information security as the basis of national securityю Mechanism of Economic Regulation, 1, 68-75 [in Ukrainian].

2. Gusarov V. (n.d.). The Kremlin launched a new informational operation against Ukraine. Retrieved from: http: //www.osvita. mediasapiens.ua/material/34281 [in Ukrainian].

3. Dodonov O. G. (2002). State information policy and the formation of an information society in Ukraine. Strategichna panorama, 1, 6-14 [in Ukrainian].

4. Ilnitskaya U. (2016). Information security of Ukraine: modern challenges, threats and mechanisms of counteraction to negative informational and psychological influences. Humanitarian vision, Vol. 2, Num. 1, 27-32 [in Ukrainian].

5. Karlova V. (2011). The place and role of the humanitarian space of the state in the formation of national consciousness, Visnyk Nacionalnoyi akademiyi derzhavnogo upravlinnya pry Prezydentovi Ukrayiny, Vol. 1, 40-47 [in Ukrainian].

6. Lizanchuk V. (2010). Language – the basis of the security of the Ukrainian nation. Dzerkalo Tyzhnya, September 24, 34 (814) 18, 7 [in Ukrainian].

7. Nesteryak Yu. V. (2013). International Criteria for State Information Security: Theoretical and Methodological Analysis. Visnyk Nacionaljnoji akademiji derzhavnogho upravlinnja pry Prezydentovi Ukrajiny, 3, 40-45 [in Ukrainian].

8. Ogienko I. (1995). The science of native-language duties. Lviv: Phoenix [in Ukrainian].

9. Pocheptsov G. (2015). Information Wars as an Instrument of Interstate Policies. Information Component of State Policy and Administration. Monograph. Kyiv: K.I.S [in Ukrainian].

10. On measures to improve the formation and implementation of state policy in the field of information security of Ukraine. Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated April 28, 2014 Retrieved from: http://www.zakon5.rada.gov.ua/law/show/n0004525-14 [in Ukrainian].

11. Skljar B. Changes in the number of Ukrainian-speaking population in Ukraine at the end of the 20th and the beginning of the 21st century. Retrieved from: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? C21COM = F & I21DBN = UJRN & P21DBN = UJRN & S21CNR = 20 & Z21ID =. [in Ukrainian].

12. Solovyov S. G. (2015). Theoretical Foundations of Information Defense. Derzhavne budivnyctvo, 1. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/ UJRN / DeBu_2015_1_8 [in Ukrainian].

13. Streltsov V. Yu. (2010). Formation of the European linguistic space as a prerequisite for the development of European governance. Aktualjni problemy derzhavnogho upravlinnja, 2, 246-253 [in Ukrainian].

14. Telelym V. M. (2014). Theory of Military Art. Nauka i oborona, 3, 38 [in Ukrainian].

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 316.77

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175933

Якубовська Марія Георгіївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
Одеського національного політехнічного університету
strokatamary@gmail.com
http://orcid.org/0000-0003-0787-3827

Масі Наталя Іванівна,
старший викладач кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
Одеського національного політехнічного університету
natalya7755@ukr.net
http://orcid.org/0000-0002-4897-0247

ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ: СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ КУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Мета дослідження: *У статті розглядається розвиток соціальних комунікацій як становлення нової культурної реальності.* ***Методологія дослідження*** *базується на застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема, аналізу, синтезу, логічного методу, системного методу. Зазначений методологічний підхід дозволяє розкрити та піддати аналізу процеси інформатизації сучасного культурного простору, що скеровує суспільство на нові можливості циркуляції інформації, зумовлює новий спосіб життя людини і висуває нові вимоги до неї.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в систематизації типологічних ознак інформаційного суспільства (техніко-технічних, соціально-економічних, політичних, інтелектуальних тощо) та осмисленні нової культурної реальності, позначеної ситуативністю у реалізації інституційних програм.* ***Висновки.*** *Нова культурна реальність характеризується тим, що суспільство починає здобувати такі ознаки, як ситуативність у реалізації інституціональних програм й культурне різноманіття інституціональних норм з їх орієнтацію на символічне відображення реальності. Сучасна культура, з одного боку, сприяє розвитку особистості, знімаючи наявні інституціональні обмеження, з іншого боку – вона змінює тезаурус, розмиваючи усвідомлення соціокультурної реальності як історично сформованої системи соціальних інститутів, підтримуваних національними традиціями, правилами і ціннісно-нормативною системою.*

Ключові слова*: інформація, інформаційне суспільство, соціальний інститут, соціальні комунікації, культурна реальність.*

Якубовская Мария Георгиевна,
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры информационной деятельности и медиа-коммуникаций
Одесского национального политехнического университета

Маси Наталья Ивановна,
старший преподаватель кафедры информационной деятельности и медиа-коммуникаций
Одесского национального политехнического университета

ЭВОЛЮЦИЯ СОЦИАЛЬНЫХ КОММУНИКАЦИЙ: СТАНОВЛЕНИЕ НОВОЙ КУЛЬТУРНОЙ РЕАЛЬНОСТИ

Цель исследования: *В статье рассматривается развитие социальных коммуникаций как становление новой культурной реальности.* ***Методология исследования*** *базируется на применении*

© *Якубовська М.Г., Масі Н.І.*

общенаучных и специальных методов познания, в частности, анализа, синтеза, логического метода, системного метода. Указанный методологический подход позволяет раскрыть и подвергнуть анализу процессы информатизации современного культурного пространства, направляет общество на новые возможности циркуляции информации, вызывает новый образ жизни человека и выдвигает новые требования к ней. ***Научная новизна*** *работы заключается в систематизации типологических признаков информационного общества (технико-технических, социально-экономических, политических, интеллектуальных и т.д.) и осмыслении новой культурной реальности, обозначенной ситуативностью в реализации институциональных программ.* ***Выводы****. Новая культурная реальность характеризуется тем, что общество начинает приобретать такие признаки, как ситуативность в реализации институциональных программ и культурное многообразие институциональных норм по их ориентацию на символическое отображение реальности. Современная культура, с одной стороны, способствует развитию личности, снимая имеющиеся институциональные ограничения, с другой - она меняет тезаурус, размывая осознание социокультурной реальности как исторически сложившейся системы социальных институтов, поддерживаемых национальными традициями, правилами и ценностно-нормативной системе.*

Ключевые слова*: информация, информационное общество, социальный институт, социальные коммуникации, культурная реальность.*

Yakubovska Mariia,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Informational Activity
and Media Communication
Odesa National Polytechnic Univeristy

Masi Natalia,
Senior Lecturer of the Department of Information Activity
and Media Communication
Odessa National Polytechnic University

EVOLUTION OF SOCIAL COMMUNICATION: DEVELOPMENT OF A NEW CULTURAL REALITY

Purpose of the article*: In the article, the development of social communication as the formation of a new cultural reality is analyzed.* ***The methodology*** *of the research is based on the application of general scientific and special methods of comprehension, in particular, analysis, synthesis, logical method, systemic method. The indicated methodological approach allows to reveal and analyze the informatization processes of modern cultural space, direct the society to new possibilities of circulation of information, cause a new way of life of a person and put forward new requirements to it.* ***The scientific novelty*** *of the work is to systematize typological features of the information society (techno-technical, socio-economic, political, intellectual, etc.) and to comprehend the new cultural reality, designated by situational in the implementation of institutional programs.* ***Conclusions.*** *The new cultural reality is characterized by the fact that society begins to acquire such features as the situational in the implementation of institutional programs and the cultural diversity of institutional norms in their orientation towards a symbolic representation of reality. Modern culture, on the one hand, promotes the development of a person by removing existing institutional constraints; on the other hand, it changes the thesaurus, by eroding the awareness of sociocultural reality as a historically established system of social institutions supported by national traditions, rules and a system of values and norms.*

Key words*: information, informational society, social institute, social communication, cultural reality.*

Еволюція людської культури й еволюція соціальних комунікацій не просто взаємозалежні, вони збігаються одна з одною, оскільки система соціальної комунікації є органічною і базисною частиною культури.

Напрямок еволюційного розвитку соціальних комунікаційних систем [6], які являють собою структуровану та впорядковану певним чином сукупність комунікантів, реципієнтів, значеннєвих повідомлень, комунікаційних каналів і служб, йде від усної до документальної і далі – до електронної комунікації. Цілком зрозуміло також, що еволюція соціальних комунікацій органічно пов'язана з еволюцією культури, яка представлена у вигляді п'ятьох стадій: пракультура–археокультура–палеокультура–неокультура–постнеокультура. Звідси випливає, що стадії еволюції культури збігаються зі стадіями розвитку соціальних комунікаційних систем (СКС).

Послідовна зміна СКС відбувається не стихійно: поступово настає криза комунікаційних каналів, які перестають задовольняти комунікаційні потреби окремих людей та суспільства в цілому. Вихід із кризи досягається шляхом біфуркації перевантажених каналів. На сьогодні можна визначити чотири біфуркації, що відбувалися на перетині археокультури і палеокультури (III тис. до н.е.), палеокультури і мануфактурної неокультури (1440-ті рр.), мануфактурної та індустріальної неокультури (поч. XIX ст.); нарешті, сучасний стан характеризується переходом від неокультури до постнеокультури (кін. XX ст.). Звичайно, в історичному вимірі біфуркацію потрібно розуміти як перехідний період між різними СКС [3, 88].

Комунікаційна культура визначається панівними в суспільстві нормами і способами фіксації, збереження й поширення культурного змісту, тобто певним видом соціальної комунікації [1]. Науковці розрізняють визначальні рівні комунікаційної культури: словесність – книжність – мультимедійність. Причому книжність поділяється на три покоління: палеокультурне (рукописна книга), мануфактурне неокультурне (мануфактурне друкарство), індустріальне неокультурне (машинна поліграфія).

Рівні комунікаційної культури відповідають різним видам соціальних комунікаційних систем. Звернемо увагу, що внаслідок закону кумуляції комунікаційних каналів більш пізні СКС включають комунікаційні канали попередніх систем у технічно модернізованому вигляді.

Так, рукописна СКС не скасувала канали словесності; індустріальна книжність модернізувала книговидання і ввела в обіг новий канал – пресу; мультимедійна СКС акумулює можливості словесності й книжності та включає їх у мультимедійне середовище; рівень комунікаційної культури визначається панівними в суспільстві засобами комунікації.

Першим представником масової культури стала газета. На рубежі століть разові тиражі окремих газет досягали 60–100 тисяч одиниць. Цей комерційний успіх викликав неоднозначну реакцію у європейських інтелектуалів. Так, М. Гумільов поділяв людей на «читачів книг» і «читачів газет», віддаючи безумовну перевагу першим. М. Цвєтаєва називала читачів газет «жевателями мастик» і «глотателями пустот», а газету – «екземою»; Г. Гессе охрестив цю епоху «фейлетонною» («Гра у бісер»).

Трохи пізніше дуже швидко надзвичайну популярність завойовує кінематограф, який постав еталоном «народного» театру, де зникли перегородки між ложами, партером і гальоркою. Кіно зрівняло всіх, тому воно орієнтувалося на масового глядача, далекого від «високого мистецтва».

Невдовзі радіомовлення й телебачення прийшли та заполонили своїми програмами вільний час багатьох людей. Телебачення замінило живу культурну комунікацію віртуальною. Раніше люди подорожували, розмовляли, думали, пізнавали світ, щоб долучитися до дійсної культури, а тепер телеглядач задовольнявся культурними сурогатами, запропонованими йому з телеекрану в готовому й добре запакованому вигляді. Соціологічні дослідження засвідчили, що перегляд телепередач замінив багатьом відвідування театру та кінотеатру й витіснив читання художньої літератури.

Економіка індустріальних країн на початку XX ст. була спрямована, перш за все, на виробництво товарів і послуг, які роблять життя людей більш комфортабельним, різноманітним, цікавим. Основними споживачами цих товарів і послуг стали міська буржуазія і працівники, які мали певні кошти і час до-

звілля. Культурні вимоги споживачів цього роду були невисокі, тому що невисоким був рівень їх освіченості, інтелектуального й естетичного розвитку. Їх приваблювали розваги та ігри, які компенсували монотонність праці і повсякденного життя за рахунок красивих ілюзій і міфів. Але це був масовий попит, на який стало орієнтуватися масове виробництво; це була масова аудиторія, яка представляє собою масового реципієнта для засобів масової комунікації. Підкреслимо, що засоби масової комунікації – преса, кіно, радіомовлення, телебачення – це не засоби масової культури, це засоби справжньої культури, але вони можуть бути вульгаризовані й примітивні.

Зовнішні поверхневі відмінності масової культури від культури з великої букви вбачаються в легкій доступності, досить легкій можливості їх придбати для власного, особистого користування; у можливості тиражування та зв'язку з технікою. Але не це головне. Головна вада масової культури вбачається в орієнтованості на «обывательские интересы», у втраті морального, естетичного, пізнавального потенціалу справжніх культурних цінностей.

Засоби масової комунікації виявили себе як могутнє знаряддя управління людьми: пропаганда, реклама, PR, інформаційні технології стали предметом професійних занять[4, 65]. Більш того, вони стали зброєю інформаційних воєн: використання тенденційно підібраних повідомлень для впливу на масову аудиторію у своїй країні чи в інших. Тенденційність тут полягає не тільки в перекручуванні або напівправді чи певній хибності розповсюджуваної інформації, але й у навмисному обдуманому виборі послідовності повідомлень та їх ув'язуванню з іншими подіями. «Війна змістів» – це один, так би мовити, «гуманітарний» плацдарм інформаційних воєн, споконвічно властивий ЗМІ. Другий плацдарм «технічний» – це електронна комунікація, коли з'явилася можливість вносити перешкоди в радіозв'язок, виводити з ладу комп'ютерні мережі, паралізувати системи управління.

Таким чином, XIX та XX століття можна назвати етапом появи соціальних прикладних дисциплін, предметом вивчення яких стали різні комунікаційні явища: палеографія, книгознавство, бібліографознавство, бібліотекознавство, кінознавство, теорія масової комунікації, теорія журналістики тощо.

Сьогодення стало «періодом біфуркації», коли у процесі чергової зміни суспільних комунікаційних систем панування машинної поліграфії з часом поступається місцем мультимедійним телевізійно-комп'ютерним каналам. Однак, про становлення мультимедійної соціальної комунікаційної системи, мабуть, говорити ще зарано. Використання електромеханічних чи радіоелектронних пристроїв ще не означає виходу за межі книжкової комунікаційної культури, тому що основні культурні змісти поки що фіксуються, передаються і зберігаються в документальній формі. Нові комунікаційні засоби тільки доповнюють індустріальну книжність, але не замінюють її.

Певні ознаки комунікаційної сучасності дозволяють нам визначити закінчення переходу до мультимедійної суспільної комунікаційної системи: заміна лінійного тексту нелінійним гіпертекстом. Книжність споконвічно пов'язана з лінійною послідовністю знаків. Письмові тексти одновимірні: вони читаються буква за буквою, слово за словом, і ніяк поіншому. Мислення ж людини зовсім не лінійне; навпаки, психічний простір багатомірний, і в ньому кожен зміст пов'язаний із іншими змістами не тільки в силу просторово-тимчасової суміжності, а в силу різноманітних формальних і змістовних асоціацій.

З метою моделювання багатомірних зв'язків між знаками потрібен віртуальний простір, який створюється сучасними комп'ютерними системами. До гіпертексту в якості значеннєвих елементів можуть включатися не тільки окремі слова, фрази чи документи, але й зображення, і музичний супровід, тобто, усі засоби мультимедіа. Таким чином, людина з читача перетворюється на користувача мультимедійною суспільною комунікаційною системою, який оперує письмовим і усним мовленням, зображеннями будь-яких видів, кіно- і відеороликами, таблицями і схемами, створеними комп'ютером на його вимогу. Щодо ведення значеннєвого діалогу «людина – комп'ютер», то тут маються на увазі вже не підказки, нагадування чи заборони, а саме значеннєва комунікація людини й комп'ютера. Дослідження інтелектуальних

можливостей комп'ютерної техніки дає змогу стверджувати, що інтелект комп'ютера залежить від того, якими знаннями програмісти можуть його наповнити. Проблема в тому, що людина не може формалізувати й об'єктивувати всі свої знання; люди знають більше, ніж можуть висловити, бо в них є сфера несвідомого, а у комп'ютера її немає. Далі: комп'ютер не здатний оперувати метафорами, іронією, йому далека «гра слів», а це означає, що вільний неадаптований діалог людини і комп'ютера неможливий. Комп'ютерам далекі емоції й бажання, вони не мають емоційно-вольової сфери, вони не можуть співчувати людині, тому штучний інтелект завжди буде далекий від інтелекту природного.

Оскільки в соціальній комунікації беруть участь праві й ліві півкулі партнерів, а в комп'ютера є лише аналог лівої півкулі, комп'ютер ніколи не зможе зрозуміти повною мірою повідомлення людей. Люди можуть розуміти один одного взагалі без слів, комп'ютер такими можливостями не наділений.

Поколінню людей мультимедійної культури, на думку більшості соціальних філософів, необхідно буде жити в постіндустріальному інформаційному суспільстві, яке відповідає стадії постнеокультури. І глобальна мережа – це «перша ластівка» такого суспільства.

Зупинимося на типологічних показниках, які відрізняють інформаційне суспільство від аграрного чи індустріального попередніх історичних епох.

Техніко-технологічні показники: загальна комп'ютеризація, поширення і доступність персональних комп'ютерів і надпотужних ЕОМ п'ятого й наступного поколінь; зручний і простий людино-машинний інтерфейс, який використовує кілька органів почуттів людини; «дружність» і антропоморфічність інформаційних технологій; мобільні і персональні засоби зв'язку; глобальна комунікація з використанням супутників, лазерів, волоконно-оптичних кабелів. Інформаційне суспільство має спиратися на могутню мультимедійну телевізійно-комп'ютерну комунікаційну систему.

Соціально-економічні показники: перетворення соціальної інформації на економічний ресурс, який вирішує проблему інтенсифікації промислового і сільськогосподарського виробництва, прискорення науково-технічного прогресу; інформаційні технології, їх продукти і послуги стають основним товаром ринкової економіки; концентрація в інформаційному секторі економіки до 80% працездатного населення; модернізація старих і поява нових інформаційних професій розумової праці; практика виконання більшої частини трудових функцій у домашніх умовах завдяки телекомунікації; демасовізація дозвілля й побуту людей, тобто суцільна інформатизація суспільного виробництва та повсякденного життя.

Політичні показники: демократизація соціальних комунікацій та гарантована свобода слова, інакше, ліберально-демократичний політичний лад.

Інтелектуальні показники: активне використання постійно зростаючої культурної спадщини, розквіт науки, освіти, мистецтва, релігійних конфесій і відповідних міні- і макрокомунікацій; розвиток національного інтелекту і всесвітнього універсуму знань; прогресуючий духовний розвиток особистості, перехід від матеріально-споживчих цінностей до пізнавальних та етико-естетичних орієнтацій; розвиток мікрокомунікації і культуротворчих здібностей індивідів; становлення «хомоінформатікус» чи «хомоінтелідженс». Отже, всебічний розвиток соціального й особистого інтелекту, закінчення формування інформаційно-комунікативного середовища.

Інформаційно-комунікативне середовище вимагає від користувача постійного переключення на різні інформаційні сегменти. Доречно провести аналогію з такою характеристикою, як кліп-культура, якій властиве сприйняття окремих не зв'язаних між собою квантів інформації. Такий стиль поведінки характерний для молодих телеглядачів. Подібне фіксується й у слухачів радіо, й у користувачів Інтернет. Сьогодні в особі молодіжної інформаційно-розвиненої групи формується нова спільнота – «гортачі» (рос. «листатели» – от глагола «листать»), а не вдумливих, посидющих телеглядачів, радіослухачів, читачів. Мозаїчність відкидає традиційну логіку сприйняття інформації в силу своєї незв'язності та неоформленості.

У процесі становлення інформаційно-комунікативного середовища не тільки підсилюється мозаїчність подання інформації, але

й відбувається вихід людини на якісно нові форми наділення повсякденних практик властивостями стереотипізованих і стабілізованих звичок, оскільки в соціальних практиках індивід відкриває можливість структурувати й програмувати свій комунікативний простір. Іншими словами, з одного боку, людині надається потенційно необмежене коло спілкування та інформаційного обміну, а з іншого боку – це коло замикається на досить вузькому, але при цьому, найбільш близькому для даної людини секторі. У сучасному суспільстві культура «розсипалася» на мозаїку випадкових, погано пов'язаних субкультурних утворень, кожне з яких представляється своєю інформаційною картиною. Це повною мірою стосується й інституціональних норм: сьогодні вже немає цілісної системи інституціональних норм, вони розпадаються на фрагменти.

Ще однією сутнісною характеристикою нової культурної реальності стала, на наш погляд, полікультурність, яка пов'язана з процесом глобалізації, в умовах якої можна виділити два принципи оцінки культурних наслідків: вестернізація та полікультурація [7, 38].

У процесі вестернізації складаються нові моральні і життєві зразки, які руйнують культурну своєрідність національних інститутів. У рамках концепції полікультурації стверджується, що світ рухається до розмаїтості. У суспільстві відбуваються одночасно і процес уніфікації (різні культури можуть змінитися в однаковому напрямку), і процес дестандартизації (та сама культура в різних своїх фрагментах може змінитися по-різному) [7, 40].

Дійсно, сьогодні неухильно зміцнюється процес взаємодії різних культур, існуючих завдяки інтерактивності і гіпертекстуальності інформаційно-телекомунікаційних технологій в одному місці й в одну історичну епоху. Хоча зростання і розвиток глобальних комунікацій створюють «культурні зони» із загальноприйнятими зразками поведінки і соціальних практик, але, в набагато меншій мірі, сприяють зближенню цінностей, ціннісних відносин і орієнтацій у структурі тезаурусу. Усе це призводить до проникнення в тезаурус особистості інокультурних цінностей, до формування стереотипізованих і стабілізованих звичок, принаймні, з їх урахуванням. Цьому ж сприяє зростання міграційних потоків різного профілю: туристи, іноземні робітники, студенти та інші мобільні групи людей. Тому полікультурність виступає як характеристика культури, у якій інформаційна картина світу будується в результаті повсякденних міжкультурних взаємодій індивідів, які мають національну, регіональну, субкультурну своєрідність. Для інституціональної сфери процеси полікультурації виражаються в рівнозначному існуванні інституціональних норм різних культур.

Таким чином, нова культурна реальність характеризується тим, що суспільство починає здобувати такі ознаки, як ситуативність у реалізації інституціональних програм й культурне різноманіття інституціональних норм з їх орієнтацію на символічне відображення реальності. Сучасна культура, з одного боку, сприяє розвитку особистості, знімаючи чинні інституціональні обмеження, з іншого боку – вона змінює тезаурус, розмиваючи усвідомлення соціокультурної реальності як історично сформованої системи соціальних інститутів, підтримуваних національними традиціями, правилами та ціннісно-нормативною системою.

Список використаних джерел

1. Волкова А. Значимость межкультурных коммуникаций в сфере рекламы и маркетинга: Россия и Великобритания URL: https://aeterna-ufa.ru/sbornik/SB-01.pdf#page=39 (Останнє звернення: 20.05.2019)

2. Иванов Д. В. Императив виртуализации. Современные теории общественных изменений. Санкт-Петербург : СШГУ, 2002. 278 с.

3. Куликова Л. В. Межкультурная коммуникация: теоретические и прикладные аспекты. На материале русской и немецкой лингвокультур : монография. Красноярск : РИО КГПУ, 2004. 196 с.

4. Купер И. Р. Гипертекст как способ коммуникации. URL: http://www.socio.ru/ bull/18.htm (Останнє звернення: 21.05.2019)

5. Хитров А. В. Блог как феномен культуры. Автореф. дис. канд. философских наук. Москва : МГУ, 2008. 25 с.

6. Шестопал А. В. Развитие информационного общества и контуры нового мирового порядка. Рационализм и культура на пороге третьего тысячелетия: материалы третьего российского философского конгресса (16–20 сентября 2002 г.). В 3 т. Т. 2: История древней и средневековой философии, история философии Нового и Новейшего времени, Русская философия, философия Востока, философия культуры, этика, эстетика. Коллоквиумы. Круглые столы. Ростов-на-Дону. 2002. С. 329–330.

7. Яскевич С. Социальная коммуникация как наука и специальность: становление, динамика, статус. Философия и социальные науки. 2016. № 3. С. 38–44.

References

1. Volkova, A. (2019). Significance of intercultural communications in the field of advertising and marketing: Russia and the United Kingdom. Retrieved from https://aeterna-ufa.ru/sbornik/SB-01.pdf#page=39

2. Ivanov, D.V. (2002). The virtualization imperative. Modern theories of social change. Saint-Petersburg: Saint-Petersburg State Univerity [in Russian].

3. Kulikova, L.V. (2004). Intercultural communication: theoretical and applied aspects. On the material of Russian and German linguocultures: monograph. Krasnoyarsk: Editorial and publishing department of KSPU [in Russian].

4. Kuper, I.R. (2019) Hypertext as a way of communication. Retrieved from http://www.socio.ru/ bull/18.htm

5. Hitrov, A.V. (2008). Blog as a phenomenon of culture. Moscow: MSU [in Russian].

6. Shestopal, A.V. (2002). The development of the information society and the contours of the new world order. Rationalism and culture on the threshold of the third millennium: materials of the Third Russian Philosophical Congress (September 16–20, 2002). In 3 volumes. Vol. 2: The history of ancient and medieval philosophy, the history of the philosophy of New and Modern times, Russian philosophy, philosophy of the East, philosophy of culture, ethics, aesthetics. Colloquiums. Round tables. Rostov-on-Don [in Russian].

7. Yaskevych, S. (2016). Social communication as a science and specialty: formation, dynamics, status. Phylosophy and social sciences, № 3 [in Russian].

УДК 070:574(075.8)

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175934

Kynderevych Olena,
Ph.D. in Philosophy, associate professor,
Associate professor of the Department of Philosophy,
Kyiv National University of Culture and Arts
l.kunderevich@gmail.com
orcid.org/ 0000-0001-7248-5033

THE PROFESSIONAL STANDARDS AND SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE FIELD OF THE PR-ACTIVITIES

Purpose of the Article*. The purposes of the article are to consider the ideas of the evolution, to study the sphere of professional activity and the model of the practice and ethical aspects of the public relations. In addition, we are aimed at the analysis of the mechanisms of the implementation of social responsibility and the establishment of professional standards in the field of PR-activities.* ***Methodology.*** *The methodology of the research is based on the general scientific and special methods of the cognition. They are an analysis, a synthesis, a logical method and a method of generalization.* ***Scientific Novelty****. The scientific novelty of the research consists in the introduction of the statement that the public relations technologies represent a universal «toolkit» for working with a free man. The presence of public relations technologies can be identified*

© Кундеревич О.В.

by the social links that can exist in the stable market economy, protected by the laws of the state. ***Conclusions.*** *The analysis of the functions of public relations in the field of business shows that in general the process of organizing work in this area must consist of two main components: the development of a business structure's strategy of public activity and its implementation. The Corporate Social Responsibility Programs should be considered as part of the corporate communications strategy that meets the tasks of public relations, which have to take into account the interests of both partners. The social responsibility policy expands the range of the business structure's communication capabilities of the public relations by introducing new tools of the interactions.*

Key words: *social technologies, technologies of «public relations», social responsibility, professional standards, ethics of the PR, public opinion.*

Кундеревич Олена Вікторівна,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
Київського національного університету культури і мистецтв

ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ ТА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СФЕРІ PR-ДІЯЛЬНОСТІ

Метою роботи *є аналіз функцій соціальних технологій, з'ясування значення механізмів реалізації соціальної відповідальності та становлення професійних стандартів в сфері PR-діяльності.* ***Методологія дослідження*** *базується на застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема: аналізу, синтезу, логічного методу та методу узагальнень.* ***Наукова новизна*** *полягає у запровадженні твердження про те, що технології паблік рилейшнз уявляють собою універсальний ,,інструментарій'' роботи з вільною людиною. Наявність же технологій паблік рилейшнз може бути ідентифіковано з наявністю зрілих суспільних зв'язків, які можуть існувати в умовах досить стабільної ринкової економіки, що захищена законами держави.* ***Висновки.*** *Аналіз функцій паблік рилейшнз у сфері бізнесу показує, що в найзагальнішому вигляді процес організації роботи у цій сфері має складатися з двох основних компонентів: по-перше, розроблення стратегії громадської діяльності бізнес-структури; по-друге, реалізація цієї стратегії. Програми корпоративної соціальної відповідальності мають бути розглянуті як складові комунікаційної стратегії корпорації, що відповідають завданням зв'язків з громадськістю, тобто побудові відносин між корпорацією і громадськістю, які враховують інтереси обох сторін. Політика соціальної відповідальності розширює спектр комунікаційних можливостей зв'язків з громадськістю бізнес-структури, привносячи нові інструменти взаємодії.*

Ключові слова: *соціальні технології, технології «паблік рилейшнз», соціальна відповідальність, професійні стандарти, етика PR, громадська думка.*

Кундеревич Елена Викторовна,
кандидат философских наук, доцент,
доцент кафедры философии
Киевского национального университета культуры и искусств

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ СТАНДАРТЫ И СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В СФЕРЕ PR-ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Целью работы *является анализ функций социальных технологий, выяснение значения механизмов реализации социальной ответственности и становления профессиональных стандартов в сфере PR-деятельности.* ***Методология исследования*** *базируется на применении общенаучных и специальных методов познания, в частности: анализа, синтеза, логического метода и метода обобщений.* ***Научная новизна*** *заключается в обосновании утверждения о том, что технологии паблик рилейшнз представляют собой универсальный «инструментарий» работы по свободным человеком. Наличие же технологий паблик рилейшнз может быть идентифицировано с наличием зрелых общественных связей, которые могут существовать в условиях достаточно стабильной рыночной экономики, защищенной*

законами государства. ***Выводы.*** *Анализ функций паблик рилейшнз в сфере бизнеса показывает, что в самом общем виде процесс организации работы в этой сфере должен состоять из двух основных компонентов: во-первых, разработка стратегии общественной деятельности бизнес - структуры; во-вторых, реализация этой стратегии. Программы корпоративной социальной ответственности должны быть рассмотрены как составляющие коммуникационной стратегии корпорации, соответствующих задачам связей с общественностью, то есть построении отношений между корпорацией и общественностью, которые учитывают интересы обеих сторон. Политика социальной ответственности расширяет спектр коммуникационных возможностей связей с общественностью бизнес - структуры, привнося новые инструменты взаимодействия.*

Ключевые слова: *социальные технологии, технологии «паблик рилейшнз», социальная ответственность, профессиональные стандарты, этика PR, общественное мнение.*

The actuality of Research. The professional field of public relations activities is constantly expanding and developing. Some aspects of it go to the background, whereas the others become the priorities, responding to the challenges of society. Due to such processes, the issue of the definition of the profession of public relations is still relevant. Its boundaries are mobile and its concept continues to be clarified and specified.

Analysis of Researches and Publications. In economics, the principle of corporate responsibility for social development was first formulated by H.-R. Bowen in his book «Social Responsibilities of the Businessman» (1953). The issues of the interaction between business and society are analyzed in the works of the following scientists: P. Kotler, P. Drucker, R.-E. Freeman, J. Simon, B. Thompson, M. Mescon, A. Carroll, and others. In addition, we can find deep research of the concepts of social responsibility, as well as the attempts to systematize them in the works of A. Carroll, M. Van Marwijk, R. Steuer, et al.

The problem of forming a social partnership in Ukraine is highlighted by such theorists as D. Bogin, O. Grishnova, V. Gerasimchuk, V. Dovbnya, A. Kolot. However, the issues of social responsibility and ethics in public relations are little studied.

The purposes of the article are to consider the ideas of the evolution, to study the sphere of professional activity and the model of the practice and ethical aspects of the public relations. In addition, we are aimed at the analysis of the mechanisms of the implementation of social responsibility and the establishment of professional standards in the field of PR-activities.

Main part. The chosen theme is very important from a practical point of view. In modern Ukraine, the field of public relations is being formed. So, it determines the need to improve the system of professional ethics and the implementation of foreign standards and experience in the national mentality. The term «social technology» is rooted in the general concept «technology», which first meaning is dealt with social knowledge. The main function of social technologies is to optimize the system of the social management of the expanding of social innovation. In general, social technologies exist in two forms. The first one is the structural element of any system that is technologically designed as a software product. The second form is the managerial activity, associated with the implementation of this software product. According to K. Mannheim: «Like any other technology, social technology is neither bad nor good. Everything depends on how the human mind and will use it. The modern social technologies, which develop without any control, often lead to dictatorship. If we control these technologies and make them serve for good goals, when the technologies do not dominate, they can be considered one of the most positive achievements of mankind»[1].

The social technologies are an important element of any cultural and civilization system. The technology of «Public relations» is one of the forms of the basic social technologies of the civilization of Modern. One of the main tasks of «Public relations» is to build an effective two-way communication of the subject of the public discourse with its focus public in a dialogue mode. S. Black defines the essence of public relations in the following way: «The basic philosophy of public relations is very simple. It comes from the fact that it is much easier to achieve success in the realization of goals with public support and

understanding than in a situation of public opposition or indifference. The philosophy of public relations can be formulated in a few words. We are talking about reputation, perception, trust, confidence, harmony and a search for mutual understanding, which are based on truth and full awareness. This provision is not the complete definition of public relations, but we can see its necessary elements» [2].

We should begin the analysis of the development of the field of public relations technologies as a management system of public relations from the first decades of the twentieth century. Indeed, public relations technologies were the results of the industrial revolution, when monopolists felt the lack of management methods in the industrial sphere. The public relations technologies represent the universal «toolkit» for working with a free man. The presence of public relations technologies can be identified by the social links that can exist in the stable market economy, protected by the laws of the state.

The modern society determines the complication of the relations in the field of labor and the content of the work process, the growth of important criteria in the characterization of the labor collective and the quality of work. Due to the growth of the division, the new professions appear. In these conditions, it is necessary to create moral codes of labor collectives. The public relations are the young field of activity, especially for our country. So, it is not well-known and well-developed here. Recently, the relevance of the discussion of ethical issues in PR has increased. However, today there is no defined direction in the development of the PR-activities ethical aspects. This problem is open to broad discussion in society. For example, the discussion issues of the advertising and marketing communications are being solved within the professional ethics of the PR.

Determining public relations, many specialists underline its connections with the process of communication management. It includes the following functions: monitoring and influence on the public opinion; the information analysis and the management of the information flows; the organization; the determination of the strategy and the other functions. Thus, today the profession of the public relations can only be considered as the management function, related to the communication management between organizations and the public, in order to harmonize and optimize their social interaction. In this case, the PR-activity is a way of establishing and ensuring the mutual understanding, dialogue, cooperation among social actors in the democratic society. Whereas, we can meet the position that the public relations are only the communicative technology that allows us to speak and distribute everything in the society, which is profitable for the «owner», and to achieve its defined goals.

The idea of the public relations evolution as a sphere of professional activity gives us the models of PR-practices that are described in the works of J. Grunig and T. Hunt [3]. The first model is called the «press mediation» or «print campaign». The purpose of this activity is to promote and create pressure on public opinion by using any means to attract public attention. The second one is the historically-made model (the beginning of the twentieth century). It is primarily dealt with the informing society, creating a need for regular media work. In this case, the disseminated information must be accurate, truthful, and necessarily positive for the customer.

In the conditions of the virtualization of the society, public relations technologies appear as an instrument of the simulation of social interaction and social agreement. However, they continue to regulate relations and resolve the main contradictions and conflicts among society, state, business, mass culture, and the «mass personality» by the influence on their will, consciousness, behavior, value principles, etc. The blending of the methods of PR, propaganda, and advertising has nothing to do with the professional PR-activities.

If the professional technology separates from the content of the public relations as a strategy of trust and consensus, the profession separates from its ethical regulators. One of the main ethical dilemmas is the need to choose between the interests of the customer and the interests of society.

Thus, it is necessary to find a variant correlative to the requirements of the PR professional sphere as an area of the necessary and effective construction of a two-way symmetric link between the PR-firm (the information producer) and its environment (consumer information). An-

alyzing this paradigm, we can study two possible conceptions – the communicative or normative paradigm of J. Habermas and the functional paradigm of N. Luhmann. The second one describes how the communicative systems work in connection with the general principle of the operation of open systems. The paradigm of J. Habermas responds to the urgent question of the professional in the field of PR: «how to organize the communication in order to get a fair rule». Both concepts enrich each other in the integrated sense of the process of establishing public relations. However, today the offered models of decision-making in the areas of «free professions» (they have the highest degree of conflict on the basis of the ethical conflicts) are oriented mainly on the communicative paradigm of J. Habermas, which takes into account deontology as well as the utilitarian aspects of possible decision-making in a conflict situation.

There are discussions between media representatives and PR-practitioners, dealt with the policy of the organizations. If they should be fully open to their public and the media. Journalists want the sincerity and full information, while the PR-specialists often feel they are not obliged to highlight the whole truth about their client organizations. This situation leads to disinformation and further misunderstandings. The essence of the problem is the difference between openness in organizations with the «symmetric» and «asymmetric» PR models. The organizations with a two-way symmetrical public relations model are constantly interacting with their consumers. The latter even take part in the dialogue as a partner. The symmetrical methods of PR mean the search and applying the tools to rule public opinion. Each of the PR models can be effective in terms of adequate using.

Many PR professionals support the idea of openness in communication with the public and the media, but their point of views differ. The openness can be selective (to show the public and the media only the selective information, by the organization. It is an asymmetric model), or full (openness of the organization for the dialogue with the public and mass media. It is a symmetrical one). The symmetrical and asymmetric external relations can be ethical. The PR-specialists cannot always highlight the issues, concerning the company's activities (symmetrical), but it is desirable to explain to the public why the company's plans should be kept in a secret. The asymmetric relationships can be ethical if the PR specialist reveals the motives of the asymmetric openness and selective secrecy.

Consequently, both symmetric and asymmetric external relations can be ethical if the employees of the organizations explain the intentions with of the made message. The international practice of identifying the best companies testifies that those companies, which act on the principles of ethics, are the most popular. They do in accordance with the principles of the socially responsibility, moral consensus among all elements of the internal structure and the external environment.

It should be noted that «social responsibility» does not mean the «collective responsibility». The responsibility is effective when it becomes an individual one. The implementation of social responsibility means the implementation of such a procedure, which will remind each representative of the authority about their personal responsibility before the public and require a permanent report on his activities. The responsibility opens up the space for creativity and self-development, as well as for society as a whole. In this sense, moral responsibility differs from the legal one, since it provides the opportunities to go beyond the limits of the specified by the law. To go beyond the limits of the laws is to implement their requirements as well as to improve them if they do not meet the requirements of the present. It is also necessary to remember that the specialists can act in the way they want, but they must be responsible for both success and failures.

The adherence to the rules, ethical behaviour and professionalism must be the key elements for the PR specialist. They are the basis of the establishment of professional standards. In the PR area, several codes regulate the ethical aspects of PR activities. We can list up the following: the Code of Professional Activities and Ethics, adopted by the International Association of the PR (IPRA) at its General Assembly in Venice in May 1961, the Athens Code, adopted in Athens by the General Assembly of the IPAA in May 1965 (its changes were implemented in April 1968), the European Code of the Profes-

sional Behaviour in the field of PR, entitled «Lisbon Code», adopted in Lisbon on April 16, 1978, at the General Assembly of the European Confederation of PR (CEPR) and supplemented on May 13, 1989, the Code of the Professional Behaviour of the Institute of the PR, adopted in England at the annual session of the PR Institute on April 9, 1986, the Code of Professional Behaviour in Public Relations, adopted by the Ukrainian National League on Public Relations on March 12, 2005. Many professional organizations believe that the core tasks of ethics codes are the education and professional information, which are aimed to the formation of the standards of the behaviour that serves as a model for members of their professions. The International Association of Specialists in Business Communication (IAVS) supports this approach.

Conclusions. The analysis of the functions of public relations in the field of business shows that in general the process of organizing work in this area must consist of two main components: the development of a business structure's strategy of public activity and its implementation. The Corporate Social Responsibility Programs should be considered as part of the corporate communications strategy that meets the tasks of public relations, which have to take into account the interests of both partners. The social responsibility policy expands the range of the business structure's communication capabilities of the public relations by introducing new tools of the interactions.

The conflict between the ethics of the PR and the ethos of the PR is so deep. Today there are two areas that exist in parallel. This parallelism of the PR theory and practice damage the profession and its existence. «Despite the significant progress in the development of the public relations during the twentieth century, the public is not ready to recognize the right of the public relations to be called a real profession» [4].

All in all, the professional technology, divorced from the nature of public relations, as a strategy of trust and consensus, leads to the removal of the public relations from its ethical regulators. That is why the necessity of the self-regulation, self-control as well as the legislative regulation in modern Ukraine is crucial. The fact that many PR-specialists are oriented in their activities on but on the career growth illustrates the transitional stage in the development of the PR. This is a problem of the public sphere as well as the state: the maturity of market relations, the legislative framework, economic factors and the level of democratic processes.

Список використаних джерел

1. Маннгейм К. Диагноз нашего времени / Пер. с нем. Москва : Юрист, 1994. С. 417.
2. Black S. The essentials of public relations. London : Rogan page, 1993. P.11.
3. Grunig J., Hunt T. Managing Public Relations. N. Y. : Holt, Rinehart and Winston, 1984. 213 p.
4. Скотт М. Катлип, Аллен Х. Сентер, Глен М. Брум. Паблик рилейшнз: теория и практика. Москва : Вильямс, 2008. 640 с. С.214.

References

1. Mannheim, K. (1994). The Diagnosis of Our Time. Moscow: Yurist [in Russian].
2. Black, S. (1993). The Essentials of Public Relations. London: Rogan pag [in English].
3. Grunig, J. & Hunt, T. (1984). Managing Public Relations. New York: Holt, Rinehart, and Winston [in English].
4. Scott M. Kathleen, Allen H. Center, Glen M. Broom. (2008). Public Relations: Theory and Practice. Moscow, Williams [in Russian].

УДК 316.773.3

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175935

Варцаба Надія Василівна,
старший викладач кафедри зв'язків з громадськістю і журналістики
Київського національного університету культури і мистецтв
kifrenk@ukr.net
ORCID 0000-0001-6000-2508

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХІДНИХ PR-МЕТОДІВ МУЗИЧНОГО ШОУ-БІЗНЕСУ НА ПРИКЛАДІ ЕТНОГУРТУ «ДАХАБРАХА»

Метою дослідження *є узагальнення теорій впровадження та застосування західних PR-технології українським етногуртом «ДахаБраха» та ступінь ефективності їх використання в музичній сфері.* ***Методологічну основу дослідження*** *покладено принцип системного підходу та порівняльно- історичний метод аналізу, а також фундаментальні положення теорії та історії PR-технологій у шоу-бізнесі.* ***Наукова новизна*** *статті полягає у використанні PR-технологій українським етногуртом «ДахаБраха» як чинник формування оригінального образу та музичного стилю гурту.* ***Висновки.*** *Таким чином, слід значити, що PR-методи, які використовуються для просування українського продукту шоу-бізнесу є запозиченими із західного досвіду. До того ж екстраполюючи західні PR-технології на сучасні вітчизняні реалії можна досягнути бажаних результатів. Отже, не слід не забувати про особливості ментальності української громадськості під час використання традиційних західних методів просування. На сьогодні актуальним було б спрямувати потенціал шоу-бізнесових PR-технологій на просування елітного власне українського музичного продукту і тим самим сприяти поверненню вітчизняній масовій культурі українського обличчя. Продовження досліджень у цій сфері надають можливість більш ефективно та якісно працювати з цільовими групами.*

Ключові слова*: імідж, шоу-бізнес, PR, музичний продукт, пострадянські країни, етнохаос, іміджмейкінг, івент-маркетинг, український менталітет, соціальна відповідальність, аудіозаписи, відеоматеріал.*

Варцаба Надежда Васильевна,
старший преподаватель кафедры связей с общественностью и журналистики
Киевского национального университета культуры и искусств

ПРИМЕНЕНИЕ ЗАПАДНЫХ PR-МЕТОДОВ МУЗЫКАЛЬНОГО ШОУ-БИЗНЕСА НА ПРИМЕРЕ ЭТНОГРУППЫ «ДАХАБРАХА»

Целью исследования *является обобщение теорий внедрения и применения западных PR-технологии украинском этногруппа «ДахаБраха» и степень эффективности их использования в музыкальной сфере.* ***Методологической основой*** *исследования есть использование положений и принципов системного подхода и сравнительно-исторического метода анализа, а также используются фундаментальные положения теории и истории PR-технологий в шоу-бизнесе.* ***Научная новизна статьи*** *заключается в использовании PR-технологий Украинской этногруппа «ДахаБраха» как фактор формирования оригинального образа и музыкального стиля группы.* ***Выводы.*** *Таким образом, следует значить, что PR-методы, которые используются для продвижения украинского продукта шоу-бизнеса являются заимствованными из западного опыта. К тому же экстраполируя западные PR-технологии на современные отечественные реалии можно достичь желаемых результатов. Следовательно, не следует забывать об особенностях ментальности украинской общественности при использовании традиционных западных методов продвижения. На сегодня актуальным было бы направить потенциал шоу-бизнес PR-технологий на продвижение элитного собственно украинского*

© *Варцаба Н.В.*

музыкального продукта и тем самым способствовать возвращению отечественной массовой культуре украинской идентичности. Продолжение исследований в этой сфере дают возможность более эффективно и качественно работать с целевыми группами.

Ключевые слова: *имидж, шоу-бизнес, PR, музыкальный продукт, постсоветские страны, етнохаос, имиджмейкинг, ивент-маркетинг, украинский менталитет, социальная ответственность, аудиозаписи, видеоматериал.*

Vartsaba Nadezhda,
Lecturer, Department of Public Relations and Journalism,
Kyiv National University of Culture and Arts

APPLICATION OF WESTERN PR-METHODS OF MUSICAL SHOW BUSINESS ON THE EXAMPLE OF ETHNIC-GROUP «DAHABRAHA»

The purpose of the article *is to summarize the theories of the introduction and use of Western PR-technologies by the Ukrainian ethnic-group "DakhaBrakha" and the degree of effectiveness of their use in the music industry.* ***The methodology*** *of the research is the use of the principles and principles of the systems approach and the comparative historical method of analysis, and the fundamental principles of the theory and history of PR technologies in show business are used.* ***The scientific novelty*** *of the article is in the use of PR technologies of the Ukrainian ethnic-group "DakhaBrakha" as a factor in the formation of the original image and musical style of the group.* ***Conclusions.*** *Thus, it should mean that the PR methods that are used to promote the Ukrainian show business product are borrowed from Western experience. Moreover, by extrapolating Western PR technologies to modern domestic realities, one can achieve the desired results. Therefore, we should not forget about the peculiarities of the mentality of the Ukrainian public when using traditional Western methods of promotion. Today, it would be relevant to direct the potential of show business of PR technologies to the promotion of the elite Ukrainian music product itself and thus contribute to the return of the national mass culture of Ukrainian identity. Continuing research in this area makes it possible to work with target groups more effectively and efficiently.*

Key words: *image, show business, PR, music product, post-Soviet countries, ethno-chaos, image-making, event marketing, Ukrainian mentality, social responsibility, audio recordings, video.*

Актуальність теми. На сучасному етапі сфера шоу-бізнесу в Україні бурхливо розвивається. З кожним роком з'являються нові групи, які мають можливість розвиватися в різних музичних напрямах. На сьогодні для того, щоб бути популярними, цього не достатньо. Потрібно не лише постійно створювати новий музичний матеріал, а й формувати довіру публіки до виконавців, формувати позитивну репутацію та імідж. А це не можливо без використання PR-технологій.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналізу сучасного шоу-бізнесу та PR-технологіям присвячено праці вітчизняних і зарубіжних авторів, таких як: М. Поплавський, І. Знаменська, Е. Голдберг, Ф. Сейтел, А. Коновалов, Т. Усков, М. Волков, а також сьогодення вимагає ґрунтовного аналізу PR-технологій та конкретизації деяких положень щодо сучасних тенденцій розвитку шоу-бізнесу.

Мета дослідження. У запропонованому дослідженні на основі діяльності гурту «Даха-Браха» проведено аналіз PR-технологій одного з успішних гуртів, що дало змогу розробити проект додаткових можливостей застосування західних PR-методів для поширення та популяризації українського музичного продукту.

Виклад основного матеріалу. В Україні, як і в більшості інших країн пострадянського простору, шоу-бізнес як повноцінна галузь утворився в 90-х роках XX ст. Очевидно, що досвід західного шоу-бізнесу був перейнятий державами пострадянського простору, які по-своєму адаптували піар-засоби просування зарубіжних успішних проектів у сфері шоу-бізнесу до пострадянського ґрунту. Зазвичай, система promotion-технологій подібна до західних технологій. Але те, що досвід західних зірок шоу-бізнесу протягом тривалих років був, і залишається певним орієнтиром у твор-

чості музичних виконавців пострадянських країн – це незаперечний факт. Тому виникає потреба у ґрунтовному аналізі використання PR-технологій у сучасному шоу-бізнесі незалежної України.

Гурт «ДахаБраха» було створено при Київському центрі сучасного мистецтва «Дах» режисером Владиславом Троїцьким спеціально для театрального проекту «Україна містична».

У 2004 році гурт починає активну концертну діяльність, зокрема в грудні 2004 виступав на Майдані під час Помаранчевої революції. У наступні роки гурт постійно виступає на фестивалях етнічної музики і бере участь у виставах театру «Дах».

У 2006 році вийшов дебютний альбом гурту – «На добраніч». Наступними альбомами стали «Ягудки», «На межі», «Light», «Шлях» і один, записаний разом із білоруським гуртом PortMone «Хмелева project.

У 2010 році Київський етногурт «ДахаБраха» завоював гран-прі музичного конкурсу ім. Сергія Курьохіна у сфері сучасного мистецтва – Поп-механіка (Санкт-Петербург)

2012 року на замовлення Довженко-Центру гурт ДахаБраха створив український музичний супровід до відновленого фільму «Земля».

Англійський футболіст Девід Бекхем використав трек українського гурту «ДахаБраха» для анонсу свого бренду. Учасник гурту Марко Галаневич зауважив, шо «цей випадок з Бекхемом – дуже значимий для нас момент. Який дозволяє нам усвідомити, що українська етнічна музика може бути популярною, актуальною і цікавою для найвишуканішої публіки» [1].

«ДахаБраха» популяризує свою творчість у різних музичних жанрах: етніка, хіп-хоп, соул, хаус, блюз. Гурт використовує українські народні пісні, що записані учасниками гурту та їх колегами-фольклористами у фольклорних експедиціях у різних регіонах України. Саме поєднання українських народних мелодій з сучасними ритмами створює абсолютно нове, унікальне музично-сценічне дійство, основним завданням якого є донесення до сучасної молоді української пісенної спадщини. Унікальний стиль гурту – етно-хаос, який та експериментує з формою, розхитує усталене та зміщує звичні акценти.

Наразі склад гурту є таким: Марко Галаневич – спів, дарбука, табла, діджеріду, губна гармоніка, акордеон, кахон. Ніна Гаренецька – вокал, віолончель, басовий барабан. Ірина Коваленко – вокал, джембе, перкусія, басовий барабан, флейта, бугай, акордеон, укулеле, Олена Цибульська – вокал, перкусія, басовий барабан.

На сьогодні в Україні чимало гуртів працюють у фольклорному напрямі, як у чистому вигляді, так і у поєднанні із іншими, більш сучасними музичними напрямами. Це і «Фолькнери», «Гич-оркестр», «ДримбаДаДзиґа», «Joryj Kłoc» та багато інших. Усі вони порівняно із представниками поп-музики, яка є більш звичною для пересічного українського слухача, є досить маловідомими. Але мають свою аудиторію і активно працюють для популяризації автентичного українського музичного продукту.

Гурт працює у нестандартному напрямі, який попри зростаючу кількість фестивалів фольклорного характеру, важко назвати масовим, а радше елітарним. Цільова аудиторія гурту – це національно свідомі люди, які люблять і поважають вітчизняного виробника в цілому та українську музику зокрема, прихильно ставляться до національної культури та автентичності. Тобто, музики, яка несе певну ідею та національну ідентичність.

Як вже зазначалося, гурт ««ДахаБраха» працює у своєрідному музичному напрямі, який не вписується у стале розуміння шоу-бізнесового сьогодення України. Однак, за таких умов, застосування дієвих PR-методів не тільки не втрачає своєї актуальності, а й набувай ще більшого значення. Тобто, якщо гурт ставить за мету популяризацію української пісні в Україні, він має докладати подвійних зусиль для просування, зокрема власне себе і українського музичного продукту в цілому.

Для шоу-бізнесу використання PR-методів є надзвичайно актуальним. Таке твердження зумовлено тим, що шоу-бізнес більше, ніж будь-яка інша сфера бізнесу, потребує налагодженої комунікації із громадськістю через масову природу явища як такого. Серед одних з перших, хто застосував PR-технології у сфері шоу-бізнесу був Е. Бернайс. Він керував публічними аспектами візиту в США в 1916 році Сергія Дягілєва і його Російського

Балету, а також організував представництво відомого тенора Енріко Карузо в США, якого він супроводжував у турне по країні [4, 6].

З плином часу та розвитком PR-технологій засоби впливу на громадськість змінювалися. На даний момент слід виокремити наступні PR-методи, що застосовуються в сучасному українському музичному шоу-бізнесі з огляду на західний досвід [3, 65]:

1. Іміджмейкінг. Формування та корекція іміджу, наявність фірмового стилю та брендинг покликані забезпечувати впізнаваність артистів та створювати сталий, неповторний образ у свідомості цільових груп громадськості. Наразі існує безліч способів, що дозволяють досягти бажаного ефекту та закріпити його.

2. Гастрольно-концертна діяльність, що є основним засобом безпосереднього комунікування з цільовими групами громадськості. Окрім того, в сучасній Україні така діяльність є основним джерелом прибутку виконавців. До того ж концерти є спеціалізованими подіями, що допомагають показати власну компетенцію та творчість. Необхідно також зазначити, що такі події завжди претендують на анонсування та широке висвітлення у пресі, що забезпечує довготривалий ефект івент-маркетингу.

3. Робота зі ЗМІ. Активне застосування радіо, телебачення та друкованих ЗМІ як медіатора між виконавцем та громадськістю дозволяє охопити найбільшу кількість цільової аудиторії. За допомогою ЗМІ виконавці мають змогу презентувати свою творчість, поінформувати громадськість про важливі події (виступи, фестивалі, факти з особистого життя та творчі досягнення тощо) та презентувати себе як учасника суспільних відносин.

4. Новітні PR-технології. Із появою новітніх засобів комунікації значно розширилися можливості впливу на цільові групи громадськості. Ведення блогу, постійне обслуговування особистого інтернет-сайту, робота в соціальних мережах – все це допомагає працювати із громадськістю.

5. Соціальна відповідальність. Комерційна природа шоу-бізнесу передбачає певну соціальну відповідальність, що має потужний позитивний вплив на імідж артистів. Такого роду відповідальність позиціонує виконавців як небайдужих до суспільних проблем. Соціальна роль артистів вбачається у власному прикладі, участі у благодійних заходах, а також ініціювання власних соціальних проектів.

Розглянемо як саме застосовуються західні PR-технології українським етногуртом «ДахаБраха» та ступінь їх ефективності в умовах ринку українського шоу-бізнесу для «не форматного» гурту.

Іміджмейкінг. Гурт «ДахаБраха» має чітке позиціювання українського, патріотично налаштованого колективу, який своєю творчістю популяризує українську мову та національну культуру. Власне, донесення якісного українського автентичного музичного продукту до слухачів – це і є місія команди.

До візуального іміджу належать кілька варіантів костюмів. Це етнічний, народний. Є і весільні сукні. Дівчата з гурта «Даха-Браха» одягають під час концертів високі чорні шапки, які стали фірмовим знаком групи.

Обличчям гурту є, безперечно, його лідер. Необхідно зазначити, що художній керівник «ДахаБраха» є досить харизматичною і обізнаною особистістю.

Гурт «ДахаБраха» не використовує скандали як засіб привернення уваги до себе. Враховуючи цільову спрямованість це є вдалим способом відмежування. Для даного гурта орієнтованість на свідому українську аудиторію є важливішим чинником піару.

Що ж стосується фірмового стилю, то свого часу було розроблено логотип гурту. Цей логотип розроблений в мінімалістичному стилі з використанням одного кольору і складається з назви гурта зі староукраїнських слів «давати» та «брати» та оформлений у формі жовтого кола, що є найкращою фігурою з точки зору психології сприйняття. Також, коло є традиційним символом українського менталітету. Ще трипільці будували свої поселення по колу, серед слов'ян був поширений культ сонця, що теж виражався колом, тож, з точки зору сугестивності нав'язування образів, цей логотип зможе відбитися у свідомості споживачів музичного продукту гурта, тобто тих, хто побачить логотип та запам'ятає його.

Гастрольно-концертної діяльності «ДахаБраха». З початку свого існування гурт є ак-

тивним учасником різноманітних престижних міжнародних етнічних та рокових фестивалів. Наприклад, розглянемо основні світові фестивалі, в яких брали участь «дахабрахівці».

1.«Glastonbury». Фестиваль вважається одним з найбільших у світі музичних івентів під відкритим небом. «ДахаБраха» стали першими з-поміж українських музикантів, хто взяв у ньому участь і презентував Україну.

2.«Roskilde festival». Данський фестиваль залишається найбільшою музичною подією Північної Європи, на якій вітаються будь-які стилі. У 1972 році його засновники перейшли до некомерційної організації, що проголосила основні принципи фестивалю: музика, культура і гуманізм. Весь прибуток від Roskilde йде на доброчинність. Участь у даному фестивалі позиціонує «ДахаБраха» як гурт, якому не байдужі світові цінності.

3.«Bonnaroo». Щорічний, чотириденний музичний фестиваль музики та мистецтва заснований в 2003 році. Місце проведення: Манчестер, США. Мета фестивалю: висвітлення схожості та пошук паралелей єдності поміж етнокультур різних країн світу; культурно-мистецький обмін між країнами. Участь у даному фестивалі зробила неабияку рекламу гуртові, адже фестиваль є одним з найпрестижніших, що проводяться на території США.

4.«Lowlands». Один з найперших музичних фестивалів Нідерландів. Заснований у 1967 році селищі Біддінгхёйзен і проходить на території одного з найбільших тематичних парків Нідерландів Walibi Holland. На фестивалі сім сцен і сотня гуртів-учасників. Даний фестиваль надає унікальну можливість не тільки обмінятися досвідом, а й показати себе та презентувати українську культуру на світовій арені, що значно розширює аудиторію слухачів гурту.

5.«Womad». Фестиваль було засновано в 1980 році англійському містечку Санбури. У 2001 році фестиваль «Womad» було занесено до книги рекордів Гіннеса як найбільший міжнародний музичний фестиваль. «ДахаБраха» бере участь у цьому фестивалі щорічно. Завдяки «Womad» гурт має змогу обмінюватися досвідом із закордонними колегами по жанрах та зібрати навколо себе власну цільову аудиторію.

6.«*Sziget».* Один із найбільших європейських фестивалів, що відбувається щоліта в серпні з 1993 на дунайському острові в Обуді (Будапешт). Фестиваль співпрацює з благодійним проектом Supera, який допомагає дітям і підліткам з несприятливих сімей і середовища активно займатися музикою, щоб подолати їх соціально-економічні бар'єри. Участь у даному фестивалі позиціонує «ДахаБраха» як гурт, який прагне просування музики як перспективного засобу охопити людей усіх соціальних, етнічних, релігійних, політичних та освітніх груп.

Окрім цього колектив «ДахаБраха» брав участь, ще й у таких фестивалях, як: «WOMADelaide» (Австралія), «Fusion» (Німеччина), «GlobalFEST» (Калгарі, Канада), «Helsinki Festival» (Фінляндія), «Med» (Кіпр), «Mundial» (Нідерланди), «Oslo World Music Festival» (Норвегія) «Pohoda» (Словаччина), «Rudolstadt» (Німеччина), «Ethno Port» (Польща), «Сотворение Мира» (Росія) тощо. Поза фестивалями гурт часто дає концерти як сольно, так і з колегами по сцені. Найчастіше, це відбувається на концертних майданчиках [3].

Робота зі ЗМІ для гурту «ДахаБраха» є одним із головних напрямів роботи в PR. Учасники гурту часто дають інтерв'ю та беруть участь в он-лайн конференціях. Основними медіа-каналами виступають телебачення, радіо, друковані та інтернет-видання.

Враховуючи специфіку гурту, яка не є форматом для більшості українських телевізійних каналів, «ДахаБраха» здебільшого можна побачити на «UA:Перший», «Культура», «5 канал», «Hromadske.ua», «ТВі» у телепередачі «Фольк-music» та «Проти ночі з Павлом Шереметом».

Співпраця гурту із радіо також має свої труднощі через «неформатність» музичної творчої діяльності колективу. Проте, на деяких радіоканалах («UA: Українське радіо», «Громадське радіо», «Промінь» тощо) час від часу можна почути інтерв'ю з учасниками колективу та про їхню творчість.

Перебуваючи в турне США і Канадою гурт не раз виступав в ефірах радіостанції NPR та KEXP .

Новітні PR-технології є не менш важливим за сучасних обставин фактором є

інтернет-активність гурту. «ДахаБраха» має свій офіційний сайт (www.dakhabrakha.com.ua) [3], досить зручний у користуванні. На цьому ресурсі слухачі можуть отримати необхідну інформацію про гурт, дізнатися про останні новини колективу, розклад концертів, подивитися фото, відео.

Необхідно зазначити, що сайт функціонує двома мовами – українською та англійською. Щодо дизайну цього ресурсу, то він повністю відповідає творчій спрямованості колективу. Звичайними шанувальниками гурту в Європі, був створений сайт французькою мовою.

Гурт «ДахаБраха» має свій канал на порталі YouTube на якому на сьогодні нараховується понад два млн переглядів та онлайн-платформу «Soundcloud», де колектив розміщує свої аудіо записи, а потім розповсюджує їх на інших інтернет-ресурсах.

Спільноту шанувальників гурт має на сайті, «Facebook» та Instagram. На цих ресурсах «дахабрахівці» викладають фото, відеоматеріали, діляться новинами, анонсують виступи, спілкуються із прихильниками. На нашу думку, для колективу було б не зайвим завести власний аккаунт на надзвичайно популярному сервісі в англомовному сегменті інтернету Twitter, якого на сьогодні немає.

Соціальна відповідальність. З 2016 р. гурт проводить благодійні концерти для допомоги хворим дітям та допомагає волонтерській організації «Повернись живим». Під час виступів на фестивалях підтримують засудженого в Росії українського режисера Олега Сенцова.

Наукова новизна статті полягає у використанні PR-технологій українським етногуртом «ДахаБраха» як чинник формування оригінального образу та музичного стилю гурту.

Висновки. 1. Гурт «ДахаБраха» працює у нестандартному напрямі, який важко назвати масовим, а радше елітарним, їх цільова аудиторія має певні особливості – національно свідомі люди, які люблять і поважають вітчизняного виробника в цілому та українську музику зокрема, прихильно ставляться до національної культури та автентики. З огляду на цільову аудиторію формується й специфічна PR-стратегія. Гурт «ДахаБраха» має чітке позиціювання українського, патріотично налаштованого колективу, який своєю творчістю популяризує українську мову та національну культуру. Щодо фірмового стилю, то тут варто відзначити, окрім креативного підходу, врахування цільової направленості гурту, що гарно відбивається на стосунках зі поціновувачами їхньої творчості.

2. Гастрольно-концертна діяльність гурту «ДахаБраха» є досить активною. Гурт постійно бере участь у різноманітних етнічних та рокових фестивалях, що додає зайвої можливості поспілкуватися зі своїми цільовими групами, а також обмінятися досвідом з колегами по сцені.

3. Робота зі ЗМІ для гурту «ДахаБраха» є одним із пріоритетних напрямів роботи в PR. Однак, через власну «неформатність» існують певні труднощі, але це не є великою перепоною на шляху до популярності.

4. Не менш важливим за сучасних обставин фактором є інтернет-активність гурту. «ДахаБраха» має свій офіційний, власний канал користувача на дуже популярних порталах YouTube та Soundcloud, свою спільноту гурт має також на сайтах «Facebook», «Instagram».

5. У випадку із гуртом «ДахаБраха» соціальна відповідальність – це найчастіше, організація та участь у благодійних концертах, акціях.

Таким чином, слід відзначити, що PR-методи, які використовуються для просування українського продукту шоу-бізнесу є запозиченими із західного досвіду. До того ж екстраполюючи західні PR-технології на сучасні вітчизняні реалії можна досягнути бажаних результатів. Отже, слід не забувати про особливості ментальності української громадськості під час використання традиційних західних методів просування. На сьогодні актуальним було б спрямувати потенціал шоу-бізнесових PR-технологій на просування елітного власне українського музичного продукту і тим самим сприяти поверненню вітчизняній масовій культурі українського ідентичності. Продовження досліджень у цій сфері надають можливість більш ефективно та якісно працювати з цільовими групами.

Список використаних джерел

1. ДахаБраха: про всесвітню популярність, любов до української культури та позбавлення від «шароварних комплексів». URL: https://styler.rbc.ua/ukr/zvyozdy/ dahabraha-1517491034.html (дата звернення: травень 2019).
2. Коновалов А. В. Маленькие секреты большого шоу-бизнеса. Санкт-Петербург : Питер, 2005. 193 с.
3. Про нас. Сайт ДахаБраха. URL: https://www.dakhabrakha.com.ua/uk/about/ (дата звернення: травень 2019).
4. Татаринова Г. Н. Теория и практика связей с общественностью. Омск : Изд-во ОмГТУ, 2009. 216 с.

References

1. DahaBraha: about worldwide popularity, love for Ukrainian culture and getting rid of «trophy complexes». URL: https://styler.rbc.ua/ukr/zvyozdy/ dahabraha-1517491034.html [in Ukrainian].
2. Konovalov A.V. (2005). Little secrets of big show business. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
3. About us. The site of DahaBraha. URL: https://www.dakhabrakha.com.ua/uk/about/ [in Ukrainian].
4. Tatarinova G. N. (2009). Theory and practice of public relations. Omsk: Izdatel'stvo OmGTU [in Russian].

УДК 659 (477)

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.176005

Осаула Вадим Олександрович,
викладач кафедри зв'язків з громадськістю та журналістики
Київського національного університету культури і мистецтв
osaula@ukr.net
https://orcid.org 0000-0002-7056-3162

ПАТРІОТИЧНА РЕКЛАМА В УКРАЇНІ: ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ЧАСУ

***Мета** – виявити і показати особливості патріотичної соціальної реклами на підтримку української армії (на прикладі відеороликів). В основі **методології дослідження –** аналітика, яка передбачає застосування загальнонаукових методів аналізу і синтезу, а також спеціальних, зокрема моніторингу ЗМК. **Наукова новизна дослідження** полягає в тому, що вперше в межах української науки соціальних комунікацій проаналізовано патріотичну соціальну рекламу військового спрямування (відеоролики) в Україні. **Висновки.** Останніми роками в нашій країні склалася специфічна комунікативна ситуація, в умовах якої рекламна індустрія в Україні перетерпіла низку змін. Йдеться передусім про появу соціальної рекламної продукції на патріотично-військову тематику, що, зокрема, спрямована на привернення уваги до української армії, її потреб, ролі й важливості у суспільстві й под., Це можна вважати свідченням зростання рівня загальної патріотизації нашої країни, а також повернення до справжніх цінностей, зокрема репрезентованих в ідеї національної єдності.*

***Ключові слова:** патріотична реклама, патріотично-військова тематика, українська армія, відеоролик.*

© *Осаула В.О.*

Осаула Вадим Александрович,
преподаватель кафедры связей с общественностью и журналистики
Киевского национального университета культуры и искусств

ПАТРИОТИЧЕСКАЯ РЕКЛАМА В УКРАИНЕ: ОТВЕТ НА ВЫЗОВЫ ВРЕМЕНИ

***Цель** – выявить и показать особенности патриотической социальной рекламы в поддержку украинской армии (на примере видеороликов). В основе **методологии исследования** – аналитика, которая предусматривает применение общенаучных методов анализа и синтеза, а также специальных, в том числе мониторинга СМК. **Научная новизна исследования** заключается в том, что впервые в рамках украинской науки социальных коммуникаций проанализировано патриотическую социальную рекламу военного направления (видеоролики) в Украине. **Выводы.** В последние годы в нашей стране сложилась специфическая коммуникативная ситуация, в условиях которой рекламная индустрия в Украине претерпела ряд изменений. Речь идет прежде всего о появлении социальной рекламной продукции на патриотическую военную тематику, что, в частности, направлена на привлечение внимания к украинской армии, ее потребностям, роли и важности в обществе и т.д. Это можно считать свидетельством роста уровня общей патриотизации нашей страны, а также возврата к подлинным ценностям, в частности представленных в идее национального единства.*

***Ключевые слова:** патриотическая реклама, патриотически военная тематика, украинская армия, видеоролик.*

Osaula Vadym,
lecturer of the department of public relations and journalism
Kyiv National University of Culture and Arts

PATRIOTIC ADVERTISEMENT IN UKRAINE: ANSWER TO TIME CHALLENGES

***The purpose of the article** to reveal and show the peculiarities of patriotic social advertising in support of the Ukrainian army (for example, video clips). **Methodology.** At the heart of the research methodology - the analyst, which involves the application of general scientific methods of analysis and synthesis, as well as special, in particular, monitoring MMC. **The scientific novelty** of the research is that for the first time within the Ukrainian social communication science, the patriotic social advertising of military orientation (video) in Ukraine has been analyzed. **Conclusions**. In recent years, a specific communicative situation has developed in our country, in which the advertising industry in Ukraine has undergone a number of changes. This is primarily about the appearance of advertising products on patriotic and military subjects, which, in particular, is aimed at attracting attention to the Ukrainian army, its needs, its role and importance in society and the sub. It can be considered an indication of the growth of the level of the overall patriotism of our country, as well as the return to true values, in particular, those represented in the idea of national unity.*

***Key words:** patriotic advertising, patriotic-military subjects, Ukrainian army, video.*

У дослідженні нам хотілося б звернути увагу на один важливий аспект, який характеризує сучасний стан соціальної реклами в Україні. Це її актуальна переорієнтація в нове русло. Останнє здебільшого інспіровано подіями 2013-2014 років та їх наслідками для нашої країни. У цьому контексті вартує уваги один найбільш суттєвий, на нашу думку, момент, який фактично переформатував звичне уявлення про соціальну рекламу в країні як таку. Йдеться про своєрідну «мілітаризацію» соціальної реклами, тобто появу таких її продуктів, які раніше не тільки не були характерними для українського суспільства, а й взагалі вже тривалий час зазвичай перебувають за межами «рекламного» інтересу в більшості сучасних країні, що й *актуалізує* мету нашого дослідження.

Ступінь наукового розроблення. Соціальна реклама стає об'єктом наукового зацікавлення представників різних галузей наукового знання, однак ґрунтовних її досліджень в Україні майже немає. Хоча ми вже наголошували на появі останніми роками низки статей на відповідну тематику Осаула В. «Соціальна реклама як сфера інтересів українських науковців», Харків, 2019).

Серед дисертаційних досліджень найбільш наближеними до теми соціальної реклами є роботи Н. Лисиці, А. Лященко, О. Сватенкова, С. Соловйова, А. Стрелковської та ін.

Варто також підкреслити, що в 2016 р. вийшов дурком навчальний посібник по соціальній рекламі Д. Олтаржевського.

Зрозуміло, що досліджень патріотичної соціальної реклами поки що немає, зокрема реклами на підтримку української армії, що й становить *мету* нашої розвідки.

Виклад теми. Початком активного інтересу до реклами як засобу патріотичної пропаганди-агітації, зокрема у світовому контексті, можна вважати роки Першої світової війни. Саме тоді керівництво США усвідомило необхідність створення Комітету суспільної інформації. До основних його завдань входило роз'яснення причин, інформування про перебіг військових дій, а також мотивування американського населення на предмет важливості перемоги. Дослідники також вважають, що це був свого роду стихійний кризовий піар засобами пропаганди.

Вже у 1917 р. у США з'явився найвідоміший мобілізаційний плакат Джеймса Монтгомері Флегга «Ти потрібен американській армії».

У 1942 р. в Америці було створено Рекламну раду, яка опікувалася мобілізацією населення, військовими облігаціями, поштовими відправленнями на фронт. Саме Рекламна рада після війни взяла на себе роботу з координації соціальної реклами, розширивши сферу діяльності до інших питань, не пов'язаних виключно з військовими ситуаціями (підтримка і реабілітація солдатів, мобілізація на військову службу і под.).

Чи не найбільше уваги рекламі як засобу патріотичної пропаганди-агітації було приділено в Радянському Союзі. Першим підтвердженням цього висновку стало удостоєння срібної медалі циклів плакатів В. Маяковского і О. Родченко на Міжнародній художньо-промисловій виставці в Парижі 1925 р.

При цьому варто зазначити, що планова економіка СРСР не передбачала рекламування будь-якої продукції, тому в економічній сфері реклама була відсутня, як власне і саме поняття реклами у сучасному її розумінні.

Звичайно, рівень науково-технічного прогресу на той час не дозволяв використовувати якість інші носії, тому яскраво оформлені плакати довгий час були чи не єдиним засобом реклами.

Плакат (від нім. Plakat від фр. Placard – оголошення, афіша, від plaquer – наліпити, приклеювати) – це яскраве зображення з лаконічним текстом. Соціальні плакати інформують, сприяють формуванню установок, ідей, етичних принципів, переконань і стереотипів, проте їх головною функцією є мотивування до дії за рахунок ідентифікації населення із тими ідеями, які в них містяться [12]. Відтак, чим зрозуміліша ідея і форма її донесення, тим дієвішим є вплив плакату.

Соціальний плакат, відомий як «радянський» виник ще задовго до створення самого Радянського Союзу – в роки революції – і містив заклики до населення, спрямовані на боротьбу за свободу і справедливість. Тому плакати другого десятиліття XX століття справедливіше було б називати більшовицькими чи пролетарськими. Тим більше що основна функція такого плакату все ж таки була політичною.

Однак його звернення до широких мас населення, функція «збудника активності мас» (Д. Моор), а також не-агітація за певну політичну силу або партійного лідера, що було неможливим в умовах однопартійної авторитарної системи, дає підстави відносити подібні плакати і до різновиду соціальної реклами, у крайньому випадку – до реклами державної, позаяк вона відображала ідеї державної політики. А оскільки все життя в країні було заідеологізованим і заполітизованим, то таке забарвлення реклами було нормальним прогнозованим наслідком. Фактично, «радянський» плакат мав державно-соціальне спрямування. Тим більше, що соціальної реклами у сучас-

ному розумінні, як власне і реклами, на той час ще не існувало.

До речі, існує точка зору, що взагалі вперше соціальна реклама в СРСР з'явилася під час Другої світової війни і її носіями стали не тільки плакати, а й листівки, фотографії. Однак варто враховувати, що реклама цього періоду теж мала відповідне спрямування, яке, утім, не сильно змінювалося упродовж всього періоду існування СРСР з огляду на заідеологізованість, про яку ми вже наголошували вище. Та й тема війни перебувала чи не на першому місці у весь період існування пролетарського суспільства – з 1917 р., пройшовши з ним всі найбільш кризові етапи – революцію, громадянську війну, дві «гарячі» світові війни та перманентну «холодну».

Так, російська дослідниця Д. Рождественська плакати періоду Першої світової війни ділить на три категорії: перша пов'язана з рекрутуванням, друга – зі збором грошей на війну, третя – з демонстрацією своїй країні і світу негативного образу ворога. Прикметно, що плакати в усіх країнах дивовижно подібні по своїй графічній структурі та соціальному призначенню [12]. Так, найбільш популярні більшовицькі плакати, зокрема Д. Моора «Ти записався добровольцем?» (1920 р.), І. Тоідзе «Родина-мати кличе!» (1941 р.), Д. Моора «Що ти зробив для фронту?» (1941 р.) нагадують плакат Флегга із зображенням «дядюшки Сема», який закликає американців боронити свою країну (1917 р.).

Найвідомішими мобілізаційними плакатами періоду Другої світової війни також є: «Все для фронту! Все для перемоги!» (Л. Лисицький, 1942 р.), «Наше діло праве – перемога буде за нами» (В. Сєров, 1941 р.), «Воїн Червоної армії, спаси» (В. Корецький, 1942 р.).

Плакати, як і фотографії та листівки, дослідники відносять до найбільш популярних методів соціальної реклами поряд з усною.

З 1941 р. по травень 1945 р. на території Білорусі виходила газета-плакат, сатиричний листок на 2-4 сторінках з одноколірними ілюстраціями «Розчавити фашистську гадину!», який висміював плани фашистського командування і закликав населення до боротьби. Редакцію газети очолювали спочатку М. Чаусскій, а з 1943 р. – К. Кропива. Всього світ побачило 142 випуски.

Отже, як бачимо, патріотична соціальна реклама військового характеру займає чільне місце в історії радянської імперії, до якої колись входила і наша країна. На жаль, у 2013-2014 рр. необхідність звернення до такої соціальної реклами відчула на собі і Україна.

Одним із перших рекламних продуктів, спрямованих на підтримку Української армії, став відеоролик режисера Андрія Нестеренка та оператора Ярослава Пілунського, який вийшов у липні 2014 р. Він запам'ятався зворушливим моментом, коли в аеропорту пасажири стоячи вітають бійців оплесками [6].

Патріотичний соціальний ролик «Ти поруч. Віримо. Живемо» [13], знятий в 2014 р. українською компанією GoodMedia Production на замовлення благодійної організації «Фонд Оборони Країни», спрямований на привернення уваги суспільства до необхідності збору коштів на допомогу сім'ям загиблих військових. Уперше в історії американської щорічної престижної премії Omni Awards, яку вручають за видатні досягнення в кіно, відео, інтернеті або мобільних медіа, він отримав срібло в категорії «Неприбуткові проекти» і бронзу в категорії «Драма». У конкурсі взяли участь роботи з 47 країн. Раніше українці жодного разу такої нагороди не отримували. На кадрах зображено поховання українського солдата і спогади з його життя. Знімали соціальний ролик у Києві, зокрема у Парку Слави. «Допоможи сім'ям загиблих захисників України» – йдеться наприкінці ролика з посиланням на сайт «Фонд оборони країни».

Також можна згадати відеороботу Збройних Сил України «Захисти найцінніше» [15], яку розмістив на своїй сторінці у «Фейсбук» керівник Центру оборонної реформи Олександр Данилюк в грудні 2014 р.

Також у грудні 2014 р. інформаційний медіаресурс (інтернет-телебачення, інформаційний портал, радіо, блоги) Кам'янця-Подільського «Кам'янець» запустив відеоролик «Зігрій солдата в зоні АТО» [11].

Також у цьому ж році з'явився ролик режисерів Р. Сорокового і Р. Петрячковича, який став фіналістом третього щорічного фестивалю Molodiya Festival 2014, «Війна ближче, ніж здається» [7].

Емоційно зворушливим є відеоролик, в якому боєць звертається з військової частини до мами: «Колись я просив у тебе брата. Тепер їх у мене 22». І наприкінці звучать слова: «Армія – це гордість для тих, хто служить. І тих, хто чекає» [14].

Глибоким патріотичним смислом сповнений відеоролик Banda Agency (Україна) «Кожен з нас», створений на замовлення Збройних сил України. «Ніхто з нас не народжений для війни, але всі ми тут зараз, щоб захистити нашу свободу», – констатують автори проекту [3].

Останні відеоролики з'явилися також у 2014 р.

У квітні 2015 р. волонтерська організація «Повернись живим», яка допомагає українській армії, оснащуючи військовослужбовців всім необхідним, за підтримки Генерального штабу АТО та Збройних Сил України ініціювала створення AGAMA Digital Group (Україна) ролика «Армії потрібні очі», який підкреслює важливість наявності приборів нічного бачення у наших військових. Гаслом цієї реклами стала фраза: «Неможливо виграти війну наосліп». Низка медіа ресурсів, зокрема Еспресо.TV, «5 канал», «24», «Тоніс», «Громадське. ТБ», «1+1», «М1» транслювали відеоролик безкоштовно [1].

Отримав гран-прі фестивалю Effie Awards Ukraine 2015 ролик «Пам'ятаємо. Пишаємося. Переможемо», знятий креативною агенцією Tabasco і LimeliteStudio за сприяння Національного військово-історичного музею України і Національної гвардії України на замовлення групи «Інформаційний спротив». У відео молодий учасник АТО телефонує дідусю, щоб привітати його з Днем перемоги. Соціальна реклама була оцінена найбільш високим балом за всю 10-літню роботу Effie Awards Ukraine – 91,23 бала [4].

У 2015 р. соціальний ролик [9] запустив всеукраїнську акцію «Зігрій солдата в АТО», для участі в якій необхідно було зібрати «теплу» посилку з дев'яти предметів (шапка, шкарпетки, термобілизна та ін.). Автором ідеї став О. Смірнов з TABASCO.

На підтримку цієї акції було запущено ще декілька відеороликів, зокрема від благодійного фонду «Підтримай армію України» [8], UA – Підтримай тих, хто тебе захищає (автор ідеї та режисер – С. Якименко) [10] та аудіо-ролик аналогічного спрямування [5].

У 2018 р. креативна агенція GOOD-MEDIA випустила три рекламних ролики на підтримку національної єдності – «Дякуємо», «Люби» і «Обніми». «Ролик «Дякую» власне про те, що ми вдячні військовим, – як зазначає керівник агенції К. Тимошенко – Спочатку, була ідея просто показати військових, а потім вирішили, що краще, щоб це була саме дівчина-військова, а діти у більшості були хлопчиками. Ми прагнули показати, що навіть маленький хлопчик – це вже чоловік, і він теж вдячний військовим». Режисером і автором ідей роликів став А. Нестеренко [2].

Висновки. Отже, останніми роками в нашій країні склалася специфічна комунікативна ситуація, в умовах якої рекламна індустрія в Україні перетерпіла низку змін, серед яких можна виокремити і ті, які мають негативні, і ті, які можна вважати такими, що матимуть позитивні наслідки не лише для рекламного бізнесу, а й для всього суспільства. Серед останніх, на наше переконання, це передусім поява рекламної продукції на патріотично-військову тематику, зокрема спрямована на привернення уваги до української армії, її потреб, ролі і важливості у суспільстві й под., що можна вважати свідченням зростання рівня загальної патріотизації нашої країни, а також повернення до справжніх цінностей, зокрема репрезентованих в ідеї національної єдності. Загалом дослідження соціальної реклами патріотичного характеру передбачає звернення ще до низки тем, які є перспективним напрямом подальших досліджень у даному напрямі.

Список використаних джерел

1. Армії потрібні очі»: З'явилася символічна соціальна реклама приладів нічного бачення для бійців АТО. URL: https://espreso.tv/news/2015/04/20/quotarmiyi_potribni_ochiquot_zyavylasya_symvolichna_socialna_reklama_pryboriv_nichnoho_bachennya_dlya_biyciv_ato.

2. «Дякую», «Люби» та «Обніми»: МІП запускає серію роликів, спрямованих на зміцнення національної єдності. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Cul54fm0BVQ.

3. 10 найкращих роликів соціальної реклами, які змінять ваше життя (ВІДЕО). URL: https://galka.if.ua/10-naykrashhih-rolikiv-sotsialnoyi-reklami-yaki-zminyat-vashe-zhittya-video/

4. Tabasco получило Гран-При Effie Awards Ukraine за лучшую социальную рекламу «Помним. Гордимся. Победим». URL: http://sostav.ua/publication/tabasco-poluchilo-gran-pri-effie-awards-ukraine-za-luchshuyu-sotsialnuyu-reklamu-pomnim-gordimsya-pobedim-69439.html?fbclid.

5. Аудіо-ролик «Зігрій солдата в зоні АТО». URL: https://www.youtube.com/watch?v=3bHYMzWlu6g.

6. В Україні з'явилася соціальна реклама на підтримку армії. URL: https://tsn.ua/video/video-novini/v-ukrayini-z-yavilas-socialna-reklama-na-pidtrimku-armiyi.html https://tsn.ua/video/video-novini/v-ukrayini-z-yavilas-socialna-reklama-na-pidtrimku-armiyi.html.

7. Війна ближче, ніж здається. URL: https://www.youtube.com/watch?v=KgJ6fgfPC_8.

8. Всеукраїнська акція «Зігрій солдата» від благодійного фонда «Підтримай армію України». URL: https://www.youtube.com/watch?v=OPvjRM5-WeI.

9. Зігрій солдата в АТО! Согрей солдата в АТО! Warm a soldier in the ATO! URL: https://www.youtube.com/watch?v=F6wtchGFppE.

10. Зігрій солдата в зоні АТО! (Соціальна реклама). URL: https://www.youtube.com/watch?v=mAbfbcnwg-g

11. Соціальна реклама – Зігрій солдата в зоні АТО (2014) №1. URL: https://www.youtube.com/watch?v=coAQGggTSx0.

12. Рождественская Д. Социальная реклама как средство политического PR. Москва, 2007.

13. Ти поруч. Віримо. Живем... URL: https://www.youtube.com/watch?v=M9tPNyZb9MQ.

14. ТОП-11 шедеврів української соціальної реклами. URL: https://ukrop.depo.ua/ukr/molodoy_ukrop/top-10-shedevriv-ukrayinskoyi-sotsialnoyi-reklami-12032016161300.

15. У Збройних Силах презентували нову соціальну рекламу. URL: https://espreso.tv/news/2014/12/12/zakhysty_naycinnishe.

References

1. «Army needs eyes»: There was symbolic social advertising of night vision devices for ATO fighters. URL: https://espreso.tv/news/2015/04/20/quotarmiyi_potribni_ochiquot_zyavylasya_symvolichna_socialna_reklama_pryboriv_nichnoho_bachennya_dlya_biyciv_ato [in Ukrainian].

2. «Thank you», «Love» and «Obnimi»: MIP launches a series of videos aimed at strengthening national unity. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Cul54fm0BVQ. [in Ukrainian].

3. Top 10 videos of social advertising that will change your life (VIDEO). URL: https://galka.if.ua/10-naykrashhih-rolikiv-sotsialnoyi-reklami-yaki-zminyat-vashe-zhittya-video/[in Ukrainian].

4. Tabasco received the Effie Awards Ukraine Grand Prix for best social advertising «Remember. Proud We will win»/ URL: http://sostav.ua/publication/tabasco-poluchilo-gran-pri-effie-awards-ukraine-za-luchshuyu-sotsialnuyu-reklamu-pomnim-gordimsya-pobedim-69439.html?fbclid.

5. Audio-video «Heat of a soldier in the ATO zone». URL: https://www.youtube.com/watch?v=3bHYMzWlu6g. [in Ukrainian].

6. In Ukraine, there was a social advertisement in support of the army. URL: https://tsn.ua/video/video-novini/v-ukrayini-z-yavilas-socialna-reklama-na-pidtrimku-armiyi.html https://tsn.ua/video/video-novini/v-ukrayini-z-yavilas-socialna-reklama-na-pidtrimku-armiyi.html. [in Ukrainian].

7. The war is closer than it seems. URL: https://www.youtube.com/watch?v=KgJ6fgfPC_8. [in Ukrainian].

8. All-Ukrainian action «Warming Soldier» from Charity Fund «Support the Army of Ukraine». URL: https://www.youtube.com/watch?v=OPvjRM5-WeI [in Ukrainian].

9. Heat the soldier in ATO! Heat a soldier in ATO! Warm a soldier in the ATO! URL: https://www.youtube.com/watch?v=F6wtchGFppE [in Ukrainian].

10. Heat the soldier in the ATO zone! (PSAs). URL: https://www.youtube.com/watch?v=mAbfbcnwg-g [in Ukrainian].

11. Social advertising - The warming up of a soldier in the ATO zone (2014) No. 1. URL: https://www.youtube.com/watch?v=coAQGggTSx0 [in Ukrainian].

12. Christmas D. Social advertising as a means of political PR. Moscow, 2007 [in Ukrainian].
13. You are near. We believe. We live ... URL: https://www.youtube.com/watch?v=M9tPNyZb9MQ [in Ukrainian].
14. TOP-11 masterpieces of Ukrainian social advertising. URL: https://ukrop.depo.ua/ukr/molodoy_ukrop/top-10-shedevriv-ukrainskoyi-sotsialnoyi-reklami-12032016161300 [in Ukrainian].
15. The Armed Forces presented a new social advertisement. URL: https://espreso.tv/news/2014/12/12/zakhysty_naycinnishe [in Ukrainian].

УДК 321.7

DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.176008

Вербицька Ганна Анатоліївна,
асистент кафедри міжнародних відносин
Київського національного університету культури і мистецтв
annaonline5@gmail.com
https: //orcid.org/0000-0003-4009-5481

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ МЕРЕЖІ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ В ГЛОБАЛЬНОМУ УПРАВЛІННІ

***Мета** роботи – дослідження ролі політичної еліти у глобальному управлінні через використання соціально-комунікаційних мереж. **Методологія.** Задля ефективного досягнення мети дослідження був використаний аналітичний метод, який дав змогу проаналізувати та визначити комунікації політичної еліти між якими відбувається передача, переміщення, циркуляція політичної інформації – сукупності знань, повідомлень про явища, факти і події політичної сфери суспільства. **Наукова новизна**. Досліджено ефективність та доцільність використання в глобальному управлінні соціально-комунікаційних мереж в політичній еліті. **Висновки.** Соціально-комунікаційний фактор є обов'язковим елементом у процесі консолідації політичної еліти. Відповідно до цього глобальне управління здійснюється суверенними державами, релігійними організаціями, корпораціями, а також урядовими та неурядовими організаціями. При цьому, процес управління протікає не тільки на національному та міжнародному рівнях, а й на регіональному та місцевому. Разом з тим, для глобального управління характерне зниження ролі держав і зростання активності недержавних акторів. Тому правильно розроблена і виконана програма комунікацій політичної еліти є невід'ємним фактором досягнення успіху на шляху консолідації з метою соціальної співпраці і партнерства між різними правлячими колами.*

***Ключові слова:** комунікація, глобальні мережі, еліти, ієрархія, уряд, глобальне управління.*

Вербицкая Анна Анатольевна,
ассистент кафедры международных отношений
Киевского национального университета культуры и искусств

СОЦИАЛЬНО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ СЕТИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭЛИТЫ В ГЛОБАЛЬНОМ УПРАВЛЕНИИ

***Цель работы** – исследовать роль политической элиты в глобальном управлении через использование социально-коммуникационных сетей. **Методология.** Для эффективного достижения*

© *Вербицька Г.А.*

цели исследования был использован аналитический метод, который позволил проанализировать и определить коммуникации политической элиты, между которыми происходит передача, перемещение, циркуляция политической информации – совокупности знаний, сообщений о явлениях, фактах и событиях политической сферы общества. ***Научная новизна.*** *Исследована эффективность и целесообразность использования в глобальном управлении социально-коммуникационных сетей в политической элите.* ***Выводы.*** *Социально-коммуникационный фактор является обязательным элементом в процессе консолидации политической элиты. В соответствии с этим глобальное управление осуществляется суверенными государствами, религиозными организациями, корпорациями, а также правительственными и неправительственными организациями. При этом, процесс управления протекает не только на национальном и международном уровнях, но и на региональном и местном. Вместе с тем, для глобального управления характерно снижение роли государств и рост активности негосударственных актеров. Поэтому правильно разработана и выполнена программа коммуникаций политической элиты является неотъемлемым фактором достижения успеха на пути консолидации с целью социального сотрудничества и партнерства между различными правящими кругами.*

Ключевые слова: *коммуникация, глобальные сети, элиты, иерархия, правительство, глобальное управление.*

Verbytska Hanna,
assistant at the Department of International Relations
Kyiv National University of Culture and Arts

SOCIAL AND COMMUNICATION NETWORKS OF THE POLITICAL ELITE IN GLOBAL GOVERNANCE

Purpose of Article. *The goal is the role of the political elite in global governance through the use of social and communication networks.* ***Methodology****. In order to effectively achieve the purpose of the study, an analytical method was used to analyze and determine the communications of the political elite, among which the transportation, forwarding, circulation of political information - a set of knowledge, phenomena, facts, and events of the political sphere of society reporting.* ***Scientific novelty.*** *Efficiency and feasibility of use in the global management of social-communication networks in the political elite are investigated.* ***Conclusions.*** *The social and communication factor is an obligatory element in the process of consolidation of the political elite. Accordingly, global governance is carried out by sovereign states, religious organizations, corporations, as well as governmental and non-governmental organizations. At the same time, the process of management is not only at the national and international levels, but also at the regional and local levels. However, global governance is characterized to reduce the role of states and an increase in the activity of non-state actors. Therefore, a properly constructed and implemented communication program of the political elite is an integral factor in achieving success towards consolidating with the aim of social cooperation and partnership between different ruling circles.*

Key words: *communication, global networks, elites, hierarchy, government, global governance.*

Актуальність теми дослідження. Консолідація політичної еліти та її стосунки на всіх рівнях глобального управління з метою соціальної співпраці та партнерства є одним із найважливіших факторів розвитку людства в цілому. Особливу роль у цьому процесі вже відіграють соціально-комунікаційні мережі. При цьому, від початку 2000-х років спостерігається її поступове зростання у міжнародних відносинах. В подальшому ж вони будуть лише поглиблюватися з огляду на урізноманітнення і ускладнення соціальних процесів як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівнях.

Аналіз досліджень і публікацій. Тема глобального управління та політичних еліт є однією із популярних у багатьох наукових напрямах світової науки. Зокрема, її розгляду приділяли увагу такі дослідники-представники американської, європейської, російської науки як Б. Барнс, Т. Берцель, Т. Вайс, К. Дінгверт, М. Ледерер, П. Мюллер, П. Паттберг,

Дж Розенау, Є. Саворська, Л. Фінкельштайн та ін. Однак, в їх дослідженнях практично не розглядається і не розкривається питання ролі соціально-комунікаційних мереж політичної еліти у процесі глобального управління. Крім того, на це не звертається увага і в українському науковому середовищі. Тому воно потребує додаткового розгляду.

Мета статті – роль політичної еліти у глобальному управлінні через використання соціально-комунікаційних мереж.

Виклад основного матеріалу. Відразу необхідно відзначити, що факт існування глобальних мереж комунікації вимагає теоретичної рефлексії ключового елемента понятійного апарату – терміна «політична мережа». Варто відзначити, що кардинальних суперечок щодо визначення даного терміну, часто характерних для інших підходів, в даній концепції немає. Дослідники єдині в акценті на цілеспрямованій взаємодії еліт та інших акторів, що беруть участь в процесі вироблення і виконання рішень на основі формальних і неформальних норм і правил. Серед інших характерних особливостей політичних мереж варто відзначити складну структуру взаємодії акторів, яка дозволяє підтримувати контакт між державою і громадянським суспільством. Крім того, політичним мереж також властива наявність взаємної зацікавленості учасників, відсутність ієрархії, горизонтальність відносин і активний обмін владними, інформаційними, економічними та іншими ресурсами, з якого випливає ресурсна залежність учасників один від одного [3, 12]. Найбільш загальновизнане в цій області визначення політичної мережі було сформульовано німецьким політологом Т. Берцель (Börzel T. A.), яка під політичною мережею пропонує розуміти «ряд відносно стабільних відносин не ієрархічних і взаємозалежних за своєю природою, що зв'язують різноманітних акторів, які мають спільні інтереси щодо певної сфери політики і обмінюються наявними ресурсами для реалізації цих інтересів, визнаючи той факт, що співпраця є найбільш підходящим методом для досягнення поставлених цілей» [8, 253–273]. Гострі протиріччя в теоретичному дискурсу щодо мереж виникає в аналізі їх в контексті процесу управління. Парадоксальність дискурсу підкреслюють основоположники концепції глобального управління. Зокрема, Л. Фінкельштайна (Finkelstein L.F.) вказує на те, що термін «управління» застосовується тому, що поки що немає чіткого розуміння того, «як описати те, що зараз відбувається» [11, 367-372]. Загальновизнаним є лише той факт, що головний атрибут даної концепції термін «управління» (governance) необхідно відрізняти від терміну «уряд» (government). Вони в значній мірі відрізняються один від одного: «уряд» має на увазі наявність певних інститутів, які здійснюють свої владні повноваження, а «управління» – втілення соціальних функцій і перебіг політичного процесу, спрямованого на збереження існуючої системи. З цього випливає ще одна істотна відмінність між даними термінами. Влада уряду ґрунтується на кодифікованих нормах, в той час як в рамках управління влада здійснюється за допомогою сформованих практик, і частіше за все не мають під собою юридичної основи, що практично виключає наявність гарантій того, що існуючі зобов'язання будуть виконані [17, 71–73].

Проте, й тут виникають труднощі. Так, на переконання К. Дінгверта (Dingwerth K.) та П. Паттберга (Pattberg P.), відсутність єдиного уявлення про глобальне управління криється саме в різному розумінні терміна «управління» [10, 188]. Т. Вайс (Weiss T.G.) також вказує на цей факт і зазначає, що багато вчених і міжнародники застосовують термін «управління» в значенні складного комплексу державних і приватних структур і процесів, в той час як більш популярні письменники мають схильність прирівнювати його до поняття «уряд» [19, 795]. Таким чином, склалася ситуація, при якій немає єдиного і загальноприйнятого визначення глобального управління. Ф. Мюллер (Müller P.S.) та М. Ледерер (Lederer M.), в свою чергу, стверджують, що це не пов'язано з некомпетентністю вчених або політиків, а вказує на складність описуваного феномена. На їхнє переконання, в силу політично різних поглядів на дану концепцію єдиної думки щодо її визначення або бачення бути не може і не повинно [14]. Ф. Мюллер та М. Ледерер виділили три напрямки у визначенні глобального управління, характерні для спеціальної літератури: заперечення, позитивне визна-

чення та пізніший напрямок – визначення від противного [14]. Даний підхід ґрунтується на державно-центристських теоріях міжнародних відносин, таких як, наприклад, теорія режимів. Навіть ті з дослідників, які були готові на прагненні описати все нові сформовані практики на глобальному рівні. До найбільш відомих прикладів роботи в даному розглядати нових транснаціональних акторів (ТНА) в рамках даного підходу, все ж прагнули вписати їх в канву взаємин суверенних держав або в систему відносин з органами ООН [9]. Позитивне визначення ґрунтується в напрямку, варто віднести визначення, запропоноване Комісією ООН з глобального управління (Commission on global governance) в 1995 р., яке свідчить, що глобальне управління є сукупністю механізмів (способів), за допомогою яких індивіди та інститути, державні та приватні, вирішують загальні для них питання. Це досить широке визначення, як і в цілому доповідь, дало певний поштовх до розвитку концепції глобального управління, оскільки стало певною підтримкою даної концепції з боку офіційних міжнародних органів. До напрямку позитивного визначення варто віднести і визначення, запропоноване Дж. Розенау, на думку якого до глобального управління слід віднести «всі структури і процеси, необхідні для підтримки хоча б малу частину громадського порядку і руху до осмислення колективних цілей на всіх рівнях міжнародного співтовариства» [17, 367]. Л. Фінкельштайна визначає глобальне управління як «осмислену цілеспрямовану діяльність для контролю або впливу на когонебудь (що-небудь), що знаходиться на міжнародній арені або чия діяльність здійснюється на іншому рівні, проте впливає на міжнародний» [17, 11]. Нижче наведені два пізніших визначення глобального управління, які також можна віднести до даного типу. «Глобальне управління – колективне рішення загальних проблем на глобальному рівні» [12]. Глобальне управління відноситься до нормотворчості і здійсненню влади на глобальному рівні, проте не обов'язково суб'єктами, наділеними даними повноваженнями загальною згодою. Глобальне управління може здійснюватися суверенними державами, релігійними організаціями, корпораціями, а також урядовими та неурядовими організаціями. Зважаючи на відсутність глобального уряду, глобальне управління має на увазі стратегічну взаємодію між суб'єктами, не пов'язаними формалізованими ієрархічними відносинами. Дане визначення в силу упору на відсутність ієрархічних відносин побічно вказує на наявність мережевої форми організації як нової альтернативи ієрархій, які, однак, не завжди здатні підвищити керованість системи [4, 143]. Зовсім іншим напрямом є визначення від противного, то є опис глобального управління виходячи з того, чим воно не є, тобто розглядати глобальне управління як «не глобальний уряд» або ж як політичну відповідь економічної глобалізації. Один з основоположників теорії глобального управління Дж. Розенау визначив глобальне управління від противного, як «порядок, при якому відсутня централізована влада, проте є можливість виконувати рішення на глобальному рівні» [17, 7]. З точки зору мережевого підходу, глобальне управління можна охарактеризувати, як «результат діяльності не ієрархічній мережі, що зв'язує міжнародні та транснаціональні інститути: не тільки НУО та міжнародні режими, але і транснаціональні режими визначають поведінку акторів. Для глобального управління характерно зниження ролі держав і зростання активності недержавних акторів у процесі створення норм і правил, а також в процесі стеження за їх дотриманням. Концепція глобального управління порівняна з концепцією багаторівневого управління в тому сенсі, що процес управління протікає не тільки на національному та міжнародному рівнях, а й на регіональному та місцевому».

В нашому дослідженні влада трактується в якості однієї з форм або різновидів соціальної комунікації. В цьому випадку останнє поняття номінується як таке, що охоплює все різноманіття процесів інформаційного впливу і взаємодії в суспільстві, включаючи загальносоціальні та інформаційно-комунікативні аспекти економічної, політичної, культурної та духовної діяльності людей. Якщо інтерпретувати владу в більш вузькому контексті, а саме як форму або прояв політичної комунікації, що виступає окремим випадком комунікації соціальної і поєднує в собі універсальні, загально-соціальні і, власне, політичні,

або галузеві риси, то такий підхід неминуче зіткнеться з труднощами семантичного порядку, які пов'язані з визначенням обсягу відповідних понять. Громадська влада, як зазначав у зв'язку з цим британський дослідник Б. Барнс (Barnes B.), виступає одним з аспектів або однієї з характеристик соціального знання [7]. А будь-який конкретний розподіл знання наділяє індивідів, що володіють цим знанням і конституюють їх здатністю до дії. Ця здатність до дії й є публічна влада, влада суспільства, яку вони конституюють завдяки володінню знанням. І в цьому випадку влада інтерпретується як свого роду комунікаційний акт або комунікаційний процес [7, 57]. В цьому плані доречним буде звернення до визначення Т. Парсонса (Parsons T.), в якому не робиться акцент ні на засоби здійснення влади, ні на джерела або мотиви виникнення і здійснення владних відносин, а сама влада розуміється в узагальненому плані, як специфічна структурно-функціональна взаємодія, особливого роду комунікація, що забезпечує здатність одних суб'єктів реалізувати функцію управління у відносинах з іншими [15, 225].

Початком вивчення політичної комунікації вважають дослідження пропаганди у період Першої світової війни. Початком комплексних досліджень політичної комунікації можна вважати ідеї та праці Г. Лассуелла (Lasswell H.]) [13] 20-х – 40-х років XX ст. Фундаментальні роботи у цій сфері, так само як і сам термін «політична комунікація», з'явився в кінці 40-х років – на початку 50-х років. Дослідник Грачов М.Н. свідчить, що відокремлення дослідження політичної комунікації у самостійний напрямок на межі соціологічних та політичних наук було викликано демократизацією політичних режимів у другій половині XX ст., а також розвитком кібернетичної теорії, виникненням і збільшенням ролі нових комунікаційних систем та технологій. Звісно це пов'язано і з використанням формалізованих методів системного аналізу, яке відбувається у 50-ті – 60-ті роки – у період становлення загальної теорії систем, як міждисциплінарної логіко-методологічної концепції дослідження складно-сконструйованих об'єктів різної природи, а також стрімким розвитком кібернетики – області знань, що вивчає найбільш загальні закономірності процесів інформаційного обміну та управління в різноманітних системах. «Політику неможливо уявити без комунікації» – так вважає німецький дослідник політичної комунікації В. Шульц. На його думку, зв'язок є настільки тісним, що автор схиляється до того, що можна давати визначення політиці через поняття комунікації [13].

Зігфрид Вайенберг (Weischenberg Siegfried) таке різноманіття підходів виправдовує складностями визначення політичної комунікації та його постійною мінливістю під впливом нових суспільно-політичних процесів, тенденцій розвитку та глобальних настроїв. Зігфрід Вайшенберг спробував озвучити своє коротке визначення. Під політичною комунікацією він розуміє відносини між політичною системою, системою ЗМІ та суспільством [20]. Аналітик П. Фільцмаєр (P. Filzmaier) звертається до доробку класиків соціології М. Вебера, Т. Парсонса, К. Мангейма, які уявляли політичну комунікацію в якості процесу соціальної взаємодії між «керуючими» і «керованими», і описує політичну комунікацію як інтерактивний процес між тими, хто керує і тими, ким керують [10, 367-372].

У сучасній політології виділяється чотири типи еліти з точки зору її згуртованості і диференційованості: консолідована еліта, демократична, неконсолідована і розділена [16]. Перші два типи характерні для стійких політичних режимів, третій і четвертий – для нестійких. Диференціація еліти – це ступінь, який відображає організаційну різноманітність та автономність елітних груп від держави та один одного [16]. На прикладі більшості країн Азії та Африки, ми можемо прослідкувати тенденцію, згідно з якою через дуже різнорідне населення, диференціація правлячих еліт є досить значною. За схемою, яку запропонував Дж. Хігл (J. Higley, також Дж. Хейлі), незмінно призводить до нестійкості політичного режиму [5]. Однак ступінь диференційованості еліти може бути знижений, за умови правильної соціально-комунікаційної діяльності правлячих еліт.

Саме за допомогою комунікації відбувається передача, переміщення, циркуляція політичної інформації – тих відомостей, якими в процесі конкретної суспільно-практичної діяльності з приводу завоювання, утримання чи здійснення влади з метою реалізації своїх

корінних інтересів обмінюються (збирають, зберігають, переробляють, поширюють і використовують) політичні актори – індивіди, спільноти, інститути. [1, 101].

Політична інформація є сукупністю знань, повідомлень про явища, факти і події політичної сфери суспільства. За її допомогою передається політичний досвід, координуються зусилля людей, відбувається їх політична соціалізація і адаптація, структурується політичне життя.

Консолідуюча функція соціально-комунікаційної діяльності різко зростає в умовах різнорідного суспільства та усунення об'єктивних (насамперед економічних) підстав для виділення еліти. Коли кількісний і якісний склад правлячої еліти помітно не відповідає структурі суспільства, компенсуючи функцію починає виконувати саме комунікаційна діяльність еліти, яка в свою чергу має бути основним елементом об'єднання суспільства.

До основних елементів комунікаційної діяльності можна віднести: створення нової спільності, яка буде згуртовуватися навколо інтересів еліти та стоятиме вище будь-яких інших; фактичне заперечення будь-яких об'єктивних відмінностей, що існують між різними групами в суспільстві; апеляцію до загальної культурно-історичної традиції, як правило, віддаленої у часі; наявність якоїсь глобальної принципово недосяжної мети; постійне нагнітання в суспільстві почуття загрози з боку ворога.

Враховуючи, що навіть представники інших спільностей утворюють «чуже» середовище, комунікація в межах якого потребує, не лише обміну змістом, а й обміну правилами та цінностями. Виникає потреба формування нової узгодженої системи цінностей, яка забезпечується саме за рахунок комунікативних процесів в елітарних колах [2]. Саме тому процес консолідації правлячих еліт виконує подвійну функцію: по-перше, він включається в більш широкий процес соціалізації і по-друге, виконує функцію адаптації. Послаблення і тим більше розрив комунікацій між правлячими колами негативно відображається на нижчих верствах населення, призводячи до соціальних заворушень.

Розвиток комунікацій політичної еліти має важливе значення як для суспільства в цілому, так і для безпосередньої консолідації політичних еліт. Звернемося до конкретних прикладів, що можуть підтвердити нашу тезу. Роль глобальних мереж комунікацій еліт в формі неурядових організацій (МНВО) в Тунісі знайшло своє відображення в їх зростаючій кількості. В 2009 р. Туніс займав перше місце, а Єгипет – друге за кількістю МНВО у всій Північній Африці (що склало 60% від усіх МНВО з консультативним статусом на Близькому Сході і в Північній Африці). Більш того, тільки за 2011 р. туніські НКО отримали підтримку з 25 країн, як з державного, так і з неурядового сектора, на суму 614 млн євро. Серед них виділяють: Національний демократичний інститут (National Democratic Institute – NDI); Міжнародний республіканський інститут (International Republican Institute – IRI); Центр Картера (Carter Center); Міжнародну службу підтримки реформи виборчої системи (Electoral Reform International Services – ERIS); «Дім свободи» (Freedom House); Фонд Джорджа Сороса (Open Society Foundations); Інститут Альберта Ейнштейна (Albert Einstein Institution), заснований Джином Шарпом, американським ідеологом ненасильницьких методів боротьби проти авторитарних режимів. МНВО використовували набір інструментів, що включає в себе навчання молодих громадських лідерів за спеціальними програмами, що включали, наприклад, основи загальної журналістики в режимі конфлікту, розробку радіо- і ТВ-каналів, виробництво короткометражних кіносюжетів; сприяли організації спортивних і культурно-масових заходів. Молоді лідери після навчальних програм мають можливість випробувати отримані знання на практиці шляхом вбудовування в роботу. Так, в 2012 р, в перший рік після розпочатих туніських хвилювань, в програмах тільки SFCG взяли участь 65 молодих чоловіків і жінок – активістів, які представляли різні регіони, які мали різні політичні і релігійні погляди. Програма була спрямована на формування національної мережі молодіжних лідерів. Вона сприяла тісній співпраці з НКО, місцевою владою і сприяла тій формі демократії, яка підтримувалася засновниками і ідеологами SFCG. За звітами SFCG програма «Рада молодих лідерів» (The Youth Leaders 'Councils) стала новим етапом в політичному житті Тунісу. Завдяки цій програмі молоді люди конструктивно

сприяли захисту інтересів тих груп, які вони представляли (захист прав жінок у виборчому праві, захист прав релігійної меншини та ін.). Наприклад, випускникам програми «Рада молодих лідерів» в місті Суссе, де місцевий уряд відмовлявся працювати з молодими активістами і в цілому підтримувало загальну політику ізоляції від МНВО, вдалося організувати ряд громадських платформ для взаємодії між громадянами і державними чиновниками. Це не відразу, але все ж допомогло змінити відносини між місцевою владою і населенням. Як наслідок, Сусська члени «Ради молодих лідерів» були запрошені до участі в стратегічному плануванні політики міста. Також їм були надані місця з правом голосу в ряді муніципальних комітетів [6, 102-107].

Отже, правильно розроблена і виконана програма комунікацій політичної еліти є невід'ємним фактором досягнення успіху на шляху консолідації з метою соціальної співпраці і партнерства між різними правлячими колами. Вона сприяє формуванню міцних елітарних союзів, які мають активний інтерес до участі в політичному житті як на місцевому, так і на більш високому рівні. Узагальнюючи вищесказане, можна запропонувати наступне визначення: влада представляє собою специфічну форму соціальної комунікації суб'єктно-об'єктного типу, в якій суб'єкт має здатність і, одночасно, можливість забезпечити підпорядкування об'єкта або об'єктів відповідно до своїх намірів, що проявляються у вигляді визначення мети та засобів її досягнення, що неминуче вимагає зворотнього зв'язку між учасниками даного комунікаційного процесу – пануючим суб'єктом і підвладним об'єктом (або об'єктами).

Вищезгадане також дозволяє стверджувати про наступні тренди впливу комунікаційних технологій на еліту: (1) обмеження вибору інструментаріїв боротьби між елітними групами; (2) скорочення можливостей політичної еліти в маніпулюванні; (3) проблематизація ефективності традиційних демократій в досягненні бажаних сценаріїв реформування; (4) перетворення політичного процесу практично в безперервну виборчу кампанію; (5) підвищення ролі представницьких органів, що сприяє рекламі владних ініціатив, спрямованих на підвищення рівня професійної компетентності еліти.

Соціально-комунікаційний чинник є невід'ємною складовою процесу консолідації політичної еліти.

Список використаних джерел

1. Вершинин М.С. Политическая коммуникация в информационном обществе: перспективные направления исследований / Актуальные проблемы теории коммуникации: сборник научных трудов. Санкт-Петербург : СПбГПУ, 2004. С. 98–107.

2. Землянова Л.М. Зарубежная коммуникативистика в преддверии информационного общества : Толковый слов. терминов и концепций. Москва : Изд-во Моск. ун-та (МГУ), 1999. 300 с.

3. Саворская Е.В. Политические сети в процессах надгосударственного регулирования: европейский и мировой опыт. Москва : ИМЭМО РАН, 2018. 128 с.

4. Суслов Д.В. Можно ли управлять миром // Россия и мир. Новая эпоха. 12 лет, которые могут все изменить; отв.ред. и рук.авт.кол. С.А. Караганов. Москва : АСТ: Русь-Олимп, 2008.

5. Хигли Д. Элиты, массовые группы и пределы политики: методология и практика сравнительного анализа // Сравнительная политика. 2010. №1(1). С. 50-72.

6. Шитова А.В. Роль международных неправительственных организаций в событиях «арабской весны» в Тунисе (2010-2012) на примере организации «Поиск общей основы» (Search for Common Ground) // Известия Уральского федерального университета. Серия 3: Общественные науки. 2018. Т. 173. № 13(1). С. 102-107.

7. Barnes B. The Nature of Power. Cambridge: Polity Press, 1988. 224 p.

8. Börzel T. A. Organizing Babylon – On the different conceptions of policy networks // Public Administration. 1998. Vol. 76. Is. 2.– P. 253–273.

9. Commission for Global Governance: Our Global Neighborhood. Oxford, 1995. 432 p.

10. Dingwerth K., Pattberg P. Global Governance as a Perspective on World Politics // Global Governance. 2006. No. 12. P. 188.

11. Finkelstein L.S. What is Global Governance? // Global Governance. 1995. Vol. 1. P. 367-372.

12. Global Governance 2025: At Critical Juncture. EU Institute for Security Studies 2010 Global Governance and Democratic Accountability. Paris, 2010. 87 p.

13. Lasswell H. Propaganda, Communication and Public Order. Princeton, 1946.

14. Müller P.S., Lederer M. Demarcating politics challenging global governance: a critical perspective. ELRC/CPOGG workshop at Harvard Law School. October 3–4, 2003.

15. Parsons T. The Sociological Theory and Modern Society. New York: Free Press, 1967. 564 p.

16. Political Elites in the Middle East / Ed. Lenczowski G. Wash., 1975. 227 p.

17. Rosenau J. Governance in a New Global Order in Governing Globalisation / J. Rosenau In Held, D., & McGrew, A. (Eds.) // Governing Globalisation - Power, Authority and Global Governance (2nd ed.). – Cambridge: Polity Press, 2002. P. 70.

18. Taming Globalization: Frontiers of Governance / D. Held, M. Koenig-Archibugi (eds.). Polity Press, 2003. 208 p.

19. Weiss T.G. Governance, Good Governance and Global Governance: Conceptual and Actual Challenges // Third World Quarterly, 2000. Vol. 21, No. 5. P. 795-814.

20. Weischenberg Siegfried. Handbuch Journalismus und Medien / Siegfried Weischenberg. Konstanz UVK –Verl. – Ges., 2005. 500 S.

References

1. Vershinin, M.S. (2004). Political communication in the information society: perspective directions of research. «Actual problems of communication theory». Scientific works collection. (p. 98-107). Saint Petersburg: SPbPU [in Russian].

2. Zemlyanova, L.M. (1999). Foreign communication in the run-up to the information society: Explanatory glossary of terms and concepts. Moscow: Moscow. SU [in Russian].

3. Savorskaya, E. V. (2018). Policy Networks in Supranational Regulation Process. Moscow: IMEMO [in Russian].

4. Suslov, D.V. (2008). Is it possible to rule the world? Russia and the world. New era. 12 years, that can change everything. S.A. Karaganov (Ed.). ACT: Rus-Olymp [in Russian].

5. Higley, J. (2010). Elites, Mass Groups and the Limits of Politics: Methodology and Practice of Comparative Analysis. Comparative Politics Russia, 1(1), 50-72 [in Russian].

6. Shitova, A.V. (2018). The role of international non-governmental organizations in the events of the Arab Spring in Tunisia (2010-2012) on the example of the organization Search for Common Ground. Institutional repository of Ural Federal University. Series 3: Social Sciences, Vol. 173, Is. 13(1), 102-107 [in Russian].

7. Barnes, B. (1988). The Nature of Power. Cambridge: Polity Press [in English].

8. Börzel, T. A. (1998). Organizing Babylon – On the different conceptions of policy networks. Public Administration, Vol. 76, Is. 2, 253–273 [in English].

9. Our Global Neighborhood: The Report of the Commission on Global Governance (1st ed.). (1995). Oxford, Oxford University Press.

10. Dingwerth, K., & Pattberg, P. (2006). Global Governance as a Perspective on World Politics. Global Governance, 12, 188 [in English].

11. Finkelstein, L.S. (1995). What is Global Governance? Global Governance, 1, 367-372 [in English].

12. Global Governance 2025: At Critical Juncture. EU Institute for Security Studies 2010 Global Governance and Democratic Accountability. (2010). Paris.

13. Lasswell, H. (1946). Propaganda, Communication and Public Order. Princeton [in English].

14. Müller, P.S., & Lederer, M. (2003). Demarcating politics challenging global governance: a critical perspective. ELRC/CPOGG workshop at Harvard Law School. Princeton [in English].

15. Parsons, T. (1967). The Sociological Theory and Modern Society. New York: Free Press [in English].

16. Lenczowski, G. (Eds.). (1975). Political Elites in the Middle East. Washington: American Enterprise Institute for Public Policy Research [in English].

17. Rosenau, J. (2002). Governance in a New Global Order in Governing Globalisation. In Held, D., & McGrew, A. (Eds.). Governing Globalisation - Power, Authority and Global Governance (2nd ed.). Cambridge: Polity Press [in English].

18. Held, D., & Koenig-Archibugi, M. (Eds.). (2003). Taming Globalization: Frontiers of Governance. Cambridge: Polity Press [in English].

19. Weiss, T.G. (2000). Governance, Good Governance, and Global Governance: Conceptual and Actual Challenges. Third World Quarterly, Vol. 21, No. 5, 795-814 [in English].

20. Weischenberg, S. (2005). Handbuch Journalismus und Medien. Konstanz UVK –Verl. – Ges. [in Deutsch].

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 021.8:316.77 (049.32)
DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.176012

Горбань Юрій Іванович,
кандидат культурології, доцент
кафедри інформаційних технологій,
директор наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв
y.i.gorban@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5837-4409

ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Рецензія на монографію Кияниця Є. О. Зв'язки бібліотек з громадськістю в соціокультурному просторі регіону : монографія / Є. О. Кияниця. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. – 180 с.

У затвердженій Кабінетом Міністрів Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» наголошено, що найважливішою умовою досягнення бібліотеками принципово нового рівня якості функціонування є розбудова ефективних внутрішніх та зовнішніх комунікацій, орієнтовна на створення системи продуктивного партнерства у просуванні спільних цінностей.

Сучасні тенденції розвитку бібліотечної діяльності, пропозиції застосування необхідної інноваційної діяльності для виконання стратегічних планів та програм лягли в основу монографії «*Зв'язки бібліотек з громадськістю в соціокультурному просторі регіону*».

Взаємодія бібліотеки з різними колами громадськості обумовлена необхідністю реанімації суспільних взаємин шляхом об'єднання місцевих громад навколо національних та європейських культурних цінностей. Таке об'єднання можливе з урахуванням певної громадської думки щодо соціальних, політичних, економічних реформ, постійна підтримка яких забезпечить ресурсами найголовніший соціокультурний осередок регіону. В цьому контексті варто зазначити актуальність монографії, її наукову значущість і практичну направленість на розв'язання важливих питань діяльності бібліотечних установ, як установ державного значення. Своєчасність і нагальність дослідження зумовлена також необхідністю активнішого опанування обласними уні-

© Горбань Ю.І.

версальними науковими бібліотеками (ОУНБ) України ефективних PR-технологій, що спрямовані на забезпечення продуктивного діалогу між бібліотекою і громадськістю, та відсутністю концептуальних засад їх ефективної організації й реалізації. Проблема розбудови системних зв'язків з громадськістю як основи соціокомунікаційної діяльності бібліотечних установ (закладів соціально-культурної сфери) ще не була предметом самостійної й ґрунтовної наукової розвідки.

Узагальнення основних досліджень українських та закордонних учених, що представлені в науковому виданні, демонструють складності та суперечності визначення зв'язків з громадськістю. Автором, у свою чергу, проаналізовано понятійно-категоріальний апарат, актуалізовано дотичність понять «зв'язки з громадськістю» та «паблік рілейшенз», адже не дивлячись на відсутність дослівного перекладу, сенсове навантаження цих понять єдине і полягає у підтримці взаєморозуміння і співробітництва між бібліотечним закладом та його реальними та потенціальними аудиторіями. Також в монографії представлені спільні характеристики діяльності бібліотечних установ в США та Західній Європі, такі як збереження фундаментальних колекцій документів на традиційних та електронних носіях, що створює додатковий комфорт для внутрішньої та зовнішньої аудиторії; оновлення автоматизації технологічних процесів обробки документів та обслуговування відвідувачів; надання можливості доступу до повнотекстових електронних баз даних; розширення потужності мережі Інтернет тощо. Отже, тренд закордонного PR у бібліотеках полягає в демократизації та мобільності подання до користувачів різних соціальних та суспільних груп.

У виданні «Зв'язки бібліотек з громадськістю» досліджено становлення зв'язків з громадськістю, виокремлено основні етапи опанування їх бібліотеками України. Перший етап інституціоналізації цих зв'язків (кінець XIX – початок XX ст.), пов'язаний з поширенням меценатства, формуванням традицій фінансової підтримки прогресивними представниками громадськості функціонування місцевих бібліотек, що позитивно впливало на репутацію і благодійників і бібліотек. Другий етап (1917 – 1991 рр.) демонструє особливості їх розвитку в умовах жорсткого державного управління бібліотечною галуззю як інструмента комуністичної агітації та пропаганди; на цьому етапі пріоритет надавався масовим просвітницько-виховним формам бібліотечної роботи, спрямованим переважно на виховання під гаслами партійної ідеології. Третій етап розвитку бібліотеками України зв'язків з громадськістю (1990-ті рр. – по цей час) характеризується впливом на цей процес нових умов, пов'язаних з державотворенням, демократизацією, реформуванням економічної, політичної, соціокультурної сфери, появою вітчизняного законодавства, у т. ч. бібліотечного, формуванням громадськості та національної свідомості в суспільстві.

В монографії чітко структурована думка автора; основні положення, результати та висновки базуються на ґрунтовній теоретико-методологічній основі. Дослідження ґрунтується на проведеному анкетуванні всіх ОУНБ України. Здійснений аналіз процесів, які забезпечують ефективне використання зв'язків з громадськістю, демонструє необхідність обізнаності спеціалістів бібліотеки щодо можливостей застосування PR-інструментарію, котрий забезпечить постійне збільшення потоку користувачів, поліпшення фінансового становища бібліотеки, постійне цитування як у традиційних, так і у сучасних електронних медіа. Дослідивши можливості різних PR-технологій, автор запропонував використання таких засобів налагодження комунікацій, як: постійні відносини зі ЗМІ, спонсорство та фандрейзинг, співпраця з органами державної влади та місцевого самоврядування; сучасні ІТ та соціальні сервіси, організація PR-заходів.

Теоретичний аналіз проблеми розбудови зв'язків бібліотеки з громадськістю в соціокультурному просторі регіону дозволив автору виявити складність і суперечливість сутності комунікаційної взаємодії, що зумовлено різноманіттям можливих напрямів її застосування, має міждисциплінарний характер і підпадає під наукові інтереси як менеджменту і маркетингу, так і культурології, психології, бібліотекознавства тощо. Саме міждисциплінарний підхід до вирішення поставлених завдань підтверджує наукову новизну викладених

у дослідженні пропозицій систематизувати процес комунікації в обласних універсальних наукових бібліотеках (ОУНБ), підпорядкувати його суспільним інтересам реформування соціокультурного простору.

Є.О. Кияниця фактично запропонувала релевантну модель інтеграції паблік-рілейшенз в діяльність бібліотек. Цікавим є те, що автор наголошує на формуванні в бібліотеці окремого структурного PR-підрозділу, який і має постійно комунікувати зі засабами масової інформації (ЗМІ), повною мірою розшифровує основні засади такої співпраці, а також аргументує відмінність цього процесу від комерційних установ. Аналіз монографії дає змогу зробити висновки, що модель системного розвитку зв'язків ОУНБ з громадськістю в соціокультурному просторі регіону передбачає реалізацію таких основних етапів роботи: проведення SWOT-аналізу бібліотеки; визначення цілей, що стоять перед ОУНБ як системоутворюючих центрів соціокультурного середовища регіону; складання плану PR-діяльності, яка охоплює цілеспрямовану комунікаційну взаємодію з усіма об'єктами формування соціокультурного середовища; налагодження потужної системи інтерактивних каналів комунікацій, проведення оцінки ефективності та виявлення збільшення кількісних і якісних показників підвищення обізнаності населення регіону стосовно діяльності ОУНБ.

Високий науковий рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів представлених в роботі, забезпечений коректним застосуванням комплексу наукових підходів і методів: соціокомунікативного, системного, інформаційного, модельного, термінологічного, компаративного, а також соціологічних розвідок; опорою на глибокі теоретичні розробки, аналіз емпіричного матеріалу та узагальнення закордонного й українського досвіду у бібліотекознавстві. Основні положення й висновки наукової роботи є обґрунтованими та доведеними, їх можна використати для подальших досліджень на міждисциплінарному рівні у сфері бібліотекознавства, соціальних комунікацій та державного управління. Теоретичні положення монографії збагачують здобутки бібліотечного менеджменту та маркетингу можуть бути використані у процесі підготовки профільними закладами вищої освіти бібліотечних та PR фахівців, в системі перепідготовки та підвищення їх кваліфікації.

Заслуговують також на увагу додатки. Автор долучає перелік використовуваних сайтів вітчизняних та закордонних бібліотечних установ, лист-звернення до керівництва обласних універсальних наукових бібліотек (містить анкету «Які PR-інструменти використовує бібліотека для популяризації своїх послуг», яку автор пропонує заповнити й надіслати на електронну адресу для збору необхідних даних) та схему порядку дій налагодження співпраці бібліотек з потенційними інвесторами.

Новизна дослідження, теоретичний і практичний доробок обумовлюється не лише новим формулюванням теми, що є метою та завданням дослідження, а й використанням широкої та репрезентативної джерельної бази. Джерельна база дослідження вимагає особливої уваги, науковець відповідально попрацювала в цій сфері дослідження. Це дозволило поставити нові завдання щодо поліпшення зв'язків бібліотек з громадськістю в соціокультурному просторі регіону та отримати нові та обґрунтовані результати.

Проведене дослідження не вичерпує розроблення концептуальних засад розвитку ефективної системи зв'язків бібліотек з громадськістю в соціокультурній сфері регіону. Перспективними напрямами подальших розвідок є: налагодження корпоративної взаємодії бібліотек регіону щодо системної розбудови зв'язків з громадськістю; удосконалення комунікаційного інструментарію для вивчення суспільної думки про ефективність реалізації бібліотеками «стратегії довіри»; розроблення моделей розвитку зв'язків з громадськістю як інструмента Інтернет-комунікацій.

В цілому, рецензована монографія має високий науково-методологічний рівень, містить цінний теоретичний та практичний матеріал, що буде корисним і цікавим для студентів, аспірантів, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, а також усіх тих, кому не байдужі питання у книжковій галузі та розвитку бібліотечної справи, і може бути оцінена, як важливий внесок у налагодження системних зв'язків бібліотек з громадськістю.

Міністерство культури України
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
Інститут практичної культурології та арт-менеджменту
Кафедра культурології та інформаційних комунікацій

ОГОЛОШУЄ НАБІР СТУДЕНТІВ
за спеціальностями:
029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Освітній рівень Бакалавр:

- *документознавець, менеджер документно-інформаційних систем і ресурсів;*

Освітній рівень Магістр:

- *документознавець, інформаційний аналітик;*
- *бібліотекознавець, менеджер інформаційно-бібліотечної проектів;*

034 «Культурологія»
Освітній рівень Бакалавр:

- *культуролог з фаховим знанням іноземної мови;*

Освітній рівень Магістр:

- *культуролог, експерт-аналітик з міжкультурних комунікацій.*

Термін навчання:

за освітнім ступенем *бакалавр*:

✓ на базі повної загальної освіти – 3 роки 10 місяців;
✓ добір на 3 курс (на базі середньої спеціальної освіти І рівня акредитації або після двох років навчання у вищому навчальному закладі) – 1 рік 10 місяців.

за освітнім ступенем *магістр*:

✓ на базі освітнього ступеня бакалавр або освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст – 1 рік 6 місяців.

Форми навчання: денна, заочна.

Для вступу на перший курс для здобуття ступеня бакалавра на основі повної загальної середньої освіти у вступників будуть прийматись сертифікати зовнішнього незалежного оцінювання 2017, 2018 та 2019 років, іноземна мова 2018 та 2019 років.

На освітній ступінь магістр – результати випробувань з фахових дисциплін та результати єдиного вступного іспиту з іноземної мови 2019 року.

Необхідні сертифікати ЗНО:

1. ***Українська мова та література****.*
2. ***Історія України****.*
3. ***Іноземна мова*** (англійська мова, французька мова, німецька мова, іспанська мова) (приймаються лише результати 2018, 2019 років відповідно до Умов прийому на навчання до закладів вищої освіти України) або ***географія*****.**

Додаткова інформація на сайті НАКККіМ (*http://nakkkim.edu.ua*)

Телефони для довідок:

Приймальна комісія: +38 (044) 288 80 81
Кафедра культурології та інформаційних комунікацій: +38 (044) 280 36 19

Контактні особи:

Напрям документознавство – ***Добровольська Вікторія Василівна:*** +38 (067) 264 43 35
Напрям бібліотекознавство – ***Хіміч Ярослава Олегівна:*** +38 (066) 952 63 41
Напрям культурологія – ***Герчанівська Поліна Евальдівна:*** +38 (050) 225 55 88

ДЕНЬ ВІДКРИТИХ ДВЕРЕЙ
16.05.2019
Чекаємо Вас в АКАДЕМІЇ
на кафедрі культурології та інформаційних комунікацій
за адресою: вул. Лаврська, 9, корпус 18, аудиторія 104, м. Київ, Україна

Вимоги до публікацій
в наукових журналах Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Загальні положення

Редакційна колегія фахових видань Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (далі – академії) у своїй роботі керується нормами законодавства України у сфері освіти, наукової діяльності та інтелектуальної власності.

До публікації в журналі приймаються статті проблемного, узагальнюючого, методичного характеру, які являють собою оригінальні наукові дослідження, що **раніше ніде не друкувались.**

Статті приймаються українською, російською або англійською мовами.

Обов'язковими етапами роботи редакційної колегії з опрацювання статей перед публікацією є:

– перевірка на предмет дотримання вимог до редакційного оформлення згідно з державними стандартами України (ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення»; ДСТУ ГОСТ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»; ДСТУ 3582:2013 «Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила»;

– здійснення редколегією внутрішнього та зовнішнього рецензування статей відповідно до Наказу МОН України від 15 січня 2018 року № 32 «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України»);

– перевірка статей на плагіат (Статті 1, 5 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»; Стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права»; п. 16 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»).

Етапи підготовки до друку

Передаючи статтю до редакції, автор гарантує наявність у нього авторських прав на рукопис і дає згоду на публікацію тексту та метаданих статті (включаючи прізвище та ініціали автора, місце його роботи, електронну адресу для кореспонденції) у друкованій та електронній версіях журналу, що передбачає дотримання політики відкритого доступу згідно з умовами ліцензії Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (див. сайт http://nakkkim.edu.ua/nauka/93-vidannya-akademiji) – можливість вільно читати, завантажувати, копіювати та поширювати зміст статті з навчальною та науковою метою із зазначенням авторства.

1. Статті подаються до відділу наукової та редакційно-видавничої діяльності академії у робочі дні (з понеділка по четвер з 14.00 до 18.00) **за адресою: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 11, 2-й поверх, кабінет 204, тел. (044) 280-21-93, e-mail: nauka@dakkkim.edu.ua.**

2. Статті магістрантів, аспірантів, здобувачів (осіб, які не мають наукового ступеня) **обов'язково супроводжуються рецензією** із зазначенням наукової новизни та актуальності публікації, підписаною доктором чи кандидатом наук (фахівцем за профілем). Підпис рецензента має бути засвідченим печаткою у кадровому підрозділі.

3. До відділу наукової та редакційно-видавничої діяльності академії подається паперовий примірник статті та її електронна версія. На кожній сторінці роздруківки автор проставляє свій підпис, а на першій сторінці також зазначає дату подання статті до друку.

4. Стаття, у якій виявлено запозичення з матеріалів інших авторів без посилання на джерело, не повертається на доопрацювання та не публікується, а її автор може подати до редколегії інший матеріал.

У разі повторного виявлення запозичень, редакція залишає за собою право не брати у подальшому до друку матеріали даного автора.

5. Статті друкуються у співаторстві не більше двох авторів.

6. **Правила цитування:**

- всі цитати мають закінчуватися посиланнями на джерела;
- посилання на підручники є небажаним;
- посилання на власні публікації допускається лише в разі нагальної потреби;
- вторинне цитування не дозволяється;
- якщо в огляді літератури або далі по тексту йде посилання на прізвище вченого – його публікація має бути в загальному списку літератури після статті.

7. За наявності трьох і більше граматичних помилок на сторінці, текст до публікації не приймається.

8. Редколегія організовує внутрішнє (обов'язкове) та зовнішнє (за необхідності) рецензування статей. Редакція інформує автора про результат розгляду, надсилаючи йому електронною поштою висновок.

Якщо автор не згоден із зауваженнями рецензента, він має обґрунтувати це письмово. Редколегія залишає за собою право відхилити статтю, якщо автор безпідставно залишає без уваги побажання рецензента.

Структура статті

1. **Індекс УДК.**

2. **Відомості про автора українською, російською та англійською мовами**, що містять такі дані (без скорочень та абревіатур): прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада із зазначенням структурного підрозділу та назви установи за основним місцем роботи автора. Наприклад: *Єсипенко Роман Миколайович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри суспільних наук Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*.

3. **Контактна інформація**: номер телефону, електронна пошта.

4. **Назва статті** українською, російською та англійською мовами.

5. **Анотації та ключові слова** наводяться трьома мовами (українською, російською, англійською) обсягом **не більше 300 слів (не більше 2300 друкованих знаків з пробілами).** Анотація наводиться **одним абзацом**, з вирівнюванням по ширині; анотація надається згідно з вимогами наукометричних баз як **структурований реферат,** і повинна містити такі виділені елементи: **мета роботи**, **методологія**, **наукова новизна**, **висновки, ключові слова.** Анотація російською мовою та англійською мовою є перекладом україномовного варіанту, обсягом **не більше 300 слів (не більше 2300 друкованих знаків з пробілами)**.

«Після кожної анотації наводять ключові слова відповідною мовою. Ключовим словом називається слово або стійке словосполучення із тексту анотації, яке з точки зору інформаційного пошуку несе смислове навантаження. Сукупність ключових слів (загальною кількістю не меншою трьох і не більшою десяти) повинна відбивати поза контекстом основний зміст наукової праці. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують в рядок, через кому» *(Пономаренко Л. А. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради. – К., 2010).*

Наприклад:

Антропологічна компонента природи держави

В.В.Хміль, Т.В. Хміль

Мета роботи. Дослідження пов'язане з пошуком нових засобів та методів обґрунтування етичних моральних норм як основи для громадянського втручання в життя держави. Криза певних соціальних теорій та моделей розвитку суспільств не завжди враховує місце та роль держави в соціальних, політичних та духовних перетворень. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні компаративного, історико-логічного методів. Зазначений методологічний підхід дозволяє розкрити та піддати аналізу певні моделі стосовно антропологічної компоненти в соціальних відносинах, що надаються певними типами державних утворень з метою знайти динамічний погляд на майбутнє людини, нові виміри її самореалізації. **Наукова новизна** роботи полягає в розширення уявлень про еволюцію свободи людини в різних історичних типах держав. Порівняльний аналіз розвитку держав та місця в них свободи людини надає можливість глибше усвідомити антропологічну детермінанту, яка поступово підпорядковує та бере під свій контроль державні інституції, що необхідні для гуманізації зовнішніх умов буття людини, а також виявити напрямки розбудови держави та простір для самодіяльності людини як "від чого" так і "для чого" необхідна свобода особистості. **Висновки.** Осмислення розвитку парадигмальних систем, що засновані на моральній складовій держави дає нову точку відліку для реформаторської діяльності, в напрямку зближення держави з загальнолюдськими цінностями. Держава, розбудовуючи себе на моральних загальнолюдських принципах просувається до свого самознищення, як силового поля влади.

Ключові слова: парадигма антропологічності; держава; громадянське суспільство етика; мораль; постлібералізм

6. **Вимоги до основного тексту. Текст статті повинен містити:**

– «постановку проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;

– аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;

– формулювання цілей статті (постановка завдання);

– виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

– висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку» (Витяг з Постанови Президії ВАК України від 15.01.2003 р. № 7-05/1).

7. Вищезазначені структурні елементи статті необхідно виділити з абзацу напівжирним шрифтом, а саме так: **Актуальність теми дослідження**. **Аналіз досліджень і публікацій**. **Мета дослідження. Виклад основного матеріалу. Наукова новизна. Висновки.**

Наведені будь-які статистичні дані мають бути підкріплені посиланням на джерела.

8. **Список використаних джерел** оформлюється згідно з вимогами ДСТУ ГОСТ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Джерела наводяться мовою оригіналу в алфавітному порядку.

В списку має бути не менше 7-8 посилань на джерела, бажана наявність іноземних джерел; рекомендовано посилання на іноземні журнали з високим індексом цитованості або базову монографію в даній галузі.

Скорочення оформлюються відповідно ДСТУ 3582:2013 «Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила»;

9. **References** (література латиницею) наводиться повністю окремим блоком, повторюючи список літератури, наданий національною мовою, незалежно від того, є в ньому іноземні джерела чи немає. Якщо в списку є посилання на іноземні публікації, вони повністю повторюються у списку, наведеному у латиниці.

Список References оформлюється згідно стандарту **APA (American Psychological Association (APA) Style)**. Рекомендовано користуватись системами автоматичної транслітерації:

- для транслітерації українського тексту латиницею слід застосовувати Постанову Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55 (http://translit.kh.ua/#passport);

для транслітерації російського тексту латиницею – систему Держдепартаменту США (http://shub123.ucoz.ru/Sistema_transliterazii.html).

Оформити цитування відповідно до стилю APA можна на сайті онлайнового автоматичного формування посилань:

http://www.bibme.org/citation-guide/apa/book

Зразок детального оформлення транслітерованого латиницею списку використаних джерел див. на сайті академії: http://nakkkim.edu.ua/images/vidannya/%D0%9E%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_References.pdf

Технічне оформлення

1. Обсяг – до 13 сторінок (20000 друкованих знаків з пробілами), (включно з анотаціями, таблицями, графіками та списком використаних джерел). Відгук або рецензія – до 3 сторінок.

2. Текст статті виконується у форматі Microsoft Word. **Параметри сторінки – формат А4; орієнтація** – книжкова; **поля –** по **2 см**; **шрифт** – Times New Roman; **кегль –** 14; **міжрядковий інтервал** –1,5; **абзацний відступ** – 1,25 см. Текст повинен бути вирівняний по ширині аркуша. Підписи до рисунків і таблиць набирати шрифтом Times New Roman 12.

Рисунки і таблиці розміщуються в тексті статті з вирівнюванням по центру сторінки, без обтікання текстом та не виходячи за поле набору. Рисунки і таблиці необхідно подавати в статті безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше. На кожну формулу, таблицю, рисунок, графік у тексті мають бути обов'язкові посилання.

3. Посилання оформлюються так: [8, 25], де 8 – порядковий номер джерела у списку, 25 – номер сторінки. Посилання на кілька джерел: [8, 25; 4, 67].

4. Лапки: «...»; подвійні лапки для оформлення цитати в цитаті: «"..."».

5. Зразок підпису під ілюстрацією: *В. Стерлігов. Крива проблема №1. 1970. Полотно, олія. 83×105. Державний музей історії. Санкт-Петербург.*

6. Таблиці і формули виконуються згідно з вимогами ДСТУ 3008-95.

7. Примітки оформлюються як виноски. Засоби Microsoft Word не використовуються. Знак виноски виконують надрядковою арабською цифрою безпосередньо після того слова, числа, символу, речення, до якого дають пояснення. Примітки розміщуються після основного тексту перед списком використаних джерел.

Приклад: У тексті:

Мета статті – простежити взаємозв'язок між філософською категорією Ніщо[1] та концепцією…

Після основного тексту перед списком використаних джерел:

Примітки:

[1] Написання Ніщо з великої літери використовується у тих випадках, коли мається на увазі відповідна філософська категорія, при акцентуванні її значущості та за бажанням самого автора. У наведених цитатах написання подано з урахуванням авторського правопису.

Підп. до друку 17.06.2019 Формат 60x84 1/8. Папір др. апарат.
Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 19,53. Зам. 132. Тираж 1000 прим.

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ДК № 3953 від 12.01.2011.